

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2023
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

24–28 квітня 2023 року

Електронне видання на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК: 1(06)+3(06)+8(06)+9(06)
Т39

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного університету «Запорізька політехніка»
(протокол № 9 від 29.05.2023 р.)*

Упорядник: канд. філос. наук, доцент Бондаревич І.М.

Редакційна колегія:

*Шаломєєв В.А., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)
Кузькін О.Ф., д-р. техн. наук, професор
Антонов М.Л., канд. техн. наук, доцент
Глушко В.І., канд. техн. наук, доцент
Климов О.В., канд. техн. наук, доцент
Савченко В.О., канд. техн. наук, доцент
Соболь Ю. О., канд. філол. наук, доцент
Касьян М.М., канд. техн. наук, доцент
Корольков В.В., канд. екон. наук, доцент
Дєдков М.В., канд. іст. наук, доцент
Васильєва О.О., д-р. екон. наук, доцент
Пуцина І.В., канд. пед. наук, доцент
Філей Ю.В., канд. юрид. наук, доцент
Гайворонська Т.О., канд. філос. наук, доцент
Сажнев В. М., канд. техн. наук, доцент
Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу*

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленою авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 Тижень науки-2023. Гуманітарний факультет. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 24–28 квітня 2023 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : Вадим ШАЛОМЄЄВ (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 271 с. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.
ISBN 978-617-529-409-3

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на Гуманітарному факультеті Національного університету «Запорізька політехніка». Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-409-3

© Національний університет
«Запорізька політехніка»
(НУ «Запорізька політехніка»), 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Антонюк К.І., Болгов І.Г. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЧЕХІЇ	13
Антонюк К.І., Кирилов М.М. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З БУТАНОМ	15
Антонюк К.І., Міщенко С.А. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ІТАЛІЇ.....	16
Антонюк К.І., Робоча А.А. ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ.....	18
Козицька Г.В., Резніченко Д.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	20
Козицька Г.В., Супрун В.К. ЕЛЕКТРОННА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	22
Прушківська Е.В., Коротич М.М. СУЧАСНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ІНТЕГРАЦІЙНИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ.....	24
Ситников М.М. Міщенко С.А. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	27
Ситников М.М., Никифорова У.В. МЕХАНІЗМ ТА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	29

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД»

Приходько А. М. ЛІНГВОКОГНІТИВНА ОСНОВА НІМЕЦЬКИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ КОНСТРУКЦІЙ.....	31
Кузнєцова І. В. ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЮРИДИЧНОЇ ГАЛУЗІ	34
Підгорна А. Б. СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ МАРКЕРІВ	39

Мелешенко А. І. ВПЛИВ ЛІНГВОКОГНІТОЛОГІЇ НА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ-МЕТАФОР ФРАНЦУЗЬКОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ДИСКУРСУ	41
Костенко Г. М. КАТЕГОРІЇ ОПИСУ ДИСКУРСУ	44
Тарасенко К. В. ХУДОЖНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИД ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	46
Лут К. А. МОВНІ КЛІШЕ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	50
Кулабнева О. А. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ» ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	52
Хавкіна О. М. BRITISH ACCENTS AND DIALECTS AS ONE OF THE TRANSLATION PROBLEMS	54
Бережна О. О. ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	56
Гура Н. П. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ Д. КЕЛЬМАНА «ОБМІРЮВАННЯ СВІТУ».....	58
Волошук В. І. ПРОЦЕСИ ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	60
Лещенко Г. А. СТРАТЕГІЇ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ КІНОТЕКСТУ	62
Каширіна І. В. КАТЕГОРІЯ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ ТРАНСЛЯЦІЇ.....	64
Четвертак Є. О. ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ.....	66
Костенко Г. М., Худайбердієв Є. А. СПЕЦИФІКА ПОЛЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ	67
Лут К. А., Павленко М. В. СУЧАСНИЙ АНГЛОМОВНИЙ КОМП'ЮТЕРНИЙ ДИСКУРС І ЙОГО МІСЦЕ СЕРЕД СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ	70

Кузнецова І. В., Канценельсон Я. О. ЯПОНІЗМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	71
Лут К. А., Полякова А. Р. ТИПИ НАРАТИВІВ В АНГЛОМОВНИХ ВІДЕОГРАХ.....	74
Підгорна А. Б., Деревенчук Т. С. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ, СПЕЦИФІКА ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ.....	76
Хавкіна О. М., Семенцова О. М. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНООДИНИЦЬ В ТЕОРІЇ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ	78
Тарасенко К. В., Тименко А. В. ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ІТ В КОНТЕКСТІ ПОЯВИ СИСТЕМИ ІШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	80
Каширіна І. В., Рахматуліна В. В. ТЕРМІНОСИСТЕМА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ: ДЕЯКІ ЗАУВАГИ.....	82
Кузнецова І. В., Кірсанов В. О. АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СОМЕЛЬЄ	84

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

Дєдков М. В., Шаповалов Г. І. ПОВЕРНЕННЯ ПЕРУНА: ДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІВАНКОВЕЦЬКИХ ІДОЛІВ	87
Чумаченко О. А. МИКОЛА ТАРНОВСЬКИЙ – ЗБИРАЧ УКРАЇНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ.....	88
Мозуленко Д. І. УКРАЇНІЗАЦІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТЕХНІКУМУ У 1924/1925 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ.....	89

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

Онуфрієнко Г. С. ЗАГОЛОВОК ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ВЕРБАЛЬНИЙ МАРКЕР БАЗОВОГО КОНЦЕПТУ НАУКОВОГО ТЕКСТУ В АКАДЕМІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	91
Біленко Т. Г. ОБОВ'ЯЗКОВІ ЗМІСТОВІ Й СТРУКТУРНІ	

ПАРАМЕТРИ НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ В МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛАХ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.....	95
Красницька А. В. ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА	96
Катиш Т. В. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	98
Воронюк І. О. ПАСИВНІ ДІЄСЛІВНІ КОНСТРУКЦІЇ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ	99
Бондарчук К. С. ОСОБЛИВОСТІ ПИСЬМОВОГО ТА УСНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ	100
Миронюк Л. В. НАВЧАЛЬНИЙ ТЕКСТ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА».....	102

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

Сигида Г. А., Зінченко О. Ю. БИТВА НА РІЧЦІ КАЛЦІ – СТРАШНЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ (ДО 800-РІЧНИЦІ)	104
Мозуленко Д. І., Бурма Н. С. ВІД ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО КОМП'ЮТЕРА ДО СУЧАСНОЇ ІТ-ІНДУСТРІЇ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРОГРАМУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	106
Коянс А. А., Тітова Д. О. РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ПРОТЕСТНИХ РУХІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	107
Коянс А. А., Дуліда Д. О. ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	109

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Чумаченко О. А., Олексенко О. С. ФОРМИ І КОНСТРУКЦІЇ ДЕРЕВ'ЯНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	111
Сигида Г. А., Сержантов А. А. ЄВРОПЕЙСЬКЕ БАРОКО В ДЗЕРКАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ	112

Сигида Г. А., Горобець М. С. ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ: ЗНИЩЕННЯ ТРАДИЦІЙ ЧИ ТВОРЕННЯ НОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ?	114
Сигида Г. А., Приходько Є. Д. ЕТАПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» (ДО 155-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ).....	116
Коянс А. А., Біліонова О. М. УКРАЇНСЬКА МОВА, ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	117

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

Онуфрієнко Г. С., Ковтун В. М. ШЕВЧЕНКІВ ВСЕСВІТ ЯК ПОЗАЧАСОВЕ ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОГО НАТХНЕННЯ ДИЗАЙНЕРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІЙНОЇ СФЕРИ	120
Онуфрієнко Г. С., Васильченко С. А. ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФУНКЦІЇ, РІЗНОВИДИ, РОЛЬ У БОРотьБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ З АГРЕСОРОМ.....	123
Онуфрієнко Г. С., Силукова А. Ю. МОВНОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВІДНИХ ЛОКАЦІЙ У СФЕРІ СУЧАСНОГО ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ	125
Біленко Т. Г., Пархоменко І. А. ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В РОМАНІ Ю. АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА»	127
Біленко Т. Г., Дубіль М. СЛЕНГІЗМИ-НЕОЛОГІЗМИ В МОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ СЬОГОДЕННЯ	129
Біленко Т. Г., Степанов І. А. СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА В ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛАХ ПРО ВІЙНУ	131
Біленко Т. Г., Северин М. А. УКРАЇНІЗМИ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ СТИЛІСТИЧНИЙ РЕСУРС МАСМЕДІЙНОГО ТЕКСТУ	132
Біленко Т. Г., Живолуп Б. О. ВАЖЛИВІСТЬ ЧИТАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТУДЕНТІВ.....	133

Катиш Т. В., Грицаєнко М.В. ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ОРАТОРА	134
Воронюк І. О., Налівкіна Н. О. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ НА -НО, -ТО В МОВІ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ	135
Бондарчук К. С., Юсов В. І. УСНА РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	136
Бондарчук К. С., Дуліда Д. О. РЕКЛАМА ЯК ВИЯВ СТАВЛЕННЯ ДО ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ	138
Миронюк Л. В., Грек Д. А. СПЕЦИФІКА ТЕКСТІВ ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	139
Миронюк Л. В., Юренко С. А. ФУНКЦІЇ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ: АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ	140

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

Арсентьева Г.О. ПРОЕКТИВНІ МЕТОДИКИ АРТ-ТЕРАПІЇ	142
Бондаревич І.М. ЦІЛІСНІСТЬ ЛЮДИНИ В УМОВАХ НЕБЕЗПЕКИ	144
Бондаренко О. В. СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЩОДО ОСВІТИ	146
Девочкіна Н.М. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ	148
Ємельяненко Є.О. ПОХОДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ЗА Е. ДЮРКГЕЙМОМ: ВІД ЕЛЕМЕНТАРНИХ ДО НАЙСКЛАДНІШИХ ФОРМ.....	149
Коваль В. М. ЕТИКА ПОСТЕКОНОМІКИ.....	150
Повзло О.М. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ КЕРІВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	152

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

Вініченко Р.І., Арсентьева Г.О. ДОКТРИНА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАСЛОУ	154
---	-----

Вітцівський І.Ю., Арсентьєва Г.О. ТЕОРІЯ РАЙХА ПРО РОЗКРІПАЧЕННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЕНЕРГІЇ ТІЛА	155
Домінов О.Д., Арсентьєва Г.О. ПСИХОТЕХНОЛОГІЯ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ	157
Казначей Р.В., Арсентьєва Г.О. АУТОГЕННЕ ТРЕНУВАННЯ ЯК СПОСІБ ПСИХОТЕРАПІЇ	159
Кікоть С.С., Арсентьєва Г.О. АССАДЖІОЛІ ПРО ПРОЦЕС САМОТВОРЕННЯ ОРГАНІЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ.....	161
Ковтун М. І., Арсентьєва Г.О. ЕЗОТЕРИЧНІ ВИТОКИ ПСИХОСИНТЕЗУ АССАДЖІОЛІ	163
Кондрашенко О.О., Арсентьєва Г.О. АССАДЖІОЛІ ЩОДО ВИБОРУ ІДЕАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СВОГО БАЖАНОГО «Я».....	165
Косенков І.С., Арсентьєва Г.О. ДОІСЛАМСЬКА ПОЕЗІЯ ЯК ПСИХОТРЕНІНГ ЩАСТЯ	167
Крива С.С., Арсентьєва Г.О. ПСИХОДРАМА ЯК МЕТОД ГРУПОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ.....	169
Лаврик В.Р., Арсентьєва Г.О. АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНІКИ ПСИХОКОРЕКЦІЇ	171
Пархоменко В.В., Арсентьєва Г.О. ТЕХНІКИ ІЗОТЕРАПІЇ ЯК ЗАСІБ ПСИХОКОРЕКЦІЇ.....	172
Породько М.Ю., Арсентьєва Г.О. ПІЗНАННЯ СВОГО ІСТИННОГО «Я», ЗА РОБЕРТО АССАДЖІОЛІ	174
Ренгевич Д.С., Арсентьєва Г.О. ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	176
Рибаченко Н.А., Арсентьєва Г.О. ТРАНСАКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТОСТІ Е.БЕРНА	178
Савченко Д.І., Арсентьєва Г.О. СТРУКТУРАЛІЗМ К. ЛЕВІ-СТРОССА.....	180
Синицин С.С., Арсентьєва Г.О. АРХІТЕКТУРА ОСОБИСТОСТІ ЗГІДНО ПСИХОСИНТЕЗУ АССАДЖІОЛІ	182
Холод Д.І., Арсентьєва Г.О. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ	184

Чабан І.С., Арсентьєва Г.О.	
ХАРАКТЕРНІ РИСИ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ	
«ДОКТРИНА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАСЛОУ»	185
Ярошенко С.В., Арсентьєва Г.О.	
АКМЕОЛОГІЧНІ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ПРОДУКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	187
Брабець О.С., Бондаревич І.М.	
ЗМЕНШЕННЯ НАРОДЖУВАНOSTІ У СВІТІ:	
ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ.....	189
Маркін Д.С., Бондаревич І.М.	
ЙОГА КЛАСИЧНА І ЙОГА СУЧАСНА	192
Тиха А.Д., Бондаревич І.М.	
КОНФЛІКТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ	195
Мельник О. М., Бондаревич І.М.	
МАНІПУЛЯЦІЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ	198
Бондаренко О.В., Ренгевич Д.С.	
ФАХІВЕЦЬ-ДИЗАЙНЕР У СУЧАСНОМУ СВІТІ	202
Бондаренко О.В., Шутко А.С.	
ЕКОЛОГІЯ – СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО	
ТЕОРЕТИЧНИХ ПОБУДОВ.....	204
Бондаренко О.В., Домінов О.Д.	
БАГАТОГРАННА Й НАСИЧЕНА ФІЛОСОФІЯ КІНО	206
Бондаренко О.В., Пришелець О.А.	
ФІЛОСОФІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР ТА ПРОСТО ФІЛОСОФІЯ	208
Бондаренко О.В., Ралдугін В.Є.	
ФІЛОСОФІЯ МЕДИЦИНИ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ.....	210
Бондаренко О.В., Могильна М.В.	
МУЗИКА У ЖИТТІ ТА СВІДОМОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ЛЮДИНИ	212
Бондаренко О.В., Черкас О.В.	
СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СПОРТУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	214
Авраменко П.В., Ємельяненко Є.О.	
ПРОЯВИ ІРРАЦІОНАЛЬНОГО В РЕЛІГІЇ СТАРОДАВНІХ ІНКІВ	216
Головко І.О., Ємельяненко Є.О.	
ВІРУВАННЯ ДАВНІХ СЛОВ'ЯН.....	218
Голуб С.В., Ємельяненко Є.О.	
РЕЛІГІЙНА СИСТЕМА ІНДУЇЗМУ	220
Довженко В.М., Ємельяненко Є.О.	
АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТІВ МІФО-РЕЛІГІЙНИХ	
СИСТЕМ ДАВНЬОГО РИМУ	223
Замирайло В.В., Ємельяненко Є.О.	
ПРИРОДНІ КОРЕНІ СИНТОЇЗМУ	225

Зубенко Т.О., Ємельяненко Є.О.	
ПЕРВІСНА РЕЛІГІЯ КОРИННИХ АМЕРИКАНЦІВ ТА КОЛОНІЗАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА НЕЇ.....	227
Кривоус А.С., Ємельяненко Є.О.	
СКІФСЬКИЙ ПАНТЕОН ТА ЧИМ МОЖНА ПОЯСНИТИ ВІРУВАННЯ В ТОГО ЧИ ІНШОГО БОГА.....	229
Орловський Д.І., Ємельяненко Є.О.	
ЛИТОВСЬКЕ ЯЗИЧНИЦТВО.....	231
Ребриков М.М., Ємельяненко Є.О.	
ЯЗИЧНИЦТВО ДАВНЬОЇ СКАНДИНАВІЇ.....	234
Чухно І.С., Ємельяненко Є.О.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ	235
Шовкова А.О., Ємельяненко Є.О.	
КОРЕНІ РЕЛІГІЙНИХ ВІРУВАНЬ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ.....	237
Коваль В. М., Гетова Є.В.	
РОЛЬ ГРОШЕЙ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ.....	239
Коваль В. М., Пархоменко М. М.	
АРИСТОТЕЛІВСЬКЕ ПОНЯТТЯ «ХРЕМАТИСТИКИ»	241
Коваль В. М., Ульянова К.Р.	
ПОНЯТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ДІАЛОЗІ ПЛАТОНА «ДЕРЖАВА».....	243
Коваль В. М., Шеченко Є. О.	
ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ	245
Коваль В. М., Штим Д. В.	
РОЗВИТОК БАНКІНГ А В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ	247
Гагаринов А.Є., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФІЯ ПОДОРОЖЕЙ ХРИСТИЯНСЬКИХ ПАЛОМНИКІВ	249
Земскова В.М., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФІЯ МАНДРІВНИКА І ПОНЯТТЯ «ТУРИЗМ».....	250
Касьянова К.О., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС МАРШРУТІВ ТУРИЗМУ	252
Котляр С.О., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФІЯ ЄДНОСТІ «ТУРИЗМУ», «ПОДОРОЖІ» І «ЗДОРОВ'Я»	253
Лалов Д.С., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНООРІЄНТОВАНОЇ МОДЕЛІ МАНДРІВНИЦТВА	254
Ракович Д.В., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ-МАНДРІВНИКА В УКРАЇНІ.....	255
Солоділова А.О., Повзло О.М.	
ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ВІДКРИТТЯ СВІТОВИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ШЛЯХІВ МАНДРІВНИКАМИ	256

Софієнко Н.А., Повзло О.М. ФІЛОСОФСЬКІЙ СЕНС ТЕРМІНУ «ПОДОРОЖ» («МАНДРІВНИЦТВО»): ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ	257
Тесля В.Ф., Повзло О.М. ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ.....	258
Халабура К.К., Повзло О.М. ФІЛОСОФСЬКА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ТУРИЗМУ	259

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

Кириченко В. М. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДКЛИКАННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ	261
Орлянський В. С. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	262
Кириченко Ю. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ.....	263
Резанова Н. О. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.....	264
Соколенко Ю. М. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	266
Резанова Н.О., Маруфенко В.М. РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	267
Соколенко Ю. М., Мітяєва З.А. ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК САМОСТІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА.....	269

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

УДК 339.9

Антонюк К.І.¹ Болгов І.Г.²

¹д-р. екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-211 НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЧЕХІЇ

Розвиток взаємовідносин між Україною та Чехією набуває все більшої актуальності в контексті змін, що відбуваються в обох країнах та в Європі в цілому. Обидві країни прагнуть зміцнювати свої дипломатичні, економічні та культурні зв'язки, співпрацювати у сфері торгівлі, інвестицій, технологій та інновацій. Україна та Чехія мають взаємний інтерес у зміцненні економічної співпраці, особливо у сфері інфраструктури, транспорту та енергетики. Співпраця у сфері енергетики також може мати великий потенціал. Україна має значний потенціал у виробництві відновлювальної енергії, що може зацікавити чеських інвесторів. Також можлива співпраця в галузі нафтогазової інфраструктури та транспортування газу. Обидві країни також працюють над підвищенням обсягів торгівлі та залученням іноземних інвесторів. Україна та Чехія співпрацюють у боротьбі зі злочинністю та тероризмом, а також у зміцненні співпраці в сфері оборонної галузі. Обидві країни також співпрацюють у культурній сфері, зокрема в організації взаємних культурних заходів, обміні мистецькими проектами та підтримці мовної та освітньої співпраці. Розвиток співпраці в освіті та культурі також може бути важливим кроком у зміцненні відносин між двома країнами, наприклад, шляхом академічної мобільності чи співпраці у наукових проектах.

Трансформація суспільно-політичного життя та соціально-економічних відносин, розвиток державних реформ у Чехії відбувалися значно швидше, ніж в Україні, оскільки їх проведення підтримувала більшість чеського суспільства та політичних сил країни. Натомість реформування українського суспільства проходило непослідовно, оскільки політична еліта країни не була готова до радикальних суспільно-економічних перетворень, а ліві політичні партії гальмували їх проведення, що спричинило відставання України від Чехії у розвитку демократизації суспільства. Але це не заважало Україні співпрацювати з Чехією у багатьох сферах, для прикладу візьмемо сферу науки та технологій. У цьому контексті Чеська Республіка є перспективним

партнером, адже має потужну науково-технічну базу, а також бере участь у багатьох європейських програмах і грантах.

Обидві країни розуміють, що статус держави на міжнародній арені залежить і від її науково-технічного та інтелектуального потенціалу. Саме тому, упродовж останнього десятиліття країни нарощують темпи в освоєнні новітніх технологій, пошуку дієвих механізмів їх реалізації, задля створення конкурентноспроможної економіки та входження у глобальні високотехнологічні ринки. Інституційні рамки двосторонньої співпраці оформлені у міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угодах. Серед них основні: «Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою» від 26 квітня 1995 р., «Угода між Кабінетом міністрів України та Урядом Чеської Республіки про економічне, промислове і науковотехнічне співробітництво» від 16 квітня 2004 р., «Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про науковотехнічне співробітництво між Академією наук Чеської Республіки та Національною академією наук України» від 31 жовтня 2000 р.

Україна і Чеська Республіка беруть участь у європейській програмі EUREKA, що має ринкову спрямованість, підтримує інноваційні проекти і дає можливість знайти потрібних партнерів у європейських країнах. Активно розвивається співробітництво в галузі космічних технологій. Так, державне підприємство «Дніпрокосмос», що спеціалізується в галузі розробки інформаційних технологій космічних систем спостереження Землі, разом з партнерами із Чехії, Данії, Білорусі й України бере участь у реалізації спільного проекту «Модель і автоматизована технологія класифікації земельних покривів» за конкурсом «INTAS-CNES-HKAU».

Таким чином, аналізуючи окремі галузі співробітництва України з Чехією можемо зазначити, що їх економічні відносини мають значний потенціал для подальшого розвитку і характеризуються позитивною щорічною динамікою. Особливо зараз, під час війни Україно-Чеські відносини поліпшуються. Науково-технічне співробітництво між Україною і Чеською Республікою склалося історично і відбувається на взаємовигідній основі задля залучення нових знань, підвищення конкурентноспроможності й продуктивності науки. Використання чеського досвіду науково-технічної інтеграції, позитивні тенденції розвитку двосторонніх відносин у даній сфері, спільна участь у європейських програмах і проектах сприятимуть не лише одержанню взаємної вигоди, а й повноцінному входженню України до Європейського дослідницького простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ГДА МЗС України, ф. 2 (Двосторонні договори і угоди), оп. 6, спр. 659. Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та

Чеською Республікою (26 квітня 1995 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_018#Text (дата звернення: 27.03.23).

2. Принципи EUREKA та інших європейських програм як чинники інноваційного розвитку України: Наук. практ. семінар, Київ, трав. 2009 / Редкол.: Смертенко П. С. та інш. – Київ.: ФОП Т. А. Кінько, 2009. – 72 с.

3. Державне підприємство «Дніпрокосмос» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nkau.gov.ua/nsau/catalogNEW.nsf/ByNamesU/F9BEV36C92_A87183C22572910031E3B9?OpenDocument&Lang=U (дата звернення: 27.03.23).

УДК 339.9

Антонюк К.І.¹ Кирилов М.М.²

¹д-р. екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-211 НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З БУТАНОМ

На сьогоднішній день рівень розвитку дипломатичних відносин між Україною та Бутаном є дуже низьким, що певною мірою ускладнює надання консульської та правової допомоги громадянам нашої держави на території королівства Бутан. Україна не має жодного посольства чи консульства на території Бутану, а Бутан на території України. Однак в Індії є українське посольство, яке представляє інтереси України як на території Індії, так і в Бутанові [1]. Тому актуальним вбачаємо дослідження чинників, що зумовлюють встановлення взаємовідносин між Україною та Бутаном.

Бутан являє собою аграрну країну, що розташована в Південно-східній Азії у Східних Гімалаях і не має виходу до моря, місцевість країни гірська й лісиста. Для більш ніж 80% населення сільське і лісове господарство є головним джерелом доходів. Крім того, уряд активно піклується про екологію (половина території Бутану оголошена національними парками, в яких, наприклад, заборонено полювання), з цієї причини розвиток промисловості не входить в плани бутанської влади. У королівстві практично відсутні великі промислові підприємства. Є кілька підприємств деревообробної та харчової промисловості (в тому числі за ліцензією випускається Кока-кола). Головним експортним товаром є екологічний рис, фрукти і електроенергія, що виробляється гідроелектростанціями [2].

За результатами проведеного кабінетного дослідження можна стверджувати, що налагоджуванню взаємовідносин між Україною та Бутаном

можуть сприяти: (а) перейняття у Бутану їх ставлення до екології, а саме: заборона вирубки лісів та несхвалення вбивства тварин [3]; (б) утворення посольств та консульств на території кожної з цих двох країн; (в) встановлення експортно-імпортних відносин за рахунок експорту з України до Бутану вугілля, заліза, електроприладів та імпорту до України дорогоцінних каменів, гіпсу, цементу, деревини, фруктів (всі продукти бутану вважаються екологічно чистими) у т.ч. шляхом створення спільних українсько-бутанських компаній; (г) створення туристичних програм з України до Бутану (оскільки зараз подорожувати до Бутану фактично неможливо через бутанські закони).

Отже, станом на сьогодні між Україною та Бутаном ще не встановлено жодних взаємовідносин через закритість королівства. Нині перспективи співпраці можуть будуватися на основі переймання культури Бутану українцями і навпаки, що сприятиме економічному розвитку кожної з країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Оцінка зовнішньої політики України 2018: Південна Азія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fpp.com.ua/otsinka-zovnishnroyi-polityky-ukrayiny-2018-pivdenna-aziya/> (дата звернення: 27.03.23)
2. Бутан, Королівство Бутан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=38261 (дата звернення: 27.03.23)
3. Citizen [Electronic resource]. – Access mode: URL: https://web.archive.org/web/20110403085025/http://www.bhutan.gov.bt/government/index_new.php (from 27.03.23)

УДК 339.9

Антонюк К.І.¹ Міщенко С.А.²

¹д-р. екон. наук, проф. НУ «Запорізька Політехніка»

²студ. гр. ГФ-211 НУ «Запорізька Політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ІТАЛІЇ

Особливістю сучасного етапу розвитку економічної системи є посилення глобалізаційних процесів та розширення економічних зв'язків між суб'єктами господарювання. Зовнішньоекономічні зв'язки відіграють важливу роль у національній економіці, забезпечують економічне зростання та створюють конкурентне ринкове середовище. Важливою складовою частиною господарської діяльності українських підприємств, фірм та усіх учасників ринкових відносин є зовнішньоекономічна діяльність, яка пов'язана з

міжнародною виробничою та науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом товарів, послуг, виходом підприємств, організацій на зовнішній ринок.

Значний інтерес щодо розвитку України викликають розвинені країни, які мають усі можливості, ресурси та досвід для подальшої успішної співпраці. Проаналізувавши сучасний стан зовнішньоекономічних відносин між Україною та Італією, можна сказати, що є значні перспективи для їх подальшої розбудови. Італія продовжує посідати сьоме місце серед країн світу за обсягом зовнішньоторговельного обігу товарами з Україною. За обсягом товарообігу України з країнами Європи, Італія посідає третє місце, поступаючись Німеччині та Польщі. За показником позитивного для України сальдо у двосторонній торгівлі Італія посідає перше місце у Європі. Обсяг українського експорту в Італію перевищує сукупний експорт у Німеччину та Францію.

Основними товарами українського експорту в Італію є чорні метали (49,4%), зернові культури (кукурудза, пшениця) (16%), олія рослинна (7,6%), каолін та інші глини (3,3%), добрива (2,8%), макуха (2,8%), деревина і вироби з деревини (2,5%), шкіра і вироби з неї, включаючи одяг зі шкіри (2,3%), труби (1,9%), насіння і плоди олійних культур (1,3%), взуття (1,0%).

Основними товарами імпорту в Україну з Італії є: котли, машини, механізми (23,5%), пластмаси (7,1%), лікарські засоби (6,9%), електричні машини (5,7%), вироби з чорних металів (3,7%), шкури і шкіра (3,0%), фарби, лаки (2,6%), парфуми, косметика (2,5%), вина, вермути (2,5%), зчитувальна техніка (лазери), контрольно-вимірювальні прилади тощо (2,5%), транспортні засоби (2,2%), папір та картон (2,1%), тканини (2%), взуття (1,8%), цитрусові (1,6%), меблі (1,5%), органічні хімічні сполуки (1,3%), гума (1,3%), кава (1,1%), тютюнова сировина (1,1%). У 2015 році обсяг взаємної торгівлі послугами між Україною та Італією склав 164,2 млн дол. США, експорт послуг склав 131,0 млн дол. США, а імпорт – 33,2 млн дол. США. Позитивне для України сальдо в торгівлі послугами склало 97,7 млн дол. США [1].

Українські та італійські підприємці найбільш зацікавлені у співпраці в таких галузях: металургія та машинобудування, цивільне та промислове будівництво, агропромисловий комплекс, деревообробка та меблеве виробництво, суднобудування, легка промисловість тощо. Але, зважаючи на теперішній стан економіки України, італійські підприємці досить повільно та зважено приймають рішення щодо інвестування в дані галузі, тому що існує ряд вагомих ризиків [2].

Слід посилювати можливості співпраці у сфері відновлювальної енергетики, сільськогосподарському машинобудуванні, переробній промисловості, а також розвитку цифрової економіки, інновацій, ІТ технологій. Цьому сприятиме оновлення угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною та Італією [3].

На основі сказаного вище можна зробити висновок, що українсько-італійські відносини протягом довгого часу є досить продуктивними та перспективними і обумовлюються насамперед щорічним збільшенням обсягів двосторонньої торгівлі та зростанням італійських інвестицій в економіку України. В майбутньому розвиток відносин між Україною та Італією повинен підкріплюватися створенням інвестиційних або коопераційних проектів, що стануть рушійною силою для розвитку стратегічних галузей України, а також для технічного переоснащення та модернізації вітчизняних підприємств за рахунок італійських новітніх технологій. Перспективи для України у відносинах з Італією полягають не лише у стабільному збуті вітчизняної продукції, а й у залученні італійських інвестицій у вітчизняну економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.23)
2. Відносини України з Італією. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/175-1.pdf> (дата звернення: 27.03.23)
3. Можливості співпраці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2720667-ukraina-ta-italia-obgovorili-perspektivi-rozvitku-dvostoronnoi-spivpraci.html> (дата звернення: 27.03.23)

УДК 339.9

Антонюк К.І.¹ Робоча А.А.²

¹д-р. екон. наук, проф. НУ «Запорізька Політехніка»

²студ. гр. ГФ-211 НУ «Запорізька Політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ

Започаткування співпраці з перспективними у багатьох векторах африканськими країнами є продовженням серйозної роботи Українського союзу промисловців і підприємців, спрямованої на прискорення інтеграції в європейський, світовий економічний простір, пошук на міжнародних теренах надійних ділових партнерів та вигідних ринків збуту вітчизняної продукції.

Україні також варто розвивати співробітництво з країнами-постачальниками, насамперед, енергетичної сировини – нафти і газу. Серед країн-експортерів енергоносіїв перспективними для співробітництва є країни Північної Африки, які експортують вуглеводні до країн Європи і їхнє значення у найближчі роки зростатиме, адже 56% розвіданих запасів

вуглеводневої сировини перебуває саме у цій частині африканського континенту. Наближеність до Європі, а також зручні й порівняно дешеві шляхи транспортування нафти через Середземне море роблять цей субрегіон дуже привабливим і перспективним. Сьогодні Алжир, Єгипет і Лівія домінують у Північній Африці в галузі видобутку та переробки нафти. Однак, все більше конкурують з ними Марокко і Туніс. У Тунісі, наприклад, понад 50 іноземних компаній вже інвестували свої кошти у пошук і наступну розробку родовищ нафти і газу. Тут спостерігається тенденція до постійного зростання капіталовкладень. Місткий ринок цих країн міг би стати додатковим споживачем української високої і середньої технологічної продукції.

Серед інших напрямів і форм українсько-африканського співробітництва не можна не торкнутися такої перспективної форми розширення постачань високотехнологічної продукції на африканський ринок, яким є військово-технічне співробітництво, яке до 1991 р. розглядалося африканськими країнами як важливий чинник у створенні умов їхньої політичної й економічної незалежності. Так, Україна може запропонувати свої послуги таким державам, як: Ангола, Мозамбик, Ефіопія, Алжир, Лівія, Бенін, Ботсвана, Кабо-Верде, Нігерія, - у модернізації ними величезних запасів озброєнь радянського виробництва. Адже пільгові умови цього виду співробітництва забезпечували близько 44% імпортих потреб африканських держав у військовій техніці, озброєнні й спорядженні. Подальшому розширенню співробітництва у військовій сфері, безумовно, сприяло б збільшення кількості міждержавних угод з низкою платоспроможних африканських країн.

Існує широкий спектр можливостей українсько-африканського співробітництва у сфері інфраструктури, розвиток будівництва та транспорту. Є всі передумови для розвитку української присутності на ринку авіаційних пасажирів перевезень та вантажоперевезень.

Найперспективнішим для розгортання українсько-африканського співробітництва є весь південноафриканський регіон, де порівняно міцну економіку мають ПАР, Ботсвана, Намібія, Зімбабве, швидко прогресує Мозамбик. На базі встановлених і порівняно розвинутих українсько-єгипетські відносин варто просуватися в інші держави регіону вздовж русла річки Ніл – Судан, Кенію, Уганду й Ефіопію.

Але зусилля вітчизняної зовнішньоекономічної політики в цьому напрямі будуть малоефективними без орієнтації на встановлення тісних політичних, господарчих та технічних контактів з країнами – субрегіональними центрами сили. До таких держав слід віднести Алжир, Єгипет, Південно-Африканську Республіку, Нігерію, Кенію, Гвінею. Така політика уявляється доцільною з огляду на дію низки факторів об'єктивного

характеру, що є похідним від особливого статусу згаданих держав. Саме ці країни володіють більшою часткою природних ресурсів, засобів виробництва та інфраструктури материка. Маючи значний вплив в окремих районах Африки, вони спроможні мобілізувати політичний потенціал регіонів в рамках міждержавних організацій і як осередки інтеграційних процесів можуть сприяти утвердженню присутності України на ринках членів відповідних економічних об'єднань.

Треба визнати, що з метою усунення наявних протиріч між кон'юнктурними і стратегічними цілями українсько-африканських торговельно-економічних зв'язків, для успішної реалізації істотного потенціалу українсько-африканських відносин необхідна політична, правова і кредитно-фінансова підтримка учасників зовнішньоекономічної діяльності з боку державних структур. За відсутності державної допомоги і підтримки розширення економічного співробітництва України з країнами Африки навряд чи можливо вирішення таких завдань, як: модернізація деяких раніше побудованих промислових і енергетичних об'єктів; розширення експорту промислової продукції, зокрема військової техніки, на комерційній основі; створення умов для стабільного і довгострокового одержання на взаємовигідній основі необхідних вітчизняній економіці видів мінеральної сировини і сільськогосподарської продукції; об'єднання розрізнених учасників зовнішньоекономічної діяльності у таку організаційну структуру, яка б забезпечила просування на африканський ринок новітніх українських технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Україна і світ. Економічні зв'язки. – Знання: Київ., 2002. – 237 с.
2. Ерман Г. Недооцінена. Як Африка може врятувати майбутнє України // BBC News Україна. – 2020. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52988666>. (дата звернення: 27.03.23)

УДК 339

Козицька Г.В.¹ Резніченко Д.В.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька Політехніка»

²студ. гр. ГФ-212м НУ «Запорізька Політехніка»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Фінансово-економічні системи різних країн удосконалюються, покращуються і прогресують у контексті розвитку глобалізації та поширення ІТ-технологій. Це створило відповідне підґрунтя для розвитку нових форм та

інструментів взаємодії. В світовій економіці існує і активно використовується значна кількість грошових одиниць у найрізноманітніших формах. Зокрема, в останнє десятиліття суттєвого поширення та розвитку набув її новий вид – криптовалюта – цифрові грошові одиниці, що не мають будь-яких фізичних чи електронних втілень, але при цьому інколи володіють досить значною вартістю. На даний час найпоширенішими видами крипто валют є: «біткоїн», «лайткоїн», «ефіріум» тощо.

У криптовалют відсутній єдиний емісанти, внаслідок чого майнінг – процес аналогічний одночасно і заробітку і виробництву грошових одиниць може відбуватися по всьому світу. Принциповою особливістю криптовалют є збереження інформації у блокчейні – цифровій децентралізованій базі даних.

До переваг криптовалют можна віднести:

а) відсутність посередників, тобто за потреби перерахування коштів іншому споживачу, не потрібно звертатися до банку чи інших фінансових установ;

б) швидші ніж у звичайній банківській системі трансакції, що обумовлено відсутністю посередників;

в) полегшення міжнародних грошових трансакцій, оскільки криптовалюта може використовуватися в якості проміжної валюти при переказі коштів із однієї країни в іншу;

г) захищеність від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на скорочення кількості оборотних віртуальних грошей;

д) у криптогаманцях відсутнє таке поняття як фінансовий моніторинг;

е) безпечність трансакцій, оскільки процес створення криптовалюти та її розповсюдження не контролюється єдиним централізованим емісійним центром;

є) чесна і вигідна альтернатива традиційній світовій фінансовій системі.

Разом з тим, варто відзначити і «проблемні місця» крипто валют:

а) видобуток криптовалют потребує дорогого технічного забезпечення та багато енергії. Зокрема, у Кембриджському університеті підраховали, що лише майнери Bitcoin щороку споживають 120 терават-годин або 0,55% світового виробництва електроенергії. Це дорівнює річному обсягу споживання електрики в Україні у мирний час. А в одному з досліджень шкоду для клімату від видобутку Bitcoin порівнюють з переробкою нафти;

б) хоча криптовалюта є анонімною, вона все ж таки залишає цифровий слід. Деякі агентства, наприклад Федеральне бюро розслідувань США, можуть цей слід розшифрувати і таким чином уряди можуть відстежувати фінансові операції;

в) криптовалюти можуть використовувати для «відмивання грошей» і незаконних покупок. У 2011 році Рос Ульбріхт заснував сайт Silk Road, на

якому продавали наркотики та зброю. Розплатитися за товар можна було криптовалютою;

д) теоретично криптовалюти призначені для децентралізації, однак, насправді вони є дуже сконцентрованими. Існує навіть такий термін, як «кит» – назва користувача, який має достатньо валюти, щоб впливати на її курс;

е) при тому, що блокчейни криптовалюти є дуже безпечними, інші криптосховища, зокрема, біржі та гаманці, піддаються зламу. Так у 2022 році хакери зламали Wormhole – технічний «міст» між блокчейнами. Вони вкрали криптовалюту на суму 325 млн долл. Тонго ж дня криптобіржа Jump Trading замінила вкрадені гроші, щоб підтримати розвиток Wormhole;

є) ціна криптовалюти демонструє сильні коливання.

Отже, із всього вищесказаного можна зробити висновок, що криптовалюта є досить неоднозначним явищем за яким потрібно ще певний час спостерігати, перш ніж суттєво змінювати її юридичний статус і розширювати можливості її використання.

УДК 339

Козицька Г.В.¹ Супрун В.К.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька Політехніка»

²студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька Політехніка»

ЕЛЕКТРОННА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Сучасне суспільство перебуває в стані трансформації, що торкається усіх сфер суспільного життя. На наших очах руйнуються старі кордони (політичні, економічні, соціальні, культурні, психологічні, адміністративні) і виникають нові політичні та соціальні структури, де складаються нові парадигми соціального буття. Нова соціальна реальність, що нині створюється, вимагає нових форм її усвідомлення, інтерпретації та розуміння.

Електронна дипломатія увійшла в наше життя відносно нещодавно, у 90-х роках минулого століття. Під терміном цифрова, або е-дипломатія, розуміється широке використання інформаційно-комунікаційних технологій задля здійснення державними органами своїх функцій та комунікацій у сфері зовнішньої політики.

Інститут Миру США запропонував свій підхід до розуміння електронної дипломатії. Власне це форма зовнішньо-політичної діяльності, яка асоціюється з використанням глобальних інформаційно – комунікаційних мереж у міжнародних відносинах [1]. Е-дипломатія базується на мережевій

політиці. До таких належать: Real Politic, Kiber Politic, NOO Politic, Media politic, у яких підкреслюється вплив м'якої влади на ідеологію та цінності суспільства.

Дипломатичні служби багатьох держав світу користуються Інтернетом для комунікації із громадянами країн перебування, проведення опитувань та загального інформування. Політики вміло застосовують інформаційні технології задля власної вигоди в межах власних держав та на міжнародній арені. В міністерствах закордонних справ навіть вивчають основи медіаграмотності та роботу в соціальних мережах, адже випадково опублікований пост може перетворитися на справжню інформаційну бомбу.

До основних інструментів цифрової дипломатії можна віднести веб-сайти державних установ та їх соціальні мережі. Веб-сайти міністерств закордонних справ, посольств та міжнародних організацій служать для пояснення та транслювання їхньої національної зовнішньої політики та спростування неприйнятних дій чи претензій інших держав. Соціальні мережі, такі як Twitter, Facebook, Instagram та YouTube, забезпечують платформу для відкритого спілкування та стають найпотужнішим інструментом комунікації.

Проте соціальні мережі можуть виступати одночасно як майданчик для дипломатії, і як загроза для неї. За допомогою соціальних мереж дуже легко маніпулювати суспільною думкою, і не завжди це йде на користь державі. Яскравий приклад – Єгипетська революція 2011–2013 р., яку навіть в ЗМІ називають першою «твіттерною» революцією, під час якої протестувальники використовували мікроблоги Twitter для координації своїх дій. Протести в Білорусі, за словами багатьох експертів, також значним чином координувались через соціальні мережі, зокрема, через Telegram-канали.

Але в багатьох випадках застосування цифрових технологій приносить користь державі. Для прикладу можна взяти соціальну мережу Twitter. За думками багатьох критиків та журналістів, та за мою особистою думкою, Twitter є найбільш розповсюдженим серед країн Європи та США, і є важливим каналом політичної комунікації. Завдяки публікації власних думок та поглядів відомими політиками та головами держав фактично стираються кордони в спілкуванні з громадськістю, як власної країни, так і за кордоном.

Серед відомих державних діячів, які використовують соціальні мережі за аналітикою ТСН у 2019 р. лідером став Дональд Трамп – колишній президент США, один із активних користувачів твіттера (до його блокування у січні 2021) та фігурант гучних скандалів, а також справи про імпічмент. Другим за кількістю згадувань став експрезидент Сполучених Штатів Барак Обама. Третю сходинку цитування серед політиків обійняв індійський прем'єр-міністр Нарендра Моді [2]. У трендах 2022 року фігурує Президент України Володимир Зеленський.

Після спалаху коронавірусної інфекції у 2020 році вплив електронної дипломатії та її роль у житті держави посилились. У 2020 році проводились віртуальні саміти, конференції та зустрічі на міжнародному рівні. Україна у квітні 2020 року в режимі онлайн брала участь у Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ, вперше відбулись онлайн-візити Прем'єр-міністра та Міністра закордонних справ до Німеччини. Ситуація, яка склалась в світі, продемонструвала, що переведення в цифровий формат значної частини міжнародних відносин є цілком реальним і корисним.

Важливу роль електронна дипломатія відіграє і зараз, під час війни в Україні. Завдяки тому, що у ковідні часи вже практикувалися онлайн-підключення, президент України Володимир Зеленський мав змогу долучатися до ряду надважливих конференцій, засідань та самітів без виїзду за кордон.

Отже, трансформація сучасного суспільства відкриває нові можливості для цифровізації дипломатичних відносин. Через безпрецедентне зростання впливу соціальних мереж на світові процеси, обмеження фізичних пересувань у зв'язку із воєнними конфліктами та загостренням епідеміологічної ситуації у світі, цифрова дипломатія перетворюється на потужний інструмент вирішення ряду нагальних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Греч О. Віртуальна дипломатія. Дипломатія цифрової ери. – Університет Мальти, 2006. – С. 37.

2. Тренди Twitter 2019: соцмережа назвала найчастіше згадуваних у світі політиків, акторів і спортсменів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/svit/trendi-twitter-2019-socmerezha-nazvala-naychastishe-zgaduvanih-u-sviti-politikiv-aktoriv-i-sportsmeniv-1457712.html>. (дата звернення: 27.03.23)

УДК 339.92

Прушківська Е.В.¹ Коротич М.М.²

¹д-р. екон. наук, проф. НУ «Запорізька Політехніка»

²студ. гр. ГФ-210 НУ «Запорізька Політехніка»

СУЧАСНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ІНТЕГРАЦІЙНИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ

У сучасних умовах глобалізації та інтенсивного розвитку світогосподарських зв'язків, співпраця України з міжнародними економічними інтеграційними об'єднаннями є надзвичайно важливою. Розвиток в цьому напрямку дозволить підвищити конкурентоспроможності

національної економіки, розширити експортні можливості, залучення іноземних інвестицій та забезпечення доступу до нових ринків. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями дозволяє Україні впроваджувати світові стандарти та норми в галузі економіки, торгівлі та інновацій.

Серед усіх економічних інтеграційних об'єднань (ЕІО) найбільш близьким для України, є – Європейський Союз (ЄС). Відносини України та ЄС почалися ще у 1991 році, тому не дивно, що саме з цим об'єднанням наша держава співпрацює найчастіше. Наразі, під час війни, формати співпраці більшою мірою обумовлені саме потребами України. Одним з прикладів є спільні закупівлі зброї через Інститут підтримки миру (European Peace Facility), що дозволяє країнам-учасникам Євросоюзу спрямовувати зусилля на конкретні потреби Збройних Сил України. Одночасне вживання заходів щодо скасування мит для українських товарів, посилення спроможності транспортних коридорів Україна – ЄС та лібералізація торгівлі та перевезень посилює економічні переваги для обох сторін.

Водночас з цим, так звані «дороги солідарності» (Solidarity Lanes) для українських товарів – також є заходом економічної безпеки, адже вони роблять український експорт, якщо не повністю, але принаймні частково незалежним від морського транспорту та «зернової ініціативи».

Окрім потреб української сторони, ініціативи підтримки з боку Євросоюзу, їхній зміст та швидкість реалізації прямо відображають структуру й динаміку інтеграційних процесів всередині ЄС. Складні політичні дебати супроводжують зовнішньополітичні й безпекові рішення, укладення яких потребує погодження всіх країн – учасників. Яскравим прикладом є процес ухвалення рішення щодо надання Україні статусу держави-кандидата у члени ЄС, в рамках якого впродовж усього процесу у ЗМІ з'являлася інформація про побоювання та скептицизм окремих держав, наприклад Нідерландів і Данії. Процес погодження санкцій також був нелегким, зокрема щодо відключення частини банків країни-агресора від системи SWIFT.

Однак ініціативи, які євроінституції можуть ухвалювати самостійно, приймалися набагато швидше, а широта їхнього спектру свідчить про залученість чи не усіх директоратів Єврокомісії та успішну координацію між ними. Не останню роль у цій координації відіграє Група підтримки України в Єврокомісії (Support Group for Ukraine), яка виступає сполучною ланкою між різними структурами ЄС, що займаються співпрацею.

Також в контексті війни деякі зміни відбулися і у рамках Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Як відомо, ця Угода містить великі плани щодо лібералізації торгівлі товарами, послугами, а також сфери державних закупівель. У квітні 2014 року, в розпал війни на сході України та за три роки до набуття Угодою чинності, Єврокомісія вже приймала рішення про

тимчасове зниження або повне скасування тарифів на український експорт. Щорічна економія коштів для українських експортерів у той час становила приблизно 500 млн євро. У 2022 році Європейський Союз застосував схожий інструмент, але вже як доповнення до правил і норм торгової лібералізації в рамках поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Угода дозволяє українським перевізникам виконувати двосторонні й транзитні перевезення без попередніх дозволів. Також слід зазначити, що перемовини між Україною та ЄС стосовно лібералізації перевезень різними видами транспорту велися ще з 2020 року в межах переговорів щодо оновлення Угоди про асоціацію. Попри достатньо низький відсоток виконання Україною своїх зобов'язань за Угодою у транспортній сфері (сумарний показник за 2015-2022 роки становить 22%), певні виконані зобов'язання у транспортній сфері сприяли швидшій лібералізації руху. Через неможливість використання Дніпра як річкової транспортної артерії через бойові дії та окупацію Херсонщини ведуться перемовини й щодо перспектив підтримки Євросоюзом розвитку внутрішнього водного транспорту в Україні.

Важливо зазначити, що Угода використовується для адаптації співпраці України з ЄС під час війни і в інших сферах, таких як завершення технічного етапу процесу взаємного визнання електронних підписів в Україні та ЄС у червні 2022 року. Взаємне визнання електронних підписів зробить легшим як отримання послуг громадянами України в ЄС, так і ведення бізнесу між контрагентами з України та Євросоюзу. У підсумку можна сказати, що, як і сучасна, подальша співпраця Україна – ЄС характеризуватиметься синергією старих і нових форматів, структур і мереж, де Угода про асоціацію відіграватиме головну роль.

Інтеграція України до ЄС, не має бути перешкодою до співпраці із іншими міжнародними та регіональними інтеграційними об'єднаннями, які не зашкодять суверенітету нашої державності та збільшать можливість задля розвитку. Диверсифіковані напрямки інтеграції для України є актуальними, оскільки необхідним є геополітичне позиціонування нашої держави за умов формування багатополарної моделі світового порядку.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Європейська інтеграція є важливою та актуальною темою для України, яка має значний потенціал для підвищення економічного та політичного розвитку. Після останнього розширення ЄС наша країна стала безпосереднім сусідом Євросоюзу. Це відкриває нові можливості для поглиблення співпраці між Україною та ЄС. Інтеграційні процеси самі по собі є складними процесами, саме тому необхідно зрозуміти, що отримає Україна від співпраці з ЄС, які проблеми виникнуть на шляху до членства в ЄС і які очікувані перспективи від співробітництва в сучасних умовах [1].

Інтеграція України до ЄС є доволі непростим питанням, адже вона відбувається досить тривалий період, хоча й зрозуміло, що цей процес не може проходити швидко. Інтеграційний вибір будь-якої країни має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України ці три аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету і державності, економічний – розвиток країни і добробут народу, політичний – це забезпечення цивілізаційного майбутнього українського народу [2].

Однак існують певні проблеми на шляху поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом. По-перше, однією з основних перешкод є російська агресія в Криму та на сході України. Це спричинило загострення відносин між Україною та Росією, що ускладнює процес європейської інтеграції. По-друге, сьогодні наріжний камінь розвитку відносин Україна – ЄС – це правосуддя, корупція та організована злочинність, і ці вимоги буде важко задовольнити Україні. По-третє, існують такі внутрішні виклики, як: занепокоєність населення щодо конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку, еміграції робочої сили, брак коштів та хабарництво місцевої влади [3].

Співробітництво України з ЄС сприятиме наближенню соціальних умов України до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя і добробуту населення. У культурно-цивілізаційному аспекті євроінтеграція – це шлях до активізації взаємообміну між українською і західноєвропейськими культурами, одночасне становлення України й як інтегрованої частини глобального суспільства, й як національної держави. Членство в ЄС гарантує зміцнення національної безпеки України, захист її від агресії та територіальних

претензій[4]. Сьогодні основними напрямками співробітництва між Україною та ЄС є енергетика, інвестиції, торгівля.

Успіх євроінтеграції України залежить не лише від зусиль уряду та державних органів, але й від активної участі суспільства та бізнесу. Тому важливо залучати громадян до процесів прийняття рішень та створювати умови для ефективної співпраці між державними і недержавними структурами. Зокрема, важливими завданнями є зміцнення прав людини та захисту громадянських свобод, модернізація економіки та забезпечення енергоефективності.

На основі сказаного вище можна зробити висновок, що процес євроінтеграції України буде вимагати значних зусиль з боку української влади та населення. Перспективи європейської інтеграції мають потенціал для покращення життя українців та зміцнення позиції України на міжнародній арені. Європейський Союз може надати Україні значну підтримку в економічній та соціальній сферах, включаючи фінансову допомогу та розвиток інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/> (дата звернення: 27.03.23)
2. Деліні М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf> (дата звернення: 27.03.23)
3. Головні перешкоди до євроінтеграції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2495901-ukrainci-nazvali-golovni-pereskodi-dla-evrointegracii.html> (дата звернення: 27.03.23)
4. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products?pid=5989. (дата звернення: 27.03.23)

МЕХАНІЗМ ТА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Міжнародні економічні відносини є важливим аспектом сучасного життя, оскільки вони мають значний вплив на економіку країн, а також на політику, соціальні та культурні аспекти життя людей. В сьогодишню еру швидкого розвитку технологій та глобалізації дані міжнародні економічні відносини стають все більш важливішими та актуальними саме для розвитку країн.

Міжнародні економічні відносини є важливим елементом глобального розвитку та суттєво впливають на економіку окремих держав, регіонів та світову економічну систему в цілому. Міжнародні економічні відносини значною мірою впливають на політичне та культурне середовище в країнах. Вплив є значним, і ці відносини стають все складнішими з кожним днем – вони значною мірою залежать від таких факторів, як технології, зміна геополітичного ландшафту, кліматичні моделі. Основи МЕВ складають сукупність інструментів і концепцій та використовуються для дослідження та аналізу економічної діяльності окремих агентів (наприклад, виробників та споживачів) та їх взаємодії на ринку.

Глобальна економіка залежить від міжнародних економічних відносин, які відіграють важливу роль у політичному, соціальному та культурному розвитку націй. Досягнення рівності, справедливості, свободи та економічного добробуту є темами, які дуже активно обговорюються в цій сфері. Розвинені країни світу все більше покладаються на міжнародні економічні відносини для сприяння розвитку та взаємодії. Співпраця, яка відповідає глобальним інтересам, швидко набирає обертів у поточному стані міжнародної політики та торгівлі.

Нові можливості та виклики виникають у зв'язку з прогресом у міжнародних економічних відносинах. Щоб успішно подолати ці виклики, необхідно зрозуміти сучасну структуру та механізми, що регулюють міжнародні економічні відносини, і шукати нові підходи до їх розвитку.

Міжнародні економічні відносини (МЕВ) складаються з численних елементів і компонентів, що робить їх структуру досить складною та багатааспектною. Основними елементами структури МЕВ є:

Міжнародна торгівля товарами та послугами, що є важливим фактором для підвищення економічного зростання та забезпечення стабільності країн.

Інвестиції. Інвестиції можуть допомогти зміцнити економіку країн та забезпечити прибуток для інвесторів.

Міжнародна міграція капіталу., що передбачає переміщення капіталу з країни до країни з метою заробітку більш високого доходу або здійснення інвестицій в більш вигідні проекти.

Міжнародна міграція робочої сили полягає в переміщенні працівників з однієї країни до іншої з метою знайти роботу та отримати більш високу оплату або отримати нові знання та досвід в робочій сфері.

Міжнародна передача технологій, що може бути досягнуто через ліцензування технологій, франчайзинг, зарубіжні інвестиції. Міжнародна передача технологій є важливим фактором для підвищення конкурентоспроможності країн та розвитку їх економіки.

Міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини впливають на здатність країни до залучення іноземних інвестицій та зовнішньої торгівлі.

Важливим інструментом управління економічними відносинами між країнами є механізм міжнародних економічних відносин. Він дозволяє встановлювати правила та норми, які регулюють торгівлю товарами та послугами, обмін валютами, інвестиції та інші економічні відносини між країнами. Він встановлює правила та норми, які регулюють такі економічні аспекти, як торгівля товарами та послугами, валютний обмін та інвестиції між країнами. Це дозволяє країнам ефективно співпрацювати та уникати конфліктів, сприяючи стабільності світової економіки. До даних механізмів належать ринкові механізми міжнародної торгівлі товарами та послугами, договірні відносини, правові механізми, такі як міжнародні договори, та організаційні механізми, такі як міжнародні організації, також до них відносять митні тарифи та нетарифні перешкоди, співпраця в галузі науки та технологій, важливим елементом механізму міжнародних економічних відносин є також фінансове регулювання.

Отже, гнучка структура та ефективний механізм регулювання є ключовими для успішної взаємодії між країнами в рамках міжнародних економічних відносин. Ці чинники дозволяють країнам адаптуватися до змін у глобальному економічному середовищі та забезпечувати взаємовигідну співпрацю. Міжнародні економічні відносини є складною системою, що включає різні компоненти, такі як торгівля, інвестиції, валютні відносини, міждержавні угоди та регуляторна політика. Ці відносини є важливим фактором у забезпеченні економічного розвитку країн і створенні стійкої глобальної економічної системи. Однак, вони також можуть мати негативні наслідки, такі як міждержавні конфлікти та санкції, які підривають стабільність світової економіки. Тому механізми та інструменти, що використовуються для регулювання міжнародних економічних відносин, мають велике значення для підтримки стабільної та справедливої світової економіки.

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД»

УДК 811.111.2'42

Приходько А. М.

док. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВОКОГНІТИВНА ОСНОВА НІМЕЦЬКИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Категорія сурядності (складносурядного речення – ССР) постає як сукупність однорідних мовних одиниць, об'єднаних ідеєю координації. Разом із тим, другий вимір категорії сурядності – розбиття на певну кількість класів, що не перетинаються, – залишається у синтаксичної науки дуже спірним. Палітра поглядів характеризується тут широким розкидом думок як щодо якісних, так і кількісних параметрів при виділенні їх класів і підкласів. Звісно ж, що несуперечливу субкатегоризацію цього явища можна здійснити з урахуванням його когнітивно-семантичної інтерпретації (таблиця 1).

Таблиця 1

	Зумовленість	Незумовленість
Відповідність	① (1.1) <i>Der Urlaub war schön, <u>denn</u> das Wetter war gut;</i> (1.2) <i>Ich halte es nicht mehr aus <u>und</u> laufe fort;</i> (1.3) <i>Er ist schwer krank, <u>oder</u> er simuliert;</i> (1.4) <i>Er ist tüchtig, <u>aber</u> ihm fehlt die Erfahrung.</i>	③ (3.8) <i>Die Sonne scheint, <u>und</u> die Vögel zwitschern;</i> (3.9) <i>Sie nickte <u>und</u> zuckte die Achseln;</i> (3.10) <i><u>Nicht nur</u> die Sonne scheint, <u>sondern auch</u> zwitschern die Vögel;</i> (3.11) <i>Du kannst ihm schreiben, <u>oder</u> du kannst ihn anrufen.</i>
Невідповідність	② (2.5) <i>Es regnete oft, <u>aber</u> der Urlaub war schön;</i> (2.6) <i>Er trinkt zwar nicht, <u>dafür</u> raucht er <u>jedoch</u> um so mehr;</i> (2.7) <i>Entweder zahlen Sie, oder ich rufe die Polizei.</i>	④ (4.12) <i>Hans lebt in Berlin, <u>und</u> / <u>aber</u> Peter in München;</i> (4.13) <i>Ich hörte Musik, <u>und</u> Eva blätterte in einem Buch.</i>

У когнітивно-семантичному плані ССР постає як мовна одиниця, здатна виражати цілу палітру смислових відношень, інтегрованих у систему більш

високого рівня узагальнення – когнітивну квадратичну матрицю, вузли якої конститууються смислами «зумовленість» / «не зумовленість» (ідея причинності) та «відповідність» / «невідповідність» (ідея узгодженості з епістемічними і поведінковими стереотипами мовця). Ця матриця є своєрідним уніфікованим шаблоном схематизації досвіду, який зберігається в мовній пам'яті певної лінгвокультурної спільності.

Корпус ССР, у яких втілюється ідея незумовленої відповідності, складається з конструкцій з комітативно-єднальними (3.8), адитивно-єднальними (3.9), градаційними (3.10) та власне-розділовими (3.11) відношеннями між складниками ССР (кон'юнкти). Причинна незумовленість і відповідність стереотипним уявленням мовця щодо нормативності співіснування ситуацій, спричиняє відкритість, оберненість і симетричність формально-граматичного устрою ССР цього типу.

Реалізація концепту незумовленої невідповідності між двома референтними ситуаціями здійснюється шляхом зіставлення номінацій, серед яких розрізняються симетричні (4.12) та асиметричні (4.13). Схема зіставлення, що лежить в їх основі, є одним із способів мовної фіксації діалектики єдності й боротьби протилежностей, а її когнітивно-семантична сутність відображає ідею дискретної єдності.

Концептуалізація відношень зумовленої відповідності спирається на два види смислів: 1) невиключеність мовцем альтернативного тлумачення причинно-наслідкових залежностей, 2) контрадикторні пресупозиції. Обидва вони пов'язані між собою через імплікацію силогізму («якщо-то-база»). Ці відношення конкретизуються у вигляді власне-каузальних (1.1), каузально-наслідкових (1.2), селективно-розділових (1.3) та лімітативно-протиставних (1.4) ССР. Смысловий діапазон цього класу речень відображає дедуктивні та індуктивні можливості людини у верифікації істини. Вони використовуються там, де є певна ентропія епістемічного світу мовця: маючи у своєму арсеналі лише одну доступну спостереженню ситуацію, він «добудовує» іншу. З огляду на це остання постає як якесь штучне «творіння» мовця, як наслідок його ментально-пошукової діяльності, як його суб'єктивний діагноз.

За когнітивною схемою зумовленості та невідповідності продукуються ССР власне-протиставного (2.5), компенсаційно-протиставного (2.6) та оппозитивно-розділового (2.7) типів. Протиставне ССР є за своєю суттю своєрідним псевдокаузальним біномом, що описує факт перерваного причинно-наслідкового ланцюга у вигляді певного протиріччя між антецедентом і консеквентом.

Вся гама якісних вимірів ССР на номінативному рівні створюється інтеграцією мовного та немовного і містить у собі інформацію про життєвий світ людини з її ціннісними орієнтаціями. ССР в аспекті когнітивної семантики відбиває ідею типізованого, нормативного знання в його

співвіднесеності з концептуальним світом комунікантів. Мовний зміст, який закладено в цій одиниці, є не лише відображенням об'єктивних відношень у зовнішньому світі, а й їхньою специфічною проекцією на типізовані та конвенціоналізовані уявлення комунікантів про них.

Традиційно розрізнявані семантико-синтаксичні типи ССР (єднальні, протиставні, розділові, градаційні, каузальні) виявляються, з одного боку, співвіднесеними з логічними судженнями (напр., диз'юнкцією – розділові, імплікацією – каузальні), а з іншого, – ніби розчиненими в них. В останньому йдеться про сполучуваність, супротивність, порівняльність і градацію, що корелюють з кон'юнкційними висловленнями. Більше того, значна кількість ССР, які відповідно до постулатів формальної логіки повинні трактуватися як кон'юнктиви або диз'юнктиви, виявляються обтяженими відношеннями матеріальної імплікації.

Цей факт спростовує розхожу думку про рівноправність, одноранговість, неієрархічність координативного зв'язку порівняно з субординативним. Когнітивна фіксація рівноправності денотативних ситуацій засобами паратаксису здійснюється лише у разі їх взаємної незумовленості (єднальні, зіставні, власне-розділові). Навпаки, протиставні, каузальні, селективно- і оппозитивно-розділові номінації, що концептуалізують відношення між денотативними ситуаціями через феномен зумовленості, мають риси ієрархічно організованої єдності, що дозволяє розглядати цей вид сурядності як ергономічний спосіб репрезентації підрядного зв'язку.

Координативному принципу формально-граматичної та когнітивно-семантичної самостійності, незалежності, одноранговості відповідають лише ті ССР, частини яких зчленовані за принципом незумовленої відповідності та незумовленої невідповідності. Когнітивна нерівноправність частин, що поєднуються, намічається в надрах градаційних ССР (3.10). Повний прояв вона має серед ССР, що конституюються за схемами зумовленої відповідності та зумовленої невідповідності. Ці ССР є семантично ієрархічними конструктами, оскільки їх частини зв'язуються в єдине ціле не на основі смислової автономності, а на основі когнітивної залежності. Таку залежність слід визнати феноменом когнітивно зумовленої субординації.

Закладений у паратаксисті мовний зміст відображає не тільки і не стільки фактологію об'єктивно існуючих відносин у зовнішньому світі, а й відкриває горизонти для суб'єктивної проекції на них соціально конвенціоналізованих і/або індивідуально стереотипізованих уявлень людини про реальне та гіпотетичне, нормативне та ненормативне, дійсне та належне. Ця когнітивно-семантична специфіка ССР безпосередньо співвіднесена з особливостями його функціонування в мові, де воно виступає засобом аранжування складних мовленнєвих актів.

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЮРИДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Як відомо, термінологічні словосполучення – різноманітні й неоднорідні. Деякі з них тяжіють до групи вільних словосполучень, тоді як інші схожі на фразеологічні одиниці і, отже, мають семантичну цілісність, наприклад: *Caesar is wife* – людина поза підозрою, *the unwritten law* – неписаний закон, *the Home Office* – Міністерство внутрішніх справ, *common law damages* – порушення загального права, *old offender* – рецидивіст тощо. *Section 170(4) provides for existing laws as part of the written and unwritten laws of Sierra Leone.* – Пункт 4 розділу 170 передбачає, що чинні закони є частиною писаних і неписаних законів Сьєрра-Леоне.

У лінгвістиці існує багато різних класифікацій фразеологічних одиниць. У своїй роботі будемо дотримуватися класифікації, яка пропонує структурно-семантичний поділ фразеологізмів за трьома типами: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполуки.

1. Фразеологічні зрощення або ідіоми – немотивовані одиниці, які виступають як еквіваленти слів: *to go between* – бути посередником, *a quiet wedding* – негучне весілля, *to be dead with cold* – промерзнути до кісток. *I am to go between two rival factions, the Paqu and the Navot.* – Баджорський уряд доручив мені бути посередником у вирішенні розбіжностей між двома сторонами, Паку і Навот.

2. Фразеологічні єдності – мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, яке виникає із злиття значень лексичних компонентів: *horn of plenty* – повна чаша, *to rise to the occasion* – бути на висоті, *to do somebody proud* – надавати честь комусь. *The United Nations must rise to the occasion in order to fulfil the expectations of the peoples who founded it.* – Організація Об'єднаних Націй повинна бути на висоті, для того щоб виправдати очікування народів, які її створили.

3. Фразеологічні сполучення – звороти, в яких в одного з компонентів фразеологічно пов'язане значення, яке виявляється лише у зв'язку з чітко визначеним колом понять та їх мовних значень: *get cold feet* – набиратися страху, злякатися, *collapse with laughter* – давитися зі сміху. *Got cold feet as it got toward the sticking point.* – Злякалася, коли дійшло до справи.

Відомо, що до трьох типів фразеологічних одиниць додають ще один – фразеологічні вирази: *To share one's last shirt with somebody* – поділитися останньою сорочкою. *If you run after two hares, you will catch neither* – якщо

поженешися за двома зайцями, жодного не спіймаєш. *This isn't the most hospitable environment to share one's last shirt with somebody's dreams.* – У нас тут не дуже гостинна атмосфера, щоб ділитися потаємними бажаннями (останньою сорочкою).

Фразеологізми можуть бути суто англійськими та запозиченими. До перших належать: *to bite off more than one can chew*, що може бути перекладене як «узяти до рота більше, ніж можеш проковтнути» (дослівний переклад), або *узятися за справу, яка тобі не під силу*; або ж *горішок не по зубах*.

Упродовж століть в Англії читали та цитували Біблію. Не тільки окремі слова, але й цілі ідіоматичні вирази ввійшли до англійської мови з її сторінок: *at the eleventh hour* – в останню хвилину; *can the leopard change his spots?* – хіба може леопард змінити свої плями? Такий вираз використовується у випадку, коли людина не бажає змінюватись на краще або не дотримується правил поведінки, прийнятих цим суспільством. Тоді потрібно перекладати так: *горбуна могила виправить*. Фразеологічний зворот *cast pearls before swine* перекладається як *не розсипайте перл своїх перед свинями*. Значення цього фразеологізму таке: *не розкривати свої духовні цінності перед людьми, які цього не варті*.

Більшість фразеологічних одиниць у юридичних текстах позначають ті ж самі поняття, які можна передати загальноновживаними словами та описовими конструкціями. Проте фразеологізми суттєво відрізняються від синонімічних слів і словосполучень смисловими нюансами, емоційністю та експресивністю. На підтвердження цієї думки наведемо такі приклади: *to be in the red* – бути в боргах; *in the black and white* – чорним по білому; *to appear out of the blue* – з'явитись зненацька, «ні з того ні з сього» тощо. *I'll put my part of the bargain in black and white if you'll put yours.* – Ми можемо оформити нашу угоду на папері – ви напишете свої зобов'язання, а я свої, чорним по білому.

Поєднання у фразеологізмах номінативних та емоційно-оцінних елементів дає змогу комунікантам, зокрема, правникам, використовувати у виступах фразеологізми не лише для передавання логічного змісту думки, а й для вираження емоційного ставлення до розгляду відповідної судової справи.

Наголосимо, що наявність у виступах ідіом не свідчить про надлишок мовних засобів, оскільки відмінність ідіом від слів найповніше виражена в їхньому експресивному потенціалі. Фразеологізми заповнюють лакуни в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити номінування нових понять реальності. Наведені нижче приклади підтверджують сказане: *to catch smb. red-handed* – *to catch smb. during his or her committing a crime* – зловити нагарячому; *straw bond* – ненадійна порука (солом'яна порука), *to throw the book at smb* – винести вирок про максимальний термін ув'язнення.

They can't act until they catch him red-handed. – Вони нічого не можуть зробити доти, доки не зловлять його на місці злочину.

Існує значна кількість фразеологізмів у підмові права, які використовують у виступах юристів. Наприклад, у юридичній термінології є фразеологізми, які вживають, відповідно, у розгляді судової справи. Наприклад, *to jail to appear to court* – ухилитися від появи в суді, *grand of bail* – клопотання про взяття на поруки, *criminal records* – судимість, *to try on the case* – судити тощо. Отже, під час слухання судової справи учасники процесу вживають певні фразеологізми, скажімо: *in due course of law* – належна, відповідна правова процедура, *first offender* – осуджений вперше, *old offender* – рецидивіст та інші, які відіграють суттєву роль, впливаючи на опонента та присутніх на судовому процесі. Вагому роль у суді відіграють також виступи адвокатів, насичені фразеологізмами. Часто від того, як правник спланує свій виступ, залежить кінцевий результат справи, що інколи важить більше, ніж докази та свідчення очевидців. Наприклад: *to give proof by* – довести, *пред'явити докази*, *to meet conditions* – задовольнити згідно з умовами, *to be recommended for mercy* – заслуговувати на пощади тощо.

Як відомо, спосіб перекладу фразеологізмів залежить від співвідношення між одиницями вихідної мови та мови перекладу. У сучасній лінгвістиці виділяється три типи таких відношень: повна відповідність фразеологічної одиниці в мові перекладу (переклад здійснюється за допомогою вже закріпленого за ним еквівалента); неповні еквіваленти, або аналоги (неповні еквіваленти, володіючи подібним значенням, у той же час мають відмінності у внутрішній структурі, а також можуть не збігатися за деякими іншими критеріями (інша синтаксична побудова, сполучуваність)); фразеологічна одиниця не має в мові перекладу ні аналогів, ні еквівалентів (для їх перекладу використовуються так звані нефразеологічні способи, які являють собою переклад фразеологічної одиниці за допомогою лексичних засобів). Таким чином, *the unwritten law* – неписаний закон, *common law damages* – порушення загального права ми перекладаємо за допомогою закріпленого еквівалента. Неповними еквівалентами перекладаються *the Home Office* – Міністерство внутрішніх справ, *old offender* – рецидивіст, *Caesar is wife* – людина поза підозрою.

Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів з англійської на українську мову перекладач повинен вміти скористатися різними «видами перекладу»:

1. Еквівалент, тобто наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з англійським за змістом і за образною основою.

2. Аналог, тобто такий український стійкий зворот, який за значенням адекватний англійському, але образно повністю або частково відрізняється від нього.

3. Описовий переклад – передавання змісту англійського звороту вільним словосполученням. Він застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти та аналоги.

4. Антонімічний переклад – передавання негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки.

5. Калькування – застосовується в тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму або коли англійський зворот не може бути перекладений за допомогою інших видів перекладу.

6. Комбінований переклад. У тих випадках, коли український аналог не повністю передає значення англійського фразеологізму або ж має інший специфічний колорит місця і часу, дається калькований переклад, а потім йде описовий переклад та український аналог для порівняння.

При перекладі фразеологізму треба передати його зміст і відтворити його образність, знайшовши аналогічний вираз в українській мові і не втративши при цьому стилістичну функцію фразеологізму. За відсутності в українській мові ідентичного образу потрібно вдаватися до пошуку «приблизного відповідника», потрібно підбирати вислови та мовні кліше, які відповідають саме менталітету та культурі мови перекладу. Наприклад, такі образні фразеологічні одиниці в англійській мові, які повністю відповідають за змістом якому-небудь українському фразеологізму і які базуються на одному з ним образі перекладаються за допомогою еквівалентів (інтернаціональні вирази, які мають біблійно-міфологічний чи літературний характер): *An old dog will learn no new tricks.* – *Старого пса новим фокусам не навчиш*.

Кількість образних фразеологічних одиниць, які збігаються за змістом та образністю в англійській та рідній мовах, порівняно невелика. Значно частіше перекладачеві треба використовувати український фразеологізм, аналогічний за змістом англійському, але який базується на іншому образі, як наприклад: *Accidents will happen in the best regulated families.* – *Нещастя буває і в хороших сім'ях*. *The leopard cannot change his spots.* – *Кривого дерева не виправиш*. *Щербатого горщика ніколи не поправиш*.

Використання відповідного аналога забезпечує такий же адекватний переклад англійського фразеологізму, як і у випадку існування фразеологічного еквівалента.

Іноді перекладач, намагаючись зберегти образність оригіналу при перекладі фразеологізму, який немає ні еквівалента, ні аналога в рідній мові, вдається до дослівного передавання образу в іноземній фразеології. Такий спосіб може бути застосований у тому випадку, якщо в результаті

калькування отримаємо вираз, образність якого легко сприймається українським читачем та не створює враження непридатності загальноприйнятим нормам української мови. Іноді при дослівному перекладі англійського фразеологізму використовують вставні слова: як говорять, як кажуть; ніби підкреслюючи цим, що іноземна фраза наведена дослівно: *It is said that one swallow does not make a summer.* – Як говорять, «одна ластівка не робить літа». Дослівний переклад не є фразеологічним перекладом, оскільки він не використовує готові фразеологічні одиниці, які є в мові перекладу, а кожного разу створює новий образний зворот, чужий рідній мові, хоча і зрозумілий.

Контекстуальні заміни при перекладі полягають в тому, що перекладач намагається знайти таку українську фразеологічну одиницю, яка хоча й не відповідає за значенням англійському фразеологізму, але з достатньою точністю передає його зміст у даному конкретному контексті: *You can take a horse to the water, but you cannot make him drink.* – Силою не будеш милою. Силою колодязь копати – води не п'яти.

Окрім проблеми розрізнення фразеологізму, перекладач зустрічається з національно-культурними відмінностями між подібними за змістом фразеологічними одиницями в двох різних мовах. Збігаючись за змістом, фразеологічні одиниці можуть мати різне стилістичне забарвлення, різну образну основу, різну емотивну функцію. У деяких випадках використання фразеологізму у вихідному тексті будується на використанні можливостей національно-культурного колориту.

Маючи справу з фразеологічними одиницями при перекладі, перекладач повинен не тільки знати обидві мови, але й вміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти вихідного тексту порівняно з можливостями мови, яка перекладається. При відсутності безпосередніх відповідників вихідний фразеологізм можна перекласти шляхом пошуку аналогічної фразеологічної одиниці, яка має спільне значення з вихідним. При цьому слід пам'ятати про те, що часто схожі за значенням, але різні за формою фразеологічні одиниці в різних мовах мають різне емоційно-асоціативне забарвлення і не завжди взаємозамінні. Практично єдиним способом повідомити отримувача тексту, який перекладається, про наявність у вихідному тексті фразеологізму є перекладацький коментар.

Отже, переклад фразеологізмів – заняття дуже важке. Цей процес є творчим і потребує вміння відшукати необхідні порівняння і вирази для збереження смислового навантаження тексту перекладу. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді сенс всього висловлювання.

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ МАРКЕРІВ

Зважаючи на те, що мова та культура тісно пов'язані між собою і мова є одним із засобів відображення культури, при перекладі важливо враховувати не тільки мовленнєві, але і культурні особливості тексту, що перекладається. Культурне наповнення тексту реалізується через культурно забарвлені слова або слова-реалії, які також називають національно-маркованою лексикою. Це можуть бути не тільки окремі лексеми, але і словосполучення, і навіть речення. Перекладач при цьому має таким чином підійти до процесу перекладу, щоб в результаті текст перекладу відповідав тексту оригіналу з лінгвокультурологічної точки зору. Таким чином, завдання перекладача – передати культурне забарвлення тексту, не викрививши зміст оригіналу і не порушивши норми мови перекладу.

П. Ньюмарк виділяє такі категорії національно-маркованих слів (*culturally colored words*): екологія (флора, фауна, пагорби, вітри, рівнини); матеріальна культура (їжа, одяг, будинки та міста, транспорт); соціальна культура (робота та відпочинок); звичаї та традиції, процедури, поняття (політичні та адміністративні, релігійні та мистецькі); жести та звички [1, с. 95]. Він пропонує два протилежні підходи їх до перекладу: передача (*transference*), коли у тексті зберігаються культурні назви і поняття, та компонентний аналіз (*componential analysis*), коли культурний компонент виключається та підкреслюється повідомлення.

Питання врахування культурного наповнення тексту при перекладі не є новим для теорії перекладу, адже воно існувало стільки, скільки існувало явище перекладу. Ю. Найда відмічає, що відмінності між культурами можуть становити навіть більші труднощі для перекладача, ніж відмінності між мовами. На думку вченого, основне завдання перекладача – встановлення відносин еквівалентності між текстом оригіналу та текстом перекладу. Він виділяє два типи перекладацької еквівалентності – формальну та динамічну [2, с. 160]. При формальній еквівалентності, увага концентрується на самому повідомленні, передається і його форма, і його зміст. Культурно забарвлені слова у такому разі зберігають своє наповнення, іноді навіть не перекладаються для збереження колориту. Перекладач в цьому випадку часто вдається до приміток, прагнучи зробити текст максимально зрозумілим. Такий тип перекладу Ю. Найда називає перекладом-глосом (*gloss translation*).

Переклад-глос передбачає перенесення одержувача повідомлення в культуру іншого народу, того, для кого створений оригінальний текст [2, с. 162]. Якщо ж перекладач ставить перед собою мету досягти динамічної еквівалентності, він прагне створити динамічний зв'язок між повідомленням і одержувачем на мові перекладу, який має бути схожим на зв'язок між оригінальним текстом та його читачем, при цьому оригінальна структура тексту зберігається не завжди [2, с. 167]. При застосуванні цього типу еквівалентності, культурні явища, згадані в мові оригіналу і характерні носіям цієї мови, можуть перекладатися подібними культурними явищами, які існують в лінгвокультурі носіїв мови перекладу, щоб полегшити сприйняття тексту.

Засоби передачі культурно забарвлених слів зазвичай відносять до двох категорій – транскодування (транскрипція, транслітерація тощо) та переклад. Транскрипція – це відтворення звукової форми слова, тобто фонетична імітація, а транслітерація – це передача графічної форми слова з урахуванням норм мови перекладу. Ці способи застосовуються, для збереження національного колориту тексту оригіналу та часто супроводжуються перекладацьким коментарем, адже реципієнт може потребувати роз'яснення. Переклад застосовується у тих випадках, коли транскодування за тих чи інших обставин неможливе або небажане.

Деякі науковці пропонують таку класифікацію способів перекладу слів-реалій:

1. Введення неологізму: калька; напівкалька; освоєння; семантичний неологізм.

2. Приблизний переклад: принцип родо-видової заміни; функціональний аналог; опис, пояснення, тлумачення як спосіб приблизного перекладу.

Також, в деяких випадках, може застосовуватися вилучення культурно забарвленого слова або словосполучення, якщо на думку перекладача воно не є особливо важливим для правильного сприйняття тексту перекладу.

Отже, питання перекладу культурно забарвлених слів є актуальним для теорії перекладу. Переклад тексту, наповненого культурно забарвленою лексикою, становить особливу складність для перекладача та потребує уважного й поміркованого підходу при виборі перекладацьких еквівалентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Newmark P. A. Textbook of Translation [Text] / P. Newmark. – Prentice Hall, 1988. – 292 p.

2. Nida E. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating [Text] / E. Nida. – Leiden : E. J. Brill, 1964. – 331 p.

ВПЛИВ ЛІНГВОКОГНІТОЛОГІЇ НА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ-МЕТАФОР ФРАНЦУЗЬКОГО НАУКОВО- ТЕХНІЧНОГО ДИСКУРСУ

Датою народження когнітивної науки вважають 1956 рік, її засновником називають Дж. Міллера, а базовою гіпотезою – гіпотезу про те, що розумові процеси можна трактувати як процеси оброблення та перетворення ментальних репрезентацій. Метою когнітивних досліджень є побудова інтегральної картини процесів мовлення, мислення та інтелектуальної поведінки людини. Когнітивній лінгвістиці відводиться пріоритетна роль у когнітивній науці, тому що когнітивний підхід ототожнюється саме з пізнанням через мову, в центрі дослідження стоїть людина, а мовна здатність є частиною людської когнітивної діяльності. Когнітивна діяльність людини полягає в утворенні концептів, а також концептів-термінів у науково-технічному дискурсі.

Проблематиці французької науково-технічної термінології, структурно-семантичним особливостям французьких науково-технічних термінів присвячено багато робіт як у французькому мовознавстві Ж. Віньє, А. Мартен, Д. Гуадек так і у вітчизняному А. Коваленко, В. Карабан, С. Левковець, В. Михайленко, Е. Скороходько, І. Колеснік та інші. Французькі науково-технічні терміни-концепти, створені на основі метафори та вторинної номінації, а також метонімії, з нашої точки зору, розглядалися у лінгвокогнітології недостатньо. Бракує праць, присвячених класам метафоричних французьких науково-технічних термінів-концептів, їх перекладу українською мовою, так само як і фахових науково-технічних французько-українських словників, не проводився порівняльний аналіз французьких та українських термінів, утворених за допомогою метафор, метонімії, синекдохи.

У французькій мові, на відміну від української, терміни-концепти менш чітко відокремлюється від загальноновживаної мови. Ця тенденція полягає саме у використанні метафор та інших переносів для розширення номінативних засобів мови, «анімізм» у побудові речення захоплює також й науково-професійне мовлення.

Концепти віддзеркалюють судження, які належать внутрішнім характеристикам об'єкта і залежать вони також у великій мірі від нації, яка дає номінацію концепту. Про різне сприйняття картини світу та інших екстралінгвістичних явищ різними народами, про «дух» народу, його

індивідуальний засіб вираження ним у мові думок і почуттів, його культуру, які впливають на розвиток мови та формування концептів, згадували колись у своїх трудах багато вчених, наприклад Ф. де Соссюр, А. Мейє, В. Гумбольд. Наприклад, такий концепт англійської мови як *glasses* при перекладі на українську має такі значення як «окуляри, скло, склянка, дзеркало» та інші. Номінація та метафоричний перенос будуються, у даному випадку, саме на основі матеріалу із якого виготовлено даний предмет – скло, а не на його функції та призначенні – поліпшення зору для людей, які слабо бачать. Отже, англійська нація зупинила свій вибір на матеріалі з якого зроблено цей виріб і цей вибір було зафіксовано у мовному коді до наших днів у вигляді вищезгаданого концепту. На противагу англійського концепту, французький концепт *lunettes* свідчить про різне сприйняття картини світу у французькій та українській мовах. У французькій мові цей концепт означає дослівно «*маленькі луни*». Суфікс *-ette* має зменшувальний характер, наприклад *maison – maisonette* (невеличкий будиночок). По аналогії з морфемою *-ette* утворюється й концепт «*lunettes*». В українській мові «окуляри» утворюються від концепту «*око*» і він має більш вмотивований характер, тому що окуляри слугують для покращення зору, тоді як «*маленькі луни*» вказують асоціативно саме на подібність форми речі – у вигляді «*луни*», а в українській мові на призначення речі – покращення зору. Такий невеличкий приклад лише показує і свідчить про різне сприйняття картини світу різними націями у англійській, французькій та українській мовах. У свою чергу концепти або поняття співвідносяться з референтами або денотатами, тобто з окремим об'єктом або з класом об'єктів навколишнього середовища.

Терміни ґрунтуються на концептах, які обслуговують закономірності і особливості розвитку різних наук, а також зв'язок розвитку мови з духовної і матеріальною культурою народів. За їх допомогою відбувається передача науково-технічної інформації, диференціація понять і категорій.

Одним з поширених шляхів семантичного розвитку терміна є використання загальноживаних слів спираючись на їх функції, перенесення ознаки подібності для позначення явищ, притаманних даних області. Полісемічність терміну-концепту свідчить про його здатність пристосування до будь-якої системи, галузі, області. Семантичний перенос значення слова внаслідок вторинного використання найменування для номінації понять у науково-технічному тексті, веде до утворення метафори. Метафора за своєю природою – не мовне, а концептуальне явище. Таким чином, метафора є одним з основних засобів пізнання об'єктів дійсності, їх найменування, створення художніх образів та утворення нових значень, що виконує номінативну, когнітивну, художню та смислоутворюючі функції [1, с. 15]. Метафора ґрунтується на концептуальних і семантичних знаннях людини

про навколишній світ, а також на категоріальних і соціальних знаннях. Таким чином, метафора як вторинна номінація при утворенні терміна будь-якої галузі є типовим, продуктивним, розповсюдженим і навіть необхідним явищем. У наступному прикладі *cage d'écureuil moteur* – «двигун біляча клітка (колесо)», більш зрозумілою формою терміну в електротехніці є «двигун з короткозамкненим ротором або асинхронний двигун у 8 кіловат». На перший погляд, цей термін не викликає асоціацій з електротехнічними явищами або обладнанням. Проте, у даному випадку конструктивні особливості короткозамкненого ротору викликають асоціацію подібності з білячим колесом (у французькому варіанті це поняття перекладається дослівно як «біляча клітка», проте ця «клітка» асоціативно має саме форму колеса у французькій мові, тоді як в українській мові ми зразу ж маємо концепт «біляче колесо»), тому що електричний струм бігає по колу, тобто по короткозамкненому ротору як білка у колесі. Цей електротехнічний термін має всі ознаки зооморфної метафори.

Традиційно змістові внутрішньо словесні зв'язки в семантичній структурі полісемантичного слова описують у термінах метафори, яку доповнює метонімія як ще один тип семантичних змін. Активне використання метафори у сфері когнітивної лінгвістики підтверджує те, що людська концептуалізація має, переважно, метафоричний характер, тобто осмислення людиною об'єктів ґрунтується на переосмисленні базових понять людського досвіду. Отже, когнітивна метафора терміна-концепта утворюється у нашій підсвідомості тоді, коли відбувається переосмислення первинного значення семантики слова. Терміносистема в будь-якій з науково-технічних галузей, прагне спростити розуміння природних явищ людиною. А метонімія, хоч і зустрічається у текстах такого типу, несе додатковий, уточнюючий характер терміну як частина цілого. А. Я. Коваленко [2, с. 89] звертає увагу на те, що усі терміни об'єднуються в термінологічні системи, які виражають поняття однієї галузі знань.

Як про це вже було згадано вище, в основі утворення багатьох французьких термінів лежить метафоричне перенесення класу повних метафор, коли відбувається повний, симетричний, тотожний переніс значення слова при вторинній номінації, наприклад : *gorge* (літ. горло) – паз, жолоб, виточок

Велику кількість термінів, тобто їх клас, представляє собою антропоморфні чи антропологічні метафори - позначання технічних приладів, деталей на основі зовнішньої схожості з частинами людського тіла (голова, рука, рот, палець, щока, шия, тощо) або частинами його одягу - *chapeau tournant* (закрутка, обертова шляпка), тобто не тільки на основі чисто метафори, а на основі саме метонімічної метафори. Про це свідчать наступні

приклади з галузей машинобудування, хімії, автомобілебудування та інших галузей виробництва:

Bouche d'accès – *смотровий отвір*

Doigt de division – *штифт-фіксатор розподільної головки*

Boudineuse à tête plate – *шприц-машина з плоскою головою*

Bras de levier – *плече важеля*

Tête d'aube – *головка лопатки*

Joue de vilebrequin – *щока колінчатого валу*

При перекладі на українську мову французькі терміни-концепти іноді несуть у своєму значенні асиметричний та антонімічний характер. Наприклад, термін-концепт машинобудування *piéd de bielle* має значення «*верхня (поршнева) головка шатуна*». Однак, *piéd* в цьому випадку вказує скоріше саме на низ шатуна (п'ятка), а не на його верх – «головка шатуна». Така асиметрія французьких і українських термінів зустрічається досить нечасто у науково-технічному дискурсі. При формуванні цього терміну-концепту у 2-х мовах, він залежав від того у якій точці знаходився шатун для номінанта концепту з французької та української сторони - у своїй верхній частині чи нижній. Окрім класу антропоморфних метафор зустрічаються також й зооморфні метонімічні метафори, які мають ознаки хвоста, вуха, языка тварин – *écrou à oreilles*, *glissières à queue d'hironde*, *langue-de-carpette*. Окрім того, французькі метафоричні терміни-концепти мають такі характерні риси, як асоціативність, полісемію, стислість, метонімічність, генералізацію, специфікацію, опосередкованість, функціональність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк М. О. Метафора та її роль в мовній картині світу [Текст] / М. О. Антонюк. – Київ, 2002. – 56 с.
2. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу [Текст] / А. Я. Коваленко. – Київ : ІНК ОС, 2002. – 320 с.

УДК 81'42

Костенко Г. М.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

КАТЕГОРІЇ ОПИСУ ДИСКУРСУ

Узявши до уваги зовнішньо- та внутрішньотекстові характеристики мовлення і проаналізувавши їх з позицій сучасного комунікативного мовознавства (з урахуванням досягнень структурно-функціональної та культурологічної лінгвістики), категорії дискурсу можна поділити на:

1) конститутивні, що дають змогу відрізнити текст від нетексту (відносна оформленість, тематична, стилістична та структурна єдність і відносна змістова завершеність);

2) жанрово-стилістичні, які характеризують тексти за функціональними різновидами мовлення (стильова належність, жанровий канон, ступінь ампліфікації/компресії);

3) змістові (семантико-прагматичні), що розкривають значення дискурсу (адресність, образ автора, інформативність, модальність, інтерпретативність, інтертекстуальна орієнтація);

4) формально-структурні, які характеризують спосіб організації тексту (композиція, членування, когезія) [1, с. 21–28]

Слід зазначити, що змістовні категорії тексту у багатьох роботах дослідників явно чи неявно зорієнтовані на художній текст як текстовий прототип. О. Розеншток-Хюссі не випадково встановлює певну логічну піраміду: «у мові справа не в тому, що я думаю про себе, або навіть що я кажу, скоріше це питання про те, як ми звертаємося один до одного. Ми не говоримо, як заявляють семантики, щоб щось зрозуміти. Ми говоримо, щоб кожен зрозумів іншого через те, як ми звертаємося до нього і до нас самих і як він звертається до нас... фальшиве звернення може дратувати когось цілий день. Тому що мова з'являється для того, щоб переконатися, що ваше уявлення про себе і мене знаходиться у потрібних місцях у космосі» [2, с. 23].

Саме тому ми вважаємо за доцільне при виділенні категорій дискурсу спочатку зорієнтуватися на тип соціальної дистанції в діалозі і відповідно на тип дискурсу. До числа змістовних категорій дискурсу відноситься інтерпретативність тексту. Ця категорія є, на наш погляд, уточненням адресованості тексту і проявляється в більш приватних категоріях точності, ясності, глибини і експлікативності/імплікативності тексту. Особливість названих категорій дискурсу полягає в тому, що вони значною мірою змінюють свої сутнісні характеристики в залежності від формату тексту. Так, наприклад, точність наукового тексту полягає в розгортанні та уточненні характеристик поняття, точність ділового тексту – в суворому дотриманні жанровому канону, точність художнього тексту – в динаміці образних асоціацій – на формат і жанр тексту.

Формально-структурні категорії тексту досить детально вивчені. Відзначимо, що ці категорії дозволяють встановити змістовні характеристики тексту, будучи нерозривно пов'язаними з семантико-прагматичними і жанрово-стилістичними категоріями. Наприклад, формальна зв'язність тексту (когезія) співвідноситься зі змістовною зв'язністю (когерентністю), яка виступає в якості уточнення категорій інформативності та цілісності тексту. Важливо підкреслити ту обставину, що категорії дискурсу являють собою аспекти вивчення дуже складного явища, певний кут зору, під яким

можна розглядати текст у ситуації. У роботі запропоновано соціолінгвістичний підхід до вивчення дискурсу, в рамках цього похода можна виділити три типи категорій – тип дискурсу, формат тексту та жанр мови як базові характеристики тексту в комунікативній ситуації.

Учасниками дискурсу є представники однієї чи іншої соціальної групи, які вступають до комунікації і виконують певні комунікативні ролі. Різновиди комунікативних ролей залежать безпосередньо від типу дискурсу. Хронотопом дискурсу є обстановка, типова для реалізації визначеного типу дискурсу. Мета визначається як передбачуваний результат комунікації, обумовлений причинами конструювання та реалізації дискурсу. Цінності дискурсу – це сукупність того, що, маючи найважливіше значення для того, хто говорить, знаходиться в ієрархії цінностей суб'єкту на перших позиціях та обумовлює існування мети дискурсу. Під комунікативною стратегією потрібно розуміти план оптимальної реалізації комунікативних намірів, що включає до себе об'єктивні та суб'єктивні фактори та умови, при яких відбувається акт комунікації і які, в свою чергу, обумовлюють структуру тексту.

Прецедентними текстами є ті тексти, на які можна посилатися, говорячи про той чи інший тип дискурсу. Під дискурсивними формулами можна розуміти своєрідні мовленнєві звороти, властиві спілкуванню у відповідному соціальному інституті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко І. С., Морозова, О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність [Текст] /І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / під заг. ред. І. С. Шевченко : монографія. – Харків : Констант, 2005 – С. 21–28.

2. Rosenstock-Huessy E. Ja und Nein, Autobiographische Fragmente aus Anlass des 80. Geburtstags des Autors im Auftrag der seinen Namen tragenden Gesellschaft / ed. G. Müller [Текст] / E. Rosenstock-Huessy. – Heidelberg : Verlag Lambert Schneider, 1968. – 184 p.

УДК 81'255.4

Тарасенко К. В.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИД ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Переклад, який постає сьогодні одним із об'єктів дослідження лінгвістики, літературознавства та перекладознавства, завжди посідає важливе місце у світовій культурі та міжкультурній комунікації. Це означає,

що для створення найбільш адекватного або еквівалентного перекладу перекладач повинен мати необхідні знання та спроможність до креативного пошуку.

В умовах глобалізації та сучасних євроінтеграційних процесів роль перекладу ще більш зростає, оскільки контакти між державами стають все жвавішими і більш динамічними. Втім, і сьогодні, як і декілька тисячоліть тому, будь-який переклад залишається інтелектуально-творчою діяльністю, яка вимагає від перекладача цілого комплексу знань, вмінь і навичок, спроможності робити правильний вибір з урахуванням усієї сукупності лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників. Такий вибір здебільшого здійснюється інтуїтивно, внаслідок творчого акту, тож окремі перекладачі різною мірою наділені здатністю успішно виконувати переклади, яку науковці називають мистецтвом перекладу.

Художній переклад є одним із різновидів міжмовної комунікації і та створюється з урахуванням загальних закономірностей комунікативного процесу, а також унікальної природи мистецтва слова. Подібна унікальність зумовлена тим, що літературний текст завжди формує певний художній образ, тому перекладач художнього твору повинен його відтворювати або інтерпретувати.

На думку Т. Пахомової, в художньому перекладі як комунікативному акті між автором і читачем при посередництві перекладача референтом виступає художній образ, тож на цей образ, як і на будь-який референт, поширюється шість основних правил: «правило фокуса, правило стереоскопії, правило панорами, правило унітарності, правило ізоморфізму, правило фіксування референта» [1, с. 120]. «Реалізація кожного з них стосовно художнього образу, відбитого через перекладацьку інтерпретацію, – як підкреслює українська дослідниця, – забезпечує те, що називається духовним контактом між автором художнього твору і читачем, що, власне, і є метою художньої комунікації» [1, с. 120]. Перекладач повинен обов'язково враховувати не тільки відмінність мов, але й відмінність культур, менталітетів, світоглядних орієнтацій та ін., щоб у свідомості реципієнта цільового тексту виникали асоціації, на які гіпотетично розраховував автор оригіналу.

Процес художнього перекладу є надзвичайно складним і таким, що вимагає від перекладача глибоких знань лінгвістичного, літературознавчого, культурологічного плану, а також письменницьких здібностей та творчого натхнення.

Важливою ознакою перекладу є те, що він є вираженням творчого підходу перекладача до інтерпретації художнього твору. При цьому творчість перекладача проявляється не тільки в підборі лексичних, граматичних та стилістичних засобів вираження думки, але й в розумінні того, яким чином необхідно надати перекладу повноцінного звучання, ідентичного звучанню

оригінала. Оригінальність перекладу полягає в тому, як та якими засобами перекладач відтворює у перекладному творі почуття, емоції, як перекладачу вдається комбінувати вираження думки засобами рідної мови та при цьому віднайти у рідній мові оригінальні художні тропи.

Не менш важливим чинником для перекладу художніх творів є знання перекладачем стилю автора, його манери письма, тієї епохи, під час якої писав митець. Наявність або відсутність таких знань може відбитись у перекладах, оскільки він вимагає від перекладача не тільки знання історії, теорії літератури, але й обізнаності у галузі психології, мистецтва, культурології, тобто тих наук, які сприяють розвитку у особистості естетичного сприйняття світу.

Важливою ознакою перекладу є те, що він є вираженням творчого підходу перекладача до інтерпретації художнього твору. При цьому творчість перекладача проявляється не тільки в підборі лексичних, граматичних та стилістичних засобів вираження думки, але й в розумінні того, яким чином необхідно надати перекладу повноцінного звучання, ідентичного звучанню оригінала. Оригінальність перекладу полягає в тому, як та якими засобами перекладач відтворює у перекладному творі почуття, емоції, як перекладачу вдається комбінувати вираження думки засобами рідної мови та при цьому віднайти у рідній мові оригінальні художні тропи.

Не менш важливим чинником для перекладу художніх творів є знання перекладачем стилю автора, його манери письма, тієї епохи, під час якої писав митець. Наявність або відсутність таких знань може відбитись у перекладах, оскільки він вимагає від перекладача не тільки знання історії, теорії літератури, але й обізнаності у галузі психології, мистецтва, культурології, тобто тих наук, які сприяють розвитку у особистості естетичного сприйняття світу.

При перекладі художніх творів перекладач проявляє свою індивідуальність. Перекладач створює новий твір – переклад, але вже іншою мовою та з привнесенням певної частки власного естетично-світоглядного досвіду. Безперечно, ця частка не може бути занадто об'ємною і вагомою, оскільки основною метою перекладача художніх текстів є не тільки творче самовираження, скільки донесення до читачів ідейно-змістової та художньої цінності оригіналу, точне відтворення художньої концепції автора, перу якого належить твір.

Отже, важливою вимогою до художнього перекладу є те, що перекладач не повинен своїм індивідуальним підходом до перекладу художнього твору затьмарити індивідуальність автора оригіналу, тому що в такому випадку твір оригіналу може бути спотворений, а сам переклад буде вже не твором, перекладеним на іншу мову, а суб'єктивним творенням автора перекладу.

Досить повний перелік функцій художнього перекладу знаходимо у статті В. Радчука «На жертovníку мистецтва», в якій автор наводить таке

визначення художнього перекладу: «Художній переклад – поліфункціональний засіб спілкування, зближення і консолідації культур і народів. Він діє естетично, хвилює, запалює, підносить. Він знайомить з побутом і звичаями інших країн, їх історією та природою. Він репрезентує зарубіжний літературний процес в усій складності тенденцій та протиріч, у розмаїтості авторів, збагачує свою літературу образами, жанрами, стилістичними прийомами. Переклад – рушій розвитку мови. Він є знаряддям науково-художнього аналізу, розкриває смислову багатогранність твору, розширює діапазон допустимих інтерпретацій. Він, нарешті, показує еволюцію і географію естетичного сприйняття твору» [2, с. 19].

Переклад художнього твору з однієї мови на іншу вимагає від перекладача вільної орієнтації у реаліях тієї культури, в лоні якої був народжений текст оригіналу. Художній переклад має справу не лише з комунікативною функцією мови, але й з її естетичною функцією, оскільки слово виступає як «першоелемент» літератури. Це вимагає від перекладача особливої ретельності та ерудованості. У художньому творі відображаються не лише певні події, а й естетичні, філософські погляди його автора. Тому перекладач повинен мати якщо не ґрунтовні, то принаймні достатні для перекладу знання в області філософії, естетики, етнографії (оскільки в деяких творах зображуються деталі побуту героїв), географії, ботаніки, мореплавства, астрономії, історії мистецтв та ін.

Таким чином, переклад розглядають і як і міждисциплінарний вид діяльності (перекладач повинен відшукати одну вірну подібність у великій кількості подібностей), і як вид творчої діяльності (перекладач повинен створити твір, ідентичний оригіналу за типом художньої діяльності). На сьогодні не існує єдиного правильного визначення перекладу. Кожен дослідник у сфері перекладознавства прагне дати своє визначення художньому перекладу, розробити власну теорію та дати своє визначення об'єкту дослідження. Протягом століть поняття про переклад змінювалося, саме це стало причиною такого різноманіття визначень художнього перекладу сьогодні. Підсумовуючи усі розглянуті вище поняття перекладу, можна стверджувати, що це перетворення повідомлення на мові оригіналу у повідомлення на мові перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пахомова Т. Проблеми художнього перекладу в контексті теорії комунікації [Текст] /Т.Пахомова // Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологічні науки. – 2004. – №4. – С. 117–122.

2. Радчук В. На жертвовнику мистецтва [Текст] / В. Радчук // «Хай слово мовлено інакше ...». Проблеми художнього перекладу. – Київ. : Дніпро, 1982. – С. 19–27.

МОВНІ КЛІШЕ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Наукова діяльність вчених усього світу спрямована на розвиток науки і техніки, на покращення умов життя і праці людей. В умовах глобалізації задля прискорення обміну науковими здобутками науковці публікують результати у міжнародних наукових журналах англійською мовою, беруть участь у конференціях, проходять стажування у різних країнах тощо. Саме тому дослідження специфіки англійської мови для академічних цілей стає все більш актуальним.

Різні аспекти академічного дискурсу розглядаються у працях Дж. Свейлза (J. Swales), К. Хайленда (K. Hyland), Б. Палтріджа (B. Paltridge), Е. Джонс (A. Johns) тощо. Метою нашого дослідження є виявлення мовних кліше в англійських наукових дослідженнях і проведення їхньої класифікації за функціональним критерієм.

Відповідно до цього критерію мовні кліше розглядаються з точки зору їхньої прагматичної мети, яка може полягати у встановленні причинно-наслідкових зв'язків, у вираженні критики стосовно певних наукових тверджень, в описі кількості, наведенні прикладів тощо. На основі цього виділяються такі групи лексико-граматичних засобів:

- засоби вираження критики. Будь-яке наукове дослідження спирається на результати попередніх наукових розвідок. Трапляється так, що аргументи автора або результати його роботи містять недоліки, тому виникає необхідність вказати на це. Щоб критика не була образливою, в наукових дослідженнях використовуються такі кліше, які вказують на недостатньо досліджену тему: *Previous studies of this issue have not dealt with ...; Researchers have not treated this phenomenon in much detail; Such expositions are unsatisfactory because ...Most studies in the field of X have only focused on ...; Such approaches, however, have failed to address ...* або на слабкі місця у роботі: *the author fails to fully define; the author overlooks the fact that; another weakness is that we are given no explanation of how ...* тощо.

- засоби хеджування, пом'якшення висловлювання, зниження його категоричності. Сюди входять модальні дієслова (*can, could, might*); фрази типу *it is likely, it is probable, it is almost certain, a probable explanation is*; пасивний стан (*it is thought that, it is believed that, it has been reported that, it is a widely held view that, it has commonly be assumed that*); апеляція до авторитету (*According to many in the field, recent research has suggested that, many scholars hold the view that...*);

– засоби опису класифікацій і переліків: *it can be classified into; it can be categorised into; several taxonomies for it have been developed; Different methods have been proposed to classify ...*;

– засоби, спрямовані на надання визначень термінам: *The term ... refers to ...; it can broadly be defined as ...; it can be loosely described as ...; The term ... encompasses; the definition of ... has evolved; There are multiple definitions of ...; Several definitions of ... have been proposed.*

– засоби для опису кількості, відсотків, частини: *Over half of those surveyed indicated that ... Nearly half of the respondents (48 %) agreed that ... Approximately half of those surveyed did not comment on ... Less than a third of those who responded (32 %) indicated that ...; 70 % of those who were interviewed indicated that ... Since 1981, has experienced an 89 % increase in ...; The response rate was 60 % at six months and 56 % at 12 months;*

– для позначення переходу до наступної думки: *The section below describes; What follows is an account of ... ; Let us now consider ...; Moving on now to consider ... ; Turning now to the experimental evidence on ... ; Before explaining these theories, it is necessary to ... ; Having defined what is meant by ..., I will now move on to discuss ... ; So far this paper has focused on The following section will discuss ...;*

– для встановлення причинно-наслідкових зв'язків: *it may cause; it can lead to; can result in ; it stems from; owing to; because of; as a result of; as a consequence of; Therefore, Consequently, Because of this, As a result (of this);*

– для порівняння і зіставлення: *In contrast to; On the other hand, it is similar to that; is comparable to; whereas; while, а також ступені порівняння прикметників та прислівників;*

– для наведення прикладів: *This is exemplified in the work undertaken by ...; Another example of what is meant by ... is; This distinction is further exemplified in studies using ...; An example of this is the study carried out by Smith (2004) in which ...; This is evident in the case of ...; This is certainly true in the case of ...; This can be seen in the case; It is a good illustration of*

Як видно з наведеної класифікації, мовні кліше можуть використовуватись в наукових текстах на різних рівнях: на початку наукової роботи для ознайомлення з темою і метою, для презентації аналізу попередніх досліджень, на етапі викладу основного матеріалу для наведення прикладів, введення нової інформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та ін, а також на заключному етапі для окреслення перспектив дослідження, виділення проблем і аспектів, які ще надлежить вивчити у майбутньому. Перспективним у дослідженні цієї теми є створення глосарію мовних кліше, який може стати у нагоді при написанні наукової роботи.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ» ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Однією із характеристик успішної підготовки фахівця в царині міжнародних економічних відносин – високий рівень сформованості навичок іншомовної комунікативної компетенції. Адже фахівці сфери міжнародних відносин постійно знаходяться у взаємодії із представниками інших культурних спільнот послуговуючись для комунікації англійською мовою, що стала своєрідною «*lingua franca*» сучасності. Однак, якісна та довготривала взаємодія із бізнес-партнерами можлива лише за умови культурного діалогу, який базується на розумінні норм та правил, які зрозумілі представникам глобального бізнес-середовища. Саме тому однією із заповнених підготовки конкурентоспроможного фахівця це формування у студентського загалу культурної грамотності, яка є базовим алгоритмом дій в полікультурному середовищі.

Під культурною грамотністю ми розуміємо «комплексна система знань, цінностей і регулятивів людської діяльності, що забезпечує адекватне сприйняття й розуміння отриманої інформації; виступає засобом ефективної міжкультурної взаємодії та міжмовної комунікації; дає змогу орієнтуватися в сучасному світі безперервних динамічних трансформацій і перебувати в гармонії з ним; впливає на життя й кар'єру особистості в умовах глобалізації» [2 с. 104]. Таким чином вивчення ділової іноземної мови є своєрідним переходом до нових аксіологічних орієнтирів, сформованих серед представників бізнес структур на глобальному рівні з повагою до етнокультурних особливостей характерних для комунікантів із різним етнокультурним фоном. Як зазначає авторитетна українська дослідниця Н. Мантуло «вивчення іноземної мови це «входження» у світ інших цінностей, що, які визначають норми спілкування, соціальні відносини носіїв мови, що вивчається» [1, с. 285].

Для успішного знайомства з новою глобальною лінгвокультурою, яка представлена англійською мовою варто знайти найефективніші засоби навчання, що відповідають професійним потребам студентів та відповідають їх рівню володіння іноземною мовою. Традиційним для викладання іноземної мови в НУ «Запорізька політехніка» є

використання автентичних методичних матеріалів, закордонних видавництв. Одним із таких НМК є серія підручників «*Intelligent Business*» від міжнародного видавництва *Longman Pearson Education Ltd.* Вона складається із 5 рівнів (*elementary-advanced*), кожен із яких складається із *Coursebook*, *Skills Book*, *Workbook*, *Teacher's Book* та автентичних медіа матеріалів, що розміщені СВ та DVD дисках. Окрім класичних компонентів до курсу є власний вебсайт, на якому можна знайти додатковий матеріал для занять, методичні рекомендації та посилання на відео на платформі *YouTube*.

Особливістю цього НМК – культурна та комунікативна націленість навчального контенту, що готує студентів до живого спілкування в рамках актуальних тем, що є ключовими для сучасного бізнес-середовища. Усі фабульні тексти від рівня *elementary* до *advanced* адаптовані із *The Economist* одного із найавторитетніших світових видань із бізнес проблематики, яке активно реагує на нові тенденції в сучасному бізнес середовищі та має якісне контент-наповнення, що розраховано на підготовлену аудиторію, що розуміється на економічній тематиці.

Контент-наповнення кожного рівня націлено не лише на розвиток чотирьох основних мовленнєвих навичок, а і на формування глобальної бізнес-культури та готує до міжнародних іспитів з ділової іноземної мови, приміром: *B1 Business Preliminary* *BEC Preliminary*, *B2 Business Vantage* *BEC Vantage* та *C1 Business Higher* *BEC Higher*.

Таким чином можна дійти висновку, що формування культурної грамотності майбутнього фахівця у сфері міжнародних економічних відносин в рамках вивчення іноземної мови залежить від якості навчальних матеріалів, які повинні готувати до живої комунікації в сучасному англомовному глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мантуло Н. Б., Полежаєв, Ю. Г. Формування соціокультурної компетенції в процесі навчання ділової іноземної мови: аксіологічний підхід. [Текст] /Н. Б. Мантуло, Ю. Г. Полежаєв//Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. – Запоріжжя : КПУ-2014. – № 39 (92). – С. 284–289.

2. Полежаєв Ю. Г. Культурна грамотність як педагогічна категорія: наукова дискусія. [Текст]/Ю. Г. Полежаєв// Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Бердянськ : БДПУ, 2020. – № 3. – С. 98–107.

3. *Intelligent business* [Electronic resource]. – Access mode : URL: <http://www.pearsonlongman.com/> (from 23.02.2023).

BRITISH ACCENTS AND DIALECTS AS ONE OF THE TRANSLATION PROBLEMS

Modern technologies are becoming more complex every day. At the same time, they make people's life easier in various fields of activity including interlingual communication. Various language tools based on artificial intelligence are emerging and being improved: online translators, online dictionaries, online bilingual concordances, various applications for text translation, spelling and grammar checking, etc. But all of these tools are effective for written translation and are still of little use when it comes to interpreting. This is especially true for the translation of various negotiations, business meetings, workshops and webinars, as well as TV shows, entertainment programs, news, interviews with common eyewitnesses, etc. In this case, the interpreter has to deal with a variety of local dialects and accents of the English language, and ignorance of the peculiarities of them can affect the speed, quality and adequacy of interpretation significantly. When speaking about British accents and dialects the first thing to be clarified is the difference between the former and the latter phenomena. An accent refers to the pronunciation and sounds of the speech. The dialect is the local words and slang terms used only in the specific area [1]. There are more than 37 dialects in the United Kingdom [2]. The main division of accents is done on the basis of north/south approach, but each accent has its own unique features. Let's consider some of them in more detail.

Cockney is an iconic dialect. It originated in London's East End. Its features are: vowel sounds shift (**day** sounds like /die/, **buy** sounds like /boy/); glottal stop of /t/ sound (**better** sounds more like /be'uh/); L-vocalization (**pal** sounds like /pow/); the **th** is pronounced as /f/, /d/ or /v/ (**think** – /fink/, **thing** – /fing/, **that** – /dat/, **mother** – /muhvah/). Some Cockney dialect words are: **apple and pears** = stairs, **bees and honey** = money, **dog and bone** = phone, **tea leaf** = thief (so called "Cockney rhyming slang", which replaces a word with an unrelated rhyming phrase).

Yorkshire dialect is spoken in Yorkshire county which is the largest one in the UK. This fact explains a lot of variations within the accent. Its main features are: words ending in an /ee/ sound are pronounced /eh/ (**happy** sounds more like /happeh/); the word **the** is often omitted and the word to is shortened to **t** /tə/; Some specific words are: **owt** = anything, **nowt** = nothing.

The **Scottish** accent and dialect are very diverse: from soft Edinburg accent to much thicker Glasgow one. Its main features are: the /r/ is pronounced and rolled; elongated vowel sounds (**face** sounds like /fe:s/, **goat** sounds like /go:t/); glottal stop – **t** is cut in between vowels (**pass the water bottle** sounds like **pass the wa'er bo'le**).

The **Geordie** accent can be heard mainly in Newcastle (the West Midlands). Its main features are: /r/ is often not pronounced and replaced with /ah/ (*sugar* becomes /ʃug-ah/, *centre* becomes /sent-ah/); long vowel sounds (the /u:/ sound is over emphasized in words like *school* and *book*; /i:/ sound at the end of copy is extra long). Some specific Geordie words and phrases are: *areet marra* = alright mate (to greet a friend), *canny* = nice or pretty, *gannin' yem* = going home.

The **Welsh** dialect differs greatly too: in Northern Wales the accent is thick and breathy while Southern Welsh accents sound more musical and clipped. Its main features are: rolled /r/ sounds; a light /l/ sound on words like *milk*, *small*, *welcome* (the /l/ sound is released rather than held with the tongue); syllables are evenly stressed making speech sound very melodic; when *i* comes after a vowel, it is replaced by /whe/ (*doing* sounds like /do-when/); dropped *g* at the end of *ing*-verbs (*walking* – /wo:kin/); /ju/ sound changes to a short /u/ (*news* sounds like /nus/, *tune* sounds like /tun/).

The **Suffolk** accent can be heard at the Suffolk coast. Its main features are: *i* can be pronounced as /oi/ (*like* sounds like /loik/, *right* sounds like /roit/); *town* is pronounced like /tawn/. Some specific Suffolk phrases are: *Best I gid gorn* = I think I should leave; *It looks sloightly on th'huh* = It looks skewed, not straight [3]. Thus, awareness of peculiarities of different British territorial dialects and accents is extremely important in interpreter's work as it influences the adequacy and quality of the interpretation directly.

REFERENCES:

1. English Culture. A Quick Guide to British Accents and Dialects [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.learnenglish1-2-1.com/a-quick-guide-to-british-accents-and-dialects/> from 23/02/2023
2. Oxfordhouse. Language Courses. A Brief Guide To Different British Accents And Dialects [Electronic resource]. – Access mode : <https://oxfordhousebcn.com/en/a-brief-guide-to-different-british-accents-and-dialects/> from 23/02/2023
3. Understanding the Suffolk Accent [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.cakesandale.co.uk/understanding-the-suffolk-accent/> from 23/02/2023

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Поняття дискурсу активно використовується в науковій сфері таких дисциплін, як лінгвістика, філософія, політологія та інших.

Професор лінгвістики Т. Ван Дейк розділяє поняття дискурсу на дискурс в широкому розумінні, і у вузькому. В широкому розумінні під дискурсом розуміють комунікацію як комплексну комунікативну подію, яка відбувається між мовцем та слухачем. Дискурс у вузькому розумінні визначається як завершений «продукт», або як той, що ще триває, «продукт» комунікаційної дії між реципієнтами [2, с. 18–19].

У словнику *Oxford Advance Learner's Dictionary* дискурс визначається як «тривалий та серйозний розгляд або обговорення предмету в усній чи письмовій формі» [3]. У сучасному світі поняття дискурсу значно розширилося і його розділяють на політичний, соціальний, культурологічний та багато інших видів дискурсу. «Політичний дискурс – це певний клас жанрів, обмежений певною соціальною сферою, сферою політики [2, с. 86]. Політичний дискурс є невід'ємною частиною суспільно-політичних відносин. Політичний дискурс представлений в багатьох комунікативних засобах: це договори, виступи, виборчі кампанії, редакційні статті, коментарі в газетах, інтерв'ю, конференції. У сучасній лінгвістиці вчені виділяють два основних підходи до визначення політичного дискурсу – широкий та вузький. Під вузьким політичним дискурсом розуміють інституціональний підхід до мови (наявні зв'язки з інститутами політичного та суспільного життя); в свою чергу політичний дискурс в широкому плані реалізується в не інституціональному дискурсі (мова може мати вільний, неформальний стиль, мова політика може бути насичена ідіомами, прислів'ями та фразеологізмами. Такі характеристики роблять їхню мову зрозумілою для більшості аудиторії). За використання широкого підходу до визначення політичного дискурсу, головною його складовою стає не тільки мова політиків, а й усі тексти політичного характеру. Тоді в основі дискурсу знаходяться жанри виключно політичного середовища, а на периферії – жанри реагування, які сполучають в собі елементи політичного та мас медійного дискурсу [1, с. 278–279].

Таким чином розгляд властивостей політичного дискурсу у сучасній гуманітарній науці дає можливість узагальнити ті базові характеристики, які є складовими для нього: для політичного дискурсу властиві: комунікативна природа, оціночність, агресивність мови, тематична визначеність (значущі

суспільно-політичні теми). У сучасній політичній комунікації головну роль відіграє ідеологічна складова, яка формується на базі конфліктного протистояння опонентів.

Необхідно також згадати і про індивідуальні, або специфічні характеристики політичного дискурсу. До них відносяться: агоністична здатність, агресивність, ідеологічний характер та театральність. Агоністична здатність характеризується змагальністю між конкурентами/опонентами, які приймають участь в політичному дискурсі, в основі якої лежить безперервний діалог, дуель між партією влади та опозицією. Конкурентоспроможність політичного дискурсу стає найбільш очевидною під час парламентських дебатів чи передвиборчих кампаній. Одним з найважливіших компонентів політичного виступу стає агресія. Словник *Oxford Advance Learner's Dictionary* визначає «агресію як агресивні, ворожі почуття, поведінку, або відносини», а тезаурусний список «агресії» один з найпоширеніших в словнику [3]. Ідеологічний характер представляє собою систему соціальних уявлень, групових знань, переконань і поглядів, заснованих на колективних цінностях, нормах та інтересах. Театральність політичного дискурсу характеризується, перш за все, наявністю великої кількості метафор. Метафори традиційно вважалися характерними для літературної мови, особливо поезії, але у сучасному світі використання метафор стало відігравати важливу роль в комунікації з метою надання мові колориту та яскравості. В політичному дискурсі використання метафор стає обов'язковою умовою комунікації, тому що знання та вживання метафор дозволяє продемонструвати рівень вміння оратора використовувати мову, робити висновки та здатність грамотно донести інформацію. Використання метафор в мові є ефективним засобом для маніпуляції соціальною свідомістю мас [1, с. 187].

Таким чином, ми можемо підсумувати, що політичним дискурсом можна назвати контекстуальне визначення подачі інформації, яке не має обмеження структурними властивостями тексту або самої мови, але включає в своє визначення систематичний опис контексту та його відношення до дискурсивної конструкції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By* [Text] / G. Lakoff, M. Johnson. Chicago: University Press, 1980. – 242 p.
2. Dijk Van , Teun A. *Society and discourse: How social contexts influence text and talk* [Текст] / Van Dijk, Teun A. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – 348 p.
3. *Oxford Advanced Learner's Dictionary* [Electronic resource]. – Access mode URL : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (28.02.2023).

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ Д. КЕЛЬМАНА «ОБМІРЮВАННЯ СВІТУ»

Процеси глобалізації, що пов'язані з усіма сферами життєдіяльності сучасного суспільства, висувають на передній план питання збереження культурної своєрідності, національної культури, традицій та цінностей. Утворюючись в процесі соціальної взаємодії, ідентичність знаходить своє вираження в мові, оскільки, як стверджує Ф. Коулмас (F. Coulmas), «мова є найбільш чіткою і потужною системою символів, яка показує зовні причетність до групи та створює її всередині» [1, с. 47], а також є основним середовищем визначення, збереження та передачі соціального досвіду.

Формування німецької нації і німецької національної свідомості відбувалося нелінійно. Питання самовизначення німців, подолання вікової роздробленості та формування єдиної держави, у межах якої закріпився би мовний та культурний простір, залишається однією з найактуальніших проблем для Німеччини. Тому досліджуючи такі непрості теми як «німецька нація» та «німецька ідентичність», Данієль Кельман звертається в своєму романі «Обмірювання світу» [2] до епохи Просвітництва й Веймарівської класики, як до періода, коли почала розбудовуватися німецька держава.

Завдяки топонімам Д. Кельману вдається створити панораму тогочасної Німеччини і унаочнити її складові: Берлін (Berlin), Геттінген (Göttingen), Варнемюнде (Warnemünde), Брауншвайг (Braunschweig), Майнц (Mainz), Ганновер (Hannover), Франкфурт-на-Одері (Frankfurt an der Oder), Фрайберг (Freiberg), Ваймар (Weimar), Єна (Jena), Кенігсберг (Königsberg), Бремен (Bremen), Гельмштедт (Helmstedt), курфюрство Ганновер (Kurfürstentum Hannover), королівство Вестфалія (Königreich Westphalen), регіони Баварія (Bayern) та Саксонія (Sachsen). Ці топоніми дають уявлення про час та середовище, в яких вони існували, оскільки власні імена чутливі до змін у суспільстві і є відображенням минулого чи сьогодення та мають історичне пояснення. Крім того, вони тісно пов'язані з певною країною і можуть виступати «символом Батьківщини».

Топоніми є осередком знань про країну та концентратом історико-культурної інформації. Так, міста Франкфурт-на-Одері, Гельмштедт, Фрайберг та Геттінген тісно пов'язані з навчальними закладами, які там розташовані: університет у Франкфурті на Одері (Universität Frankfurt an der Oder), Гельмштедський університет (Universität Helmstedt), Фрайберзька гірничо-академія (Bergbauakademie in Freiberg), Геттінгенський університет (Universität

Göttingen). Оскільки топоніми характеризуються багатством культурно-історичних асоціацій, то далі асоціаційний ланцюжок поповнюється прізвищами видатних людей, які працювали чи навчалися там.

Університет у Франкфурті на Одері, один з найстаріших університетів у Європі, був заснований у 1506 році. Одними з найвідоміших випускників були брати Вільгельм фон Гумбольдт (Wilhelm von Humboldt) та Олександр фон Гумбольдт (Alexander von Humboldt). Університет у Гельмштедті, заснований у 1576 році, був першим університетом герцогства Брауншвейг і став одним з найбільших німецьких університетів. Одним з видатних викладачів університету був Йоганн Пфаф (Johann Pfaff), наставник Карла Фрідріха Гауса (Carl Friedrich Gauß), який деякий час там навчався. Фрайберзька гірничо-академія, заснована у 1765 році, є найстарішим гірничим університетом світу. В університеті викладав Авраам Готлоб Вернер (Abraham Gottlob Werner), якого називають батьком німецької геології. З 1790 до 1792 року там навчався Олександр фон Гумбольдт. Геттінгенський університет (заснований в 1734 році) вважається одним з найпрестижніших у країні та світі. Свого часу Георг Ліхтенберг (Georg Lichtenberg), Авраам Кестнер (Abraham Kästner) та Вільгельм Вебер (Wilhelm Weber) викладали, а Вільгельм фон Гумбольдт, Олександр фон Гумбольдт, Карл Гаус, Август Мебіус (August Möbius) та Фрідріх Ян (Friedrich Jahn) отримували знання там.

В останній чверті XVIII століття культурним центром Німеччини став Веймар (Weimar), резиденція маленького князівства, в якому зосередився весь цвіт німецької літератури: Йоган Вольфганг фон Гете (Johann Wolfgang von Goethe), Фрідріх Шиллер (Friedrich Schiller), Крістоф Віланд (Christoph Wieland), Йоганн-Готфрід Гердер (Johann Gottfried Herder). Однак, їхня творча та соціально-політична діяльність була підготовлена багаторічним ходом німецького Просвітництва, витоки якого сягають раціоналістичної філософії Готфріда Лейбніца (Gottfried Leibniz) та діалектики Іммануїла Канта (Immanuel Kant). Теоретиком німецького Просвітництва вважається Йоганн Йохім Вінкельман (Johann Joachim Winckelmann), який заклав підвалини до розуміння культурного значення і краси класичного мистецтва та був засновником художньої критики. Фрідріх Готліб Клопшток (Friedrich Gottlieb Klopstock), автор піднесено-патетичних віршів, що оспівують любов, природу і радість творчості, був одним з засновників громадянської лірики, який збагатив поетичну мову.

Отже, незважаючи на політичну роздробленість Німеччини та її конфесіональну неоднорідність, епоха Просвітництва була періодом нового піднесення соціально-культурного життя в країні. Спираючись на ономастичну лексику, Д. Кельман в романі «Обмірювання світу» створює

загальний портрет німецької нації на межі XVIII–XIX століть. Національно-марковані одиниці надають твору не тільки достовірність та фактологічність, а й відтворюють дух епохи німецького Просвітництва. Сформоване ними інформаційне поле досить широке, оскільки в ньому присутні різноманітні фонові знання, які актуалізують важливу інформацію для глибшого розуміння авторського задуму і художнього твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Coulmas F. *Sprache und Staat: Studien zur Sprachplanung und Sprachpolitik* [Text] / F. Coulmas. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 1985. – S. 292.
2. Kehlmann D. *Die Vermessung der Welt* [Text] / D. Kehlmann. – Hamburg : Rowohlt Verlag, 2009. – S. 298.

УДК 811.111'373.7:336

Волошук В. І.

канд. філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОЦЕСИ ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Будь-яка професійна одиниця є результатом когнітивної діяльності фахівця, що полягає в концептуалізації, вербалізації та фіксації професійних знань. Фразеологічні одиниці займають особливе місце в професійній комунікації та своєрідно репрезентують елементи професійного знання.

Питання про особливий статус термінів-фразеологізмів, їх когнітивну специфіку можна віднести до числа тих, що активно розробляються в термінології. Проте проблема розмежування неоднослівних спеціальних одиниць та виділення фразеологізмів в окрему групу в цілому ще слабо вивчена. Так А. С. Дяков вважає всі складені терміни (або терміни-словосполучення) лексикалізованими одиницями, тобто визнає їх семантичну еквівалентність слову, з одного боку, і стійкий характер вживання – з іншого, але про фразеологізми взагалі не згадує [1, с 101].

Складність диференціації фразеологізмів, що виникли і функціонують в професійному середовищі, пояснюється їх специфічними мовними і когнітивними характеристиками. Поеднуючи в собі властивості фразеології, такі як ідіоматичність і сталість складу та фахової лексики, а саме приналежність до певної галузі знання та співвіднесеність з професійним поняттям такі фразеологізми виступають особливим способом вербалізації професійно-значимої інформації – на стику професійного і повсякденного знання.

За визначенням, даним у «Словнику лінгвістичних термінів» Д. І. Ганича та І. С. Олійника, фразеологізми являють собою «лексико-граматичну єдність двох і більше нарізнооформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові» [2, с. 324].

До таких одиниць можна віднести наступні: *growth recession* – рецесія в економіці, яка супроводжується зростанням обсягів виробництва, але темпами значно меншими за звичайні; *lipstick effect* – помітний взаємозв'язок між спадом в економіці і прагненням споживачів купувати в цей час невеликі «втішні» товари, *stores with doors* – реальний, тобто невіртуальний роздрібний магазин; *green accounting* – система розрахунків, що враховує вплив виробництва та споживання на екологію. Інтернет сьогодні дуже впливає на усі сфери життя, таким чином з'являються нові поняття, як *dot-com* (*dotcom*, *dot com*) *companies* – компанії, що працюють у мережі Інтернет.

Згідно з проведеним аналізом, більшість фразеологічних термінологічних одиниць в обох мовах було утворено таким способом, коли спеціальне слово поєднувалось зі загальноновживаним словом або також спеціальним: *alpha measurement* – *die Alpha-Messung*, *pyramid system* – *das Shneeballsystem*, *economic bubble* – *die Spekulationsblase*, *black market* – *der schwarzer Markt*, *gray salary* – *grauer Lohn*, *hidden profit* – *verdeckter Gewinn*, *open market* – *offener Markt*.

Аналіз термінологічних сполучень довів, що фразеологізми, що виникають в науковій мові фахівців, репрезентують теоретичне знання про професійні об'єкти і явища. Однак дане знання актуалізується в них не логічним, раціональним шляхом, а метафорично, через створення яскравого, незабутнього образу професійного поняття. Крім сталих словосполучень, фінансова сфера насичена багатьма фразеологічними виразами, що використовуються не в офіційних документах, а, наприклад, в рекламі по наданню фінансових послуг, статтях, виданнях, тощо. Головним критерієм виокремлення складу фінансових фразеологічних одиниць із загального фразеологічного складу англійської та німецької мови служить наявність в їх семантиці економічного тематичного інваріанта. Так, в семантиці таких фразеологізмів, як *red figures* – *rote Zahlen* (дані, що показують дефіцит балансу), *count every penny* – *jeden Pfennig (dreimal) umdrehen* (берегти кожен пфенінг), *make ends* – *sich über die Runde bringen* (утримувати себе, заробляти на життя) тощо, фінансова інваріантність закодована імпліцитно, а в семантиці фразеологічних одиниць типу *black market* - *schwarzer Markt* (чорний, нелегальний ринок), *dead capital* – *totes Kapital* (мертвий капітал), *steep price* – *gepfefferte Preise* (нечувані ціни) – експліцитно. У кожному словосполученні виокремлюється слово-індикатор з

фінансової сфери, що вказує на причетність даного сталого словосполучення до саме фінансової або економічної сфери. Такими найбільш поширеними індикаторами фінансової сфери є *market – der Markt*, *money – das Geld*, *price – der Preis*, *capital – das Kapital*, *account – die Rechnung (das Konto)*, *payment – die Zahlung*, *business – das Geschäft*, *sum – die Summe*, тощо.

Так, наприклад, у фінансовому словнику слово *money – das Geld* (гроші) в прямому значенні може виступати в якості спеціального терміна, в складі ж фразеологічних одиниць слово *money – das Geld* розглядається з позиції закріплених за ними моральних суджень, наприклад: *through money around – mit dem Geld um sich werfen (schmeißen)* (жбурляти грошима); *to squander money – Geld auf die Straße werfen* (кидати гроші на вітер); *wealth and possessions – Geld und Gut* (все придане); *save money for a rainy day – Geld auf der hohen Kante haben* (мати заощадження).

Отже, фразеологічні одиниці, що виникли і які використовуються в професійній комунікації, є стійкі утворення, які мають властивість ідеоматичності, в якій об'єктивується знання, отримане в рамках професійного досвіду в типових ситуаціях професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти [Текст] / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – Київ.: Вид. дім «KM Academia», 2000. – 218 с.

2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів [Текст] / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – Київ.: Вища шк., 1985. – 360 с.

УДК: 81'255.4:791

Лещенко Г.А.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТРАТЕГІЇ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ КІНОТЕКСТУ

Дослідженням кінотексту займалися багато науковців. Зокрема, в центрі наукового інтересу були культурні контексти кінотексту та культурні референції у фільмах. Вже досліджувалося мовлення та діалоги у фільмах, а також роль музики та звукових ефектів у створенні емоційної атмосфери. Вчені аналізували лінгвістичні та культурні особливості дубляжу та субтитрування фільмів, досліджували культурно-символічну природу кінотексту та вивчали роль мовлення та діалогів у створенні образів персонажів. Перекладознавці аналізували мовлення та діалоги у фільмах, а також вивчали роль перекладу у передачі культурних референцій у фільмах.

Предметом цього дослідження є стратегії та прийоми перекладу кінотексту.

Кінотекст – це текст, що складається зі звукової та візуальної інформації, який може включати в себе діалоги персонажів, музику, звукові ефекти, зображення, візуальні ефекти та інші елементи. Він має свої лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості, які роблять його унікальним.

Переклад кінотексту є складним процесом, який вимагає від перекладача не тільки знань мови, але й знань культури та кіноіндустрії. Для перекладу кінотексту використовуються різні стратегії та прийоми, зокрема:

Дубляж або субтитрування: ці дві стратегії використовуються для передачі мовлення та діалогів у фільмах з однієї мови на іншу. Дубляж полягає в тому, що оригінальне мовлення замінюється перекладом, який вимовляється актором. Субтитрування полягає в тому, що переклад з'являється на екрані у вигляді тексту, який відображається під час мовлення.

Локалізація: ця стратегія полягає в тому, що перекладач пристосовує фільм до конкретної культурної та мовної специфіки. Наприклад, перекладач може замінювати візуальні елементи, які не зрозумілі для місцевих глядачів, на елементи, які є більш зрозумілими.

Транскрипція: цей прийом використовується для передачі вимови слів, які є специфічними для конкретної мови або діалекту. Наприклад, перекладач може використовувати фонетичну транскрипцію для передачі вимови англійських слів у фільмах.

Культурний еквівалент: цей прийом використовується для передачі культурних референцій у фільмах. Наприклад, перекладач може замінити культурні референції, які не зрозумілі для місцевих глядачів, на еквівалентні референції, які є більш зрозумілими для місцевої культури.

При перекладі кінотексту важливо не тільки зробити фільм зрозумілим глядачеві, а й зберегти ідею оригіналу, передати образи героїв у стилістичному руслі, заданому режисером, передати весь твір мовою перекладу та не допустити порушення його впливу.

Вибір способу перекладу має величезний вплив на сприйняття фільму мовою оригіналу в цільовій культурі. Проте єдиного універсального способу перекладу фільмів не існує. Методи залежать від різних факторів, таких як історія, культура, традиції перекладу, різні фактори, пов'язані з аудиторією, тип фільму, наявні фінансові ресурси. Взаємозв'язок між культурою мови перекладу та мови оригіналу також важливий, оскільки це має значний вплив на процес перекладу.

КАТЕГОРІЯ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ ТРАНСЛЯЦІЇ

На сучасному етапі розвитку перекладознавства змінився статус категорії темпоральності – наразі у фокусі наукової уваги перебуває семантика, зокрема й інваріантна, яку функціонально репрезентовано у складній взаємодії морфологічного та синтаксичного, або так званого контекстуального (термін В. Барчука) часу. Зокрема, йдеться про зіставлення крізь призму трансляції способів репрезентації граматичної темпоральності, процесуальності в англійській та українській мовах, дієслівної синтагматики наукової мови, корелятивних синтагматичних відношень між дієслівними системами англійської та української мов, кореляції формально-синтаксичних та семантико-синтаксичних параметрів головного компонента односкладного речення тощо.

Як зазначає з приводу глибшого занурення у систему розгляду синтаксичних одиниць А. М. Приходько, «прирост знання тут забезпечує аналіз взаємозв'язку між синтаксичним, семантичним та прагматичним рівнями репрезентації складносурядного речення», виявлення особливості репрезентації його «когнітивно-семантичних та комунікативно-прагматичних параметрів» [3, с. 6]. Не менш значущою в цьому аспекті, на думку А.В. Лепетюхи, є зворотня реконструкція «процесів трансформації первинної структури в межах функціонально-семантичного макрополя синтаксичної синонімії» [2, с. 2]. Слід підкреслити, що на сучасному етапі поняття темпоральності й часу не отожднюються, натомість морфологічний та синтаксичний (контекстуальний) час розглядаються як типологічний функціонально-граматичний вияв категорії темпоральності.

Важливою для встановлення в процесі трансляції відношень динамічної еквівалентності вважаємо ідіотнічність дієслівної семантики (термін Н. Іваницької), яка оприлюднюється в мовленнєвих реалізаціях. При цьому на рівні синтагми породжуються зіставні таксиси симетричного чи асиметричного типів, актуалізується градація координативних або єднальних відношень «по лінії акцентування рівнозначності», зокрема, ситуацій, крізь призму рецепції [3, с. 147]. Для нас суттєвою є думка щодо об'єктивації естетичного ставлення перекладача в процесі поетичного перекладу, коли відбувається естетична актуалізація категорії темпоральності у точці перетину координат морфологічного й контекстуального вираження часу, при цьому індивідуальна естетична платформа перекладача впливає на

формування й вираження поетичної думки засобами цільової мови в умовах сприймаючої лінгвокультури.

Цей відбиток простежується й у свосерідності реалізації категорії темпоральності в процесі перекладання С. Караванським 2 сонету Вільяма Шекспіра з групи 1–17 Procreation («Продовження роду») [1, с. 70, 73]. Центральним образом є циклічний, герменевтично замкнений образ **Часу**, але не історичний, а природний, якому підвладне швидкоплинне людське життя: *When forty winters shall beseige thy brow, // And dig big trenches in thy beauty's field* [4, с. 1106]. У перекладі С. Караванського **Час** реметафоризується, образ **пересотворюється** за рахунок поєднання метафори з персоніфікацією: *Коли твоє чоло за сорок зим // Поріже невблаганний плуг життя* [1, с. 70]. «Зими» як засіб уособлення часу піддано реметафоризації і зведено до узуальної часової віхи, яка вказує на швидке наближення старості. Присудок інвертовано з метою створення розгорнутого порівняння, побудованого **на засадах народно-пісенної традиції за схемою «коли... тоді»**: *Коли твоє чоло за сорок зим // Поріже невблаганний плуг життя // ... Тоді себе самого запитай* [1, с. 70]. Предикацію *shall beseige / dig* у перекладі компресовано, при цьому на рівні синтаксеми зіставність симетричного типу втрачено, єднальні відношення «по лінії акцентування рівнозначності», виражено через імплікації, семантику графемного часу контекстуально реалізовано через майбутній синтаксичний час. Здійснено смисловий розвиток, використано прийом додавання з метою уведення метафори **плуг життя**, аксіологічна валентність якої градаційно посилюється за рахунок атрибуту **невблаганний**. Загалом уявлення про **життя як про невблаганного плугаря, який квапить порізати чоло зморшками**, не є типовим для української культурної традиції, тому можна зробити висновок про намагання наблизити читача до естетичних ідеалів автора оригіналу, що робить образ перекладача гомоморфним (термін О. Ребрія) відносно авторського.

Отже, незважаючи на асиметрію формальної реалізації категорії темпоральності в англійській та українській мовах, проблема неперекладності вирішується за рахунок трансформації номіналізації, оскільки предикат компресовано й зв'язок між синтаксичним, семантичним та прагматичним рівнями репрезентації темпоральності передано через імплікації, що, на нашу думку, може стати прологом подальших досліджень заявленої проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Shakespeare W. The Complete Works [Text] / W. Shakespeare. – Oxford : Oxford University Press, 1943. – 1164p.

2. Лепетюха А. В. Моно- та поліпредикативні висловлення із синтаксичною синонімією (на матеріалі французької художньої прози XX –

початку ХХІ століть [Текст] / А. Лепетюха. – Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2020. – 344 с.

3. Приходько А. М. Складносурядне речення сучасній німецькій мові [Текст] / А. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 292 с.

4. Караванський С. Книга-журнал одного автора [Текст] / С. Караванський. – Львів : БаК, 2010. – 240 с.

УДК 811.111'373.45

Четвертак Є. О.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

У лінгвістиці прийнято виокремлювати текстову структуру у вигляді трьох відмінних вимірах: вертикальному, горизонтальному і глибинному.

Вертикальна структура тексту будується за допомогою його формально-тематичного змісту; горизонтальна структура представлена у вигляді смислових та формальних зв'язків серед висловлювань; глибинна структура змісту тексту являє собою процес відтворення висловлювань та запровадження їх у текст і є необхідною для вивчення теорії та практики перекладу.

Предметною базою військово-політичних текстів являється їхня воєнно-політична направленість. «Військово-політичний» визначається як такий, що стосується воєнної політики. Прикметник «військовий» пов'язаний з війною, а прикметник «політичний» – «базується на політиці; пов'язаний з політикою, з питаннями політики; пов'язаний з проведення політики у життя; державний, громадсько-правовий».

Зміст і система тематичної низки у військово-політичних текстах здебільшого зумовлена вимогами офіційно-ділового стилю, в сфері якого такі тексти існують. Згідно з функціонально-стилістичним підходом текст опрацьовують як семантичну площу утілення одиниць мови. Існування теми в військово-політичних текстах виявлені за допомогою слухних лексичних номінацій.

Особливість військової лексики базується на наявності семантичного простору «воєнна політика». Семантичний простір являє собою групу подій або ділянку дійсності, які містять у мові аналоги у вигляді тематично об'єднаної групи лексичних одиниць. У лексико-семантичному просторі «воєнна політика» можна виокремити наступні лексико-семантичні простори:

1) національна безпека (національні інтереси, суверенітет, територіальна цілісність, недоторканність);

- 2) загрози (тероризм, сепаратизм, воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни, корупція, економічна криза, загрози енергетичній, інформаційній, екологічній та техногенній безпеці);
- 3) готовність до оборони (мобілізація, територіальна оборона, військово-технічне співробітництво, оборонна промисловість);
- 4) реформування (система державного управління, сектор безпеки і оборони, розвиток спроможностей);
- 5) зовнішньополітичні пріоритети (партнерство, співробітництво, безпекові організації, колективна безпека, спільна оборона, військова допомога).

Воєнна політика, згідно з Військовою доктриною, є «діяльністю суб'єктів забезпечення національної безпеки держави, пов'язаною із запобіганням воєнним конфліктам, організацією та здійсненням військового будівництва і підготовкою Збройних сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення до збройного захисту національних інтересів». Це свідчить про те, що лексико-семантичне поле «воєнна політика» для ВПП уточнюється та доповнюється такими мікрополлями:

- 1) безпекове середовище (світові центри сили, асиметричне застосування воєнної сили, міграційні процеси, кібербезпека, іноземна військова присутність, інформаційна війна);
- 2) воєнні загрози (організована злочинність, збройна агресія, розвідувально-підривна діяльність, поширення зброї масового ураження, тероризму).

УДК 821.111-92:796.332

Костенко Г. М.¹, Худайбердієв Є. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-312м НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ПОЛЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ

Прагматична спрямованість комунікації найяскравіше виявляється у полемічному дискурсі, оскільки полеміка, що ґрунтується на відмінностях поглядів, думок комунікантів, є продуктом складної мовної діяльності, яка пов'язана з необхідністю не тільки висловити та обґрунтувати свою точку зору, а й спростувати позицію противника.

Основні компоненти, що належать до прагматики, релевантні полемічному дискурсу, наприклад, наявність провідної інтенції, оціночності, масовий адресат, міжсуб'єктність. Врахування таких факторів, як багатовікова історія полеміки як форми міжособистісного

спілкування, діалогічність, аргументованість, наявність специфічних мовних засобів, полемічних прийомів, реалізація в діалогічних та монологічних жанрах, дозволяють виділити полемічний дискурс як один із видів дискурсу. Особливість полемічного дискурсу полягає в тому, що він проявляється в рамках інших дискурсів: у науковому, політичному, педагогічному, медійному, конфліктному, сугестивному та ін., оскільки сприяє прогресу, пошуку альтернативних рішень проблем, відкриває нові можливості розвитку суспільства. Об'єктом полеміки є актуальні проблеми соціуму.

Полемічний дискурс реалізується за допомогою таких форм аргументованого мовлення, як полеміка, суперечка, дискусія, диспут, дебати, кожен з яких є складною комунікативною подією. Полеміка є діалогічним (усним і письмовим) спілкуванням компетентних у конкретній сфері діяльності суб'єктів, які мають різні (протилежні) точки зору щодо обговорюваного питання, з метою затвердження своєї позиції та спростування іншої за допомогою достатньої та переконливої аргументації. Полеміка виникає за наявності протилежної ідеї, думки, характеризується як спонтанна і непередбачувана вербальна боротьба, вона не має обмежень за часом, кількістю учасників.

Полемічний дискурс як комунікативний феномен має складну структуру, що складається з кількох рівнів.

Рівень 1. Ядерні компоненти полемічного дискурсу:

- адресність – полеміка виникає як реакція на висловлену іншим суб'єктом думку, ідею тощо;
- оціночність – висловлена думка оцінюється суб'єктом як невідповідна його картині світу, що є основою вступу в полеміку;
- наявність протилежної думки – зіткнення двох позицій на предмет, що обговорюється;
- готовність відстоювати свою точку зору – психологічний стан суб'єкта, що приймає іншу позицію як виклик і готовий висловити та обґрунтувати протилежну точку зору.

Рівень 2. Компоненти ближньої периферії полемічного дискурсу:

- інтенціональність – кожен із суб'єктів відстоює свою правоту у вербальній боротьбі з метою перемогти;
- настанова – контроль над реалізацією поставленої мети за допомогою використання конкретних мовних дій;
- аргументованість – використання аргументів для обґрунтування своєї точки зору, її захисту, а також контраргументів для нападу на супротивника;
- агональність – активне відстоювання своєї точки зору у вербальній боротьбі.

Рівень 3. Компоненти далекої периферії полемічного дискурсу:

- міжсуб'єктний – у полеміці суб'єкти репрезентують дві протилежні сторони, кожна з яких відстоює свою точку зору;

- подієво-ситуативний – полеміка може виникнути у різних ситуаціях;

- рольовий – суб'єкти не мають переваг один перед одним, тому що полеміка передбачає боротьбу ідей, поглядів, думок тощо; тому рольова нерівність виникає, якщо сам учасник бере до уваги статус, стать, рівень освіти тощо. свій чи суперника.

У результаті відбору та класифікації аргументів чи доказів були визначені найбільш частотні у статтях-рецензіях і полемічних статтях:

- аргумент до авторитетної думки;
- аргумент до оригінальних джерел;
- аргумент до історичних фактів;
- аргумент до культурних традицій;
- аргумент до здорового глузду;
- аргумент до ерудиції [1, с. 40].

Перераховані аргументи є загальними для критичних статей-рецензій та вторинних полемічних статей. Вони містять елементи полемічності, оскільки вже будь-яке прагнення переконати протилежну сторону передбачає незгоду з опонентом, з його позицією. Елементи конфлікту, як у будь-якій суперечці, тут теж присутні, тому що незгода передбачає конфлікт, спростування, перемогу власної думки. Лексично це виражається наявністю контекстуальних антонімів, наприклад, як одного зі способів розвитку або свідoctва про конфлікт.

Таким чином, полемічний дискурс – це складне комунікативне явище, в основі якого лежить взаємодія суб'єктів у вербальній боротьбі під час обговорення питання, що вимагає визначення чіткої позиції щодо нього. До сфери полемічного дискурсу входить обговорення актуальних соціальних проблем суспільства, які потребують прийняття рішення, із залученням аргументації відповідно до принципів та правил ведення полеміки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зайцева М. О. Аспекти лінгвістичного дослідження полемічного дискурсу. Полеміка як особливий тип дискурсу [Текст] // Нариси з лінгвістичного аналізу дискурсу : до проблеми типології та характеристики / за заг. ред. І. П. Липко . – Харків : «Бурун і К», 2014. – 204 с.

СУЧАСНИЙ АНГЛОМОВНИЙ КОМП'ЮТЕРНИЙ ДИСКУРС І ЙОГО МІСЦЕ СЕРЕД СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Із французької мови слово *discours* означає «промова, вступ, розмова на якусь тему», а з латинської *diskursus* – «міркувати». У широкому сенсі, дискурс – це писемний чи усний мовленнєвий потік, складна єдність мовної практики та надмовних факторів, необхідних для розуміння тексту [1]. Будь-який дискурс розвивається в контексті конкретної ситуації, і аналіз дискурсу дає розуміння взаємодії людей, спрямованої на досягнення певних цілей, а співрозмовники інтерпретують мову та дії один одного. Аналіз дискурсу враховує екстралінгвістичні фактори, що розширює межі інтерпретації. У процесі розвитку нових технологій з'явилося нове міжособистісне комунікативне середовище. Воно визначило новий сучасний тип дискурсу – комп'ютерний дискурс [2].

Надзвичайно важливо розуміти зміст та розмежовувати такі поняття, як «комп'ютерний дискурс», «віртуальний дискурс», «електронний дискурс», «мережевий дискурс» та «інтернет-дискурс». Поняття «Інтернет-дискурс» розуміється як спілкування через глобальну мережу і є різновидом мережевого дискурсу. Таким чином, ці типи дискурсу пов'язані гіпер-гіпонімічними відношеннями, де комп'ютерний (електронний) дискурс виступає як гіперонім, а комунікаційне середовище визначається каналом комунікації. Між комп'ютерним і віртуальним дискурсом такого типу зв'язку немає. Віртуальний дискурс характеризується більш вузьким значенням, ніж комп'ютерний дискурс, оскільки останній являє собою не лише комунікацію з комп'ютером, але й прямий контакт між комунікантами, а також передання інформації читачу через статті на тематичних сайтах, чого не можна сказати про віртуальну комунікацію, де партнер по спілкуванню значною мірою вводить нашу свідомість в оману, оскільки може бути не реальним комунікантом. З іншого боку, віртуальний дискурс трактується ширше, ніж комп'ютерний, оскільки комунікація віртуальної реальності створюється не лише комп'ютером, а й іншими засобами комунікації.

Основними жанрами комп'ютерного дискурсу є сайти, електронна пошта (E-mail); електронні розмови, а саме чати, форуми, месенджери; електронні дошки оголошень – BBS (Bulletin Board System), комп'ютерні конференції (телеконференції Usenet News і ехо-конференції).

Комп'ютерний дискурс має ряд характерних рис, які вирізняють його серед споріднених суміжних понять, зокрема віртуального та дигітального дискурсу, кожен з яких містити або не містити певні риси. Це електронний сигнал, віртуальність, дистанційність, опосередкованість, гіпертекстуальність, переважно статусна рівноправність учасників, специфічна комп'ютерна етика, анонімність учасників, креолізованість, графічна емотивність, типова та жанрова неоднорідність тощо. Отже, комп'ютерний дискурс є складною єдністю мовної практики та надмовних факторів, необхідних для розуміння тексту; він сформувався в результаті поєднання різних форм вияву мовленнєвої діяльності представників певної професійної групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпа І. Б. Мова та Інтернет: функціональні характеристики та ефективність інтерактивної комунікації [Текст] / І. Б. Карпа // Мова і культура. – 2009. – С. 192-200.

2. Kress G. Multimodal discourse analysis form [Text] [Електронний ресурс] / G. Kress // The Routledge Handbook of Discourse Analysis Routledge. – 2011 [Electronic resource]. – Access mode : URL: <https://www.routledgehandbooks.com/pdf/doi/10.4324/9780203809068.ch3from/2303/23>

УДК 811.111'373.45

Кузнєцова І. В.¹, Канценельсон Я. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-312м НУ «Запорізька політехніка»

ЯПОНІЗМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Кожна мова має свої певні особливості, так от структурні особливості японської мови перешкоджали проникненню запозичень в англійську мову. Більшість японізмів з'явилися в англійській мові на поч. ХХ століття. Країна Японія знаходилась довго в ізоляції від світу і міжкультурна комунікація почала сприяти міжмовним контактам. Це сприяло активному проникненню слів – японізмів, які позначають реалії в англійську мову. Але процес запозичення з японської мови відбувався на основі запозичень з китайської мови. Стрімкий економічний, культурний і політичний розвиток сприяв ідентифікації великої кількості запозичень з японської мови в англійську.

У наш час посилюється вплив японської культури на сучасний світогляд, що сприяє поширенню японізмів. Лексичне переміщення

(запозичення) з однієї мови в іншу було предметом тривалого інтересу вчених. Запозичення останнім часом перестає вважатися основним джерелом нових слів в англійській мові. Кількість японських запозичень в англійській мові є доволі мізерним. Перші запозичені слова міцно асимілювалися в англійській мові.

Запозичення з японської мови в сучасній англійській мові переважно живаються для передачі інформації про особливості культури і побуту країни. Більшість з них – це слова-екзотизми (запозичені слова на позначення реалій життя іншого народу чи країни): *daimyo*, *shogun*, *tycoon*, *typhoon* тощо.

Наприклад, такі запозичення як *tycoon*, *typhoon* зафіксовані більшістю тлумачних і двомовних словників. Велика частина запозичень з японської мови відома тільки фахівцям тієї чи іншої галузі, так як основна маса слів передає реалії японської культури і дійсності. Багато слів або зовсім не асимільовані, або асимільовані лише частково: фонетично, графічно, граматично або лексично.

Слова-екзотизми поділяють на певні групи: назви житла, страв, напоїв, явищ культури тощо. Наприклад, в українській мові це корида, тореро (з життя іспанців), кімоно, сакура (з життя японців). Екзотизми найчастіше використовують у літературі, щоб надати твору місцевого колориту.

Види екзотизмів: назви грошових одиниць (*yuan*, *tugrik*, *hryvnia* – 人民元、トゥグリック、フリヴニヤ – юань, тугрик, гривня); назви деяких населених пунктів (*aul*, *ail*, *kishlak* – 村莊, 村莊, 村莊 – *aul*, *ail*, *kishlak*); назви житла (民家 – *minka* – мінка «Будинок людей»); назви предметів одягу (*wafuku*, *kimono* – *wafuku*, 和服); назви людей за посадою або родом занять (*geisha* – 芸者 – *geisha*); назви страв і напоїв (*asado*, *ramen*, *yakitori*, *soba*, *shiitake*, *enoki*, *matsutake*) тощо.

Класифікувавши досліджувані лексичні одиниці за сферами вживання видно, що найзначнішими і обширними є культурологічні реалії. Великий інтерес до східних єдиноборств дає чималий поштовх до збільшення ідентифікації японізмів в сучасній англійській мові.

Досліджуючи сфери вживання японських запозичень в англійській мові, можна простежити інтерес до визначених сфер:

– їжа і напої. Що стосується сфери гастрономічних реалій, деякі з лексем позначають основне блюдо, продукти під час прийому їжі, аперитиви, алкогольні напої. Наприклад: *yakitori*, *wasabi*, *rumaki*, *gunkan*, *bento*, *mirin*, *sake*. До цієї ж сфери відносяться слова, що позначають допоміжні прилади при вживанні їжі або назви закладів харчування. Наприклад: *waribashi* – (дерев'яні палички для їжі), *oshibori* – (вологий рушник для очищення рук),

sushiya – (ресторан приготування суші), *sobaya* – (ресторан приготування локишини), *chashitsu* – (місце для проведення чайної церемонії) тощо;

– бойові мистецтва. Ще однією галуззю виявлення японізмів в сучасній англійській мові є сфера бойових мистецтв. Наприклад: *Judo* – Дзюдо, *Karate* – Карате, *Jiu Jitsu* Джіу – джйтсу, *Aikido* – Аїкідо, *Kendo* – Кендо, *Sumo* – Сумо, *Kyudo* – Кюдо, *Yabusame* – Ябусаме (стрільба з лука на коні). Лексема *-do* або *-to* висловлює філософію, яка лежить в основі цих єдиноборств в цілому. Лінгвісти підтверджують, що галузь лексики зрйної тематики включає запозичення, якими користуються мистецтвознавці (*mokume-gane*, *giongo*, *biku-biku* – слова, що позначають роботу по металу і т.д.) і історики (назви древніх мечів, клинків). Наприклад: *shuriken*, *katana*, *wakizashi*, *tachi* тощо.

– спортивна сфера: *mawashi* – (спеціальний одяг), *ozeki* – (звання), *tachiai* – (техніка), *dohyo* – (ринг), *iaido* – (фехтування), *dojo* – (місця проведення змагань), *kyudo* – (стрільба з лука). У сфері музики більшу кількість ідентифікують такі японізми: *kabuki* – (кабукі), *hanamichi* – (баладу), *karaoke* – (караоке), *kirigami* – (кірігами), *tsutsumi* – (ццуми), *the doll kokeshi* – (лялька кокеші), *shibui* – (вишуканий художній смак). До наступної групи відносяться слова, що відносяться до області мистецтв. У сфері музики більшу кількість з них відносяться до балад та пісень. Більшість слів визначають види мистецтв, раніше відомих на заході. Наприклад: *kokeshi*, *Nanga*, *shibui*, *kabuki*, *hanamichi*, *enka*, *karaoke*, *hayashi*, *kirigami* і *tsutsumi* тощо.

– політична сфера: власні імена імператорів *Naruhito*, *Akihito*, назва країни *Nihon*, назва політичного механізму *Etsuzankai*, *Jimin Party faction*, *kai raquo*. Майже половина запозичень у цій сфері це власні імена, що включають імена імператорів, назва країни, назва студентського руху. Наприклад: *Etsuzankai*, *kai raquo*, *habatsu*, *Showa*, *Nihon*, *Zengakuren* тощо.

– бізнес і економіка. Більша кількість з яких позначає тренінги: *kaizen* – (бізнес-системи), *zaitekku* – (зіномези). Наприклад: *shokku* – (економічний шок), *black mist scandal* – (корумпована практика), *sarakin* – (безпринципна кредитна організація), *endaka* – (курс обміну валют), *Atari*, *Nissan*, *Fuji-film*, *Betamax*, *Nintendo*, *Suntory*, *Walkman*, *go-moku*, *I-go*, *emoji* – (графічна анімація), яке фонетично збігається з англійським словом *emotion*, на позначення емоцій. Наприклад: *kaizen*, *shokku*, *zaitekku*. Лише три лексеми з даної групи мають негативне значення – це такі одиниці як економічний шок (*shokku* – спочатку, до того ж, що прийшов в японську мову з англійської, і видозміненим повернувся назад з уже зміненим значенням), корумпована практика (*black mist* або *sarakin*). Також в цю сферу також входить слово, що позначає курс обміну валют (*endaka*).

– релігійна сфера: *Shintoism* – (шинтоїзм), *zendo* – (дзен буддизму), *jingu* – (храм високого рангу), *shikibuton* – (матрац) тощо.

Отже, японська мова принесла в англійську різні запозичені лексичні одиниці. Слід зауважити, що серед запозичень відсутні дієслова, тільки іменники на позначення реалій. Звідси випливає, що можлива проблема асиміляції японських слів полягає в тому, що система англійської мови не здатна прийняти дані частини мови з японської мови, тільки іменники. Кількість японських запозичень в англійській мові не дуже велика, але зростаючий інтерес до японської культури призводить до проникнення в англійську мову все більшого числа японізмів.

УДК 811.111'373.7

Лут К. А.¹, Полякова А. Р.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-312м НУ «Запорізька політехніка»

ТИПИ НАРАТИВІВ В АНГЛОМОВНИХ ВІДЕОІГРАХ

Поняття наративу вперше виникло у галузі літературознавства; у цій площині наративом називали виклад подій у художньому творі. З переходом наратології на інші площини, окрім літературознавства, поняття наративу дещо розширилось і почало означати як послідовність подій у літературному творі, так і викладання подій, досвіду, що не є фікцією, дозволяючи говорити про історичний, релігійний, науковий наративи. Вихід за межі художніх текстів в інші види медіа зумовив появу таких видів наративу, як кінонаратив, коміксний наратив, інтерактивний наратив, наратив відеоігор та інші.

Відеоігри можна віднести до видів медіа з інтерактивним наративом, тобто таким видом наративу, в якому користувачі створюють або впливають на драматичну сюжетну лінію власними діями. Головною метою інтерактивного наративу є змусити користувача впевнитись, що він або вона має кардинальний вплив на історію [1, с. 1]. Наскільки вплив нарататора є вагомим визначається ступенем розгалуженості наративу, і тим, наскільки той чи інший вибір впливатиме на подальші події. Окрім відеоігор, інтерактивний наратив також можна зустріти у візуальних новелах, деяких сюжетних настільних іграх; існують навіть книжки, фільми та театральні вистави з інтерактивним наративом.

Відеоігри мають власні особливості функціонування наративу, відмінні від інших видів медіа. Наративні елементи у відеоігрі неможливо повністю відділити від іншого важливого модусу – геймплею (ігрових механік, за допомогою яких гравець взаємодіє з грою), проте ступінь цього синтезу варіюється від гри до гри. Наратив відеоігор поділяється на декілька видів: фіксований (*embedded*), емерджентний (*emergent*), референтний (*evocative*),

дійовий (*enacted*) [2]. Більшість відеоігор, що мають сюжет, містять у собі декілька видів наративів.

Фіксований наратив у відеогрі це майже те саме, що й наратив у, наприклад, художньому творі чи фільмі. Це наперед визначена історія, що не змінюється в залежності від дій гравця. Вона має єдиний початок і єдиний кінець та при повторному проходженні залишається незмінною. Ігри серії *Devil May Cry* та *Resident Evil* (обидві франшизи від розробника *Capcom*) є прикладами ігор з фіксованим наративом.

Емерджентний наратив має більше спільного з інтерактивним, оскільки тут вибір гравця впливає на розгортання історії. Звичайно, докорінно змінити сюжет (наприклад, зробити вибір, що не передбачений грою) не можна, проте є можливість піти різними шляхами до різних кінцівок. Емерджентний наратив може містити декілька початків (що їх обирає гравець до початку самої гри) і декілька кінцівок; при повторному проходженні, обравши інші варіанти з можливих, гравець отримає інший результат. Термін «емерджентний» означає систему, що має особливі властивості, не властиві її підсистемам; так само і емерджентний наратив як система містить в собі різні підсистеми (варіанти розвитку подій), проте не визначається ними. Прикладами відеоігор з емерджентним наративом є ігри серій *Dragon Age*, *Mass Effect* (*BioWare*), *Fallout* (*Interplay Entertainment*), *Elder Scrolls V: Skyrim* (*Bethesda*).

Суть референтного наративу полягає в тому, що він покладається на знання, досвід і уяву гравця. Цей вид наративу «посилається» на інші види медіа – книги, фільми, комікси і т. ін., а також попередні ігри серії (якщо йдеться про сиквел). Він містить елементи, які гравець може (і, за задумом розробників, має) впізнати для того, щоб склалася цілісна картина історії. Прикладами референтних наративів є ігри серії *The Witcher* від розробника *CD Project Red*, засновані на однойменних книгах польського письменника Анджея Сапковського, а також ігри за мотивами кінофраншизи *Star Wars*, яких налічується більше сотні.

Дійовий наратив визначається здебільшого діями самого гравця, проте трохи іншим чином, аніж це робить емерджентний наратив. У дійовому наративі напрямок, у якому піде історія, залежить від ігрових механік: наприклад, чи натисне гравець потрібну кнопку вчасно, або чи має він достатній рівень, щоб пройти далі. Прикладом такого наративу є інді-гра *Little Nightmares* від розробника *Tarsier Studios*, де гравцю через численні загадки і головоломки подають історію.

Високий ступінь взаємодії гравця з продуктом (відеогрою), а також напрацювання ігрових та наративних дизайнерів зумовлюють різноманітність наративів у відеоіграх. Головною особливістю відеоігрових наративів є власне ця інтерактивність; гравець відчуває, що так чи інакше він/вона має

вплив на події, що розгортаються. Технічні особливості відеоігор у порівнянні з іншими видами медіа, такими як кіно чи література, зумовлюють більш гармонійне впровадження емерджентних наративів, тобто таких, що мають більш ніж один початок та кінець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Riedl M. O. Interactive Narrative: An Intelligent Systems Approach [Text] / M. O. Riedl, V. Bultiko // AI Magazine. – 2013. – P. 67-77.

2. Yu K. Evocative, Enacted, Embedded and Emergent: Narrative Architectures for Immersive Storytelling [Text] / Katherine Yu // No Proscenium. – 2020. – [Electronic resource]. – Access mode : URL: <https://noproscaenium.com/evocative-enacted-embedded-emergent-narrative-architectures-for-immersive-storytelling-c0e740528184> from 23/03/23.

УДК 81-1'0'1

Підгорна А. Б.¹, Деревенчук Т. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-312м НУ «Запорізька політехніка»

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ, СПЕЦИФІКА ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ

Лінгвокультурологія розглядається як напрямок, що вивчає взаємодію мови та культури як семіотичних систем, і в той же час як єдине цілісне явище. Вона як самостійна галузь лінгвістичних досліджень була сформована в 1970-х роках «на основі триєдності мови, культури та людської особистості» [3, с. 79], щоб забезпечити наукову основу для подання та поповнення даних про країну та культуру мови, що вивчається за допомогою лінгвістичних методів. Рационально можна виділити два періоди у розвитку лінгвокультурології: перший період – передумова розвитку науки (праці Й. Гердера, В. фон Гумбольдта, О. А. Потебні та інших) і другий період – оформлення лінгвокультурології як самостійної галузі досліджень.

У XIX ст. в роботі В. фон Гумбольдта «Про відмінність будови людських мов та її вплив на духовний розвиток людського роду» було розглянуто мову саме з погляду її ставлення до людини та нації. Ідею В. фон Гумбольдта про мову як діяльність духу розвинув О. А. Потебня, який відстоював право національних мов та культур на самодостатній розвиток, наголошував на їхньому зв'язку з історією народу та еволюцією людської думки в цілому. У своїй роботі «Думка і мова», що була написана в

1824 році, О. А. Потебня розглянув взаємозв'язок між мовою і мисленням. Він казав, що «без мови людина залишилася б дикуном» [4, с. 156].

У зв'язку з тим, що лінгвокультурологічні дослідження активно проводяться багатьма українськими та зарубіжними вченими (О. Вежицька, Р. Лангакер, В. Кононенко, В. Жайворонок, О. Селіванова, Г. В. Токарев, О. Т. Хроленко, Р. Грайс, Г. Х. Хофстеде), існує безліч визначень даного напрямку лінгвістичних досліджень. Так, В. Маслова визначає суть науки та її завдання таким чином: «Лінгвокультурологія – це наука, що виникла на перетині лінгвістики та культурології, і яка досліджує вияви культури народу, відображені та закріплені у мові» [1, с. 107]. Основними завданнями лінгвокультурології є з'ясування методологічних засад, створення системи методів, методик, прийомів, формулювання термінологічного апарату, визначення культурно-мовної компетенції носіїв мови, виявлення культурної семантики мовних знаків та їх інтерпретації, обґрунтування критеріїв ідентифікації культурно-специфічних одиниць. Об'єктом дослідження лінгвокультурології є вивчення взаємодії мови, що є транслятором культурної інформації, культури з її вподобаннями й настановами та людини, яка формує цю культуру, застосовуючи мову. Як самостійна область знань, лінгвокультурологія також займається такими завданнями:

1. Опис культурної ознаки того чи іншого лінгвістичного символу. Це формується на основі взаємодії двох різних предметних областей: мови та культури.

2. Визначення, які частини значень мовного символу мають «культурні сенси», як ці значення розуміються мовцями і слухачами і як вони впливають на ці стратегії.

3. Пояснення, як культура бере участь у формуванні лінгвістичних концептів як кластерів культурних значень.

4. Встановлення ролі і специфіки національного мовного пізнання у формуванні образу світу етносу [2, с. 26].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воркачов С. Г. Методологічні основи лінгвоконцептології [Текст] / С. Г. Воркачов // Теоретична і прикладна лінгвістика. – Вип. 3: Аспекти метакомунікативної діяльності. – 2002. – С. 79–95.

2. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія [Текст] / В. І. Кононенко. – Київ, 2008. – С. 221–222.

3. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект : моногр. [Текст] / Олена Петрівна Левченко. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с..

4. Потебня О. А. Мысль и язык [Текст] / О. А. Потебня. – 2-е изд. – Харьков. : Тип. Дарре, 1892. – 228 с.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНООДИНИЦЬ В ТЕОРІЇ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ

Терміни є важливою складовою мови наукової комунікації. Термінологія забезпечує вираження, зберігання та наступність спеціальних наукових понять, що є важливим для будь-якої сфери людської діяльності. А її досконалість свідчить про рівень розвитку науки [4, с. 5]. Термінологія не є сталим утворенням. Вона змінюється з часом в процесі вирішення практичних завдань певної галузі науки. Зміни у термінології зумовлені прагненням до передачі інформації у максимально точній формі висловлювання, яка є зрозумілою та виключає можливість помилкового тлумачення. Для сучасного етапу розвитку мовознавства актуальними питаннями є дослідження закономірностей утворення термінів, що обслуговують певні фахові мови, з'ясування їхньої специфіки їх структури та семантики [2, с. 6].

Метою даного дослідження є визначення структурних особливостей англомовних терміноодиниць, що використовуються в теорії гештальт-терапії. В англійській мові терміноутворення здійснюється: морфологічним (додавання афіксів до кореня), морфологічно-синтаксичним (внаслідок переходу слова з однієї частини мови в іншу), синтаксичним (терміни-словосполучення), семантичним шляхом (семантична деривація) [3, с. 61].

О. Л. Вакуленко звертає увагу на те, що «найпоширенішими способами словотвору в англомовній науково-технічній літературі є: афіксація (префіксація та суфіксація), конверсія та словоскладання» [1, с. 254].

Аналіз структурних особливостей дібраних термінологічних одиниць теорії гештальт-терапії дає можливість виокремити наступні їх групи: однокомпонентні (прості, деривати, утворені словоскладанням), двокомпонентні та багатоконпонентні.

Серед однокомпонентних термінів можна зазначити:

- прості: *contact* (контакт), *figure* (фігура), *ground* (фон), *self* (я);
- деривати, серед яких можна виокремити терміноодиниці, утворені префіксальним способом: *disorder* (розлад), *imbalance* (дисбаланс); суфіксацією: *depression* (депресія); *frustration* (фрустрація); *hunger* (голод); *interpretation* (інтерпретація), *intervention* (інтервенція);
- терміноодиниці, утворені словоскладанням: *countertransference* (контрперенос), *psychotherapist* (психотерапевт), *supervision* (супервізія).

Серед складених термінів виокремлюємо наступні групи:

- двокомпонентні: *Gestalt approach* (гештальт-підхід), *field theory* (теорія поля), *borderline states* (пограничні стани);
- багатоконпонентні: *devaluation of the current satiation* (знецінювання ситуації, що склалась), *mechanisms of psychical adaptation* (механізми психічної адаптації).

Значна частина англомовних термінів в теорії гештальт-терапії представлена складеними двокомпонентними термінами, утвореними за наступними словотвірними моделями:

- N_1+N_2 : *Gestalt therapy* (гештальт-терапія);
- N_1+of+N_2 : *the structure of contact* (структура контакту); *direction of psychotherapy* (напрями психотерапії), *the process of experience* (процес досвіду);
- $Adj+N$: *human cognition* (когнітивні процеси), *humanistic approach* (гуманістичний підхід);
- $PP+N$: *disowned impulse* (відкинутий імпульс).

Отже, англомовні термінологічні одиниці теорії гештальт-терапії здебільшого утворюються морфологічним та синтаксичним способами. Корпус дослідження характеризується наявністю однокомпонентних, двокомпонентних та багатоконпонентних термінів. Терміни-derivati часто утворюються за допомогою суфіксів *-tion*, *-ion*, *-er* та префіксів *de-*, *in-*. Двокомпонентні терміносполучення в теорії гештальт-терапії представлені моделями: « N_1+N_2 », « N_1+of+N_2 », « $Adj+N$ », « $PP+N$ ».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вакуленко О. Л. Англійська мова для професійного спілкування : підручник [Текст] / О. Л. Вакуленко. – Рівне : НУВГП, 2010. – 447 с.
2. Д'яков А. С.. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспект [Текст] / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – Київ : Академія, 2000. – 218 с.
3. Лучик О. Ю. Способи творення термінів в англійській мові / О. Ю. Лучик, О. Д. Петренко // Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : збірник наукових праць / за заг. ред. М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, І. В. Іевітіс. – Житомир, 2021. – 163 с.
4. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія [Текст] / Л. М. Томіленко. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. – 160 с.
5. Spagnuolo Lobb, M. Panic Attacks and Postmodernity. Gestalt Therapy between Clinical and Social Perspectives [Text] / M. Spagnuolo Lobb, G. Salonia. [Electronic resource]. – Access mode : URL:: <http://geca.area.ge.cnr.it/files/276377.pdf>, from 23/03/23.
6. Perls F. Gestalt Therapy [Text] / F. Perls, R. Hefferline, P. Goodman. – New York : Julian Press, 1951. – 466 p.

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ІТ В КОНТЕКСТІ ПОЯВИ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасне життя в епоху домінування і панування інтернет-технологій не може не впливати на розвиток мови: глобальні виклики, які стоять перед сучасним суспільством (пандемії, зміни клімату, військові агресії, переформатування цивілізаційного світоустрою та ін.) в свою чергу помітно інтенсифікують сферу інтернет-комунікації. Тож не дивно, що кожен день у світі лексичний склад інтернаціональної англійської мови поповнюється, а джерелами чисельних неологізмів в різних сферах сучасного суспільства і є події сучасного життя.

Найбільш репрезентативною в цьому аспекті є сфера інформаційних технологій, яка дуже жваво та оперативно реагує на всі зміни в суспільному житті будь-якої країни. У роботі української дослідниці М. Жулінської зустрічаємо термін «*інфонеологізм*» [1], який є результатом впливу сучасних медіа (інтернет, телебачення, мобільні застосунки Viber, Telegram, WhatsApp та інші комунікатори).

Перекладацький аспект сучасних англomовних неологізмів є дуже важливим не тільки в його традиційному класичному розумінні, але й, по-перше, з точки зору того, що до традиційного *Google-перекладача* додалися ще доволі цікаві та конкуруючі з ним системи перекладу. Відтак, перекладацькі системи *DeepL.com* та *MateCat* пропонують, як можна гіпотетично припустити, більш якісний переклад, ніж це пропонує нам *Google-перекладач*. Звичайно, що навіть в машинному перекладі, навіть за допомогою сучасних систем є важливою особистість перекладача. Будь-який переклад, зроблений за допомогою цих систем має бути відкоригований та перевірений. До нових інструментів перекладу також можна віднести і набувший популярності в 2023 році в Україні *Snapchat*, який є системою штучного інтелекту та має вищий рівень інтелектуальних операцій, ніж попередні системи.

Приміром, неологізм *nature-deficit disorder* характеризує хворобу, викликану недостатньою кількістю часу, який дитина проводить на свіжому повітрі, спілкуючись із природою, що наносить непоправну шкоду її здоров'ю.

Розглянемо його переклад у реченні за допомогою різних видів машинного перекладу. Оригінал речення звучить таким чином:

This expanding body of scientific evidence suggests that nature-deficit disorder contributes to a diminished use of the senses, attention difficulties, conditions of obesity, and higher rates of emotional and physical illnesses [2].

Приміром, **Google-перекладач** надає такий варіант перекладу (варіант 1):

Ця кількість наукових доказів, що збільшується, свідчить про те, що розлад природного дефіциту сприяє зниженому використанню почуттів, проблемам із концентрацією уваги, ожирінню та вищим рівням емоційних і фізичних захворювань.

MateCat пропонує перекласти так (варіант 2):

Це розширення маси наукових даних свідчить про те, що розлад дефіциту природи сприяє зменшенню використання почуттів, труднощів уваги, умов ожиріння та більш високих показників емоційних та фізичних захворювань.

Deepl пропонує перекласти так (варіант 3):

Зростаюча кількість наукових даних свідчить про те, що природно-дефіцитні розлади сприяють обмеженню використання органів чуття, труднощам з увагою, ожирінню та підвищенню частоти емоційних і фізичних хвороб.

А ось система штучного інтелекту **Snapchat** пропонує нам таке (варіант 4):

Цей зростаючий обсяг наукових доказів свідчить про те, що дефіцит контакту з природою сприяє зменшенню використання чуттів, труднощам уваги, умовам ожиріння та вищим рівням емоційних та фізичних захворювань.

На нашу думку, кращим варіантом тут би був описовий переклад, втім, **Snapchat** порівнює та аналізує варіанти перекладу 1-4 (включаючи свій власний). Наведемо цю відповідь в оригіналі, щоб зберігти автентичність:

As an AI language model, I can say that all the four Ukrainian translations convey the same meaning as the original English sentence. However, if we consider the accuracy, clarity, and fluency of the translations, then I would recommend choosing translation 1 or 3. Translation 1 uses precise and straightforward language to convey the message. It accurately translates «nature-deficit disorder» as «розлад природного дефіциту», which is a more direct and precise translation. It also uses clear and concise language to describe the effects of the disorder. Translation 3 also accurately conveys the message using a clear and concise language. It uses the term «природно-дефіцитні розлади», which is an accurate translation of «nature-deficit disorder». The sentence structure is simple, and the meaning is easy to understand. Overall, both translations 1 and 3 are equally good, and the choice may depend on personal preference or the context in which the sentence is used.

Таким чином, застосування системи штучного інтелекту **в процесі перекладу**, а також в процесі **аналізу вже готових перекладів** відкриває нові дослідницькі горизонти та закликає фахівців з перекладознавства до чисельних дискусій та обговорень. Думається, що, незважаючи на наявність штучного інтелекту, особистість перекладача, зокрема його здатність

аналізувати «дух та букву перекладу» ще довгий час буде вирішальною в процесі створення вдалого перекладацького продукту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жулінська М. О. Афіксалізація як метод утворення англійських неологізмів сфери інформаційних технологій [Текст] / М. О. Жулінська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 6. – С. 362–366.

2. Louv R. What is Nature-Deficit Disorder? [Електронний ресурс] / R. Louv. – [Electronic resource]. – Access mode : URL:: <https://richardlouv.com/blog/what-is-nature-deficit-disorder/> from 23/03/23.

УДК 811.111'255.4

Каширіна І. В.¹, Рахматуліна В. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФЗ-312м НУ «Запорізька політехніка»

ТЕРМІНОСИСТЕМА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ: ДЕЯКІ ЗАУВАГИ

Багатовимірність процесу перекладання, складна система контекстів та взаємовідносин учасників всередині герменевтичного кола зумовлюють особливий характер термінологічної системи, якою послуговується перекладознавство. Глобалізація ойкумени, інтеграція України до співдружності країн Європи – все це вносить свою лепту до розвитку зазначеної терміносистеми. Необхідність та водночас складність її приведення до спільного знаменника – усталеності термінології – дискусійне та досі не вирішене філологічне питання.

Думається, що його вирішення пов'язане також із семантичними процесами, що відбуваються всередині терміносистеми. Маємо на увазі процеси полісемії, омонімії, синонімії, антонімії та гіпонімії, які впливають на семантичне поле перекладознавчих термінів. Звідси проблематика термінів-дублетів, наявність термінів – синтаксичних синонімів, синонімію або смислову асиметрію дефініцій.

Глобалізаційні та інтеграційні процеси торкаються питання національно-мовної ідентичності у світі, який метафорично-влучно названо *global village*, захисту офіційної мови на державному рівні, пуризму та гіперпуризму, які стоять на заваді контамінації, і все це – на фоні мовного плюралізму ЄС, який, як резюмує О. І. Чердніченко, «за нинішньої ситуації охоплює 24 офіційні мови для 28 країн-членів». Водночас, зазначає О. І. Чердніченко, у ЄС більш як півстоліття тому виник цікавий феномен – євролект, який є «наслідком процесів семантичної взаємодії мов на теренах

Західної Європи, які зумовили утворення цієї нової інтернаціональної мовної сутності» та спричинилися до появи певної кількості термінів-неологізмів в царині міжнародних соціально-правових та економічних відносин [1, с. 121].

Долучення вітчизняного перекладознавства до культурно-академічних надбань Європи та Нового Світу відбувається поступово. Значущою подією є поява українською мовою трьох з чотирьох томів «Енциклопедії перекладознавства» [3]. Це спільний проект науковців перекладознавчих шкіл Харкова та Львова й вінницького видавництва НОВА КНИГА, який пригальмували військові події, що наразі відбуваються в нашій країні. Не менш важливим є перегляд дефініцій ключових термінів перекладознавства, зокрема, адекватності, еквівалентності, агентів перекладу, з урахуванням напрацювань західних та вітчизняних вчених. Через необхідність чіткої політичної, соціально-правової, гендерної регламентації дій перекладача поряд з термінами адекватність та еквівалентність у фокусі уваги науковців опинилися терміни гендер, етика, ідейний підхід та громадсько-політична активність, усний переклад для потреб громади тощо.

Паралельно відбувається збереження й розвиток національних традицій у перекладознавстві. Так, крізь призму історіографії та методології перекладознавчих досліджень в Україні, львів'янином Т. Шмігером обґрунтовано сутність перекладознавчого аналізу від давнини до сьогодення, укладено бібліографічний корпус вітчизняних перекладознавчих праць [2; 4], який охоплює період більше ста років. Долучаються до цієї кропіткої роботи й перекладачі-практики, які примножують багатства національної літературної полісистеми, уводячи до неї переклади – од наукових праць та технічних специфікацій до художніх творів і дублювання популярних кінострічок.

Загалом, стан сучасної терміносистеми перекладознавства свідчить, що від передісторії критичного сприйняття тексту до локалізації контенту веб-сайтів та пересаджування на вітчизняний лінгвокультурний ґрунт гібридних текстів наука про переклад пройшла довгий шлях плідних досліджень. Розвиток національної мови уможливило доступ до інформаційних каналів, світової літературної полісистеми, а отже, різноманіття культурних контактів, засобів та платформ комунікації у сучасному світі стимулюватиме неологізаційні процеси й ініціюватиме поповнення терміносистеми перекладознавства новими терміноодиницями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чередниченко О. І. Переклад – Культура – Ідентичність [Текст] / О. І. Чередниченко. – Київ : Видавець Заславський О. Ю., 2017. – 224 с.
2. Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами : монографія. [Текст] / Т. Шмігер. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 510 с.

3. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. : пер. з англ. [Текст] / за ред. : Івз Гамбієра та Люка ван Дорслара ; за заг. ред. : О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. – Вінниця : Нова Книга, 2020 – 2022.

4. Українське перекладознавство ХХ сторіччя : бібліографія [Текст] / Уклав Тарас Шмігер. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 626 с.

УДК 811.111'373.45

Кузнєцова І. В.¹, Кірсанов В. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-312м НУ «Запорізька політехніка»

АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СОМЕЛЬЄ

Як відомо, терміни співвідносяться з певною термінологією і є елементами певних терміносистем. Формування термінології охоплює тривалий проміжок часу і не є одноразовим і єдиним процесом. Термінологія виникає у визначений історичний проміжок часу, після того як певна сфера людської діяльності, яку обслуговуватиме термінологія, набирає системних ознак. Типовим для періоду формування термінології певної галузі є запозичення термінів або всієї термінології. Завдання термінології полягає саме у процесі формування термінологічної системи, тобто термінологія є – інструментом організації та репрезентації спеціальних знань у відповідній

науково-професійній галузі, який зумовлений внутрішньомовними (розвитком термінології як частини національної мови) та позамовними факторами (упорядкування, стандартизація тощо).

Останніми роками зростає помітний інтерес до вивчення термінології сомельє, яка знаходиться у процесі формування. Сомельє (*sommelier*) – французьке слово, аналогів якого не існує ні в англійській, ні в українській мовах, і тому воно вимагає пояснення. Згідно з визначенням, запропонованим Жоржем Пертюїзе (Georges Pertuiset), президентом Союзу Сомельє Франції, сомельє – це людина, відповідальна за подачу напоїв у ресторані, що дає поради щодо вибору вин і напоїв, що сервірує їх або, що стежить за їхньою подачею клієнтам аж до моменту, коли той залишає зал.

Термін «сомельє» походить від старо-прованського *saumalier*, що означало «погонич в'ючної тварини». Саме з людини, відповідальної за перевезення майна знатних панів, починалася ця професія. Або, правильніше сказати, історія цього терміна. Пізніше, сомельє стали стежити за господарством не тільки в дорозі, а й завідувати ним у маєтках. Якийсь час сомельє залишався свого роду «завгоспом», поступово набуваючи

спеціалізації: кухня і винні льохи. У Франції 17-го століття вже є згадки сомельє як «служителя столу», що працює під керівництвом метрдотеля. Однак вино ще не є його головним обов'язком.

А от у герцогстві Савойському (в якому, до речі, розмовляли французькою) – у ті часи вже була введена конкретна посада *Somigliere*. До його обов'язків входив підбір і подача вин до столу герцога. У багатьох джерелах саме цей італійський *Somigliere* 17-го століття згадується як перший сомельє в його сучасному розумінні.

До 19 століття професія (посада) сомельє сформувалася і утвердилася як самостійна, що має схоже значення в різних країнах Європи. Сьогодні сомельє – це фахівець, який відповідає за алкоголь у ресторані (барі).

Терміни сомельє, які входять до терміносистеми «Виноградорство та виноробство», охоплюють поняття із винної галузі, позначають винну діяльність від складу вина до розмірів винних пляшок, що є дуже важливим для діяльності сомельє, адже для того, щоб стати сомельє потрібно знати всі особливості створення вина і розбиратись у всіх тонкощах винної галузі.

Проаналізувавши терміни сомельє, було виділено десять лексико-семантичних груп: винна галузь, діяльність сомельє, «структура» вина, склад вина, сорти винограду, види вина, ознаки вина, розміри пляшок вина, види келихів для вина, конкурси сомельє.

До термінів на позначення винної галузі належать: *cellars* – льохи, *wine boxes* – винні кейси, *wine lists* – карта вин, *restaurant wine pros* – професіонали з вина ресторанної галузі тощо. До термінів професії з світу вина відносимо: *winemakers* – виноробби, *distributors* – дистриб'ютори, *cupbearers* – виночерпії, *wine butler* – буфетник, *winemakers* – виноробби тощо.

Іншу підгрупу складають терміни, які відносяться до діяльності сомельє. До цієї підгрупи входять терміни, які описують ієрархію сомельє: *cellar rat* – льоховий щур, *wine-store clerk* – працівник винної крамниці, *server* – подавальник напоїв, *sommelier* – сомельє тощо; та обов'язки, які виконують сомельє, а також навички, якими вони володіють: *flavorededucing skills* – навички розрізнення ароматів, *skill at serving wine* – майстерність подання вина тощо.

Підгрупа «структура» вина представлена термінами, які було використано для позначення властивості вина: *sugar* – солодкість, *residual sugar* – залишковий цукор, *acid* – кислота тощо. До підгрупи склад вина відносимо терміни: *must* – муст, *grape skins* – виноградні шкірки, *seeds* – насіння. Для позначення ознак вина використовуємо такі терміни: *grassy permutations* – трав'янисті відтінки, *limeade permutations* – кислуваті відтінки, *dryness* – сухість тощо. Види вина зазначаються такими термінами: *New World wine* – вина Нового світу, *Burgundy* – Бургундське вино, *Bordeaux Grand Cru* – Бордо Гран Крю тощо. Інша підгрупа термінів позначає розміри

пляшок вина: *Magnum* – *Матнум*, *Jeroboam* – *Джеробоам*, *Rehobait* – *Реробаум* тощо.

Наступну підгрупу термінів сомельє складають конкурси сомельє. Вони відіграють важливу роль у професійній діяльності сомельє, адже саме завдяки їм вони можуть підвищити свій кваліфікаційний рівень і стати професійними сомельє. Насамперед в цю підгрупу відносяться назви установ які проводять конкурси і навчання сомельє, а також назви асоціацій: *Court of master Sommeliers* – *Двір майстрів сомельє*, *Wine&Spirit Education Trust* – *Інститут майстрів вина* тощо.

Сомельє приймаючи участь у конкурсах, в яких дегустують наосліп, формують – *specialized vocabulary of descriptions* – *описовий словник*, тому в цю підгрупу входять терміни «свята», які присвячені вину та конкурси з вина: *celebration of the wines of Burgundy* – *свято бургундського вина*, *Grand Tasting* – *Велика дегустація*, *Gala Dinner* – *Гала-вечеря* тощо.

Сорти винограду складають наступну групу термінів. Їхню різномовність повинні знати усі сомельє, для того щоб правильно визначити їх різновид на дегустаціях, які підвищують рівень їх кваліфікації. До благородних сортів винограду відносяться наступні: *Sauvignon Blan* – *Савіньйон Блан*, *Tempranillo* – *Темпранільйо* тощо. До інших сортів винограду відносяться: *Pinot Noir* – *Піно Нуар*, *Zinfandel* – *Зинфанделю*, *Pinot Gris* – *Піно Грі* тощо.

Отже, терміни сомельє, які були проаналізовані, взяти із у автентичних періодичних видань *Decanter Magazine* та *Wine and Spirits*, можна поділити загалом на десять груп, відповідно до сфери застосування, до якої вони належать. Було прослідковано частоту вживання цих різних груп термінів сомельє, де винна галузь займає перше місце, діяльність – друге. Найменш частотнішою виявилась групи розміри пляшок вина, види келихів для вина.

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 39:904:7.031.2(=161.2)

Дедков М. В.¹, Шаповалов Г. І.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² д-р іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПОВЕРНЕННЯ ПЕРУНА: ДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІВАНКОВЕЦЬКИХ ІДОЛІВ

У 1950–1952 роках експедиція Інституту археології АН УРСР вперше дослідила святилище і поселення черняхівської культури на території села Іванківці Новоушицького району Хмельницької області. Саме тоді було відкрито три ранньосередньовічні язичницькі скульптури, які отримали назву «Іванковецькі ідоли». Зараз вони є окрасою колекції кам'яних ідолів, що експонуються в дворикі «Музею старожитностей» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника.

На думку мистецтвознавця Р. Забашти, ці ідоли є «одними з кращих за художніми якостями зразків давньослов'янського культурного мистецтва». Саме цей дослідник першим вказав на присутність в образах іванковецьких ідолів антично-римських рис, популярного у варварському середовищі, Геракла/Геркулеса з його палицею. Варто до цього додати, що на монетах Боспорського царства у I ст. до н. е. – I ст. н. е. карбувалися монети із сталою композицією у вигляді горита з луком, палиці зі шкурою лева і тризуба, які символізували цього героя. На окремих монетах зустрічаються зображення боспорських царів, що нагадують фігури бога Посейдона. Адже зображені вони стоячими на повний зріст і з божественним тризубом в руці. Так, на монеті царя Савромата II його бюст в профіль викарбовано на аверсі, а на реверсі він зображений таким що стоїть із палицею Геракла у правій руці і з тризубом Посейдона у лівій.

Перші дослідники ідолів вказують на те, що на одній із скульптур «здається, є зображення, що нагадують «знаки Рюриковичів»», тобто тризуб. У 1950 – 1952 роках, коли на території України ще відбувалися жорстокі бої між вояками УПА та радянськими частинами НКВС, ніхто із дослідників не міг по іншому описати цей знак. Нещодавно дослідниця С. Смірнова виявила зображення ще одного тризуба вже на іншому ідолі.

Дискусія щодо датування унікальних скульптур та їх ідентифікації триває вже багато років. На нашу думку, вона буде успішною лише у разі залучення всього масиву дотичних до теми джерел, пов'язаних із

виникненням у праслов'янському язичництві культу бога грози і блискавки Перуна. Адже сучасні зарубіжні дослідження переконливо довели зв'язок між зображеннями головних богів грози озброєних блискавками у вигляді потрійного вогню (III – II тис. до н. е.) з пізнішими символами влади у вигляді тризубих жезлів з царських поховань (VIII – VII ст. до н. е.) та тризубими символами головних античних богів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Забашта Р. Скульптура слов'ян-язичників і художня традиція античного світу (до проблеми історико-культурної сув'язі) // Студії мистецтвознавчі. – Київ : ІМФЕ НАН України, 2009. № 3(27). С. 20-39.

2. Смірнова С. Іванковецькі ідоли: проблеми та перспективи дослідження // «Археологія & Фортифікація України». Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: О. О. Заремба (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2018. С. 92-98.

УДК 069.017 (477.51)

Чумаченко О. А.

канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МИКОЛА ТАРНОВСЬКИЙ – ЗБИРАЧ УКРАЇНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ

На території України в XIX столітті сформувалася група української еліти, представники якої зробили великий внесок у вивчення історії України, збирання та зберігання предметів української старовини. Серед них – родина меценатів, суспільно-політичних та громадських діячів Тарновських. Особливий внесок у цю справу зробив В. В. Тарновський (1838-1899), власник Музею українських старожитностей, створеного в садибі Качанівка, що стала основою Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Але, на жаль, майже нічого не відомо про колекцію українських старожитностей Миколи Тарновського (1858-1898). За фахом він був лікарем, отримавши медичні знання на спеціальних курсах за кордоном, безкоштовно лікував селян, що зверталися по допомогу.

За свідченням археолога М. Бранденбурга, у родині Тарновських сформувалася цікавість до історії українського народу, прагнення займатися доброчинними справами. Інтерес М. Тарновського до археологічних розкопок з'явився у 90-х рр. XIX століття під впливом розкопок на Княжій Горі неподалік мастку Потоки. Він розпочав археологічні пошуки в Канівському повіті, причому серйозно ставився до методики та техніки їх

проведення. За три роки йому вдалося здійснити великий обсяг роботи під час розкопок курганів у Канівському та Черкаському повітах. Було досліджено численні поховання, знайдені побутові предмети, зброя, що стало основою колекції М. Тарновського. Частину її становили предмети, куплені в місцевих мешканців. Його зібрання містить кілька тисяч предметів старовини, серед яких – рідкісна бойова сокира-молот з рогу, зібрання різних монет. Микола Якович дбайливо ставився до кожної знахідки, витрачав великі кошти на проведення археологічних розкопок, передавав їх до експозицій провідних музеїв. Зокрема, подарував Артилерійському музею Санкт-Петербурга цінні предмети скіфо-сарматської доби: меч, два списи, збірний шкіряний пояс і фрагменти сагайдака з бронзовими стрілами, рідкісний шкіряний шолом.

Він відкрив археологічний музей в селі Пекарі, складав каталоги своїх колекцій, замовив спеціальні вітрини. Але під час розкопок М. Тарновський захворів на черевний тиф і за тиждень до свого 40-річного ювілею пішов із життя. Після його раптової смерті значна частина колекції була продана. На щастя, 26 оригінальних вітрин з археологічними пам'ятками, оформлених самим М. Тарновським, були придбані одним із громадських музеїв. Серед збережених археологічних знахідок – кам'яні сокири та булави, бронзові фібули, каблучки, прикраси, стріли, масивні мідні сокири, кілька мечів, залізна зброя, грузила, пряслиця, новгородська срібна гривна, дві київські срібні гривни та інше. Частина пам'яток, в основному натільні хрести з поховань, була придбана В. В. Тарновським для його музею. Переважна більшість колекції втрачена назавжди, розпорошена по окремих музеях та приватних зібраннях. Не були надруковані рукописні каталоги, тому проблема вивчення спадщини М. Я. Тарновського, його життя та суспільної діяльності залишається актуальною для сучасних дослідників.

УДК 94(477) «192»

Мозуленко Д. І.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТЕХНІКУМУ У 1924/1925 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Робота з українізації навчального процесу у Запорізькому індустріальному технікумі у 1924/1925 навчальному році у документах, які знаходяться у ДАЗО представлені фрагментарно. Існують два документа, вивчаючи які, можна зробити висновки про стан та напрямки цієї роботи.

Перший документ – це витяг із звіту про роботу у весняному триместрі 1924/1925 навчального року, у якому показується стан бібліотеки. Вся сукупність книжок розподілена на 12 груп, з яких є група – «українська мова». Основна частина груп – це книжки з технічних дисциплін. Визначити чи є серед них книжки українською мовою неможливо. Книжок групи «українська мова» 220 примірників (взагалі – 6102, тобто – 3,6 %). У звіті про стан бібліотеки є рубрика «Нові надходження». Виходячи з даних цієї рубрики книжок групи «українська мова» стало на 102 примірника більше, або на 46 %. Вони складають 13,9 % усіх нових книжок.

Другий документ – це звіт про роботу з українізації, датований 12 червнем 1925 р. Звіт розподілений на 6 частин. У першій частині розповідається про роботу на 1 курсі, де 30 % часу йшло на читання творів художньої літератури, а 70 % часу використовується на вивчення технічної української мови. У другій частині розповідається про роботу на старших курсах – II та III. Увесь час використовувався для вивчення саме технічної української мови. Цікавим є порівняння рівня знання української мови на різних курсах та відношення до занять – перший курс з усіх показників найгірший. Третя частина розповідає про методи вивчення української технічної мови. У четвертій частині говориться про недоліки, слабкі місця процесу вивчення мови та організації навчального процесу. П'ята частина подає рівень знання української мови по трьом курсам за звичайною схемою того часу. Останній абзац звіту подає назви учбових книжок, які використовуються під час вивчення технічної української мови.

Таким чином, використовуючи наявні документи, можна визначити тільки загальний стан процесу українізації навчального процесу у Запорізькому індустріальному технікумі у 1924/1925 навчальному році.

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

УДК 811.161.2(075.8)

Онуфрієнко Г. С.

д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАГОЛОВОК ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ВЕРБАЛЬНИЙ МАРКЕР БАЗОВОГО КОНЦЕПТУ НАУКОВОГО ТЕКСТУ В АКАДЕМІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Надскладна мультилінгвальна природа феномену наукового тексту (НТ) детермінує у мовознавчій науці різнопараметральність й різноаспектність його студіювань, спрямовуючи фокус дослідження в першу чергу на константні його змістово-структурні компоненти.

У науковому дискурсі саме на заголовок у тексті як цілісному й чітко структурованому завершеному продукті самостійної мисленнєво-мовленнєвої творчості автора або авторського колективу дослідників покладено функції актуалізатора квінтесенції цього вербального тексту. З повного розуміння заголовку наукового тексту (ЗНТ) шляхом усвідомлення базового концепту (БК) в ньому розпочинається доволі непростий процес вдумливого знайомства адресата з інформаційним ресурсом тексту задля визначення й можливостей впровадження набутих нових знань у своїй фаховій діяльності. Тож від довершеності комплексу параметрів ЗНТ не можуть не залежати стратегія, тактика і результати подальшого його аналітичного опрацювання та проблемного обговорення у таких сучасних форматах колективної академічної комунікації, як конференції, симпозіуми, форуми, круглі столи. Цим й умотивовано доцільність комплексного аналізу заголовку як інформаційного актуалізатора, вербального маркера БК наукових текстів, які як продукт інтелектуальної творчості презентують різне своє призначення в академічному дискурсі, мають різні масштаби впливу на адресат у комунікаційному просторі і різні квалітативні та квантитативні особливості. Нині в науковій періодиці порушуються питання щодо коректності формулювання ЗНТ засобами різних мов, що посилює вимоги до когнітивно-комунікативної компетентності автора НТ, а відтак потребує високого ступеня відповідальності за точність формулювання ЗНТ як державною, так і англійською мовою для опублікування у фахових українських журналах та виданнях, індексованих у МНБД.

У колі сучасних дослідників різних аспектів НТ є автори і наукових монографій, і новаторського типу підручникових видань. Серед них –

українські мовознавці з науково-дослідних установ та ЗВО, зокрема Катерина Городенська, Надія Зелінська, Жанна Колоїз, Леся Малевич, Галина Онуфрієнко, Марія Пентилюк, Олена Селіванова, Пилип Селігей, Тетяна Симоненко, Олександр Стишов, Ірина Турута, Тетяна Яхонтова та інші. У контексті теорії речення як одиниці мовної комунікації (МК) розглядав заголовок у своїх працях видатний український філолог XIX ст. Олександр Потебня, ім'я якого присвоєне Інституту мовознавства НАН України. Характеризували заголовки на прикладі текстів у різних функційних стилях Л. Ф. Грицюк, І. М. Кочан, Н. Ф. Непийвода, звертаючи при цьому увагу на неоднорідність текстової прагматичної інформації. Метою цього дослідження, виконаного у відповідності до завдань другого етапу кафедральної НДР 06211 «Текст у сучасній професійній комунікації українською мовою», є визначення параметрів ЗНТ й обґрунтування специфіки їх формулювання на засадах принципів екології МК та в контексті цільового призначення НТ [1] у сучасному українськомовному академічному дискурсі.

У науковій царині і в теоретичному, і у прикладному вимірах досліджень завжди постає проблема якнайточнішого визначення ознак об'єкта аналізу задля поглибленого їх комплексного вивчення з метою забезпечення їх подальшої презентації в науково-навчальній літературі. Ознаки ЗНТ як обраного нами предмета дослідження постають й достатніми умовами його функціонування в академічному комунікаційному просторі. До найперших зі спільних ознак ЗНТ у різних дискурсах більшість науковців відносить його стислу, сконцентровану, максимально спаковану вербальними засобами певної мови інформацію про зміст тексту. В деяких роботах зазначено серед ознак заголовку також виразність, здатність зацікавити, втім вони набувають умотивованості у досить обмеженому колі дискурсів на кшталт художнього, публіцистичного. Це також стосується й такої ознаки заголовку, як його запам'ятовуваність. Аналіз журнальних публікацій про заголовкові конструкції текстів переконує, що найчастіше їх досліджують у певному ракурсі (змістовому, структурному), хоча об'єктивно закономірним є проведення досліджень в інтегративній проєкції діалектичної єдності змісту та форми НТ і з урахуванням аналітично визначених відмінностей усної й письмової форм НТ [2].

Виокремленість заголовку в структурі НТ зумовлена його цільовим призначенням, комунікативним й пізнавальним потенціалом, потребами адресата оперативно здійснювати пошук інформації за її спакованим у формат ЗНТ вербальним еквівалентом. Заголовки усіх жанрових різновидів НТ від малих форм (тези доповіді) і до великих за масштабами (монографія, дисертація, науково-дослідний проєкт) – це важлива для його правильного розуміння інформативна одиниця, яка обов'язково має відповідати змісту

тексту, узагальнюючи його та «згортаючи» до двох взаємозалежних складників: теми й реми (про що саме йтиметься в цій темі). Найоптимальніша локація реми в ЗНТ – друга його структурна частина, про яку найчастіше сигналізують лексеми «як», «в аспекті», «в контексті», «в ракурсі», «на прикладі», «у площині», «крізь призму», «у дзеркалі», «стосовно» або ж використана двокрапка, що в номінативній структурі односкладного речення є еквівалентною «а саме». Тільки така бінарна (тема-рема) структура ЗНТ виконує свої дві базові функції: когнітивну та мовнокомунікативну, забезпечуючи повну відповідність між заголовком і текстом, не призводячи до протиріччя між ними чи навіть взаємовиключення, та коректно орієнтує (а не дезорієнтує) читачів щодо змістової специфіки та новизни цього тексту, полегшуючи і скорочуючи час пошуку наукових джерел для складання тематичної картотеки з певного питання чи проблеми. Сутність актуального членування заголовку (АЧЗ), який автори НТ, наприклад, статей, тез доповідей, мають синтаксично оформлювати засобами односкладного номінативного речення, – це його смислове структурування в рамках самого тексту на тему (вихідне, відоме, дане, основа) і рему (нове, ядро, повідомлюване, похідне), тобто бінарний розподіл: предмет повідомлення (тема) і те, що повідомляється про цей предмет (рема). Комунікативно значущою та інформаційно важливою для адресата є саме рема, яка повідомляє нове, наголошує на ньому. Надто важливою умовою забезпечення ефективності й переконливості МК є бінарність структури ЗНТ (наукових статей, доповідей, курсових, дипломних, конкурсних і дисертаційних робіт, а також формулювання розділів у великих за обсягом НТ). Це ґрунтується на теоретичних засадах АЧР, які розробив ще 1947 р. чеський лінгвіст Вілем Матезіус.

Формулювання ЗНТ – справа не тільки обов'язкова, але й надскладна, бо за своєю природою є інтелектуальною, та надвідповідальна, оскільки автор НТ мусить убезпечити користувача від дезінформування та псевдоінформування, гарантуючи повну узгодженість між заголовком і метою, змістом, висновками НТ. Мінімізований варіант алгоритмічного припису для автора НТ з виконання цієї аналітико-синтетичної процедури пропонуємо такий: 1) ясно уявляти, про що саме самостійно, на засадах академічної доброчесності писатимете в НТ; 2) конкретно сформулювати мету, тобто кінцевий результат, якого прагнете досягти своїм дослідженням та віддзеркалити у самостійно написаному НТ; 3) знати, що дійсно нового пропонуватимете у висновках НТ в результаті самостійно виконаного дослідження.

Якщо порівняти в цьому сенсі ЗНТ у дискурсах формальних, природничих наук та соціально-гуманітарних, то тенденція до максимальної точності й визначеності базового концепту заголовкових речень є більш характерною для НТ з біології, кібернетики, математики, фізики, техніки, які скеровані на когнітивну стратегію, орієнтовану на модус знань за результатами

експериментів. Серед найбільш поширених нині недоліків ЗНТ з огляду на пріоритети академічної комунікації, принципи наукової етики й екології МК зафіксовано такі: відсутність базового концепту (реми) в ЗНТ передусім у текстах малих форм, що повністю нейтралізує комунікативну потребу і нівелює когнітивну значущість цього тексту як джерела з новими знаннями, ідеями, висновками; інформаційний конфлікт між заголовком і змістом тексту, зокрема неузгодженість ЗНТ і змістового параметру тексту; ЗНТ у вигляді простого двоскладного речення з використанням тире між іменниковими підметом і присудком, що виконує функцію гасла в МК; неточність ЗНТ через брак його семантичної визначеності автором; використання в ЗНТ неправильно зрозумілих/застарілих/некоректно інтерпретованих автором термінів у супереч усталеним академічним дефініціям цих понять, розміщеним у довідковій та науково-навчальній літературі.

Отже, ЗНТ як структурно локалізований, втім константний компонент кожного НТ, покликаний виконувати цілий спектр взаємопов'язаних функцій з актуалізації інформації НТ на засадах наукової етики та екології МК, тобто набувати рівня довершеності як за квалітативними параметрами (передусім це інформаційна достатність та переконливість у сенсі АЧЗ; наявність базового концепту НТ і максимальна вмотивованість ЗНТ щодо використання лексем на позначення у ньому поняття; відсутність у ЗНТ конотацій на кшталт підтекстів та багатозначності; відсутність у ЗНТ проявів псевдоінформування та дезінформування; відповідність ЗНТ вимогам академічної доброчесності; змістово-структурна цілісність ЗНТ завдяки бінарності синтаксичної конструкції «тема-рема»), так і за квантитативними (зокрема, достатність лінійної довжини ЗНТ, умотивована обсягом нових знань у НТ; повна і наскрізна узгодженість ЗНТ з метою, завданнями, змістом та авторськими висновками у цьому НТ). Наявність у ЗНТ зазначених квалітативних та квантитативних параметрів підтверджує виконання ним свого цільового призначення в академічній комунікації – бути вербальним маркером базового концепту текстової інформації задля досягнення ефективної й переконливої МК та створення умов для її перспектив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко Г. С. Мовно-когнітивні та комунікативно-риторичні пріоритети тексту як транслятора результатів продуктивної наукової творчості. Запорізькі філологічні читання: Матеріали Всеукр. наук. конф. (11-12 листопада 2021 р.). Львів-Торунь : Liha- Pres, 2021. С. 82-86.

2. Onufrienko H. S., Kovalenko Y. V. Text format of the scientific report for the conference and abstracts of this report: common and different. Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 626-629.

ОБОВ'ЯЗКОВІ ЗМІСТОВІ Й СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ В МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛАХ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Навчальний текст є важливим засобом формування мовленнєвих умінь і навичок, джерелом вивчення мовних одиниць і категорій, а також стимулом, що може мати безліч ситуативних реалізацій й інтерпретацій у навчальному процесі. Раціональне використання навчального тексту прямо залежить від добору потрібної інформації, її структуралізації у форму цілісного знання для аналізу відомого та засвоєння нового. Сьогодні текст розглядають як універсальну дидактичну одиницю, яка забезпечує цілісне пізнання мови, нормативність уживання мовних знаків і на цій основі сприяє формуванню ужиткових комунікативних навичок (Л. В. Давидюк, Н. О. Іпполітова, М. І. Пентилюк, Г. Т. Шелехова, Л. П. Федоренко). Широкий спектр наукових поглядів на «текст» як лінгвістичний феномен свідчить про те, що й досі науковці не дійшли єдиної точки зору на це поняття.

Метою роботи є аналіз змісту та структурних параметрів навчального тексту в методичних матеріалах для іноземних студентів.

Інформаційне забезпечення вищої освіти – підручники, навчально-методичні посібники, хрестоматії, словники, енциклопедії, довідники допомагають повніше й глибше подавати навчальну інформацію, репрезентують засоби діагностики й корекції знань. Важливим і традиційно постійним компонентом змісту навчальних посібників є текст як засіб формування мовної, мовленнєвої і соціокультурної компетентностей, наділений багатим дидактичним потенціалом, оскільки слугує для: 1) навчання рецепції; 2) розуміння й осмислення; 3) інтерпретації; 4) стимулювання продуктивного мовлення. Упродовж роботи з ним відбувається реалізація кількох пізнавальних і комунікативних дій: сприйняття (через читання чи слухання), розуміння й осмислення (через говоріння, відповіді на завдання, запитання учителя чи учня), інтерпретація (через вибір власної думки, прийняття рішення), створення вторинного «зустрічного» тексту (через написання анотації, резюме, рецензії, твору).

Сьогодні студент-іноземець, який опановує професію й оволодіває мовою країни навчання, бере участь не лише в отриманні знань, а й у пошуку та трансформації їх у практичні вміння й навички, тому в навчальному процесі він перестає бути лише об'єктом навчальної діяльності. Це вимагає впровадження нових інтенсивних методів і технологій: різноманітних

тренінгів та ігрових методик, навчальних кейсів і проєктування. Однією з головних одиниць навчання мови іноземних студентів стає текст. Його складність як об'єкта дослідження полягає в тому, що він одночасно вміщує мовні, логічні, мовленнєві, мисленнєві, експресивні й інші компоненти. Важливу роль у сприйнятті навчального тексту має композиція, синтаксичний лад, системність використання термінів, прийоми подання матеріалу. Ці чинники сприяють донесенню до іноземного студента певної інформації, вчать його свідомо користуватися текстом. Умовою осмислення будь-якого тексту як цілісного об'єкта, можна вважати виділення й розуміння кожного з його структурних елементів, що є самостійними та завершеними. Розмежування в свідомості елементів композиційної структури тексту завжди несе певне смислове навантаження. Вони мають особливу структурно-семантичну організацію, що проявляється в таких елементах, як зачин, середня частина (розвиток теми) й завершення. Усі частини виконують одне завдання – утворюють тематичний ланцюжок, реалізуючи мікротему зазначеної частини тексту.

Отже, одним із головних компонентів навчання мови іноземних студентів стає навчальний текст як засіб формування мовної, мовленнєвої, термінологічної і соціокультурної компетентностей, який допомагає студентові-іноземцю опанувати мову науки, сприяти вихованню високої культури мовлення як загальнолітературної, так і професійної. Структура та зміст навчального тексту має відповідати програмі дисципліни, загальнопедагогічним вимогам. Викладання матеріалу в навчальному тексті повинно відрізнятися об'єктивністю, науковістю та чіткою логічною послідовністю. Його композиція, структура, використання мовних засобів спрямовані на те, щоб передати студентові певну інформацію, навчити самостійно працювати з текстом, захопити його, викликати інтерес до матеріалу, що вивчається.

УДК 81'42

Красницька А. В.

канд. юрид. наук, проф. НАВС

ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Не викликає заперечень питання важливості юридичного тексту (ЮТ), адже він відображає специфіку правової сфери, стосується правового впливу на суспільні відносини. Юридичним текстом як структурованою єдністю є словесно виражене і закріплене у документі

повідомлення на правову тематику, яке наказує, забороняє, дозволяє, рекомендує, затверджує, змінює, описує матеріальну реальність та поведінку людей у реальному світі. Специфіку юридичного тексту в різних аспектах вивчали, як зарубіжні (Клод Бокке, Сільві Монжан-Декоден), так і вітчизняні дослідники (Наталія Артикуца, Анжела Красницька, Галина Онуфрієнко, Валентина Рогожа, Людмила Чулінда, Світлана Швачко). Мета цієї розвідки – окреслити сутність та особливості ЮТ. Завданням ЮТ є переконання у правомірності або неправомірності певних дій, забезпечення обґрунтування інформації. Сутність створення ЮТ полягає у повідомленні членам суспільства певного владного веління, спонуканні до дії. Наявна в ЮТ інформація правового характеру фіксується за допомогою принципів, засобів, прийомів і правил-вимог юридичної техніки, які забезпечують точність, чіткість, правильність, доступність і простоту нормативного матеріалу. ЮТ можуть бути поділені на письмові (тексти нормативно-правових, підзаконних нормативно-правових та правозастосовних актів, інтерпретаційні тексти, тексти науки права, навчальні правові тексти, публіцистичні та художні тексти юридичної тематики) та усні (судові промови; бесіди юристів на правову тематику; допити та показання потерпілого, свідка, обвинуваченого). ЮТ як цілісна єдність є структурним утворенням, характеризується змістовою й структурною завершеністю. Стиль викладу має бути термінологічно суворим, а мова – нейтральною, щоб не викликати непотрібних емоцій і не відволікати увагу від суті змісту. Зауважимо, що у кримінальному та цивільному законодавстві України налічується більше десяти видів правопорушень, які вчинюються за допомогою вербальної поведінки, шляхом використання звукових або письмових текстів. До них слід віднести: приниження честі, гідності й ділової репутації фізичної чи юридичної особи, поширення текстів протиправного змісту, що пропагують расову, релігійну, національну перевагу або неповноцінність, заклики до зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, масового безладу, тексти, що містять погрози і вимагання, завідомо неправдиві повідомлення про терористичні акти тощо.

Отже, ЮТ відображає суспільне життя через правові норми, передає безпосередній владний вплив на поведінку суб'єктів права; повинен точно й чітко виражати правові приписи; характеризується змістовою й структурною завершеністю.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Фахові тексти з радіоелектроніки та комп'ютерних технологій орієнтовані на читача-професіонала, підготовленого до сприйняття інформації, що пов'язано з інтенсивним зростанням наукового інтересу до проблем науково-технічної комунікації, технічного дискурсу та системних досліджень їх специфіки. Цим зумовлюється актуальність теми.

Метою роботи є дослідження структурних особливостей наукових текстів з радіоелектроніки та комп'ютерних технологій. Проблеми текстових категорій вивчали такі вчені: Г. В. Кицак, І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, Г. С. Онуфрієнко, М. Я. Плющ, В. В. Різун, О. О. Селіванова, О. М. Семеног та інші.

Основними ознаками наукового тексту є цілісність, зв'язність, членованість тощо. Розглянемо, як виявляються ці ознаки в текстах з радіоелектроніки та комп'ютерних технологій.

Цілісність наукового тексту передбачає внутрішню організованість, смислову єдність, цілісне оформлення початку і кінця тексту, переходи між частинами тексту за допомогою певних мовних одиниць: **«Наступний розділ присвячено** математичним моделям та характеристикам детермінованих сигналів»; **«Підбиваючи підсумки**, можна подати деталізовану структуровану схему передавального пристрою».

Зв'язність наукового тексту полягає в поєднанні його компонентів між собою за змістом. Цьому підпорядковується організація викладу, добір мовних засобів. Для цього в текстах з радіоелектроніки та комп'ютерних технологій використовуються лексичні засоби, які вказують на зв'язок з попередньою інформацією: **«Як вказано вище**, крім коду операції до складу команди входить адресна частина»; **«Як ми вже згадували**, для розуміння корисно використовувати поштову аналогію».

Членованість тексту виражає відношення, які існують між розділами, підрозділами тексту. Послідовність у досліджуваних текстах реалізується через спеціальні засоби, які дозволяють активізувати логічне мислення читача. Для цього використовуються засоби для привертання уваги: **«Розглянемо** загальну класифікацію методів та засобів КІТ»; **«Зверніть увагу** на параметр cellspacing у другій таблиці».

Таким чином, категорії зв'язності, цілісності та членування, які вже закладені в структуру тексту, є обов'язковими в текстах з радіоелектроніки та комп'ютерних технологій. Кожна з них виражається специфічними мовними засобами.

ПАСИВНІ ДІЄСЛІВНІ КОНСТРУКЦІЇ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Однією з важливих проблем синтаксису української наукової мови є співвідношення активних і пасивних дієслівних конструкцій. Варто відзначити, що активні конструкції більш притаманні українській мові, а от із використанням пасивних сьогодні бачимо багато помилок. Яскравим прикладом порушення стилістичної норми, а також логічних і граматичних характеристик речення є трикомпонентна пасивна конструкція «іменник у формі називного відмінка на позначення об'єкта дії + дієслово недоконаного виду пасивного стану на -ся + іменник у формі орудного відмінка на позначення суб'єкта дії». Такі конструкції є чужомовними, вони не відображають специфіки української наукової мови і не репрезентують її національної самобутності. Цю проблему порушували у своїх працях І. Вихованець, К. Городенська, С. Караванський, З. Куньч, О. Сербенська, Ю. Шевельов та інші.

У наукових статтях читаємо: **«Завдання підвищення якості заготовок вирішується оптимізацією процесу їх охолодження»*, **«Категорія «правова система» досліджується вченими різних наукових шкіл»*. Або у методичному посібнику: **«Словесна наочність – живі образи й картини, які створюються ораторами за допомогою мовних засобів»*

Щодо питання доцільності таких пасивних конструкцій мовознавці висловлюють різні думки: пропонують лишити їх; вважають периферією синтаксичної системи української мови; заперечують унормованість їх використання, оскільки типовою ознакою синтаксису української мови є активний характер синтаксичних конструкцій. Останню думку підтверджено тим, що називний відмінок виражає значення суб'єкта (виконавця) дії, натомість для орудного ця функція вторинна, використання орудного суб'єкта нівелює його активність. Мовознавець І. Вихованець підкреслює, що в сучасній українській мові практично відсутні пасивні дієслівні форми з постфіксом -ся на позначення теперішнього та інших значень часу, замість них використовують дієслівні форми активного стану. К. Городенська вважає, що ті пасивні конструкції, до складу яких входять дієслова недоконаного виду з постфіксом -ся, слід вилучити з пасивних конструкцій.

Незграбні пасивні конструкції можна замінити активними з дієсловом у 3 особі теперішнього часу із підметом – активним суб'єктом і додатком – об'єктом активної дії або односкладним реченням. Тому правильно сформулювати речення з наведених наукових праць потрібно так: «Завдання

підвищення якості заготовок виконують шляхом оптимізації процесу їх охолодження» або «Завдання підвищення якості заготовок слід виконати шляхом оптимізації процесу їх охолодження»; «Учені різних наукових шкіл досліджують категорію «правова система»»; «Словесна наочність – це живі образи й картини, які створюють оратори за допомогою мовних засобів».

Отже, у синтаксичних конструкціях надзвичайно виразно виявляється національний колорит мови. Саме тому ми маємо дбати про утвердження в науковому стилі української мови питомих, витворених на народній основі синтаксичних традицій. Слід активізувати вживання різних типів активних конструкцій, що сприятиме точності і динамічності висловлювання.

УДК 811.161.2'42

Бондарчук К. С.

доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПИСЬМОВОГО ТА УСНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Наукову інформацію, результати наукових досліджень репрезентують тексти, від якості яких може залежати не лише сприйняття інформації, а й доля самого дослідження. Завдання автора наукового тексту не тільки розкрити суть певного питання, але й зацікавити адресата. Існують різні види наукових текстів за певними ознаками, зокрема за способом викладу наукових результатів (констатації, що містять результати досліджень, та міркування, де подано оцінку наукового факту, сформульовано певні припущення); за тематикою (науково-технічні, економічні, лінгвістичні); за жанрами (тези, статті, дисертаційні дослідження) тощо. Різноманітні особливості наукової літератури стали предметом дослідження багатьох українських мовознавців. Зокрема, структуру текстів розглянуто в монографії А. Коваль; Н. Непийвода здійснила функціонально-стилістичний аналіз мови науково-технічної літератури; лексико-семантичні особливості української термінології досліджували В. Мацюк, Т. Панько, Л. Симоненко; використання образних елементів мови наукового стилю вивчали І. Кочан, Г. Краковецька та ін.

Мета нашої роботи – визначити спільні та відмінні особливості змістової та структурної частин наукового тексту. За структурою як писемні, так і усні тексти містять судження, логічні умовиводи з певних питань, їх мета – обґрунтувати, аргументувати істинність поставленої проблеми. Основними властивостями наукового тексту вважають зв'язність, цілісність, логічність. Цілісність виявляється на рівні змісту (єдність теми), функції

(стилістична єдність) і форми (структурна єдність). Зв'язність полягає в тому, що всі компоненти тексту взаємопов'язані в логічну структуру, за якою об'єднані як зміст, оцінка змісту, його композиція, так і зв'язок речень, абзаців. Смислова структура полягає у вигляді етапів комунікативно-пізнавальної діяльності (проблемна ситуація – проблема – гіпотеза – її доведення – висновок). У дослідницькій частині подають опис дослідження та його результатів, у висновку – рекомендації щодо подальшого вивчення питання та практичного застосування результатів. Крім вищезазначених спільних елементів, писемний текст містить такі важливі компоненти, як заголовок та анотація. На думку Макговерна, заголовок не повинен бути громіздким, бо чим довша назва, тим менш значна сама робота. Наші спостереження над деякими фаховими текстами з економічної тематики є підставою стверджувати, що переважно автори дотримуються такої думки. Наприклад, досить чіткими за формулюванням теми дослідження є такі назви: «Основні підходи до управління ризиками лізингових підприємств» (Р. Бакалець); «Зовнішні фактори формування податкових витрат» (Ю. Бондар). Але назва може бути задовгою, занадто розмитою, як, наприклад, «Макроекономічний аналіз соціально-економічної ситуації і політики в Україні 2015-го за умови сучасної світобудови». Із заголовком тексту за смисловим навантаженням суголосна анотація, у якій стисло викладають найголовнішу суть змісту тексту. В анотації до вищезазначеної статті викладено не результати дослідження, а схарактеризовано ситуацію в Україні та «всього суцього на Землі», причому перше речення анотації містить понад 90 слів. Економічні тексти, як правило, супроводжують різноманітним цифровим матеріалом, інфографікою у вигляді схем, таблиць тощо. Існує багато спільного та деякі відмінності щодо мовних засобів усної та письмової презентації фахового тексту. Зокрема, основною ознакою наукового тексту на лексичному рівні є термінологічність, тому поруч із загальноновживаною лексикою наявні терміни, серед яких – фразеологія (баланс, ембарго, дешеві гроші, сіра зона); переважають іменники-терміни з абстрактним значенням (банкрутство, заборгованість, інфляція); серед прикметників переважають відносні над якісними (державний бюджет, річний план) та пасивні дієприкметники минулого часу (виготовлена продукція, виконане замовлення). Для усних фахових текстів характерне вживання, крім термінів, професіоналізмів, переносно вжитих слів (бюджетники, розкрутка, балансування). Визначальною особливістю обох видів тексту є вживання дієслів у формі першої особи множини теперішнього часу (вважаємо за необхідне, звернемося до головних особливостей), переважають дієслова на -но, -то (досягнуто, перевиконано). Безперервність, постійність дії позначають абстрактним теперішнім чи майбутнім часом (доказом може бути певна обставина; банківським договором вважають

домовленість про касово-розрахункове обслуговування). На синтаксичному рівні для письмових текстів, на відміну від усних, характерні великі за обсягом речення – складні різного виду; прості, ускладнені однорідними або відокремленими членами речення, вставними словами та словосполученнями.

Усний текст має низку своїх особливостей, адже перевага усної комунікації полягає в безпосередності контакту, що передбачає не лише насиченість точною інформацією, а й чинить емоційно-почуттєвий вплив на аудиторію, містить творчу імпровізацію. Для донесення інформації важливу роль відіграє голос та дикція презентатора наукового тексту. Під час виступу на наукових семінарах, конференціях слід дотримуватися культури мовлення, не використовувати слів-паразитів, не зловживати іншомовною лексикою; говорити треба просто, чітко, ясно, у прийнятному темпі (120-140 слів на хвилину), при потребі тримати паузу. Важливе місце відіграють жести, міміка, дружній вираз обличчя, уміння підтримувати зоровий контакт з аудиторією, навіть одяг та осанка.

Отже, для усної та письмової форми викладу наукової інформації існує низка спільних рис щодо цілісності тексту, його зв'язності, логічності, структурної єдності. Але є певні відмінності, що стосуються компонентів письмового тексту (наявність заголовка, анотації), та усної форми, яка передбачає, крім вербальних засобів, невербальні (жести, міміка, тембр та гучність голосу, зоровий контакт), що сприяє налагодженню емоційного контакту з адресатом наукової інформації.

УДК 811.111:371

Миронюк Л. В.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

НАВЧАЛЬНИЙ ТЕКСТ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»

У сучасному вітчизняному мовознавстві використання текстових матеріалів у навчальному процесі досліджували Н. В. Грицик, Т. М. Демкова, О. М. Кравець, Н. В. Коротка, Т. К. Полонська та ін., однак питання використання тексту на різних етапах викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» ще потребує більш докладного вивчення. Мета роботи – розглянути методичну доцільність використання навчального тексту в процесі викладання української мови як іноземної на різних етапах її вивчення.

Оволодіння певним видом мовленнєвої діяльності відбувається поступово. На початковому етапі (підготовчий курс) викладання української мови як іноземної (УМІ) навчальний текст є засобом формування в студентів-іноземців навичок, затребуваних у різних ситуаціях щоденного спілкування. Відповідно до цього викладач добирає тексти на теми: «Знайомство», «Гуртожиток», «Мій день», «Відпочинок» тощо. Вони стануть базою для засвоєння студентами-іноземцями лексичного матеріалу, усталених морфолого-синтаксичних конструкцій і можливістю практичного застосування їх у комунікативному середовищі. Для надання інформації про Україну слід добирати тексти з культурології. У процесі викладання УМІ доцільно використовувати тексти відповідно до таких методичних завдань: 1) для розвитку навичок діалогічного спілкування, слід використовувати тексти у формі діалогів; 2) задля розповіді про себе, про побачене тощо, описові тексти, котрі розвиватимуть монологічне мовлення.

На основному етапі (перший та другий курс) вивчення УМІ відповідно до конкретних методичних завдань слід використовувати тексти: 1) адаптовані – формуватимуть основні уміння (аудіювання); 2) неадаптовані тексти різних жанрів – сприятимуть удосконаленню навичок розуміння на слух. Практика викладання свідчить, що з метою активізації мовленнєво-мисленнєвої діяльності студента, варто добирати тексти за тематичною ознакою. З цього погляду актуальними є культурологічні тексти, котрі надають широкий спектр тем для обговорення. Також доцільно розширювати межі спілкування, впроваджуючи в навчальний процес тексти, підготовлені на матеріалі спеціальності, що опановує студент.

Отже, під час вибору навчального тексту з метою викладання української мови як іноземної треба на кожному з етапів вивчення мови враховувати методичну доцільність його використання, зокрема як засобу надання інформації й формування комунікативних умінь та навичок студентів.

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

УДК 94(477)"1223"

Сигида Г. А.¹, Зінченко О. Ю.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-522 НУ «Запорізька політехніка»

БИТВА НА РІЧЦІ КАЛЦІ – СТРАШНЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ (ДО 800-РІЧНИЦІ)

Битва на річці Калці, що відбулась у 1223 році, вважається однією із ключових історичних подій, пов'язаних з руськими князівствами. У цей час Русь, як державне утворення, вже було роздроблено, а Монгольська імперія сягнула свого розквіту й вже почала експансивний рух на захід. Ця битва призвела до майже повного знищення об'єднаного руського війська й спричинила пізніше вже повномасштабне вторгнення. Її, можливо, варто розцінювати як точку перелому в суспільно-політичній і військовій історії руських князівств.

Мета роботи – визначити причини поразки, охарактеризувати важливість і роль цієї битви в подальших історичних подіях. До того ж, нагадати про яскраву, хоча й трагічну, подію, пов'язану з нашими землями, якій найближчим часом виповнюється 800 років.

Кожен з руських князів, який брав участь у битві, мав від десятків до сотень, залежно від могутності князівства, кінних, важко озброєних воїнів, які вважалися рівними західноєвропейським лицарям, проте за загальною кількістю їх було небагато. Інша частина війська – міське ополчення, яке було майже некваліфікованою складовою. Незважаючи на внутрішні суперечки, головними командирами й рушійною силою русинів у тій битві були Мстислав Мстиславович (Галицький), Мстислав Романович (Київський) і Мстислав Святославович (Чернігівський). Взагалі участь у битві взяли князі з київської, чернігівської, галицької, волинської земель, турово-пінської і смоленської земель.

Щодо монголів, головними особами в цій битві були Джебе-Нойон та Субедей-Багатур. В ієрархії монгольського війська вони обіймали посади «темників» (командирів тьми – десятитисячної кінноти). Загалом, приблизно у 1220 році, починається розвідувальний монгольський рейд на захід. Вже за 3 роки, від території сучасного Узбекистану, цей рейд сягнув кордонів сучасної України, розгромивши на своєму шляху грузинів, аланів і значну частину половецьких орд.

Руські князі взяли участь у цій битві через звернення половецького князя Котяна до Мстислава Мстиславовича Удатного. Враховуючи половецьку орду й руське військо, вийшло приблизно 10 тисяч, а з монгольського боку, через тривалість походу, від 20-ти тисяч початкового війська залишилась приблизно половина. Географічно перебіг битви відбувався на території від лівого запорізького берега Дніпра і до околиць сучасного Маріуполя.

Стратегія битви полягала в гарно продуманій операції з боку монголів. На початку, перетнувши пороги Дніпра, руське військо зустрічає перший загін авангарду монголів. Переважаючи чисельно й побивши загон авангарду, русичі починають переслідувати монголів. Монголи, вдаючи поразку, відступали близько 10-ти днів і зупинилися на річці Калці. У цей час основні сили монголів знаходились на достатній відстані, щоб бути непомітними (це вдалося завдяки гарній координації в монгольському війську). Згодом, заманивши в глибокий степу стомлену переслідуванням русько-половецьку кінноту, монгольське військо перейшло в наступ. З трьох «Мстиславів» тієї битви вижив лише Мстислав Галицький, Мстислав Чернігівський помер під час втечі, а Мстислава Київського було страчено в монгольському полоні. Загалом, у цій битві було вщент розбито більшу частину (9/10) усього збірного руського війська. Отже, битва на річці Калці стала попередженням для всієї Європи про монгольську небезпеку, попередженням руським князям, що варто об'єднуватися й завершувати внутрішні чвари, але трагічного уроку русичі не засвоїли і через 14 років монголи повернулися, щоб на довгі роки встановити свою зверхність над нашими землями.

Таким чином, причинами поразки можна вважати, по-перше, політичну роздробленість князів і нездатність русичів повністю мобілізуватися; по-друге, можливу недооцінку загрози суперника; по-третє, відсутність єдиного плану, який би передбачав всі можливі варіанти, такі як оборона чи узгоджений відступ та відсутність якісної розвідки. Битва завдала удару зовнішньополітичному іміджу русичів і наочно продемонструвала їхню вразливість.

ВІД ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО КОМП'ЮТЕРА ДО СУЧАСНОЇ ІТ-ІНДУСТРІЇ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРОГРАМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Україна – країна з багатою історією і великим потенціалом у сфері технологій. Програмування є важливою складовою розвитку сучасного світу і не виключенням для України. З перших кроків у напрямку розробки комп'ютерів до становлення сучасної ІТ-індустрії, Україна пройшла довгий шлях, на якому було багато викликів і досягнень.

Початки програмування в Україні пов'язані зі створенням перших ЕОМ у 1950-х рр. минулого століття. Українські вчені та інженери активно займалися розробкою та виробництвом комп'ютерної техніки. Одним із найбільш відомих українських комп'ютерів того часу була «Київська серія», яка була розроблена в Київському науково-дослідному інституті обчислювальної техніки.

Протягом наступних десятиліть програмування в Україні розвивалося повільно. У 1970-х рр. українські програмісти працювали з міні-комп'ютерами, такими як «Дніпро» і «Міні-Комп», і створювали програмне забезпечення для промислових підприємств.

З появою особистих комп'ютерів на початку 1990-х рр., в Україні почався розвиток вітчизняних ІТ-компаній, які стали створювати програмне забезпечення та інтернет-сервіси для користувачів. Серед цих компаній – SoftServe, GlobalLogic, Eleks, EPAM Systems та інші. Були створені наукові та навчальні заклади з питань інформатики, наприклад, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет радіоелектроніки.

З початку 2000-х рр., Україна стала популярною країною для замовлення програмного забезпечення і технічного обслуговування. Настала нова епоха для України в галузі ІТ-технологій. Країна активно розвивається, з'являється все більше стартапів, а уряд ставить до сфери ІТ серйозніше. Було створено десятки тисяч робочих місць у сфері ІТ, і багато українських програмістів почали працювати для зарубіжних компаній. З'явилася нова надія на покращення життя та економіки України, адже ІТ-індустрія стала дуже важливою складовою вітчизняної економіки.

З 2014 р. Україна стала популярним місцем для створення розробницьких центрів та локацій для програмістів. У Києві, Львові та

Харкові з'явилися десятки ІТ-компаній, які працюють над різними проектами для зарубіжних клієнтів. Завдяки цьому, українські програмісти отримали можливість працювати над високотехнологічними проектами та отримувати заробітну плату, яка набагато вища за середню в країні.

Сьогодні українські програмісти є одними з найкращих в світі. Вони займаються розробкою програмного забезпечення для відомих світових компаній, таких як Google, Microsoft, Apple та багатьох інших. Багато українських ІТ-компаній стали відомими на міжнародному рівні та отримали нагороди за якість та інновації.

Отже, історія розвитку програмування в Україні включає в себе багато різноманітних подій та етапів. Від першого українського комп'ютера до сучасної ІТ-індустрії, Україна продемонструвала значний прогрес та неймовірний потенціал у галузі програмування та технологій. Розвиток ІТ-галузі є важливим для майбутнього України і може стати ключовим фактором її економічного розвитку.

УДК 323.27:94(477)"2013/2014":329

Коянс А. А.¹, Тітова Д. О.²

¹ асист. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ПРОТЕСТНИХ РУХІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Революції доби постмодерну (кінець ХХ-початок ХХІ ст.) історична наука визначає як оксамитові, кольорові, мережеві. Кольорові революції – антиурядові виступи в Югославії («Бульдозерна революція» 2000), Грузії («Революція троянд» 2003), Україні («Помаранчева революція» 2004, революція Гідності 2013-2014), Киргизії («Тюльпанова революція» 2005), а також події «арабської весни» 2010-2012 років. Так, швидкому поширенню протестних настроїв і революційних ідей сприяв інтернет, зокрема соціальні мережі, які відіграли величезну роль в революційних подіях останніх десятиліть. Тому іноді «кольорові революції» називають «мережевими».

Мережева революція 2004 року в Іспанії призвела до відставки прем'єр-міністра Хосе Марії Аснара. Кольорові революції в Тунісі, Єгипті, Лівії називають іноді «мережевими», або Twitter-революціями, а другий український Майдан розпочався з посту журналіста М. Наєма у Facebook.

Можна визначити такі особливості кольорових революцій:

1) кольорові революції можливі лише в тих суспільствах, які ще не розподілені на класи за капіталістичним принципом або ж іще не усвідомили цього розподілу;

2) формою революції є масові мітинги, демонстрації та пікетування, котрі проводить опозиція після виборів, результати яких не задовольняють опозицію. У такому разі опозиція заявляє про фальсифікацію волевиявлення й порушення виборчих процедур. Масові протести призводять до повторного голосування або до силового захоплення органів влади натовпом протестантів і втечі головних політичних фігур із країни та проведення виборів. В обох випадках до влади приходять опозиція;

3) революція відбувається під антикорупційними та радикально-демократичними лозунгами;

4) напередодні революції утворюються численні молодіжні організації, які згодом формуються в так звані «польові загони революції»;

5) безкровний характер.

До факторів, які сприяють успіху «кольорових революцій», відносять внутрішні та зовнішні. Основними внутрішніми факторами є корупція; економічна напруга; етнічні конфлікти на території держави; відсутність будь-яких перспектив у населення. В усіх випадках «кольорових» переворотів активну роль брав на себе «зовнішній гравець», без якого жодна з проведених революцій ніколи б не відбулася. Цим гравцем є США.

У своїй першій, мирній фазі Революція Гідності (Євромайдан) мала всі ознаки кольорової революції: ненасильницький опір, мирні масові зібрання, організатори протестів та польові командири, спонсори протестів. Надалі, через непоступливість влади та її намагання «закрутити гайки», революція переросла у відкрите силове протистояння з численними людськими жертвами.

Головними причинами Революції Гідності були: брехня й відмова від вступу до ЄС, узурпація влади Януковичем, тотальна корупція, свавілля міліції, посилена цензура, придушення громадянських свобод, репресії проти опозиції.

Протести в Києві здивували політичних спостерігачів, оскільки продемонстрували незвичайний випадок мобілізації мас, натхненних питаннями зовнішньої політики. Протестувальники хотіли більш тісних зв'язків з Європою і виступали проти приєднання України до керованого Росією Митного союзу. Це виділяє українську революцію серед інших.

У своєму підсумку Революція гідності переросла рамки кольорової революції і стала унікальним явищем новітньої світової історії. Її

результатом стали не тільки внутрішні трансформації (ліквідація режиму Януковича і повернення до демократії, посилення ролі громадянського суспільства, зміцнення національної ідентичності, будівництво нової боєздатної армії, впровадження децентралізації), але і значні геополітичні зміни. Україна вийшла із зони впливу Росії в політичній, економічній та культурній сфері. Було взято курс на вступ до НАТО та ЄС.

Успіхи Революції Гідності викликали миттєву негативну реакцію Росії – інформаційну війну, захоплення Криму, збройну агресію на Донбасі і повномасштабну війну з 2022 року. Революція в кінцевому рахунку переросла у війну за незалежність, свободу і демократію.

УДК 351.858:351.01(477)

Коянс А. А.¹, Дуліда Д. О.²

¹ асист. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Пропаганда й дезінформація – потужні інструменти інформаційної війни, які Росія використовує, щоб маніпулювати людьми по всьому світу. Інформаційна війна Росії - це відбирання права на минуле й самовизначення, маніпуляції історичною пам'яттю, підміна понять і фактів, а також відверта брехня.

В умовах повномасштабної війни противник використовує пропаганду як інструмент для ведення війни. Інформаційна пропаганда використовується Росією не тільки для того, щоб впевнити своє населення в «правильності» дій вищого керівництва, але і для послаблення підтримки України іншими країнами, шляхом поширення дезінформації.

Україна наразі використовує методи протидії пропаганді як у короткостроковій перспективі (вимкнення деяких каналів інформації), так і довгостроковій – розвитку критичного мислення у суспільстві і підвищення медіаграмотності. Проте варто розробляти й інші методи переривання ланцюга споживач-когнітивна реакція, а саме створювати сприятливі умови для розвитку якісних медіа. Це можливо в разі розвитку ефективної саморегуляції або ж співрегуляції в медіа.

В умовах війни влада України виявляє та спростовує пропагандистські наративи Росії. Це досягається шляхом: щоденного інформування про реальний перебіг подій на фронті; через пояснення технологій дезінформації РФ; спростування наративів ворожої пропаганди; випереджувального надання та

пояснення найбільш актуальної інформації. Українські активісти намагаються зменшити наслідки російської пропаганди, створюючи свої медіапроекти.

Неправдива інформація у ЗМІ та соціальних мережах суттєво відрізняється за якістю. У мережі можна знайти приклади як добре пропрацьованих маніпуляцій, так і примітивних «вкидів», покликаних викликати потрібні їх автору емоції у читача або глядача. Розпізнати фейки російської пропаганди, як і іншу неправдиву інформацію, можна за кількома характерними ознаками.

Характерною ознакою фейкового матеріалу є відсутність посилань на першоджерела, з яких наводиться інформація. Часто в таких новинах нічим не обґрунтовані тези видаються за беззаперечні факти. Інколи автори посилаються на абстрактних спеціалістів з галузі, яка є предметом обговорення, не називаючи їх.

Автори фейкових новин полубляють використовувати маніпулятивні заголовки, які інтригують читача та спонукають його прочитати матеріал. Розповсюдженим явищем є застосування «капсу» – великих літер, призначених для акцентуації уваги на окремих словах.

Завдання професійного журналіста – поділитися інформацією, а не викликати певні емоції у аудиторії. Тому характерною рисою якісних новин є відсутність словесних оцінок подій та їх емоційного забарвлення. Використовуючи оціночні судження, автор передає читачеві своє бачення ситуації, таким способом маніпулюючи його свідомістю.

Підміна фактів домислами. Маніпулюючи фактами, російські пропагандисти часто перекручують правду, подаючи вигадки під виглядом фактів та роблячи хибні висновки з наявної достовірної інформації. Реальні події можуть гіперболізуватися, а їх значення – перебільшуватися.

Наявність чіткого висновку автора. Завдання журналіста – подавати об'єктивну інформацію, з якої читач чи глядач сам має робити певні висновки. Тому наявність уже сформованого авторського умовиводу у матеріалі, який подається як новина є явною ознакою пропагандистського контенту.

Тексти на конспірологічні теми, такі як згадки про таємний світовий уряд, масонські змови, вчених, мільярдерів чи можновладців, які приховують від світу правду, апіорі є ненадійними, оскільки усі подібні теорії не відповідають критеріям науковості.

Як протистояти пропаганді: робити аналіз змісту повідомлення, джерела варто порівнювати та перевіряти, використовувати спеціальні сервіси, які допоможуть знайти неправду - «Вокс Чек» аналітичної платформи «Вокс Україна», проекти «Тексти», «По той бік новин», «STOP FAKE», «SciCheck», FactCheck.org.

Російські пропагандисти мають великі ресурси і вплив у багатьох країнах. Але їм можна й потрібно протидіяти.

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

УДК 728. 03

Чумаченко О. А.¹, Олексенко О. С.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-311 НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМИ І КОНСТРУКЦІЇ ДЕРЕВ'ЯНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Серед пам'яток матеріальної культури України важливе місце посідають вироби різноманітних ремесел – гончарства, килимарства, а також зразків дерев'яного будівництва. Багата на дерево Україна ще в прадавні часи створювала оригінальні будівлі побутового та релігійного призначення. Чеський дослідник Ф. Заплетал стверджував, що українські дерев'яні церкви можуть бути «славою, гордістю і радістю кожного народу». Зовнішні форми і внутрішнє оздоблення українських церков створює «атмосферу, що приневолює схилитися і вклонитися глибокому творчому генію українського простолюду». Дере вважав дерев'яну архітектуру найбільш оригінальною, в якій Бельгійський мистецтвознавець поєднав монументальність і самотній характер українського народу. На жаль, цей доробок хоч і є справжнім скарбом світового рівня, до кінця не оцінений в Україні. Українські церкви мають низку регіональних відмінностей. Наприклад, на Гуцульщині переважають тризрубні церкви, інколи п'ятизрубні; для них характерні як однобанні, так і дев'ятибанні конструкції. На Волині та Галичині збереглися одно- та тризрубні храми. Найстарішою формою перекриття церковних споруд була шатрова з гостроверхим перекриттям, хоч існують і напівкруглі, майже стрілисті вежі. Вишукана простота й доцільність, почуття міри щодо декоративних елементів є найбільш суттєвими та самотніми рисами української дерев'яної церковної архітектури.

Заслужують на увагу зразки українського хатнього дерев'яного будівництва, причому з різними оригінальними територіальними відмінностями. На Гуцульщині найбільш поширений тип тридільної хати, що складалася з сіней і двох кімнат – «чорної» і «світлиці» – по боках. Поруч із помешканнями були споруджені господарські забудови – комори, стодоли, стайні, хліви та огорожа. Характерними для Верховини є багатокутні «колиби» і «стаї» – тимчасові приміщення для пастухів у полонинах та дроворубів по лісах. Такі обійстя можна побачити також на Бойківщині, Поділлі та Волині. Не менш цікавим є тип бойківської хати, оформлення

ганків, дверей та вікон якої більш вигадливе; покрівля висока, часто крита соломою. Подільські хати мають високі ступінчасті стріхи; на Київщині та Полтавщині стріхи гладкі – «чесані». Поза лісовою місцевістю України рублені хати, як правило, не мазані, а на Поділлі та Полтавщині узористо розмальовані. На переважній частині України хата має багато привабливих мальовничих рис. В основному дерев'яна будівля з підстриженою солом'яною стріхою розміщувалася серед садків і квітів, створюючи простір загальної гармонії. У центральній смузі України має місце тип шестикутного обрамлення дверей та вікон. Більш високим рівнем дерев'яного будівництва стала архітектура поміщицьких дворів, палат і замків, будівель загальної вжитковості, але в таких спорудах часто втрачена місцева самобутність на користь сторонніх впливів

Загалом українське дерев'яне будівництво, яке досягло вершин творчої досконалості в церковних пам'ятках, є великим надбанням українського народу, оригінальною гілкою у доробку провідних націй культурного світу.

УДК 72.03(4+477)

Сигида Г. А.¹, Сержантов А. А.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БАД-531 НУ «Запорізька політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКЕ БАРОКО В ДЗЕРКАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ

Бароко – це той стиль, який найбільш яскраво відображає зв'язок українських земель з європейською культурою, також є не лише періодом в історії архітектури, а й втіленням культурних традицій та національної самобутності України. Він є одним із найкрасивіших і вишуканих стилів в історії мистецтва. Вивчення цього стилю може допомогти краще зрозуміти та оцінити українську культуру та її внесок у світове мистецтво.

Українське бароко є одним із відгалужень європейського бароко, що виникло у XVII столітті та стало одним із головних стилів у європейській культурі до кінця XVIII століття. Воно розвивалося у XVII-XVIII столітті в Україні, коли країна була під владою Речі Посполитої та Російської імперії. Одна з основних відмінностей між українським та європейським бароко – це матеріалі будівництва. Європейські будівлі часто зводилися з каменю, мармуру та інших дорогих матеріалів, тоді як українські будівлі виготовляли з дерева та інших доступних матеріалів. В європейському та українському бароко є релігійна спрямованість. Українське бароко відображає культурну

та релігійну спадщину українського народу, тоді як європейське бароко більш зорієнтоване на світське життя та розкоші.

Основні принципи побудови споруд у стилі бароко можуть відрізнятися залежно від того, чи споруда має світський або культовий характер. Культові споруди, такі як церкви, зазвичай мають суворішу і більш симетричну композицію, яка спрямована на досягнення духовних цілей. Такі споруди, як правило, містять велику кількість розкішних декоративних елементів, таких як статуї, розписи та мозаїки, які прикрашають вівтар, склепіння та інші частини церкви. Основний принцип побудови таких споруд полягає у створенні атмосфери урочистості та благочестя, яка має надихати відвідувачів на молитву та споглядання.

Світські споруди, такі як палаци, театри та замки, часто мають більш вільну та екстравагантну композицію, яка спрямована на створення атмосфери розкоші та свята. Вони також можуть містити велику кількість прикрас, але, на відміну від культових споруд, їх декоративні елементи можуть мати більш світське призначення: вираження влади, багатства і статусу.

Українське бароко має свої особливості, які відрізняють його від інших напрямів європейського бароко: 1. Використання українських народних мотивів та елементів декоративного мистецтва (орнаменти з рослинних та геометричних елементів, які були традиційними для українського народного мистецтва).

2. Українські архітектори віддавали перевагу фасадам та інтер'єрам, які були прикрашені складними декоративними елементами. Вони також використовували складні композиції та візерунки, щоб надати будівлям максимальної вишуканості.

3. Застосування барокових куполів та фресок у храмовій архітектурі. Багато храмів та монастирів українського бароко мають вражаючі куполи та фрески, які стали важливою частиною архітектурного стилю. Фрески зображували різні біблійні та релігійні сцени, що створювало враження, ніби будівлі оживають.

4. Використання барокових веж та башт у фортифікаційних спорудах. Українські архітектори бароко використовували високі вежі та башти для створення фортифікаційних споруд, які були важливими для захисту території від іноземних вторгнень.

Ще однією специфікою українського бароко є його зв'язок з історією та культурою України. Будівлі українського бароко часто мають глибокий історичний зміст та пов'язані з важливими подіями для українського народу. Наприклад, Домініканський собор у Львові був побудований після перемоги польсько-українських військ над турками у 1672 році. Домініканський монастир та собор у Львові є яскравим прикладом українського бароко. Ось

деякі особливості, які можна побачити в цій будівлі: багата орнаментика, гра світла та тіні, динамічні лінії, різноманітність форм, акцент на вершині будівлі. Поєднання цих особливостей репрезентує вітчизняну барокову архітектуру, яка є не лише місцем богослужіння, а й однією з найголовніших пам'яток Львова та України.

Отже, українське бароко – унікальне явище, яке має свої відмінності порівняно з європейським бароко. Специфічні риси українського бароко проявилися в архітектурі та живописі, що було пов'язано з характерними особливостями культури та історії України. Основні принципи побудови українських барокових споруд були визначені європейськими традиціями, але втілені в специфічному українському стилі. Серед найвизначніших споруд українського бароко можна виділити Домініканський монастир та собор у Львові, які є свідченням таланту українських майстрів того часу. Українське бароко має значний культурний та історичний вплив на сучасність, що робить його важливим об'єктом вивчення та дослідження.

УДК 94(44)"1789/1799":930.85

Сигида Г. А.¹, Горобець М. С.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-212 НУ «Запорізька політехніка»

ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ: ЗНИЩЕННЯ ТРАДИЦІЙ ЧИ ТВОРЕННЯ НОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ?

Культура в епоху революції – сюжет дуже складний та неоднозначний, бо не зрозуміло, що розуміти під культурою. Як відомо, визначень культури сотні, і частина людей розуміють під культурою чи не все матеріальне життя, що оточує людину. Якщо розглядати культуру так, то, безперечно, революція змінила цю культуру кардинально. Починається нова епоха, з'являється концепція «людини оновленої».

З'являються нові концепції виховання, нові звички та звичаї у повсякденному житті. Наприклад, скасовується звернення на «ви», люди починають звертатися один до одного на «ти», скасовуються звернення «месьє» та «мадам». Змінюються імена, тобто люди відмовляються від старих імен. Починають приймати імена діячів античності, республіканців. Йдуть величезні кампанії перейменувань, змінюється безліч топонімів. Таких змін є незліченна кількість.

Якщо розуміти культуру у вужчому сенсі – наука і мистецтво, то ця культура не тільки розрив, а й продовження того, що було у XVIII столітті. Взагалі, якщо подивитися на другу половину століття, вік Просвітництва, вік

Франції, то не може не викликати подиву та концентрація діячів культури, яка була у Франції на той час: поетів, письменників, художників, математиків, астрономів, хіміків. Всі вони жили приблизно одночасно, і значна частина їх, звісно, житиме і під час революції. Декілька імен наведемо для прикладу. Маркіз де Кондорсе, Жозеф-Луї Лагранж, Гаспар Монж Антуан Лавуазьє. Ці люди входять у революцію і починають брати участь у ній дуже активно. І в принципі вчені, які працювали в роки революції – вони працювали на революцію, на республіку, на перемогу.

Одночасно в роки революції було зроблено дуже багато для того, щоб зберегти культурні цінності, які були створені при старому порядку. Створюється Національний архів, Лувр стає музеєм, і цією лінією можна йти нескінченно довго. Була, звісно, інша лінія, орієнтована на максимально повний розрив із минулим. Це виховні проекти зі створення «людини оновленої». 14 серпня 1792 року приймається декрет, спрямований на боротьбу, як тоді говорили, з феодалізмом, із спогадами про феодалізм, і за цим декретом мало знищуватися все, що нагадує про стару королівську владу. І наслідком цього декрету стало знищення величезної кількості творів мистецтва: знищувалися бібліотеки, знищувалися картини, знищувалися скульптури, в тому числі й античні. Книги, які були конфісковані, зберігалися у кошмарних умовах.

Було кілька доповідей у Національному конвенті, публікувалися відомості про те, що відбувалося. І всі ці відомості, звичайно, шокували суспільство. Але водночас, звісно, оплакувалися ті культурні цінності, які Франція втратила. І щоб якось це компенсувати, вже наприкінці революції, за Термідора, за Директорії, намагаються підійти до культурної політики більш зважено, намагаються закласти основи на майбутнє.

Отже, приклади революційних подій, не лише у Франції, але й пізніше у Російській імперії та й у сучасній Україні, демонструють велике бажання повного розриву із старим світом, минулими ідеями, героями, традиціями. Але життя вимагає більш помірного раціонального та виваженого підходу до розпорядження культурними цінностями попередніх поколінь.

ЕТАПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» (ДО 155-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ)

Товариство «Просвіта» було засноване в 1868 році в Галичині. Основним завданням Товариства було підвищення рівня освіти та культури серед українського народу, збереження його національної свідомості та культурної спадщини.

Мета нашої роботи – дізнатися, як сприяла «Просвіта» розвитку української культури та освіти, якими засобами боролася за збереження української мови та ідентичності українського народу в різні періоди свого існування.

За період з 1868 до 1939 років у діяльності організації можна виділити кілька етапів.

Перший етап – час формування організації та здобуття підтримки громадськості. Товариство було створено як освітню організацію для українських студентів у Львівському університеті. У 1870-х роках воно перетворилося на масову організацію. Поступово «Просвіта» стала центром української культурної та освітньої діяльності, організовувала театральні вистави, лекції, відкривала читальні та бібліотеки.

Другий етап – переслідування та заборона діяльності. У зв'язку зі зростанням українського націоналізму та патріотизму російська влада почала переслідувати Товариство «Просвіта», що призвело до заборони його діяльності в 1882 році на території Російської імперії.

Третій етап – відродження та нове зростання, зародження політичного життя. Під час першої російської революції (1905 – 1907 рр.) Товариство відродилося та отримало новий імпульс розвитку. Організація розширила свою діяльність на територію всієї України та зосередилася на створенні шкіл, народних читалень, виданні книг, газет та журналів українською мовою.

Четвертий етап – Перша світова війна та подальші революційні події. У 1917 році Товариство «Просвіта» взяло активну участь у національно-визвольному русі. У цей період організація продовжила свою роботу з підвищення рівня освіти та культури українського народу, а також допомагала формувати національну свідомість та мобілізувати народ для боротьби за незалежність. Проте внаслідок революційних подій та громадянської війни, діяльність Товариства була ускладнена.

Останній, п'ятий етап – спроби реваншу. Після закінчення громадянської війни українські національні сили продовжили боротьбу за незалежність та культурну автономію. Товариство «Просвіта» знову стало об'єктом переслідувань з боку польської влади, а потім угорської, сталінського й гітлерівського режимів, що призвело до заборони його діяльності у 1939 році.

Відтоді Товариство «Просвіта» існувало лише за межами України, де українські емігранти відсвяткували його сторічний ювілей. «Просвіта» була однією з найбільших культурно-освітніх організацій в Україні, мала відділення та гуртки по всій країні, а також за її межами, виконувала важливу роль у збереженні та популяризації української культури та мови серед української громади. У своїй історії Товариство «Просвіта» пройшло кілька значних етапів від розквіту до майже повного занепаду, а після отримання Україною незалежності в 1991 році організація повернулась до своєї діяльності. Товариство брало найактивнішу участь у всіх загальнополітичних заходах, докладало значних зусиль щодо зміцнення позицій української мови як державної, брало активну участь у підготовці Верховною Радою Закону про мови в Україні. Просвітяни продовжили взятий курс на висвітлення замовчуваних раніше сторінок нашої трагічної історії, на відродження української національної культури через видавничу, лекційно-просвітницьку діяльність, визначили як пріоритетну економічну просвіту народу.

УДК 811.161.2:351.01(477)

Коянс А. А.¹, Біліонова О. М.²

¹ асист. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

УКРАЇНСЬКА МОВА, ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокиївської доби. Мовне питання постійно було присутнє в національно-культурній та політичній боротьбі українців за власну державу. У бездержавний період саме українська мова заступала собою відсутність Української держави як основної форми інтегрування й буття етнонації.

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України Секретаріат Уповноваженого із захисту державної мови постійно фіксує факти лінгвоциду на окупованих територіях. Із 24 лютого 2022 року відомо про сотні випадків переслідування людей за мовною ознакою – за

вчителювання, спілкування українською, роботу в бібліотеці. Одна із цілей російського вторгнення – денацифікація України – передбачає позбавлення українців культурної та політичної самостійності, асиміляцію й перетворення їх на ще один поневолений Росією народ.

Постійне твердження представників російської влади про те, що українців та української мови не існує, призвело до зворотної реакції – боротьби за існування окремо від Росії. Всі страхіння війни зміцнюють почуття національної приналежності та ідентичності українців, підживлюють лють і ненависть до всього російського, змушують українців знищувати російський культурний і мовний вплив на свою країну. На тлі російської агресії українці почали більше розуміти значення захисту державної мови як фактору безпеки держави.

Процес дерусифікації в останні роки значно прискорився. Наприклад сервіс для пошуку роботи Work.ua поділився статистикою використання української мови роботодавцями. Виявилося, що за останні вісім років українську почали використовувати вчетверо частіше, а от частота використання російської істотно впала.

Використання української мови у повсякденному житті суттєво збільшилося протягом 2022 року. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у грудні 2022 року провів опитування та з'ясував, що українці частіше стали розмовляти рідною мовою вдома, на роботі, навчанні чи під час пошуку інформації в інтернеті.

Разом з такою мовною «революцією знизу» українська влада упродовж останніх років поетапно поширювала дію Закону про державну мову на різні сфери публічного життя:

- 16 липня 2019 року набрав чинності сам Закон, зміни торкнулися в основному державної та комунальної сфери, освіти, публічного простору та публічних комунікацій;

- 16 січня 2020 року – набрали чинності норми Закону, які стосуються реклами;

- 16 липня 2020 року – норми закону поширилися на сферу охорони здоров'я, науки, застосування мови в технічній та проєктній документації, листування та звітність юридичних осіб, виконання назв транспортної інфраструктури (аеропортів, портів, вокзалів, станцій, зупинок тощо);

- 16 січня 2021 року – українська мова стала обов'язковою при обслуговуванні громадян, наданні інформації про товари та послуги;

- 16 липня 2021 року – Закон поширився на сферу культури, туризму, книговидання і книгорозповсюдження. Іспит на володіння українською мовою став обов'язковим для посадовців та кандидатів на громадянство;

- 16 січня 2022 року – газети і журнали в Україні стали виходити українською;

– 16 липня 2022 року набрали чинності окремі норми Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», які стосуються використання мови в мережі Інтернет та мови інтерфейсів комп'ютерних програм, встановлених на товарах.

Таким чином, процес утвердження української мови як державної йде природним шляхом.

Отже, українська мова є важливим елементом української ідентичності, національної гідності та боротьби за свободу, а використання української мови в умовах війни єднає українців в різних куточках світу. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році спричинило тектонічні зміни у свідомості українських громадян і ще більше утвердило українську мову як державну.

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

УДК 316.774:821.161.2ШЕВ

Онуфрієнко Г. С.¹, Ковтун В. М.²

¹ д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БАД-532 НУ «Запорізька політехніка»

ШЕВЧЕНКІВ ВСЕСВІТ ЯК ПОЗАЧАСОВЕ ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОГО НАТХНЕННЯ ДИЗАЙНЕРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІЙНОЇ СФЕРИ

Поява унікальної постаті Тараса Григоровича Шевченка у духовному, поетичному і мистецькому просторі України є закономірною, очікуваною, знаковою. Діяч, мислитель, непокірний і не здатний до пристосування та вислугування – такий Шевченко цікавить передусім як феномен людської наповненості і швидкого реагування на навколишнє. З роками постать цього геніального українця все більше пізнають й усвідомлюють у суспільстві, а його твори і художні полотна набувають нових інтерпретацій.

Життєвий шлях і творчий спадок українського генія активно вивчають шевченкознавці Боронь О. В., Кравченко В. О., Назаренко М. Й., Пахаренко В. І., Поліщук В. Т., Смілянська В. Л., Харчук Р. Б. та ін. Метою цього дослідження є обґрунтування актуальності в наш час сайтів з популяризації творчості Т. Г. Шевченка та презентація концепції розробленого проєкту сайту. Поглиблене вивчення біографії і творчості поета, спогадів та наявних у медійній сфері сайтів про нього дозволило сформулювати цілісне бачення нового проєкту з урахуванням сучасних можливостей дизайнерської спеціальності.

Постать великого борця, пророка, поета, художника, творця впливає і через століття на нас, закликає до чеснот, застерігає від бід, нагадує про національні пріоритети, рідну мову. Поетом оспівані не лише почуття власної свободи і людської гідності, але й гідність всієї великої країни і її талановитого народу. В умовах страху, ненависті, підозри йому вдалося посіяти надію сміливим і відкритим оспівуванням свободи, яка і є безперечною передумовою добробуту та щастя. І сам Тарас Шевченко – це символ героїчної боротьби українців проти насильства, гніту, посягання ворога на священні права людини, якими є свобода й незалежність, а його творчість актуальна і нині: «Борітеся – поборете. Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля святая!».

Розроблення концепції проєкту сайту розпочали з формулювання його назви – «Завжди сучасний і нагальний, як правда, добро, людяність, щирість,

ніжність, мужність, братерство...» (Павло Мовчан), що дозволило уявити у цілісній єдності три тематичні локації, які пов'язані з різними, втім щільно взаємопов'язаними, лініями життя Т. Г. Шевченка, й розраховані на доволі широке коло користувачів: і різного вікового діапазону, і різних за освітою, професією, національністю, місцем свого теперішнього перебування (в рідній країні, за її межами, в діаспорах тощо) тощо.

На головній сторінці сайту пропонуємо розмістити три кнопки-посилання: «Життєпис», «Поетична скринька», «Образотворче мистецтво», що надасть користувачеві можливості обрати потрібну локацію. Всю інформацію пропонуємо обов'язково структурувати, що значно полегшить і пошук потрібної, і можливість порівняння з іншою, і сам процес її візуального сприйняття. У створенні зручного й естетичного ресурсу з якісними ілюстраціями допомагатиме фахова компетентність графічного дизайнера. Базові ідеї цієї концепції сайту про унікальну в своїй багатогранності та самобутності особистість українського поета з метою апробації викладено в проєкті на міжнародному творчому конкурсі.

Перша тематична локація – «Життєпис». Тарас Григорович мав цікаве життя, яке є достатні підстави назвати справжньою історією персонального успіху. Кріпак, який завдяки друзям здобув свободу і став вільною від кріпацтва людиною; учень маляра, який досяг рівня відомого українського художника; «козачок», який здобув славу самобутнього національного поета та світове визнання й шану. Натиснувши на першу кнопку «Життєпис», користувач перейде до хвилястої і тернистої, як і Шевченкове життя, лінії часу. Кожну важливу дату в житті митця ілюструватимемо та супроводжуватимемо достовірною інформацією.

Друга тематична локація – «Поетична скринька». Тарас Григорович відомий нам як основоположник нової української літератури. Його поезія, безперечно, відгукується в серцях українців, бо народ впізнає у душі поета і свою душу, її таємниці, біль, прагнення, а головне – бачить пробудження людської гідності, бунтарства. На цій локації подаємо рік написання та назву твору, натиснувши на який, користувач перегляне текст поезії та ілюстрацію до неї. Найвідоміші крилаті фрази Шевченка, зокрема «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля», «Учітесь, читайте, і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь», «Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте», «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине», задля посиленого візуального акцентування доцільно подати з використанням різних кольорів, кеглів, шрифтів, символів.

Третя тематична локація – «Образотворче мистецтво». Вмотивованість цієї локації у пропонованому сайті для популяризації творчого спадку Тараса Шевченка є безперечною, бо ж за своє життя він був і автором 235 віршів українською мовою, і відомим саме як художник, адже намалював, як

стверджують дослідники, 1300 робіт. Життєві дороги Тараса Шевченка були різноманітними: складними і простими, виснажливими і щасливими, сумними і радісними, тривожними і спокійними, солдатськими і мирними, мистецькими і поетичними. Втім саме вони вивели великого сина українського народу на дійсно світові горизонти людського духу і в мистецтві слова, і в живописі, і в графіці, і в акварельній майстерності. Щоразу дивують такі унікальні його роботи, як полотно олією «Селянська родина» (1843), офорт «У Києві» (1844), акварель «Місячна ніч на Кос-Аралі» (1848-1849), уся офортна серія «Живописна Україна». На цій локації подаватимемо назви найвідоміших картин митця, дати. Натискаючи на відповідні кнопки, користувач матиме можливість побачити і саму роботу, і прочитати докладнішу інформацію про її підготовку, про музей, галерею, країну, де вона нині зберігається.

Запропонована концепція проєкту сучасного сайту, присвяченого Тарасу Шевченку, передбачає поліфункційність: тематичні локації матимуть вагомий просвітницький, патріотичний, культурологічний, виховний, естетичний, мовнокомунікаційний, популяризаторський потенціал.

Разом із тим кожна локація надаватиме широкі ресурсні можливості для проведення різноманітних творчих конкурсів (образотворчих, мистецьких, літературних, дизайнерських), круглих столів, читацьких конференцій і занять в онлайн форматі у закладах середньої, фахової передвищої, вищої освіти. У такий інтегративний спосіб уможливуватиметься і популяризація багатогранної творчості Т. Шевченка, і відкриватимуться нові імена сучасних дослідників, поетів, художників, дизайнерів, архітекторів.

Отже, усебічно осмислювати минуле та думати про майбутнє рідної країни задля глибшого аналізу сучасного та в ім'я тих героїчних і шляхетних зусиль, якими оживе «добра слава – слава України», – це є і відвертий заклик великого Кобзаря до нас, українців ХХІ століття, і квінтесенція його унікальної у своїй геніальності та невмирущості творчої спадщини. Тож безперечною є актуальність різноманітних цікавих проєктів для популяризації національних героїв, митців, вчених, письменників. Феноменальність особистості Тараса Шевченка, генія, пророка, всесвіт якого – явище дійсно понадчасове, національного масштабу та світового рівня, є невичерпним й актуальним джерелом для натхнення в різних творчих професіях і у сфері комп'ютерного дизайну зокрема. Розроблювані проєкти сайтів з популяризації творчості Т. Г. Шевченка сприятимуть розвиткові українськомовного медійного ресурсу в контексті схваленої 17 липня 2019 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова - успішна держава».

ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФУНКЦІЇ, РІЗНОВИДИ, РОЛЬ У БОРОТЬБІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ З АГРЕСОРОМ

Українська мова функціонує нині, в час тривалого воєнного стану в країні і тяжких випробувань для населення, як мова свободи, як потужна вербальна зброя українського народу в боротьбі проти агресора, як дієвий засіб захисту традицій самобутньої й багатовікової культури українського народу. Поповнюючись ледь не щодня лексичними новотворами (ЛН), українська мова змінює й світ: у багатьох відомих європейських містах відбуваються миротворчі акції населення з українськомовними плакатами, аби підтримати українців, українську мову, Україну. Визвольна війна в Україні впливає й на лексику інших мов, зокрема, в англійськомовному сленгу, за даними онлайн словника, вже функціонує дієслово *Ukrained* (зукраїнити).

ЛН, якими збагачуються ресурси різних функційних стилів сучасної української мови, завжди привертають увагу лексикологів, термінологів і дериватологів. Мовна природа неологізмів, тенденції лексичної неологізації та критерії систематизації неологічного матеріалу – об'єкт дослідницької уваги у відомих наукових працях таких українських мовознавців, як Г. Віняр, Є. Карпіловська, Н. Клименко, Д. Мазурик, О. Нелюба, Г. Онуфрієнко, О. Стишов, О. Тищенко, Л. Туровська та ін.

Водночас нові слова активно використовують журналісти, політологи, блогери, соціологи, воїни ЗСУ. Складаються і словнички неологізмів періоду воєнного стану. Мета цієї розвідки – визначити основні групи українськомовних новотворів за дериваційним критерієм, обґрунтувати актуальність цих неологізмів у час воєнного стану та функційний спектр у комунікаційному просторі.

Здійснена класифікація ЛН, зафіксованих різними електронними джерелами, дозволила виявити й описати такі групи: 1) дієслова гібридної мовної природи, що є похідними від іменників іншомовного походження на позначення дій, якими ЗСУ нищать ворога на своїй рідній території (*байрактарити*, *енлоїти*, *джавелінити*, *стінгерити*); 2) іменникові та дієслівні неологізми, утворені в різні види морфологічного способу та найчастотніші у використанні в різних медійних ресурсах (*арестовлення*, *заукраїнити*, *мамкувати*); 3) словосполучки з прямим і з переносним значенням як результат синтаксичного способу деривації (*тракторні*

війська, чисте небо, закрите небо, пінг-понгова дипломатія, брудна бомба); 4) іменникові новотвори на кшталт *війноміка*.

Українська мова, відповідно до висловленої в інтерв'ю думки професорки Лариси Масенко, є чи не найбільшим ворогом для агресора і в час війни перетворюється на зброю: гумор українського народу за своєю функцією стає своєрідною «смісловію ППО», що допомагає українському народові захищатися від пропаганди агресора та зберігати силу і незламність духу. Тож у цій війні українська мова, захищаючи і себе, і українську культуру, бо ж є її першоелементом, і саму Україну як її державна мова, заявляє гучно і про активність процесу мовотворчості українського народу, і про потужність власних словотвірних ресурсів, і про глузливе ставлення до окупантів. З'явилися спроби кодифікувати неологізми у сучасних відкритих електронних словниках.

Низку ЛН фіксує, зокрема, словник «Мислові». З'являються нині і фразеологізми, і навіть скоромовки. Наприклад, українська режисерка й акторка, авторка фонетичного практикуму «Видихай і звучи 2.0» Поліна Коробейник створила добірку авторських скоромовок за аналогією до відомих. Серед них: «Клара для Карла вкрала байрактара», «Чорної ночі червона калина хилилась, хилилась під Хливнюка, та не схилилась, а розвеселилась», «Кропивницькі паляниці зі смаком полуниці продаються у крамниці біля Укрзалізниці».

Отже, українська мова, чутливо реагуючи на зміни в політиці, соціумі та активно розвиваючись у різних своїх функційних стилях, утворює захисний вербальний щит для народу. Як важливий і дієвий елемент спротиву ворогу в час війни, коли під загрозою опиняються людські життя та помешкання, мова залишається рідним «домом буття», прихистком нескореного національного духу, сховищем стійкості та укриттям від смислових руйнувань. Дослідники, науковці, популяризатори української мови активно стежать за ЛН та фіксують їх в електронних словниках, що дозволяє систематизувати неолексеми.

Визначені за дериваційним критерієм групи українськомовних ЛН дозволятимуть поглиблено досліджувати саме ті, що спроможні з часом набути поняттєвого змісту термінів на позначення юридичних та міжнаукових понять, а відтак мають перспективу офіційно ввійти в писемну та усну наукову й ділову комунікацію, в підручники, словники, довідники, глосарії. Збагачуючи й увиразнюючи словниковий склад української мови якнайбільше та якнайшвидше саме у сфері медійної комунікації, ЛН стають вербальними свідками історичного часу, мовними маркерами нового та потенційним ресурсом для термінофондів техніки, науки, у тому числі різних галузей права.

УДК 7.05:81

Онуфрієнко Г. С.¹, Силукова А. Ю.²

¹ д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БАД-532 НУ «Запорізька політехніка»

МОВНОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВІДНИХ ЛОКАЦІЙ У СФЕРІ СУЧАСНОГО ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

Комунікація як пришвидшений обмін інформацією забезпечує у сфері графічного дизайну (СГФ) реалізацію надто важливих процесів, актуальних для продуктивної діяльності професійного колективу. Форми й особливості мовної комунікації (МК) у професійній сфері досліджено в сучасній науковій літературі з теорії комунікації, риторики, комунікативістики. Відповідно до інформаційного ресурсу української Вікіпедії серед авторів відомих праць з актуальних проблем фахової комунікації – лінгвісти з різних наукових установ та ЗВО, зокрема, Тетяна Космеда, Зоряна Куньч, Любов Мацько, Валеріан Молдован, Галина Онуфрієнко, Георгій Почепцов, Галина Сагач, Ольга Яшенкова, Олена Щербакова та інші. Мета цього дослідження – визначити основні професійні локації у СГФ та окреслити мовнокомунікативну специфіку.

Забезпечення ефективної комунікації на базовій локації «виробник-споживач» є найважливішою соціальною функцією дизайну, адже графічний дизайнер – це той, хто активно інформує засобами мови візуальної. При цьому надважлива ефективність МК між дизайнерами як у самому професійному колективі, так із діловими партнерами та клієнтами. Тож комунікація у СГД – це не лише візуальні, а й обов'язково вербальні засоби спілкування, які найпереконливіше взаємодіють у форматі презентації креативної ідеї або ж нового проекту, коли вербалізовану інформацію паралельно доповнюють, унаочнюють, посилюють комплексом ефективних засобів візуалізації: відеоматеріалами, слайдами, таблицями, фотографіями, схемами, діаграмами тощо. Текстова частина презентації лише частково може бути представлена у візуалізованому форматі, а не вся повністю, як це помилково з різних причин все частіше подають і офлайн, і онлайн. Оскільки обов'язковими структурними компонентами презентації є два: основний (сам публічний виступ доповідача, безпосередньо його промова з усіма її перевагами для формування шуканої довіри в слухачів) і додатковий (візуалізована, унаочнена частина публічного виступу у вигляді рисунків, малюнків, ескізів, моделей, макетів тощо) для ефективного переконування слухачької аудиторії та впливу на неї. Ці два компоненти як взаємозалежні частини цілого потребують поєднання засобами логічного взаємозв'язку і без протиріч. На міжнародних наукових конференціях останніх років обговорено

різноманітні види усного формату наукового тексту в аспекті їх специфіки у порівнянні з письмовим варіантом тексту [1]. Це актуалізує для дизайнерів потребу знати загальні норми, закони, стратегії та правила спілкування, а також їх особливості задля дотримання культури мовнокомунікативного стандарту на різноманітних локаціях професійної діяльності (ПД).

Надважливою постає й локація, що покликана забезпечити продуктивність, сталий розвиток і перспективи колективу в ПД, – це МК з колегами під час співпраці над проєктами, обговорення ділових й організаційних питань на засіданнях, зборах, нарадах, аналіз спродукованих самостійно творчих ідей та шляхів їх практичного втілення. МК за цих умов часто може відбуватися неформально, навіть надемоційно при обстоюванні кожним свого нестандартного мислення в процесі пошуку креативних рішень. Проте дизайнери мають керуватися чинними нормами і культури мовлення, і культури спілкування, відповідно до яких в усіх професіях передбачено передусім етикетність (наприклад, адресувати в присутності колективу своє запитання, повідомлення, прохання, звертаючись до колеги на ім'я чи ім'я по батькові, а не на прізвище, оскільки це суперечить загальноприйнятій у світі нормі МК у діловому спілкуванні, про що писала й професорка КНУ ім. Тараса Шевченка Алла Коваль у своїй адресованій широкому загалу читачів відомій книзі про діловий стиль мовлення) та достовірність змісту своїх висловлювань, коректність у використанні загальнонаукової й вузькоспеціальної термінологіки.

Третя важлива професійна локація – МК під час організації та проведення виставок, експозицій, різномасштабних конкурсів проєктів. Мета дизайнера – представити свій новий проєкт для конкретних цільових чи збірних слухацьких аудиторій, щоб у процесі діалогового/полілогового обговорення отримати схвалення проєкту, підтримку його або фінансування. Тож своє мовлення дизайнери мають спрямовувати на максимальне переконування підтвердженими фактами й логічними аргументами, які враховують компетентність співрозмовників, конкурсної комісії та інтереси присутніх представників бізнесу, і дотримуватися золотих правил МК.

Четверта локація – онлайн-форуми або соціальні медіаплатформи на кшталт Facebook або Instagram, що надають дизайнерам можливість спілкуватися з широким колом людей з усього світу, які мають різний рівень освіченості, загальної та мовнокомунікативної культури, життєвого і професійного досвіду тощо. Це не може не ускладнювати процес МК, утім вимагає не вдаватися до псевдоінформування чи дезінформування, безпідставних припущень під час обговорення з ними проблем дизайну. Аби точніше зрозуміти точку зору співрозмовника з певного питання, доречно ставити відкриті запитання.

П'ята локація, актуалізована сучасністю, – це МК під час вебінарів, круглих столів, конференцій, семінарів, стажувань, у тому числі закордонних, де дизайнери представляють свої творчі роботи більшій слухачській аудиторії, як суто спеціалізований, так і в процесі мультидисциплінарних обговорень. Озвучувані ними повідомлення, у тому числі в дискусії, мають бути настільки інформаційно точними і регламентованими, щоб усі учасники могли адекватно зрозуміти, про що саме йдеться, без багатозначності тверджень. Візуальні засоби дозволять компактніше транслювати та підтверджувати інформацію і прискорити процес її сприйняття.

Отже, здійснений аналіз дозволив виокремити п'ять основних мовнокомунікативних локацій в СГД: робоче місце (МК з колегами, керівництвом), персональні презентації проєктів, експозицій та виставок (МК з клієнтами, відвідувачами, діловими партнерами), галузеві та міжгалузеві вебінари (МК у форматі дискусій), онлайн-форуми або соціальні медіаплатформи, конференції, стажування (МК у форматі презентацій, перемовин, круглих столів), МК виробника зі споживачем. Спільною платформою для МК на цих різних локаціях ПД є етикетність, дотримання таких елементарних міжнародних норм МК, як коректність, ввічливість, шанобливість. Саме мовленнєва культура як першоелемент спілкувальної культури посилює ефективність та продуктивність ПД. Це переконує у важливості постійної і системної роботи з удосконалення мовнокомунікативної компетентності в координатах службового етикету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Onufrienko H., Kovalenko Y. Text format of the scientific report for the conference and abstracts of this report: common and different. The XIX International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science», May 17 – 20, 2022, Vancouver, Canada, 2022. P.626-629.

УДК 821.161.2 – 3 (477.87)

Біленко Т. Г.¹, Пархоменко І. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-212 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В РОМАНІ Ю. АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА»

В українській літературі серед розмаїття жанрових форм особливу роль відведено постмодерному роману, який покликаний відновити минуле в усіх його суперечностях. Чільне місце в осмисленні національної самоідентифікації

належить творчості Юрія Андруховича, який тяжіє не лише до відтворення історичних реалій, але й до філософсько-естетичного осмислення дійсності та її глибинного художнього осягнення. У сучасних умовах адаптації національних цінностей до нової геополітичної, економічної, комунікативної ситуації є надзвичайно актуальним дослідження літературного феномену роману «Московіада» Ю. Андруховича як репрезентатора культурної парадигми розвитку нації.

Метою роботи є висвітлення проблем самоідентифікації персонажа в умовах московсько-імперської дійсності.

Проза Юрія Андруховича є «хрестоматійним» зразком українського постмодернізму й знаковим явищем для літпроцесу 90-х років. Цей автор очолив цілий напрям у новітній літературі, адже йому вдалося те, чого прагнули багато як його попередників, так і сучасників: створити національний міф України в літературі, таким чином заперечивши теорію про те, що український авангард позбавлений будь-яких історичних коренів. Мрія Юрія Андруховича – національна ідентичність, щоб українська культура стала відкритою, екстравертною в глобальному просторі, щоб світова спільнота могла оцінити багатство духовного світу українців. Проблема поновлення національної ідентичності є першою за актуальністю в сучасному світі, оскільки саме вона може протистояти стандартизації. Саме постмодерний роман, якому відведене особливе місце у творчості митця, може відновити та відобразити суперечності минулого для того, щоб зрозуміти наше сьогодення. «Московіада» – другий роман Юрія Андруховича, написаний у лютому-квітні 1992 року. Цікаво, що він має підзаголовок «роман жахів». Роман перекладено англійською, німецькою, польською та іншими мовами.

Москва часів початку перебудови. Руйнується величезна Імперія, люди розгублені, не знають, що буде далі. Загальна матеріальна та духовна криза. Українець-поет Отто фон Ф. опиняється в самому епіцентрі фатальних перетворень. Упродовж усього твору ми бачимо спроби героя вирватися з того «пекла», де він опинився. Він осмислюється як чужинець на теренах несвоєї держави, який прагне відторгнення російсько-радянського впливу на свою національну ідентичність. Отто фон Ф. відкрито протестує проти колонізаторської імперської політики та заявляє: «Це місто втрат. Добре б його зрівняти з землею...зрівняти Москву, за винятком, можливо, декількох церков та монастирів, із землею, а на її місці створити зелений заповідник для кисню, світла та рекреацій. Тільки в такому випадку може йти мова про якесь майбутнє всіх Нас на цій планеті. Через цей образ автор показав душевний стан цілого покоління, а зображена дійсність свідчить про духовну порожнечу, яка панувала в радянському суспільстві. Образи-символи роману втілюють падіння імперії, але сприяють становленню національної ідентичності персонажа. «Московіада» – це шлях нашого героя у пошуках

самого себе. Іншими словами, Отто мандрує лабіринтами своєї душі. Подібно до античного Орфея, що спустився в пекло, Отто потрапляє у фантастичні підземні лабіринти Москви, щоб знайти необхідні йому відповіді, побачити зсередини справжню картину свого життя і визначитися з метою.

Отже, «Московіада» – це відтворення національного бунту «я», бунту, переповненого самоіронії та втоми героя, як його власних зазіхань на право українця бути вільним, так і одвічної потреби відстоювати право існувати серед московсько-імперської дійсності. Наболілі українському народові проблеми національної ідентичності, постколоніальної травми, невизначеності розкриті відверто. Тоталітарний і посттоталітарний дискурс постає як культурний, духовний і моральний стрес, у якому опинилися українці після здобуття незалежності. Складний шлях від радянського маргінально заангажованого тоталітаризмом персонажа до повноправного європоцентричного героя нового часу, який прагне ідентифікації своєї індивідуальності, самоцінності, суспільної значущості українця, розкриває Ю. Андрухович у романі «Московіада».

УДК 811.161.2:070:06

Біленко Т. Г.¹, Дубіль М.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-222 НУ «Запорізька політехніка»

СЛЕНГІЗМИ-НЕОЛОГІЗМИ В МОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

Українська мова постійно змінюється, а її процеси розвитку безперервно набувають нових характеристик та відтінків. Це супроводжується змінами не тільки в суспільному житті, впровадженням нових понять, а й змінами у мовній системі, тому щорічно виникають сленгові неологізми, які вимагають ґрунтового аналізу. Значним фактором у формуванні неологізмів та сленгу є мережа Інтернет, її розвиток неможливо контролювати, тому виникає потреба аналізувати мовні процеси та їх закономірності в даному просторі. Соціальні мережі стрімко набирають популярності серед користувачів Інтернету. Актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу змін, яких зазнає традиційна мова в Інтернет-середовищі. Це пов'язано з поширеністю соціальних мереж серед людей різних соціальних рівнів, різних вікових категорій та різних національностей.

Мета роботи – аналіз особливостей сленгових неологізмів в українській мові на сучасному етапі на матеріалі записів у соціальних мережах та Інтернеті.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну відбулися зміни в мовній системі. Мовним маркером російсько-української війни 2022 р. стали новотвори, які закумулювали в собі весь спектр емоцій українського народу до агресора, його політичних поплічників в Європі та світі, а також ставлення українців до бездіяльності та пасивності переважної більшості росіян. Проаналізувавши повідомлення користувачів соціальних мереж, виявили, що існує тенденція до використання стилістично зниженої лексики, це пояснюється тим, що ставлення українців до загарбників, які прийшли на рідну землю вбивати, грабувати, нищити все довкола, негативне. У новотворах відображається ненависть та огида до них, напр.: *«Від злочинів рашистів у Маріуполі загинули понад 20 000 мирних жителів»*. Обсяг зневаги й люті, який відчують українці до нападників, впливає на зміни орфографічних норм. Не заперечують цьому явищу українські філологи, які рекомендують віднині писати назву країни росія з маленької літери. За аналогічним принципом пишемо з маленької прізвища всіх причетних до війни в Україні ворогів: *Ще недовго залишилось бункерному карлику путіну ховатись у своєму бункері на росії. Рашистського фюрера чекають лише поразки, міжнародний тр-бунал і смерть у муках*. Упродовж війни увійшли в мовну систему лек-семи: мордор (країна, яка існувала у вигаданому світі), ерефія (країна без власної землі, історії), расея, рашка (зневажливі слова для позначення країни-агресорки), бледіна (бледи́на) (ракетна атака), заукраїнити (спробувати забрати щось силою в невинного й отримати жорстку й сильну відповідь), ефект Чорнобаївки, чорнобаїти, день Чорнобаївки, Чорнобаївський трикутник (події, що повторюються знову, вчиняють раз за разом ідентичні безглузді вчинки, що несуть за собою важкі й болісні наслідки), наволонтерити (знайти щось потрібне навіть з-під землі), затридні (нереалістичні, малообґрунтовані плани, в які людина щиро вірить, хоча все її притомне оточення намагається підказати, що результату не буде), мак-ронити (робити дуже стурбований вигляд щодо певної ситуації, всім це показувати, але нічого не робити по суті), валять шольца (постійно обіцяти, але нічого не давати), арестовити (заспокоїливе повідомлення), шойгунити (запевнення в тому, що все йде за планом, поки насправді не так), кадирити (видавати бажане за дійсне), аналогов нет (щось, вигадане на росії), мамкувати (не виконувати простих дій задля збереження життя).

Отже, постійний розвиток мови в умовах війни зумовлює потребу до найменування нових явищ та життєвих реалій, при цьому спостерігається тенденція до збереження мовних зусиль. Як результат, виникають сленгові неологізми – новоутворені сленгові слова, що мають у собі конотацію новизни, знаходяться на етапі соціалізації та не є літературними. Вони відображають те, що знайоме всім українцям, звужуючи чи розширюючи попередні значення слів тощо. Найбільш поширеними є інновації, які показують ставлення до країни-загарбника та виконавців злочинних дій, оцінки ситуації, яка склалася в державі та великим бажанням перемоги Батьківщини та її захисників.

СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА В ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛАХ ПРО ВІЙНУ

Стилістично забарвлена лексика є потужним журналістським інструментом, який робить текст виразнішим та посилює його вплив на читача. Засоби масової інформації покликані відображати події, які відбуваються навколо, передавати весь спектр емоцій і нюансів, пов'язаних із сучасними подіями. На превеликий жаль, сьогодні війна – невід'ємна частина життя українців. Сирени повітряної тривоги стали звичним явищем, а люди постійно переглядають новини в ЗМІ, щоб дізнатися про останні події. Для відображення складної та багатогранної природи війни журналісти використовують стилістично забарвлену лексику. Її дослідження сприятиме глибшому розумінню мови та слів, що використовуються в журналістських матеріалах про війну. Розглядаючи стилістично марковану лексику, зауважимо, що до її кваліфікації в сучасній науці ще не вироблено єдиного підходу.

Традиційно зі стилістичного погляду лексику поділяють на стилістично нейтральну й стилістично забарвлену (І. Г. Чередниченко, А. П. Коваль, Л. І. Мацько, С. Я. Єрмоленко, А. П. Грищенко, О. Д. Пономарів та ін.), що й відбито в підручниках, лінгвістичних словниках та енциклопедіях.

Мета роботи – виявити функціональну активність стилістично забарвленої лексики, що використовується в журналістських матеріалах про війну.

Стилістично забарвлена лексика в журналістських текстах про війну має виразне інформаційне спрямування, виконує важливу комунікативно-прагматичну роль, надає висловленню експресивності й мовної динаміки. Серед лексичних вторинних найменувань переважають метафорично оформлені маркери на позначення окупантів, зокрема міфоморфні номінації *орки*, *іроди* та *зооморфні тварюки*, що реалізують не тільки інформативну функцію, а й слугують яскравим засобом впливу на читача.

Широкий спектр стилістичних особливостей досягається використанням лексики, що позначає негативний емоційний стан. Однак лексеми, що вияскравлюють мужність та майстерність українських захисників, реалізують супровідний позитивно оцінний відтінок.

УКРАЇНІЗМИ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ СТИЛІСТИЧНИЙ РЕСУРС МАСМЕДІЙНОГО ТЕКСТУ

Під час повномасштабного вторгнення росії значно зросла цікавість до української мови. Понад 1 мільйон 300 тисяч людей з усього світу вирішили вивчати українську мову після початку війни – це дані компанії Duolingo, що випускає програму для вивчення мов. Посилення впливу української мови показове. Насамперед це виявляється в збільшенні кількості українізмів як у текстах художнього й розмовно-побутового стилів, так і в мові ЗМІ, де вони виконують інформаційну, номінативну, а також експресивну функції.

Проблема запозичення й питання адаптації іншомовної лексики близькоспоріднених мов (явище метисації) викликає в мовознавстві чимало суперечок. Запозичення як лінгвістична проблема постійно привертає увагу науковців, зокрема її досліджували Б. Ажнюк, Д. Баранник, Н. Диб'як, Ю. Жлуктенко, Т. Кияк, І. Кочан, Л. Мацько, О. Стишов, Л. Струганець та ін. Сучасний вплив української мови, репрезентований у мові ЗМІ, частково описала І. Кошман.

Мета роботи – з'ясувати поняття українізмів та їх особливості вживання в масмедійних текстах.

Отже, українізми – це лексичні одиниці, запозичені безпосередньо з української мови внаслідок відповідних мовних контактів. Серед українізмів виокремлено лексичні одиниці українського походження, що репрезентують українські поняття та реалії, які символізують власне українську історію: *булава, війт, гетьман, універсал, чумак*; лексичні одиниці, що належать до складу неологічної лексики: *байрактарити, енлоїти, джавелінити, хаймарсити*.

Джерелом творення українізмів у масмедійних текстах стають процеси, події, які відбуваються в Україні. Вони часом сприяють оновленню виразних одиниць: *паланиця, дебахнуло*.

Особливе місце серед них належать українізмам, які виникли як засіб іронії: російський корабель пішов на..., доброго вечора, ми з України. Для досягнення різноманітних стилістичних ефектів як засіб вираження експресивного значення використовують українізми в медіатекстах, де вони репрезентують соціально-політичну ситуацію держави.

ВАЖЛИВІСТЬ ЧИТАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТУДЕНТІВ

Сучасні інформаційні технології допомагають зробити освітній процес більш досконалим, креативним, впровадити багато практичних наочних елементів. Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, що реалізується за технологіями дистанційного навчання.

Читання є одним із провідних каналів самостійного здобуття знань, розвитку й саморозвитку особистості, центральною ланкою самоосвітньої діяльності. Висока культура читання – найважливіша умова підвищення якості підготовки спеціалістів у ВНЗ.

Більшість дослідників і педагогів відзначають недостатній рівень читацьких умінь студентів вищих навчальних закладів, що ускладнює не лише навчальну, а й самостійну роботу. Студенти не володіють основними прийомами аналізу тексту, не вміють вибудовувати його логічну та смислову структуру, виділити основну думку твору. Вони зазнають значних труднощів при використанні в навчальній і практичній діяльності засвоєної в процесі читання інформації (С. М. Бондаренко, Г. Г. Гранік, В. А. Левіна, Л. А. Концева, І. Ф. Неволін, Н. В. Чепелева).

Мета роботи – визначити місце та продуктивність читання в структурі діяльності студентів в умовах дистанційної форми навчання.

Отже, читання є необхідним компонентом навчально-професійної діяльності студентів і потребує спеціальної організації упродовж усього періоду навчання. Найважливіший результат такого спеціально організованого навчання – формування готовності студентів до самоосвітнього читання в умовах дистанційної освіти як необхідного складника професійної культури фахівця.

Готовність до читання може бути визначена сформованістю в студентів основних компонентів читацької компетентності – когнітивної, комунікативної та операціональної.

Комплекс особистісних та інтелектуальних якостей студента, які дозволяють йому ефективно взаємодіяти з текстом, адекватно розуміти твір, вступаючи в діалог з автором, оцінюючи прочитане, виражаючи своє ставлення до нього, визначає читацьку компетентність в умовах онлайн-навчання.

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ОРАТОРА

Для фахівців володіння вербальними та невербальними засобами – невід’ємна частина професійної майстерності. Усім відомо, що людина реалізується та самовдосконалюється під час комунікації. Цим зумовлюється актуальність теми.

Метою роботи є дослідження вербальних та невербальних засобів комунікації оратора. Вербальні й невербальні засоби комунікації досліджували такі вчені: Флорій Бацевич, Юрій Косенко, Лариса Мацько, Алан Піз, Ярослав Радевич-Винницький та інші.

У процесі комунікації передавання інформації відбувається за допомогою двох знакових систем: вербальної та невербальної. Вербальна комунікація передбачає цілеспрямоване словесне передавання певного повідомлення. Успіх та ефективність мовного впливу значною мірою визначається змістовністю, багатством мовних засобів, культурою, виразністю мови.

Важливим аспектом вербальної комунікації є те, що на основі виступу оратора в слухачів формується певне враження про нього як мовну особистість і як професіонала. Більше того, як довели дослідження, деталі будь-якої промови людини оточення швидко забуває, але загальне враження про неї може зберігатися досить довго. Так, вдалий імідж промовця досягається його ораторськими здібностями, які доповнюються зовнішнім виглядом, фотогенічністю, харизмою. Силу харизми значною мірою доповнює мова оратора.

Невербальні засоби дають оратору змогу доповнювати своє словесне повідомлення. У цьому разі такі невербальні вияви можуть мати різні наслідки, адже вони здатні: підтверджувати вербальну інформацію; посилювати й акцентувати сказане, що збільшує ефективність комунікації; заперечувати її, що заважає правильному сприйняттю повідомлення. У свою чергу, спостереження за невербальною реакцією слухачів дає змогу ораторові оцінити, як сприймає оточення його промову. Важливо відзначити, що невербальні вияви мають більш спонтанний характер порівняно з вербальною інформацією, тому їх складніше контролювати.

Таким чином, опанування компонентів вербальної та невербальної комунікації важливе для забезпечення кращого взаєморозуміння оратора й слухачів. Усвідомлення промовцем особливостей власної системи вербальної та невербальної комунікації сприяє адекватному передаванню інформації.

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ НА -НО, -ТО В МОВІ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

Одним із важливих завдань курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є навчити студентів грамотно будувати речення і формулювати висловлювання у науковому стилі української мови. У центрі будь-якого висловлювання перебуває дієслово, тому і труднощі виникають найчастіше у вживанні дієслівних форм, зокрема безособових на -но, -то. Активні та пасивні дієслівні конструкції вивчали теоретики і практики Н. Бабиц, М. Гінзбург, О. Кочерга, З. Куньч, О. Сербенська, Ю. Шевельов та інші. Метою цього дослідження є виявлення тих моделей із дієсловами на -но, -то, що відповідають нормам української літературної мови і є органічними з точки зору її наукового стилю.

Безособові форми на -но, -то – це такі дієслівні форми, у яких особа є не діячем, а реципієнтом, тобто сприймачем, дії, вони передають стан, настрій суб'єкта, у них дія відбувається самостійно, незалежно від особи. У наукових статтях читаємо: «Особливу увагу у статті було зосереджено на застосуванні у корекційній роботі психо-корекційних технологій» (зі збірника наукових праць «Актуальні питання корекційної освіти», 2016), «Розкрито проблему сучасного етапу розвитку гімнастики спортивної (чоловіки)» (з фахового журналу «Теорія і методика фізичного виховання і спорту», 2022). Саме такі конструкції притаманні науковому стилеві української мови. Однак подекуди трапляються випадки помилкового вживання інших конструкцій у випадках, де стилістично і граматично вмотивованими мали б форми на -но, -то: *«Зазначається, що для того, щоб населення жило більш усвідомленим способом життя та активно проводило дозвілля, мотивації та надання медичних послуг буде недостатньо». Правильно побудувати процитоване речення потрібно так: «Зазначено, що для того, щоб населення жило більш усвідомленим способом життя та активно проводило дозвілля, мотивації та надання медичних послуг буде недостатньо», оскільки слід підкреслити саме результативність дії, а зворотнє дієслово на -ся взагалі вказує на неможливість об'єкта під час дії. Також грубим порушенням є використання у конструкціях на -но, -то орудного відмінка зі значенням суб'єкта дії: *«Перші розробки модельних характеристик висококваліфікованих спортсменів зроблено вітчизняними ученими», *«Нами підтверджено дані науковців». Такі речення правильно сформулювати так: «Перші розробки

модельних характеристик висококваліфікованих спортсменів *виконали вітчизняні вчені*» (логічний підмет є граматичним), «У роботі *підтверджено дані науковців*», бо в безособових реченнях суб'єкт не може існувати за визначенням, а от наявність знахідного відмінка при формах на -но, -то, як зауважив О. Потебня, є цілком природним для українського синтаксису. До того ж, названі помилкові конструкції позбавлені змісту, адже, наприклад, дані можна підтвердити фактами, а не людьми.

Тож у цій невеликій розвідці було здійснено спробу проаналізувати особливості вживання безособових дієслівних форм на -но, -то, на прикладі фахових наукових текстів розглянуто помилкові конструкції та запропоновано граматично і логічно правильні, що є більш органічними для синтаксису української мови. Підкреслено, що форми на -но, -то варто активніше залучати до наукового стилю української мови, оскільки вони допомагають якнайточніше і якнайстиліше висловити думку науковця.

УДК 659:004(81-13)

Бондарчук К. С.¹, Юсов В. І.²

¹ доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-112 НУ «Запорізька політехніка»

УСНА РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному світі надзвичайно важливою є успішна комунікація з людьми незалежно від їх віку, статусу, країни перебування, уподобань тощо. Наше суспільство найкраще сприймає інформацію, зручну для кожного індивіда, яка справляє враження, стимулює мислення, викликає певні емоції. Проблему складників успішної комунікації досліджують як зарубіжні (М. Вебер, Г. Года, М. Маклюен), так і українські вчені (О. Зернецька, С. Квіт, О. Холод) та інші. Однією з найбільш дієвих форм комунікації представників сфери послуг та виробництва з потенційними партнерами є рекламна презентація, яку здійснюють різними каналами, найбільш ефективний з яких – вербальний.

Мета нашої роботи – визначити основні закономірності успішної усної реклами. Рекламна комунікація – це процес донесення до відповідної аудиторії певних ідей, фактів, продуктів з метою їх просування в країні та світі. Визначальним завданням під час складання тексту рекламного повідомлення є визначити адресата, адже різні споживачі рекламованого продукту по-різному реагують на один і той самий факт чи подію. Текст має бути структурованим, складатися з трьох основних компонентів: твердження – супроводження фактами – емоційна

складова. Фактичний матеріал слід викладати просто, доступно, лаконічно; він повинен супроводжуватися підтвердженими статистичними даними, інфографікою, що унаочнює твердження. Для досягнення емоційного впливу варто добирати яскраві приклади з життя представників певних вікових, статусних, професійних груп, яким адресована реклама. Будь-яка успішна рекламна комунікація має бути чітко спланована, визначена її мета, спрогнозовані інтереси споживачів рекламного продукту. Варто попередньо вивчити запити адресата, зокрема ту можливу інформацію, яка вже може бути відомою, продумати аргументи, що викличуть зацікавленість. Слід також визначити канали комунікації, найбільш запитані в суспільстві, серед яких – радіо, телебачення, соціальні мережі, безпосереднє спілкування тощо. Важливо добирати грамотні, влучні мовні засоби залежно від складу слухачів, щоб людина відчувала особливе ставлення до себе, власну цінність, емоційну близькість. Це, перш за все, напрацьовані українською традицією формули вітання, звертання, вибачення, компліменти, мовні кліше, що заохочують до участі в комунікації. Важливо супроводжувати рекламний матеріал засобами візуалізації, адже проілюстрована інформація привертає увагу, сприяє кращому сприйняттю та запам'ятовуванню. Для реклами економічної тематики важливо добирати перевірені статистичні матеріали у вигляді графіків, діаграм та ін. Дуже важливим елементом успішної реклами є зворотний зв'язок, розуміння, наскільки аудиторія сприйняла викладені ідеї, оцінила певні дії чи пропозиції. Основними формами для отримання зворотного зв'язку є обговорення, обмін запитаннями та відповідями, дискусія. Ефект рекламної комунікації багато в чому залежить від емоційного впливу на аудиторію, тому слід планувати та прогнозувати, яку саме емоцію має викликати пропонований текст.

Отже, успішна рекламна комунікація має бути чітко спланована, визначена мета, сфокусована на цільовій аудиторії. Пропонований текст слід чітко структурувати за будовою, наповнювати зрозумілим і цікавим змістом, супроводжувати фактами, статистичними даними. Інформацію варто подавати візуалізовано, правильною літературною мовою з урахуванням напрацьованих українською традицією мовних формул, що сприятиме налагодженню позитивного емоційного сприйняття.

РЕКЛАМА ЯК ВИЯВ СТАВЛЕННЯ ДО ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ

В українському суспільстві традиційно склалося доволі негативне стереотипне уявлення про осіб поважного віку. Переважна частина людей вважає, що особам старшого віку властиві негативізм, консерватизм, упертість, підвищена вразливість, дріб'язковість, дратівливість, зовнішня непривабливість. Для них характерні фізична та розумова слабкість, невдоволення міжособистісними відносинами; стереотипні обов'язки і заняття – домашнє господарство. Але для спростування таких уявлень про цю категорію осіб на сьогодні існує чимало засобів, серед яких доволі ефективною є сучасна реклама. Питання стереотипних уявлень про таких людей досліджували О. Березіна, І. Вялкова, К. Шендеровський та ін.

Мета нашого дослідження – описати мовні особливості та засоби візуалізації в сучасній рекламі для спростування негативних стереотипів у ставленні до людей поважного віку. На сьогодні матеріали засобів масової інформації, серед яких важливе місце посідає реклама, демонструють трансформацію образу літніх людей у бік толерантності та прийняття. Вони продовжують працювати, ведуть активний спосіб життя, перестають бути відсталою соціальною групою, розуміються на сучасних тенденціях у різних галузях знань, хоча й багато в чому дотримуються традиційної соціальної ролі – догляд за онуками, робота на присадибній ділянці, ведення домашніх справ. Наприклад, просування образу активної, позитивно налаштованої, обізнаної на побутовій техніці літньої людини є темою реклами мобільного оператора «Київстар». У ролику з ключовою фразою «Ну, і гад же ти, Валерчик» дотепно обіграна омонімічна пара «гад же ти» і «гаджети» руйнує стереотип, що літні люди не розуміються на техніці. У рекламі під назвою «Одеса-мама» літня жінка не соромиться демонструвати свій талант, співаючи не тільки для онука, але й на балконі для всієї вулиці. Реклама однієї з торгових марок, де бабуся хоч і робить продуктові заготовки на зиму й піклується про харчування онуків, візуалізовано, завдяки рожевому ретромобілю та сучасному одягу, активну людину, яка дотримується молодіжних трендів. Правда, не цілком доречною, на наш погляд, є реклама торгової марки «Kresko», у якій викладач університету поважного віку розповідає про свої улюблені снеки. Досить поширеною є реклама різноманітних медичних засобів, у яких важливу роль відіграє усне мовлення учасників, причому часто підтверджуючи стереотипні уявлення про

зовнішність та стан здоров'я людей навіть не пенсійного віку. Наприклад, рекламуючи мазь для суглобів, сусідка бадьорим голосом запитує про здоров'я у чоловіка, який ледве піднімається сходами, тяжко дихає і старечим голосом відповідає: «Та яке там здоров'я на шостому десятку». Дещо дивно виглядає реклама таблеток від кашлю «Грипго» у вигляді мюзиклу, де різного віку пасажери автобуса радісно співають про лікувальні властивості цього препарату. Слід, на наш погляд, більш уважно ставитися до мовного оформлення реклами. Зокрема, у рекламі крему «Долгіт» пропонують жовтий крем, і не зовсім зрозуміло, жовтий він за кольором, адже туба щільно закрита, чи пакуванням. У рекламі іншого протизапального засобу зазначають, що його слід застосовувати для лікування ніг та литок, мабуть, не розуміючи, що означає слово «литки».

Отже, наведені приклади реклами утверджують гуманістичні стосунки в сучасному суспільстві. Рекламні тексти, незважаючи на деякі візуальні та мовні недоречності, руйнують усталені стереотипи щодо літніх людей, їхнього способу життя, поглядів на світ, рис характеру тощо.

УДК 811.111'255.2

Миронюк Л. В.¹, Грек Д. А.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-812 НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ТЕКСТІВ ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Особливості тексту в різних аспектах вивчали як зарубіжні (М. М. Бахтін, Б. М. Гаспаров, Т. А. ван Дейк, Х. Ізенберг, Д. Фівегер), так і вітчизняні мовознавці (Ф. С. Барцевич, Н. В. Гуйванюк, Г. В. Матвєєва, Л. П. Науменко, Т. В. Радзівєська й ін.). Однак тексти технічної документації ще потребують докладних наукових лінгвістичних студій. Мета цієї роботи – дослідити структурні особливості текстів технічної документації.

Під поняттям «технічна документація» розглядаємо сукупність документів необхідних і достатніх для безпосереднього використання на всіх стадіях життєвого циклу виробу. Розрізняють такі її види: конструкторська (сукупність конструкторських документів, що містять дані про процес конструювання, виготовлення, контроль, постачання, експлуатацію та ремонт виробу), технологічна (документи щодо технологічного процесу виготовлення виробу) і програмна (сукупність документів, що містять відомості необхідні для розроблення, виготовлення, супроводу й експлуатації програм) документація. Конструкторська документація за ДСТУ 2.102-68 включає в себе графічні і текстові документи. У текстах технічної

документації використовуються терміни, аббревіатура (СБ – складальний кресленик, СЕЗ – схема електрична принципова), нейтральна в емоційно-оцінному сенсі лексика та фразеологія. У найменуваннях виробів, які складаються з кількох слів, не першому місці розміщують іменник (колесо зубчасте, кришка передня). Спеціальні знакові системи, формульні та таблично-графічні текстові компоненти, креслення разом із вербальними засобами формують цілісність тексту документа. С. П. Кушнерук зауважує, що в конструкторських та деяких інших технологічних документах вербальні компоненти є допоміжними стосовно невербальних. Фахівець насамперед читає схему, яка є основою технічного документа, а вербальні складові – це додаткові пояснення й коментарі. Інформація репрезентована в технічній документації характеризується безособовістю, логічністю та об'єктивністю. І. С. Алексєєва вважає, що нові дані, що містяться в технічних текстах, гуртуються на значному обсязі невідомого – знайомого лише спеціалісту. Саме тому вони призначені для комунікації фахівців із певної галузі знань.

Отже, у технічній документації найважливіша інформація зазвичай передається невербальними компонентами, зокрема схеми, графіки, формули. Вербальні засоби у структурі таких текстів виконують допоміжну функцію.

УДК 81-115

Миронюк Л. В.¹, Юренко С. А.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-322 НУ «Запорізька політехніка»

ФУНКЦІЇ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ: АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Питальні речення (ПР) були предметом наукових розвідок таких науковців, як І. Р. Вихованець, С. Ф. Гедз, В. А. Гладка, Є. Є. Кобчук, О. Г. Почепцов, І. В. Шевченко та ін. Мета нашої роботи – розглянути функції питальних речень з погляду комунікативної культури українців.

ПР: *Як справи? Що нового (доброго, хорошого)? Як ведеться? Як поживаєте?* – в українській комунікативній культурі виконують фатичну функцію, бо вживаються для встановлення контакту, а значення запиту інформації є додатковим. Також є речення, що містять питання про дозвіл на отримання інформації: *Чи дозволите (дозвольте) запитати (поцікавитися)...? Чи (не) можу я Вас запитати? Чи (не) міг би я Вас запитати?* Вони сприяють встановленню контакту і передбачають реакцію згоди або відмови продовжувати далі комунікативний акт.

Можемо виокремити ПР, що містять пропозицію, яка потребує неоднозначної реакції співрозмовника, як-от: *(Чи) Ви побудете в нас ще? (Чи) ми почекаємо на нього? Може б, випили чогось? Кави або чаю?* Тобто мовиться про те, що комуніканти, дотримуючись принципу ввічливості, ініціює можливість вибору відповіді – позитивної (згоди) чи негативної (відмови). Урахування бажання співрозмовника (виконання / не виконання запропонованої дії, емоційно-експресивне ствердження чи заперечення) є важливою прагматичною ознакою ввічливого питання, зокрема: *Чи можна на хвилинку зайняти вашу увагу? Не могли б провести вечір з нами?* Також, виражаючи прохання, ПР можуть містити прихований наказ, наприклад: *Чи не могли б ви подати звіт за тиждень до зазначеного в наказі терміну.* Тож прямої вказівки немає, сентенція наче виражає прохання, але очікувана дія зрозуміла обом мовцям.

ПР-запрошення: *Чи можу запросити Вас...? Ви не дасте згоди запросити Вас? Ви не проти пообідати зі мною? Як Ви ставитеся до того, щоб завтра зустрітися?* тощо – характерні для ділової комунікації. Такі вирази є категоричним спонуканням до дії, тобто за адресатом зберігається право вибору – погодитися або ж відмовитися.

Отже, ПР в українській комунікативній культурі сприяють врегулюванню міжособистісних стосунків співрозмовників. Вони можуть виконувати як фатичну (встановлення мовленнєвого контакту) так і спонукальну (мовці звертаються з проханням, просять дозволу, висловлюють пропозиції, дають поради чи навіть накази) функції.

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

УДК 159.98:159.942

Арсентьєва Г.О.

канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОЕКТИВНІ МЕТОДИКИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Сьогодні стрес став нашим постійним супутником, адже війна в Україні докорінно порушила відчуття безпеки і призвела до стресу, психологічні наслідки якого можуть бути небезпечними для здорового майбутнього і дорослих, і дітей. Одним з способів у боротьбі з цією ситуацією є проєктивні методики такого психологічного напрямку, як арт-терапія, яка часто використовує проєктивні методики реабілітації і адаптації людей засобами мистецтва та самовираження в мистецтві. На сеанс до психотерапевта люди не поспішають. Це відбувається лише, коли виявляється, що це єдиний вихід і людина не здатна самотійно впоратися з проблемою. Але на тренінги з арт-терапії люди йдуть самі – причому навіть ті, хто має в емоційно-поведінковому плані труднощі та відхилення – це арт-терапія. Основний принцип арт-терапії – «тут і зараз», тобто проєкція тих або інших відчуттів, подій і переживань в даний час і в реальну дію. У процесі арт-терапії виникає перенесення, контрперенесення емоцій і емпатія між учасниками.

Засновниця арт-терапевтичного напрямку в США М. Наумбург характеризує арт-терапію як «техніку, що дає змогу людині виражати внутрішньопсихічні конфлікти у візуальній формі і поступово переходити до їх усвідомлення і вербалізації». Протилежної думки притримується Е. Крамер. Художній педагог за освітою, вона вважає, що «арт-терапія впливає таким чином, що продукт образотворчої діяльності сублімує агресивні тенденції автора й попереджає тим самим їх безпосередній прояв у вчинках». Актуальним є підхід М. Лібман, яка під поняттям арт-терапії розуміє використання засобів мистецтва для передачі почуттів та іншого змісту психіки людини з метою зміни структури її світовідчуття.

Зазначимо, що на сьогодні виокремлюють чотири варіанти застосування арт-терапії:

- 1) пасивна арт-терапія – передбачає аналіз та інтерпретацію картин (репродукцій), фотографій учасниками арт-терапевтичного процесу для «лікування»;
- 2) активна арт-терапія – зосереджена на самотійній творчій діяльності, яка розглядається як лікувальний чинник;
- 3) поєднання пасивної і активної арт-терапії;

4) навчання учасника арт-терапевтичного процесу творчій діяльності і вибудовування взаємин з арттерапевтом.

Існуючи проєктивні методики можна згрупувати таким чином:

1) методики структурування (або конститутивні) – тест чорнильних плям Роршаха, тест «хмар», тест тривимірної проєкції. Досліджуваному пропонуються доволі «аморфні» зображення, яким він має надати сенсу. Передбачається, що в процесі їх інтерпретації, надання їм сенсу респондент проєкує на «тестовий матеріал» свої внутрішні настановлення, прагнення та очікування;

2) методики конструювання (або конструктивні) – MAPS, «тест світу» і його численні модифікації. Пропонуються так звані 24 оформлені деталі, моделі об'єктів (фігурки людей і тварин, моделі будинків, машин, літаків, дерев і т. ін.), з яких потрібно створити «осмислене ціле» (сконструювати «малий світ») та пояснити його;

3) методики інтерпретації – ТАТ, тест фрустрації Розенцвейга, тест Сонді. Досліджуваний має витлумачити, пояснити, інтерпретувати ту чи іншу подію, ситуацію, яка передбачає неоднозначну інтерпретацію;

4) методики катарсису – психодрама, проєктивна гра. Пропонується ігрова діяльність у спеціально організованих умовах;

5) методики доповнення (так звані адитивні методики) – незакінчені речення, незакінчені розповіді, асоціативний тест Юнга та інші асоціативні техніки;

6) методики вивчення експресії – аналіз почерку, особливостей мовленнєвого спілкування, міокенетична методика Мира – Лопеца;

7) імпресивні методики – приміром, тест Люшера, хоч стимулами можуть бути будь-які об'єкти живої й неживої природи. Ґрунтуються на вивченні результатів вибору стимулів із низки запропонованих;

8) методики вивчення продуктів творчості – тест малювання постаті людини (варіанти Д. Р. Гуденау і К. Маховер), тест малювання дерева К. Коха, тест малювання будинку, малювання пальцем та інші малюнкові техніки та їхні модифікації. Відмітною особливістю проєктивних методик є те, що в них використовують невизначені, або так звані слабоструктуровані, стимули, які створюють оптимальні умови для найрізноманітніших проявів внутрішнього світу людини.

Підводячи підсумки, хочу зазначити, що арт-терапія – це найкраща інноваційна реабілітаційна технологія, що є сукупністю проєктивних методик. Усі вони створюють умови для реабілітації і адаптації людини у соціумі. Арт-терапія допомагає звільнитися від конфліктів і сильних переживань за допомогою розвитку уваги до почуттів, посилення власної особистісної цінності і підвищення художньої компетенції.

ЦІЛІСНІСТЬ ЛЮДИНИ В УМОВАХ НЕБЕЗПЕКИ

Поняття «цілісність» передбачає розуміння принаймні трьох специфічних рівнів цілісності: цілісність структури (морфологічний рівень); цілісність внутрішніх зв'язків (функціональний рівень), що обумовлює процеси життєзабезпечення; цілісність розвитку (організаційний рівень) [1]. Проектування змісту поняття «цілісність» на людину відкриває наступні уточнення. Цілісність людини забезпечується динамікою зв'язків між структурними компонентами її ества, а саме фізичною, психічною, соціальною, духовною. Динаміка внутрішніх зв'язків між фізичною, психічною, соціальною, духовною компонентами ества людини сприяє набуттю нею нових властивостей. Такою новою властивістю є, наприклад, розвиток дитини в підлітка; розвиток особистості; факт набуття здібностей яснобачення, яснорозуміння, лікувальної здатності тощо.

Морфологічний рівень цілісності людини відображає наша фізіо-психо-соціо-духовна структура – наш організм. Всі складові структури організму (тілесність, психічність, соціальність, духовність) також є динамічними і їх взаємозв'язок має переважати зовнішній вплив на людину. Функціональна цілісність людини – це рівень нашого здоров'я – тілесного, психічного, соціального, душевного, духовного тощо. Таким чином, морфологічну і функціональну цілісність людини презентує наш здоровий організм. Сутність здоров'я – це функціонування і саморегуляція. Відповідно, їх налагодження і має бути одним з предметів нашої уваги.. Прикладом організаційної цілісності людини може бути особистість, як нова якість, нові здібності людини. Сутність особистісного розвитку полягає в самоорганізації.

Таким чином, цілісність людини передбачає функціонування, саморегуляцію і самоорганізацію її структури (тілесності-психічності-соціальності-духовності). Як людині визначити свій стан морфологічної цілісності? Варто пізнавати своє ество, знайомитись із його компонентами, вивчати свої тіло, душу, психіку, свідомість, свої соціо-духовні здібності тощо, зважувати на них. Це шлях віднаходження своєї структури, шлях самопізнання. Наприклад, віднайдення соціо-духовної компоненти своєї структури відбувається шляхом подолання егоїзму, навчання любові, практики безкорисливої діяльності тощо. Розпрацьовуючи хоча б одну

будь-яку з компонентів структури ества людини (тілесність-психічність-соціальність-духовність) людина розвиває й інші.

Як людині визначити свій стан функціональної цілісності? Саме своєю здатністю до саморегуляції. Наприклад, спроможністю скеровувати свої психо-фізичні і соціо-духовні стани. З позицій філософії смисловими, ціннісними, світоглядними індикаторами функціонального рівня цілісності є принципи Правди і Волі як відповідність між думками, словами і діями. Правда в думках, словах, діях корелює структуру людини, а Воля є джерелом сили здійснення цієї роботи. Уявіть, що відбувається в зв'язках нашої структури (тілесність-психічність-соціальність-духовність) коли ми думаємо одне, говоримо – друге, робимо третє! Життя в Правді і Волі – це свідчення функціональної цілісності людини. Ці принципи можна взяти як світоглядні орієнтири в своєму житті. Яким чином вони програються в житті людини? Робота – за покликанням (Григорій Сковорода ідея «сродної праці»), родина – в любові, стосунки з іншими – в повазі. І як наслідок : світ відгукується, плани реалізуються, мрії здійснюються. А якщо ні? Дивимось Правді «в очі», визнаючи різноманітність світу, оберігаємо себе, і віднаходимо в собі силу Волі діяти.

Організаційна цілісність людини формується на підставі реалізації морфологічної і функціональної цілісності. Тож, формування нових здібностей і нових якостей, які стануть перепорою для стресів, травм, відбувається за умови розвитку компонентів структури нашого ества, та вдосконалення саморегулятивних і самоорганізаційних зв'язків між ними.

Цілісність людини в умовах небезпеки, агресії, війни виявляється ще більш складним питанням. Як тримати в цих умовах? Базовою є морфологічна цілісність: фізіо-психо-соціо-духовна структура нашого життя. Для цього треба бути уважним до небезпеки, готовим до відсічі агресії на засадах соціальності і любові. Нехтування небезпекою, потурання агресору – це відсутність Правди і Волі, що призводить до руйнації цілісності, втрати структури свого ества. І, якщо подолання егоїзму і навчання любові це індивідуальна саморегуляція, то протистояння загрозам і агресору за своєю сутністю є соціальною самоорганізацією. Сучасний глобалізований світ такий щільний, що потурання агресору в будь-якому місці створює загрозу для всіх. Про сучасні події в світі можна говорити і як про набуття світовою спільнотою здатності до самоорганізації, і як про самоорганізацію нашої Планети.

Трапляється, що Правду, Волю, Любов, Єднання сприймають як абстрактні етичні цінності, чи ідеали, але це – принципи зв'язку компонентів структури людини. Саме тому вони гідні бути принципами життєдіяльності, світоглядними орієнтирами, інструментами побудови гармонійних відносин зі світом. Це ті принципи на яких і можливо

вибудовувати себе і своє життя, адже саме вони відкривають шлях до нових здібностей, що за визначенням знівелюють стресове і травматичне навантаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаревич І. Духовна цілісність особистості: дійсність і перспектива: монографія. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2008. – 162 с.

УДК 1:378(008)

Бондаренко О. В.

д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЩОДО ОСВІТИ

Сучасна соціокультурна дійсність – як гетерогенна, мінлива, багатоваріантна, плюральна – спричиняє виникнення нових й нових підходів щодо її представлення, часто-густо несумісних й альтернативних, які дають змогу репрезентувати реальність і людину у розмаїтті різних парадигм. Явище освіти – цілком підлягає такому баченню, більше того, потребує його, оскільки перебуває чи не на основному перетині усього гуманітарного знання про людину і світ. Явище освіти постає міждисциплінарною й інтегративною цариною знань, акумулюється досягненнями та стимулюється проблематикою педагогіки, психології, соціології, культурології, правознавства тощо, формою концептуалізації освіти як явища виступає філософія освіти. Цікаво, що термін «філософія освіти» вперше з'явився ще у 1911-1913 рр., в енциклопедії, надрукованій у США, там же у 1941 р. було створено й товариство з філософії освіти. Проте сам напрям філософії освіти почав формуватись у 1960-х рр.; проблематика філософських засад освіти стає предметом обговорення на різних міжнародних конгресах, займає важливе місце у викладанні філософії в західноєвропейських країнах та США (зокрема, у 1998 р. темою Всесвітнього філософського конгресу стала «Пайдея: філософія у вихованні людини», а Міжнародної конференції у Відні 2002 р. «Пайдея для ХХІ ст.»).

З кінця ХХ ст. дотепер багатоаспектні філософські дискусії щодо змісту та форм освіти у сучасному світі не припиняються, в них перетинаються, суперечать, взаємодіють, створюються конкуруючі підходи, концепції, напрями, а взаємною критикою стимулюється й просувається процес кардинальних змін у системі освіти.

Через особливості сприйняття світу, притаманні сучасному етапу історії людства, через урахування тенденцій, що напрацьовуються сьогодні у діалозі світових культур, через розмаїття аналітико-методологічних принципів аналізу, сучасний філософсько-освітній дискурс фокусується, зокрема, на такому:

– орієнтація на світоглядний плюралізм, на розширене тлумачення раціональності, на синтез класичних та постмодерністських положень, на звернення до культурологічних, герменевтичних, феноменологічних, лінгвістичних, феміністських, синергетичних тощо методів аналізу до широкого спектру освітніх концептів;

– переорієнтація освіти на людину як самоцінність; освіта як самоствердження особистості (як *Homo educandus*), посилення індивідуалістичної спрямованості освіти; критика тоталітарних підходів в освіті, позбавлення її від панування відчужених структур та ідеологій; натомість проголошення навчання критичному розуму і становленню відповідного стилю життя;

– оскільки реальність може виражатися лише через особистісну інтерпретацію, й таких інтерпретацій може бути безліч, освіта припускає свідоме конструювання суб'єктами навчального процесу соціальної реальності шляхом переосмислення існуючого інтелектуального досвіду та формування нових знань;

– абсолютизація ролі діалогу у міжлюдських стосунках, він стає засадничим принципом побудови освітнього процесу; комунікативна природа навчання;

– презентація освітою нового образу людини, яка має розглядатися не лише як біосоціальна, а й як духовна істота, що сутністю людини є, перш за все, людяність;

– постмодерністська спрямованість на так звану деконструкцію гранднаративів (в освіті); проти диктату теорій, систем у педагогіці, за плюралізм освітніх практик та нові форми виробництва знань.

Важливим чинником у розумінні та розгортанні освітнього середовища сьогодні є процеси глобалізації – й, отже, розпізнавання однієї освітньої системи іншою в європейському просторі, освітній процес як багатоваріантний, гнучкий, відкритий, полісуб'єктний і такий, що ґрунтується на цінностях європейської культури та визнає національні особливості освітніх систем окремих країн.

Розуміння освітньої сфери як відкритої, складної, нерівноважної системи, де діють нелінійні процеси й впливи сумісного пошуку та створення агентами освітнього процесу знання, що вибудовується, переважає сьогодні в Україні. Тим не менш, формування освітніх стратегій та освітніх ідеалів мають слугувати, фактично, тому, щоб у результаті освіти людина ґрунтовніше опановувала світ і саму себе, причому не окремо, а в єдності, що відкриватиме їй суттєві перспективи, індивідуальні та як соціальної постаті. При цьому слід не забувати про те, що розвиток освіти є потребою, без задоволення якої суспільство не має майбутнього.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Світ дуже активно змінюється, змінюються навички та компетентності. Активно використовуються різноманітні навички он-лайн навчання студентів. Останнім часом, приблизно три роки, складно уявити трансформації, які відбуваються у сучасного покоління. За допомогою сучасних програм, можливо, знаходячись в різних куточках світу проводити навчання. Дистанційно можна впроваджувати різноманітні форми, для отримання різних результатів діяльності провідних фахівців, якими в майбутньому будуть студенти. Сучасні молоді люди дуже активно використовують на свій розсуд технології із власного досвіду на даний момент, і тепер у них є хороший і новий рівень інформаційної грамотності.

У сучасних умовах існувати в суспільстві не можливо, вони повинні самостійно використовувати теорію (основні ідеї та наукові дані) та практичні знання (спілкування з однолітками, будувати взаємовідносини з освітою, спілкуватися в суспільстві, робити пошук цікавої інформації в Інтернеті та використовувати її для навчання).

Успіх не обмежується знаннями чи освітою. Ефективність навчання це зв'язок між знаннями та діями в людському досвіді. Успіх – це насамперед результат саморозвитку людини, професійного та особистісного зростання, професійного та життєвого досвіду. Усі рівні сучасного успіху є персональними. Пристрасть, знання, самосвідомість і самовираження в професійній діяльності. При завершенні програми навчання випускник університету повинен набути достатніх навичок для самостійної роботи, керувати робочим часом і займати активну позицію по відношенню до своєї роботи. Під час навчання відбувається зростання, завдяки отриманню книг загального знання, засвоєнню різних методів читання, роботи, демонстрації книг. Якщо ви взагалі хочете чогось досягти, ви повинні мотивувати студента, який хоче цього досягти. Жодних результатів неможливо досягти без мотивації. На жаль, сучасні студенти настільки духовно та морально розгублені, що не можуть знайти мотивацію для своїх цілей. Мотивацію шукають в одних і тих же групах в соціальних мережах, на форумах або в чужих публічних роботах. Але варто знати одну важливу річ: ніхто не може допомогти вам знайти мотивацію.

Сучасний світ дуже багатогранний, і освічена і розумна молода людина, повинна знайти свої місце в ньому.

ПОХОДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ЗА Е.ДЮРКГЕЙМОМ: ВІД ЕЛЕМЕНТАРНИХ ДО НАЙСКЛАДНІШИХ ФОРМ

У своїх пізніх дослідженнях стосовно елементарних форм релігійного життя Е.Дюркгейм досліджує тотемну систему Австралії. Він доходить висновку що тотемізм є універсальною та первинною формою релігійного то що давні люди ніколи не вшановували нічого окрім «колективної реальності», трансформованої вірою.

Він розглядає релігію не як щось первинне, таке що відображає глибину непізнаного, потойбічного, а лише як «соціальний факт». Тому він заявляє, що релігія – це історичний досвід людства, при чому досвід глибокий та безперервний.

Вона очевидна як соціальний факт і тому є дійсною реальністю. Так Е.Дюркгейм вбачає багато позитивного, але не тому що вона має реальний об'єкт поклоніння, а тому що вона є поєднанням вірувань і практик що солідаризують суспільство, об'єднують в одну моральну спільність. Цю визначення Е.Дюркгейм відносить до будь-якої релігії – від найелементарнішої до найскладнішої. Він обирає для досліджень тотемізм як елементарну форму релігії, яка на його думку є первинна, тобто жодна інша форма не передує ній.

Тотем відповідно до Е.Дюркгейма – це передусім ім'я соціальної спільності – клану – члени якого поєднані між собою уявленням про спорідненість один з одним через певного спільного прасура тваринного або рослинного походження. Тотем це не стільки ім'я скільки емблема, знак. Татування – позначення того що цей індивід – живий або мертвий – належить до певної соціальної спільності і не до жодної іншої. Тотем – символ колективності, позначення клану як єдиного цілого.

Е.Дюркгейм вважає що тотемізм це не релігія поклоніння певним тваринам, рослинам чи людям, це релігія поклоніння анонімній знеособленій потужній силі – соціальній спільності. Так релігія завжди ґрунтується на розмежування священних та профанних речей, стосовно яких мають дотримуватись різних моделей поведінки. Джерело ж релігійного життя – соціальний спосіб існування людей. Тож, релігія існує не тому що існує індивід, що споглядає про світ, а тому що існує суспільство – особлива реальність, які відрізняється від суми реальностей індивідів, що його складають. І ритуали спрямовані на формування та підтримання сакральності

соціальної реальності необхідні для нормального функціонування соціально життя так само як продукти харчування для нормального функціонування фізичного організму. Саме завдяки ритуалам стверджується та підтримується група, яка необхідна індивіду оскільки його існування поза групою видається неможливим.

Будучи породженням суспільства, релігія укріплює соціальну сполученість та формує соціальні ідеали. Тож релігія – це символічне вираження суспільства, тому схиляючись перед тими чи іншими священними об'єктами, людина насправді схиляється перед суспільством – «реальним» об'єктом всіх релігійних культів.

УДК 330.88

Коваль В. М.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ЕТИКА ПОСТЕКОНОМІКИ

У постекономіці переважає декадентська виродницька особистість, що втратила здатність до справжньої внутрішньої мобілізованості і зосередженості... Вона більше не хоче займатися організацією матеріального виробництва та іншими заняттями, що вимагають зусиль. На зміну трудовілку індустріальної епохи приходить гедоніст–споживач, «людина споживаюча», чужа внутрішньої мобілізованості та трудової аскези своїх предків. На мові філософів ця метаморфоза особистості позначається як «перетворення Едіпа на Нарциса» – перехід від епохи заборон та обов'язків до епохи гедоністичної розслабленості та споживчого самолубування.

Подібні антропологічні зрушення суттєво змінюють місце та роль «економічної людини» у господарському житті. Ще В. Зомбарт зауважив, що для «економічної людини» сама людина з мети стає засобом: «Жива людина з її щастям і горем, з її потребами та вимогами витіснена з центру кола інтересів і місце її зайняли дві абстракції: нажива та справа». Для «економічної людини» значення мають лише інструментальні ринкові цінності, що зводяться до універсального безособового мірилу ринкової ефективності – до грошей. До позаринкових духовних цінностей, якщо вони не впливають на рентабельність бізнесу, економічна людина байдужа. Але принцип «економічної людини» – принцип суто абстрактний. До останнього часу в реальному господарському житті абстрактна «економічна людина» співіснувала з конкретною «людиною господарською» – суб'єктом продуктивної, продуктивної економіки. Соціальний тип трудівника і

господаря (селянина, підприємця, робітника) орієнтований на тривале докладання зусиль і довгострокову віддачу від вкладених у справу коштів. Тому для господаря–виробника значення мають не лише ринкові мотиви негайної прибутковості, а й усі цінності, пов'язані з його довготривалою прихильністю до даного культурно–географічного ареалу: національні традиції, стабільність суспільства, природа, державні інтереси. Господар–трудівник, на відміну «економічної людини», пов'язані з навколишнім світом почуттям інтимної, внутрішньої прихильності, не підлягають універсально–ринковим оцінкам.

«Нарцис» як домінуючий суб'єкт епохи пізнього модерну позбавлений прихильності до навколишнього світу, об'єктом його устремлінь є виключно примхи власної індивідуальності. Це призводить до гіпертрофії абстрактних ринкових принципів у сучасній глобальній економіці, до придушення раніше виключно значущого типу господаря–трудівника в ім'я зручності та вигоди «людини економічної». Байдужість до будь–якого ціннісного контексту утворює ідейне середовище для домінування «економічної людини». Критерії ринкової целераціональності та утилітаризму стають масовими стереотипами поведінки людей.

Пізно–модерністська «прихильність» (байдужість) до всіх цінностей веде до неявної апологетики аморальних економічних практик. Грошові спекулянти – суб'єкти віртуальної фінансової економіки та корупціонери країн периферії, які розпродують накопичене предками національне багатство, – вже не беруть до уваги моральні норми, які раніше обмежували їхнє прагнення до наживи. Для глобальної «економічної людини» вкрай необхідне усунення базових некомерційних цінностей (національної ідеї та національних інтересів, звичаїв та традицій), які стримують експансію «чистої» ринкової раціональності та споживання.

Якщо екзистенційні ресурси особистості пригнічуються постеконімією, то чим тоді внутрішньо стурбований, до чого спрямований сучасний Нарцис – людина споживач? Нарцис всюди шукає знаки власної прихильності і, звичайно ж, легко знаходить їх. Сучасна товаротворча цивілізація тримається на задоволенні та заохоченні нарцисизму. Варто лише прислухатися до потоків всепроникної реклами, що прагне зафіксувати рівень лестоців, який не снівся, наприклад, халіфу багдадському. Розумні тефлонові сковорідки думають про вас, крем дбає про вашу шкіру, і навіть формула крему дбає про красу найкрасивішого зі смертних. За іронічним зауваженням Ж. Бодрійяра, «достаток і споживання – підкреслимо ще раз, не достаток і споживання матеріальних благ, виробів і послуг, а «споживчий спосіб споживання» – становлять саме родову міфологію, мораль сучасності».

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ КЕРІВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах панування ринкових відносин пред'являються особливі вимоги до професійної підготовки сучасних менеджерів-керівників. Чим складніше стоять перед суспільством політичні, господарські, економічні, виховні та інші проблеми, тим більшого значення набуває цілеспрямованість, узгодженість дій всіх його членів і тим значніше і вище стає роль керівника колективом. Для держави важливо, щоб менеджери виробничих колективів, якомога швидше оволоділи наукою управління.

У сучасної суспільної думки постійно і закономірно виникають питання: чи здатна будь-яка людина стати керівником великого масштабу? Чи можна виховати в собі риси сучасного керівника? А якщо можна, то якими якостями людина повинна володіти, щоб стати керівником великого колективу і користуватися у підлеглих незаперечним авторитетом? Якщо коротко відповісти на ці питання про керівника, то, на жаль, наша відповідь є не дуже оптимістичною, так як далеко не кожна людина може бути керівником. Тому, що керівник – це не просто різновид обов'язків, а професія. І як до будь-якої професії, до неї потрібно мати певну схильність, особливі риси характеру. Як в народі, так і серед вчених, спеціалістів існує і безвідмовно чітко діє наступна негласна «азбучна аксіома», яку пред'являють до цієї людини – початківця-управлінця: «перш ніж управляти (керувати) іншими людьми, навчись управляти (керувати) самим собою». Тобто, в цієї складної справи на першому місці обов'язково мусити бути самокритика, суворий попит до самого себе. Далі, щоб управляти іншими і щоб здійснювалася ефективна праця, менеджеру (керівнику) необхідно підібрати кваліфікаційні, компетентні професійні кадри, вивчати їх, організувати, дати цілеспрямоване завдання, проконтролювати його виконання і багате інше. Це необхідно спільному ділу, самому управлінцю (керівнику) і підлеглим. Це необхідно самім людям, виробничим колективам, особливо в рамках розвитку виробничих відносин в епоху становлення капіталістичного способу виробництва, що для України досить важливо.

Але це в широкому плані, а у вузькому, наприклад, в економічному плані, і тут є свої відповіді на питання про дефініції керівника, управлінця, взагалі процесу управління, а саме: «управління являє собою раціональний спосіб організації продуктивності праці». Управління, як і будь-який соціальний процес, є суперечливим. Управління колективом внутрішньо суперечливе, воно включає в себе протилежні, несумісні початку:

колективність, колективізм, що передбачає принцип рівності у відносинах між людьми, які заздуться на презумпції влади і повноважень, підпорядкуванні нижчестоящих вищестоячим, явному і прихованому тиску, нерівності в доступі до економічних і соціальних благ.

Отже, керівництво – творчий і системно-філософський процес із застосуванням економічних, теоретико-методологічних, юридичних, психологічних, етичних, соціологічних знань до реальної практики взаємодії людей в трудовому колективі, яке в системі управління підпорядковується діалектичному принципу єдиноначальності і колегіальності.

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

УДК 159.923.2

Вініченко Р.І.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-132м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДОКТРИНА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАСЛОУ

Гуманістична психологія є альтернативою двом найбільш важливим течіям у психології – психоаналізу та біхевіоризму. Своїм корінням вона сягає екзистенційної філософії, яка відкидає становище, що людина є продуктом або спадкових (генетичних) факторів, або впливу навколишнього сліду (особливо раннього впливу), екзистенціалісти підкреслюють ідею про те, що зрештою кожен з нас відповідальний за те, хто ми і чим стаємо.

Гуманістична психологія як основна модель приймає відповідальну людину, що вільно робить вибір серед наданих можливостей.

Основна концепція цього напрямку – це концепція становлення. Людина ніколи не буває статичною, вона завжди знаходиться в процесі становлення. Людина, що заперечує становлення, заперечує саме зростання, заперечує, що у ньому закладено всі можливості повноцінного існування. Незважаючи на те, що становленню відводиться велика роль, гуманістичні психологи визнають, що пошук справжнього сенсу життя не легкий.

Інший погляд можна охарактеризувати як феноменологічний чи «тут і зараз». У цьому напрямі лежить реальність суб'єктивна, чи особиста, але з об'єктивна, тобто, підкреслюється значення суб'єктивного досвіду як основного феномена у вивченні та розумінні людини. Теоретичні побудови та зовнішню поведінку є вторинними по відношенню до безпосереднього досвіду та його унікального значення для того, хто його переживає.

Абрагам Маслоу – американський вчений, відомий у всьому світі. Його вважають засновником гуманістичної психології, за що в 1967-му Американська гуманістична асоціація визнала Маслоу гуманістом року. Його наукову спадщину вивчають в університетах, досліджують і використовують у своїй роботі психологи, економісти, маркетологи, соціологи, філософи, історики. І як у багатьох видатних американців, коріння Абрагама Маслоу – з України. Він сформулював ієрархічну теорію потреб, пізніше відому, як «піраміда Маслоу».

Основне місце у його концепції посідає питання мотивації. Маслоу говорив, що люди мотивовані для пошуку особистих цілей, і це робить їхнє життя значним і осмисленим. Він описував людину, як «бажаючу істоту», яка рідко досягає стану повного задоволення. Повна відсутність бажань та потреб, якщо вона існує, у кращому разі недовговічна. Якщо одна потреба задоволена, інша спливає поверхню і звертає увагу і зусилля людини.

Маслоу відчував, що надто довго психологи зосереджувалися на детальному аналізі окремих подій, нехтуючи тим, що намагалися зрозуміти, а саме людину загалом. Для Маслоу людський організм завжди веде себе як єдине ціле, і те, що трапляється в якійсь частині впливає на весь організм.

І насамкінець хочу сказати, що з погляду гуманістичної психології лише самі люди відповідальні за вибір, який вони роблять. Не означає, що, якщо людям дана свобода вибору, вони неодмінно діятимуть у своїх інтересах. Свобода вибору не гарантує правильності вибору. Основним принципом цього напряму є модель відповідальної людини, яка вільно робить вибір серед можливостей, що надаються.

Гуманістична психологія не є строго організованою теоретичною системою – краще розглядати її як рух. Маслоу назвав свій підхід психологією третьої сили. Хоча погляди прихильників цього руху становлять досить широкий спектр, вони таки поділяють певні фундаментальні концепції на природу людини. Практично всі ці концепції мають глибоке коріння в історії західного філософського мислення

Самоактуалізація – процес, що включає здоровий розвиток здібностей людей, щоб вони могли стати тим, ким можуть стати.

Люди, що самоактуалізуються – люди, які задовольнили свої дефіцитарні потреби і розвинули свій потенціал настільки, що можуть вважатися вкрай здоровими людьми.

УДК 159.922

Вітцівський І.Ю.¹, Арсентьева Г.О.²

¹студ. гр. Е-412м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРІЯ РАЙХА ПРО РОЗКРІПАЧЕННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЕНЕРГІЇ ТІЛА

Райх (Reich W., 1897–1957) – австрійський психіатр, представник соціологізованого психоаналізу. Намагався поєднати психоаналіз Фрейда з соціально-економічним вченням К. Маркса, вважав, що психоаналіз у формі соціальної психології може визначити зв'язки між економічним базисом і

надбудовою. Об'єднання психоаналітичної теорії Фрейда з економічною теорією К. Маркса відображається у другому назві його концепції – сексуально-економічна концепція психології.

Райх запропонував власну структуру особистості, яка складається з трьох автономно функціонуючих рівнів. «Поверхневий рівень» – це «удавано-соціальний рівень, який утворюють під впливом соціальних цінностей суспільства соціально схвалені форми міжособистісних комунікацій. «Проміжний рівень» уявляє собою різноманітні «вторинні імпульси», які включають агресивно-садистичні і лібидонозні потягу; його називають «антисоціальним рівнем». Третій рівень – «біологічне ядро», або «глибинний рівень», складається з «природно-соціальних імпульсів», мають справді людський характер. На цьому рівні людина є емоційно здоровою, гармонійною, здатною на справжню любов

Вільгельм Райх розширив теорію лібідо Фрейда, включивши в неї всі основні біологічні і психологічні процеси; розглядав задоволення як вільний рух енергії з серцевини організму до периферії і у зовнішній світ. М'язовий затискач – захисна реакція, наслідок стримування певних емоцій, коли людина хоче заблокувати негативні почуття.

Основні причини підвищеної м'язової напруги у дорослих: 1) орієнтація на кінцевий результат, а не на життя зараз; 2) постійна напруга – як розумова, так і емоційна.

Відповідно до теорії Райха, м'язовий панцир формується у 7 основних сегментах, які складаються з м'язів та органів. Такі сегменти розташовані в області очей, рота, шиї, грудей, діафрагми, живота та тазу.

Очі. М'язовий затискач проявляється в нерухомості чола та «порожньому» вираженні очей. Зняти цей м'язовий блок можна за допомогою розкриття очей якомога ширше – за допомогою гімнастики для очей впливає на цю зону оскільки задіяні лоб і повіки.

Рот. У цей сегмент входять групи м'язів підборіддя, потилиці та горла. Так, щелепа може бути як надто стиснутою, так і занадто розслабленою. Цим сегментами утримуються гнів, крик, плач. Зняти цей м'язовий блок допоможе імітація плачу, кусання, руху губами, гримасування та масаж м'язів обличчя та чола.

Шия. Цей сегмент охоплює глибокі м'язи шиї та язика. Цей м'язовий затиск – наслідок стримування крику, плачу та гніву. Зняти м'язовий затиск допоможе спів, крики, висування мови, нахили та обертання голови.

Грудний сегмент: м'язи лопаток, плечей, широкі м'язи грудей, руки та грудна клітка. Цей м'язовий блок виникає через стримування дихання, яке є реакцією на стримування будь-якої емоції. Зняти м'язовий затискач допоможуть дихальні вправи.

Діафрагма. У цей сегмент входить діафрагма, сонячне сплетення, внутрішні органи та м'язи хребців цього рівня. Виражається м'язовий панцир у вигнутості вперед хребта. Видихати повітря важче, ніж вдихати. Цей м'язовий затискач виникає, коли людина намагається втримати сильний гнів. Зняти м'язовий затиск у цій зоні можна лише після того, як будуть розпущені блоки в попередніх чотирьох сегментах.

Живіт. Цей сегмент включає м'язи живота та м'язи спини. Напруга в цій галузі виникає по причині страху нападу, на боках м'язові затискачі є наслідком придушення ворожості та агресії.

Таз. В останній сегмент входять усі м'язи нижніх кінцівок та тазу. Чим більше спазм м'язів, тим більше таз витягнутий назад. М'язи сідниць перебувають у постійній напрузі, що супроводжується хворобливими відчуттями.

Усунути м'язові затискання можна за допомогою масажу, вираження емоцій, що звільняються, йоги, дихальних вправ. Для того щоб зняти поверхневі затискачі можна використовувати аутотренінг, а для позбавлення від глибоких затискачів підійде техніка холотропного дихання. Позбавившись такої проблеми, людина може звільнитися від страхів і затискачів, відчути легкість і знову зможе насолоджуватися життям, не боячись висловлювати свої емоції.

УДК 159.98

Домінов О.Д.¹, Арсентьєва Г.О.²

1 студ. гр. Е-412м НУ «Запорізька політехніка»

2 канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОТЕХНОЛОГІЯ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ

Мета гештальт-терапії полягає в тому, щоб допомогти людині віднайти саму себе, стати автентичною. Прагнення до індивідуальності, цілісності, до власної неповторності, унікальності особистості складає головну особливість гештальт-терапії. Основне завдання гештальт-терапевта полягає в тому, щоб «вибити» клієнта із звичної життєвої позиції, яка дозволяє йому ховатися від реальності, допомогти йому побачити все різноманіття життєвих виборів і стати вільним і відповідальним за своє життя. Основне завдання такої психотерапії не у тому, щоб пояснити, чому виникла та або інша проблема, а в тому, щоб відповісти на питання, як вона переживається, як впливає тощо.

Минулий досвід може відігравати як конструктивну, так і деструктивну роль. Сприйняття минулого опосередковується емоційними проблемами сьогодення. Якщо людина уникає травматичні події, то вона нездатна

перебувати «тут і тепер». Це може бути і повернення в «золоте століття» дитинства, і втеча у майбутнє, чекання від майбутнього плати за втрачене сьогоднішнє. Так людина створює сцену, на якій вона проводить репетицію майбутнього, страхуючи себе від можливих негараздів, але першими діючими особами на цій сцені є неприємності. Таким чином виникає тривожність. Програмуючи майбутнє, людина не залишає в ньому місця для нового, а вміння здобувати досвід, спонтанність викреслюються із життя.

Гештальт – це образ, який створюється суб'єктом у контакті з оточуючим світом в залежності від своїх потреб, бажань чи незавершених (на даний момент) ситуацій. Формування гештальту супроводжується усвідомленням. Людина здійснює дії аби задовольнити потреби, асимілює їхній результат, завершує гештальт і тоді стає можливою робота над іншими важливими проблемами. При утворенні нового гештальту цикл повторюється.

Одним із основних термінів які використовуються в гештальттерапії є саморегуляція. Саморегуляція передбачає усвідомлення. Ф. Перлз виділив три зони усвідомлення: зовнішній світ, внутрішній світ тіла, а також світ думок і фантазій. Для задоволення потреб необхідно контактувати із зовнішньою і внутрішньою зонами. Контакт може порушуватися чеканнями, плануванням, спогадами, асоціаціями, міркуваннями. Уся ця ментальна діяльність не відноситься до сьогоднішнього, вона веде від контакту. Найчастіше, за допомогою такого способу, людина уникає неприємних переживань. Неусвідомлене, перерване переживання залишає гештальт незавершеним, і він осідає серед інших незавершених гештальтів. Цей осад поступово забруднює чистоту усвідомлення, перешкоджає при сприйнятті і переживанні. У результаті, людина спрямовує свою увагу на одну фігуру (потреби, емоції) та ігнорує інші. Наприклад, вона може постійно очікувати небезпеку або шукати схвалення.

Гештальт-терапія є одним з найбільш технічних підходів, у ньому мало представлені міркування про проблему, які часто не вирішують її, а лише віддаляють від реального досвіду переживань. Це не означає, що бесіда як терапевтична процедура відкидається в гештальт-терапії, адже через розмову терапевт встановлює контакт із клієнтом, у ній говориться не про ситуації минулого, а про живі, свіжі відчуття, які не втратили своєї актуальності і значимості. Замість бесіди гештальт-терапевт використовує техніки, що дозволяють клієнту зануритися у досвід безпосереднього переживання

У людині постійно йде боротьба двох або кількох протилежних бажань і тенденцій. В одній людині часто сполучаються пасивність і активність, конформність і незалежність тощо. Для гештальт-терапевта важливо, щоб клієнт усвідомив свої протилежні якості. З цією метою в гештальт-терапії використовується методика «двох стільців» (диссоційований діалог). Таким

чином, учасник повністю переживає обидва компоненти свого «Я», включаючи і той, що частіше заперечується або не усвідомлюється через його неприємний характер. Як тільки обидва боки протилежності усвідомлюються, то стає простіше інтегрувати їх у своїй особистості. Робота над внутрішньою полярністю дуже важлива для того, щоб людина зрозуміла і прийняла себе. При цьому суттєвим є те, щоб роз'єднані частини знову з'єдналися, тому що тільки тоді можливе формування цілісної, урівноваженої особистості.

Отже, техніка гештальт-терапії спрямована на забезпечення психологічної підтримки особистості, на звільнення людини від тягара минулих і майбутніх проблем і поверненні його «Я» в багатий мінливий світ особистісного реального буття. Процедура гештальт-терапії спрямовується на досягнення наступних цілей: прийняття та інтеграція різних «частин» особистості, асиміляцію інтроєктів, встановлення гарної межі між людиною і середовищем.

УДК 159.922

Казначей Р.В.¹, Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. Е-512м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АУТОГЕННЕ ТРЕНУВАННЯ ЯК СПОСІБ ПСИХОТЕРАПІЇ

Одним з способів у боротьбі зі стресами є аутогенне тренування. Завдання цієї методики якраз і полягає в тому, щоб не «гасити» вплив емоцій, а навчитися ними керувати, тобто бути господарем, а не рабом своїх почуттів. Невміння перебороти стрес, психологічне збудження може викликати функціональні розлади – неврози. Під дією частих і сильних емоційних стресів нерідко розвивається гіпертонія, виразкова хвороба, бронхіальна астма, цукровий діабет, тощо. Одним з способів у боротьбі з цією ситуацією є аутогенне тренування. Завдання цієї методики якраз і полягає в тому, щоб не «гасити» вплив емоцій, а навчитися ними керувати, тобто бути господарем, а не рабом своїх почуттів

Аутогенне тренування – це метод психологічного розвантаження і зняття нервового навантаження шляхом частого повторення спеціальних оптимістично-мобілізуючих формул. Активний метод психотерапії, психопрофілактики та психогігієни, спрямований на відновлення динамічної рівноваги системи саморегулюючих гомеостатичних механізмів організму людини, порушеного в результаті стресового впливу. Основними елементами

методики є тренування м'язової релаксації, самонавіювання та самовиховання (аутодидактика).

Аутотренінг – це психологічний «душ», що освіжає і оздоровлює нервову систему. Завдяки йому людина може керувати багатьма психофізіологічними процесами, долати небажані емоції, позбавлятися почуття болю, страху, загартувати силу волі, швидко мобілізуватися, уникнути шкідливих звичок, деяких хвороб. Інакше кажучи, аутотренінг допомагає виробити психологічний імунітет стійкості, несприйняття будь-яких стресів та нервово-емоційних навантажень.

В аутогенних тренуваннях використовуються три основні шляхи впливу на стан нервової системи:

- перший і найбільш важливий пов'язаний з особливостями впливу тону м'язів на центральну нервову систему. Відомо, що психічний стан людини певним чином виявляється в характері подиху, у міміці й жестах і накладає своєрідний відбиток на мимовільні рухи людини;

- другий шлях впливу на нервову систему пов'язаний з використанням активної ролі уявлень, почуттєвих образів. Як відомо, почуттєвий образ – досить активний інструмент впливу на психічний стан і здоров'я людини. На цій основі побудовано один із сучасних напрямків у психології, пов'язаний з позитивною мотивацією;

- третій шлях впливу на психофізіологічні функції організму пов'язаний з регулюючою і програмуючою роллю слова. Характер цього впливу визначається значенням змістом слів.

Успішне застосування аутогенних тренувань потребує від людини попереднього вироблення певних психічних і фізичних навичок, що представляють собою своєрідну абетку аутотренінгу, що включає керування увагою, оперування почуттєвими образами, словесні навіювання, регуляцію м'язового тону і керування ритмом подиху.

Терапевтична дія аутогенних тренувань, поряд з розвитком в результаті релаксації трофотропної реакції, що характеризується посиленням тону парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи і сприяє нейтралізації стресового стану, заснована також на послабленні активності лімбічної та гіпоталамічної областей, що супроводжується зниженням загальної тенденції тренуючих.

Виділяють два ступені аутогенних тренувань (по Шульцу):

- 1) нижчий ступінь – навчання релаксації за допомогою вправ, спрямованих на відчуття тяжкості, тепла, на оволодіння ритмом серцевої діяльності та дихання;

- 2) найвищий ступінь – аутогенна медитація – створення трансових станів різного рівня.

Нижчий ступінь, становлять шість стандартних вправ, які виконуються пацієнтами в одній з трьох поз:

1) положення сидячи, «поза кучера» – сидячи на стільці зі злегка опущеною вперед головою, кисті і передпліччя лежать вільно на передній поверхні стегон, ноги вільно розставлені;

2) положення лежачи – тренується лежить на спині, голова лежить на низькій подушці, руки, дещо зігнуті в ліктьовому суглобі, вільно лежать уздовж тулуба долонями вниз;

3) положення напівлежачи – той, що тренується вільно сидить у кріслі, спершись на спинку, руки на передній поверхні стегон або на підлоктниках, ноги вільно розставлені.

У всіх трьох положеннях досягається повна розслабленість, для кращої зосередженості очі закриті.

Аутогенне тренування – це і психотерапії, і психопрофілактики, і психогігієна для відновлення динамічної рівноваги людини.

УДК 159.923.2

Кікоть С.С.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. Т-412 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АССАДЖІОЛІ ПРО ПРОЦЕСС САМОТВОРЕННЯ ОРГАНІЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ

Психосинтез – ефективний метод психотерапії, лікування, інтегрального навчання, саморозвитку, особистісного і духовного зростання й удосконалення, заснований на теорії італійського психолога, психіатра і філософа Роберто Гвідо Ассаджіолі (1888-1976).

Психосинтез розглядають як певну протилежність психоаналізу З. Фрейда, хоча сам Р.Г. Ассаджіолі прагнув не стільки до опанування тій системі, з якої він вийшов, скільки до поєднання найкращих здобутків і напрацювань З. Фрейда, К.-Г. Юнга, П. Жане та ін.

Потреба вірити у закономірність, не випадковість розвитку всесвіту є, мабуть, фундаментальною людською потребою. Втрачаючи таку віру, ми відчуваємо втраченість, почуття втрати чогось такого, без чого наше життя відчувається позбавленою цінності та сенсу.

Будь-яка органічна істота є одночасно «ціле» та «частина». Для здійснення потенційних можливостей організму необхідно, щоб він висловлював обидва ці аспекти.

Щоб здійснити завдання, що стоїть перед Центром особистості, «я», як і будь-який інший Центр, що створює, має навчитися принципам і методам

самоорганізації. Насамперед «я» повинно усвідомити, що воно є джерелом творчої волі, і взяти на себе відповідальність за керування власними володіннями.

Важливою складовою навчального процесу освоєння принципів та методів самоорганізації є розвиток здатності відповідати за себе та свої дії. Для більшості людей слово «відповідальність» асоціюється з тяжким тягарем. Глибинна причина такого уявлення про відповідальність корениться, мабуть, у нашому невірному ставленні до помилок. З дитинства ми привчені вважати, що помилятися, бути неправим означає бути «поганим»; ми боїмося відповідати за себе зі страху виявитися неправими. Страх цей так великий, що коли нам трапляється припускатися помилки, ми її приховуємо. Тим самим ми позбавляємо себе цінної можливості вчитися з власного досвіду.

У результаті все це сильно гальмує процес «самотворення». Настав час дістати помилки з комірчини і помістити їх на почесне місце, визнавши в них одного з найвидатніших наших вчителів.

Іншою складовою процесу освоєння принципів та методів самоорганізації є розвиток здатності захищати межі свого організму. «Я» охороняє їхню недоторканність головним чином завдяки своїй відповідальності за те, що відбувається у межах цих кордонів.

Органічна система є процесом самоорганізації. Це означає також, що вона є процесом навчання. Самоорганізація є процес реагування на досвід шляхом створення розвиненої структури. Завдяки цьому виробляються нові можливості.

Для свідомого спілкування з нашим внутрішнім джерелом настанов потрібно виробити в собі особливу установку – установку на «організмичне» вслуховування. Це означає, що ми будучи Творючим Центром організму, свідомо звертаємося до Творчого Центру організму вищого порядку, частиною якого є. А це вимагає від нас звернення до парадоксального вольового стану. Ця установка припускає, що воля, серце і розум діють разом. Зосереджена таким чином цілеспрямованість і викликає відгук найглибшого нашого внутрішнього Я. системи внутрішнього наведення. Щоб вловити голос, що нас наставляє, потрібно вгамувати хор інших внутрішніх голосів. В протилежному разі «шуми в системі» можуть спотворити корисне повідомлення або зробити його нерозбірливим. Головним джерелом «шуму» служать бурхливі емоції, негативні установки та прихильність до упереджених некритично засвоєних способів мислення та діяльності.

Незважаючи на те, що у світі існує близько 100 інститутів і центрів вивчення і застосування психосинтезу, констатуємо, що в Україні ця екологічна, дієва, ресурсна, глибинно-орієнтована система психології і психотерапії недостатньо оцінена. Як правило, вітчизняні фахівці вибірково

використовують окремі техніки психосинтезу для лікування нервово-психічних розладів і залежностей, а також у галузі інтегрального виховання і навчання, у форматі тренінгів креативності, асертивності, сензитивності, особистісного зростання тощо.

Застосування принципів і практик психосинтезу дозволяє людині відчувати, зрозуміти і усвідомити, що вона може бути розпорядником власної долі, що вона спроможна до самоменеджменту і актуалізації внутрішніх потенціалів. Як дієвий метод самопізнання і трансформації, психосинтез допомагає людині виявити негативні психологічні програми і тенденції, що заважають набутти цілісності, і поступово перетворити їх у позитивні і гармонійні.

УДК 159.923.2

Ковтун М. І.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-612м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЕЗОТЕРИЧНІ ВИТОКИ ПСИХОСИНТЕЗУ АССАДЖІОЛІ

Роберто Ассаджіолі – автор техніки реконструкції особистості, яку він назвав «психосинтезом». Вихідним началом для Ассаджіолі є прагнення проникнути в духовний центр людини, в ту область, яка релігійними і східними філософськими доктринами позначена як вище «Я» людської індивідуальності, як Надсвідомість. Свої ідеї психосинтезу Ассаджіолі почерпнув ще й у свого Вчителя Тибетця. Це той самий Тибетець, котрий був Вчителем Аліси Бейлі. Крім того, Ассаджіолі був в 1940 році заарештований фашистською владою Італії, біля місяця провівши в камері на самоті, і потім розповідав своїм друзям, що це був цікавий і цінний досвід, який дав йому можливість провести ряд спеціальних психодуховних вправ. Так само ефективно він використовував вимушену ізоляцію в 1943 році, коли переховувався від режиму Муссоліні у віддалених гірських селах.

Психосинтез – це теоретико-методична концепція психотерапії і саморозвитку людини. Ця концепція виявилась як глибинна незгода Ассаджіолі з психоаналітичним трактуванням стадій і рушійних сил розвитку людини. Автор розкрив природу і значення вищих проявів психічної діяльності. Зокрема, він ввів в психологію нове поняття надсвідомого – неусвідомлюваної сфери психіки, зміст якої неможливо звести до вмісту сфери, позначеної Фрейдом як підсвідоме.

Як і має бути у випадку синтетичного вчення, психосинтез не заперечує, а включає в себе попередні етапи розвитку уявлень про об'єкт досліджень.

Більш того, в своєму аналізі, тобто розкладанні цілого на частини, психосинтез ще більш радикальний, аніж психоаналіз, диференціюючи людську психіку на велику кількість суб-особистостей, які часто ворогують між собою. Однак Ассаджіолі не обмежується аналітичною констатацією розщепленості, а вказує також на присутність в людині доцентрових сил, під дією яких відбувається неперервний процес психосинтезу: об'єднання, інтеграції частин в єдине ціле. Отже, завдання психотерапії як діяльності, спрямованої на відновлення душевної рівноваги або психічної цілісності, полягає в сприянні природнім інтегративним силам, невід'ємно притаманним людській психіці. У зв'язку з цим Ассаджіолі зібрав разом і синтезував всі відомі йому методики психологічного впливу, вказавши на їхнє місце і роль в процесі такого сприяння: звідси видимість еклектичності психосинтетичної практики.

Констатація розщепленості психіки сучасної середньої людини і присутності в ній неактивованих інтегративних сил є також відправним пунктом психосинтетичного підходу до саморозвитку людини. Джерелом цих інтегративних сил, «центром притягання», який не дає розбігтись субособистостям і об'єднує їх в одну більш-менш гармонійну або дисгармонійну особистість, служить істинному «я» людини, як крапка чистого усвідомлення і волі. Психологічний розвиток – це становлення себе справжнім: роз-ототожнення з різними субособистостями і осягнення себе непідвладним для них центром усвідомлювання і волі, здатним управляти будь-якими складовими своєї свідомості, не витісняючи їх в безсвідоме.

Таке само-осягнення в якійсь мірі знайоме кожній людині в формі природного процесу дорослішання, який як правило припиняється після досягнення «дорослого віку». Психосинтез пропонує методологію прискорення, інтенсифікації, поглиблення, а також продовження цього процесу; як і освіта, дорослішання може стати неперервним.

Роз-ототожнення, повернення в себе з не-себе, відокремлення зерна «я» від половин субособистостей є першим кроком на шляху духовного розвитку, так званого «духовного психосинтезу», і дає можливість реалізувати себе в якості центру випромінювання інтегративних сил; зрозуміло, що людина здатна зреалізувати себе лише в тій мірі, в якій вона повернулася до себе справжньої.

З давніх часів аж до початку XX століття питання саморозвитку людини перебували виключно у веденні «езотеричної психології», – різних більш-менш таємних шкіл саморозвитку, що існували паралельно до наявної культури, тобто паралельно до сукупності соціальних інститутів вивчення людини. Культурний офіціоз ставився до езотеричних знань як до чогось шкідливого або недостойного уваги освіченої людини. Ассаджіолі не афішував джерела своїх ідей, оскільки прагнув включити знання і методи

езотеричної психології в тканину наявної культури, а для цього слід було обійти цензуру панівного менталітету академічної психології.

Принципи і методи Асаджіолі є традиційними в кращому сенсі цього слова, а новим є – мова і термінологія психосинтезу. Результати роботи Роберто Ассаджіолі можна вважати одними з найбільш успішних серед спроб екзотеричного осадження езотеричних знань.

УДК 159.923.2

Кондрашенко О.О.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. Е-112м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АССАДЖІОЛІ ЩОДО ВИБОРУ ІДЕАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СВОГО БАЖАНОГО «Я»

Психосинтез – це теоретико-методична концепція психотерапії та саморозвитку людини, розроблена італійським психіатром Роберто Ассаджіолі (1888-1974). Концепція ця стала результатом глибинної незгоди Ассаджіолі з набувшим все більшої популярності на початку ХХ ст. психоаналітичним трактуванням стадій та рушійних сил розвитку людини, а також природи та значення вищих проявів психічної діяльності. Зокрема, Ассаджіолі ввів у психологію поняття надсвідомого – несвідомої сфери психіки, змісту якої не можна звести до змісту сфери, позначеної Фрейдом, як підсвідоме.

Розробка психосинтезу була для Ассаджіолі висуванням альтернативи психоаналізу. Як і належить синтетичному вченню, психосинтез не заперечує, але включає попередні етапи розвитку уявлень про предмет. Більше того, у своєму аналізі, тобто розкладанні цілого на частини, психосинтез навіть ще радикальніший ніж психоаналіз

Розтотоження, повернення в себе з не-себе, відокремлення зерна «я» від кукіль субособистостей служить першим кроком на шляху духовного розвитку, так званого «духовного психосинтезу», і дає можливість здійснити себе, тобто явити себе світові, як центр випромінювання інтегративних сил. Вочевидь, здійснити себе людина здатна лише тією мірою, в якій вона прийшла до тям

Концепція психосинтезу Ассаджіолі – це психоаналітична концепція трактування стадій та рушійних сил творчого розвитку людини Ассаджіолі висуває три основоположні принципи цього.

Перший принцип: автономний психо- нейрофізіологічний функціональний комплекс високообдарованої творчої особистості перебуває у стані споглядального спокою чи рівномірного розвитку смислових структур в апіорі обраному актуальному для цієї особи напрямі. Споглядальний спокій необхідний

накопичення творчих насаги в очікуванні моменту, коли починається інтенсивна діяльність у автономному комплексі. Творчість періодично за своєю глибокою внутрішньою сутністю. Періоди рівномірного осмислення життя у генія, періоди споглядання змінюються періодами вируючих у його автономному творчому комплексі сил. Це особливе очікування майбутньої боротьби із собою і з силами, які прагнуть зробити лише споглядання без інтенсивної діяльності основним сенсом життя творчої особистості.

Другий принцип: зміна стану автономного психо- нейрофізіологічного функціонального комплексу пропорційно внутрішній чи зовнішній силі, яка запускає механізм усіх факторів творчості та спрямована як у бік синтезу цих факторів, так і у бік переміщення вектора цих факторів у галузь геніальності.

Третій принцип: дія будь-якого фактора творчості знаходить собі протидію всередині автономного психо-нейрофізіологічного функціонального комплексу. Є два види протидії. Перша протидія спрямована на роз'єднання чинників творчості. Друга є поява іншого фактора з вектором дії протилежним першому. Так, прагнення змінити напрямок розвитку смислових структур зустрічає опір усталеної системи та опір колишніх структур, стабільно відбитих у свідомості. Спонтанність фантазії гальмується логічними зв'язками у звичних образах старого. Почуття новизни повинне долати психічну енергію, укладену у звичних стереотипах, а краса ідеї, що виникла в одному з варіантів розвитку, нашоухується на нескінченну кількість інших варіантів, не даючи, утвердиться найкращою і безперервно, породжуючи сумнів. І найяскравіший приклад – це протидія протилежно спрямованої зовнішньої сили: чим неординарна нова ідея, тим більший опір вона зустрічає у суспільстві. Філософія цих принципів полягає в динамічному творчому протиборстві всіх духовних і фізичних сил творця, так необхідне створення видатних творінь. Наслідків із цих принципів багато. Одне з них говорить, що автономний психо-нейрофізіологічний функціональний комплекс генія є центр всього його духовного і фізичного життя, і перемога синтезуючих сил або перемога роз'єднуючих сил наближає його до намічених цілей або видаляє його від них.

Людина, яка здійснює психосинтез, формує у собі нову особистість і починає справжнє життя. Ось чому Ассаджіолі розглядає психосинтез не як обмежену психологічну теорію або психотехнічну процедуру, а насамперед як динамічну й драматичну концепцію життя, яка проголошує безперервну взаємодію різних сил з об'єднуювальним центром, що постійно керує ними, узгоджує їх та використовує.

ДОІСЛАМСЬКА ПОЕЗІЯ ЯК ПСИХОТРЕНІНГ ЩАСТЯ

У сучасному світі все більшого значення набуває тема вибору індивідуального життєвого шляху та певних психотехнік, що налаштовують внутрішній світ людини на гармонію і залучають до неї успіх. У контексті гармонізації особистості найважливішою проблемою стає вміння бачити хід долі, відсіювати нав'язані соціумом установки та здійснювати свої справжні бажання, пов'язані з реалізацією своєї місії. І головним критерієм вірності шляху якраз і служить відчуття легкості та щастя, впевненості у собі. Мудре розуміння моменту, співвідношення можливостей своїм бажанням породжують захоплююче та радісне ставлення до життя – щастя (причетність). Індивідуальний шлях на щастя стає найважливішою темою сучасних психотренінгів. Не можна не відзначити, що психологи, крім психоаналізу у його різних варіантах, широко спираються на досвід древніх культур з їх психотехніками, спрямованими на зміцнення енергії індивіда, його захист від впливу інших людей та обставин. І всі вони говорять про необхідність набуття душевного балансу, гармонії в собі, – адже, згідно з відомим принципом симпатії, «подібне прагне подібного і пізнається подібним». Так, справжня гармонія особистості здатна викликати хвилі радості та залучити удачу у зовнішньому світі.

Як і греки, араби були «стихийними діалектиками» і свій діалектичний розум вони спрямовували на дослідження загаганок і устремлінь душі з метою узгодити їх з контекстом часу. У європейській традиції філософи при описі суперечливості буття вдаються до аристотелівського силогізму про те, що з двох протилежних суджень одне чи істинно, чи хибно. Але араб скаже зовсім по-іншому: саме їхня суперечність вказує на якесь загальне семантичне поле, бо протиріччя немає між різнорідними предметами. Ці протиріччя є розвиток друг друга, приховані сторони того самого явища. І чим швидше ми зрозуміємо їхній функціональний об'єднавчий початок, тим швидше зможемо розробити план дії в рамках системи, адже будь-який предмет, людина чи явище для арабів – системи, які можливі змодельовати у часі.

А головним об'єктом касиди, що спостерігається, стає сам її автор, поет. Для зручності сприйняття структуру касиди можна представити у вигляді двох ліній, що перехрещуються. По вертикалі дається ланцюжок ієрархічно розставлених моральних цінностей, горизонталі розташовані основні життєві ситуації. Вертикальна шкала цінностей є ілюстрацією сходження душі до

безсмертя та щастя, або, навпаки, її сходження до смерті. Вибір динаміки думок і почуттів залишається за суб'єктом, що пізнає світ. Йому важливо відстежити рух душі, звільнити її від корисливих миттєвих уподобань, які неминуче спричиняють страждання і смерть, і спрямувати їх до справжніх цілей – свободи та щастя.

На думку знаменитого стиліста Абу Хілала аль-Аскарі, «схожість і відповідність є спільна множина між протилежностями при їх взаємодії, зустрічі. Але ця зустріч можлива лише у колі таких величин. Отже, предметом об'єднання для арабських поетів можуть стати прямо протилежні поняття, якщо вони формують особливий цілісний образ». За словами знавця риторики 'Абд аль-Кахіра аль-Джурджані, краса поетичної картини передбачає наявність антонімів, які наповнюють образ філософським змістом». Розкриття уявних протиріч задля розуміння істинного характеру героїв доісламської поезії – поета, хваленого, коханої, – має мета змусити людину всебічно дивитися на світ, визнаючи все його аспекти та прогнозуючи поведінку спостережуваного об'єкта.

Особливу роль у здобутті цілісного та радісного світосприйняття грає здатність захоплюватися красою та гармонією жінки. Жінка є джерелом благодаті, життєвого достатку, знаряддям протистояння всьому потворному у бутті. Якщо жінці-родючості властиві такі якості, як привітність, доброта і м'якість, то друга її іпостась відзначена холодністю та обачністю і лише дає надію на прояв милості. І в тому, і в іншому випадку підкреслюється її вроджена гармонія в тілі, думках та почуттях. Вона самодостатня, і в цьому подібність обох образів, прояв принципу симетрії буття. Головний герой доісламської поезії, ідеальний лицар – поет, воїн і маг – вчиться гармонізувати перебіг долі та власні бажання, переключаючи увагу на позитивні думки та почуття у будь-яких обставин. Доісламський лицар – людина стримана і водночас вишукана у бажаннях, вона вибирає «довгограючі» інтелектуальні задоволення, вільна і приємна в користуванні, смілива і терпляча. Він відразу ж відсіває помилкові задоволення від істинних, вміє легко долати тимчасові труднощі на шляху до поставленої мети. А ціль ця проста – бути щасливим завжди і скрізь шляхом набуття цілісного бачення моменту з його прихованими можливостями.

УДК 159.98:615.851

Крива С.С.¹, Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-142м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОДРАМА ЯК МЕТОД ГРУПОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

Гуманістична психологія — напрям у західній (переважно американській) психології, який визначає своїм головним предметом особистість як унікальну цілісну систему, яка є не чимось заздалегідь даним, а відкритою можливістю її самоактуалізації. Основні положення гуманістичної психології: людина має вивчатись у її цілісності; кожна людина унікальна, а тому аналіз окремих випадків не менш виправданий, ніж статистичні узагальнення; людина відкрита для світу. Переживання людиною світу і себе в ньому є головною психологічною реальністю; людське життя має розглядатися як єдиний процес становлення та її буття; людина наділена потенціями до неперервного розвитку і самореалізації, які є частиною її природи; людина володіє певною мірою свободи від зовнішніх детермінацій завдяки смислам та цінностям, якими вона керується у своєму виборі; людина — це активна, творча істота.

Одним із методів гуманістичної психології є психодрама. Засновником методу психотерапії «психодрама» є австрійсько-американський психіатр, соціальний психолог, психотерапевт, соціолог, філософ Якоб Леві Морено (1889 – 1974). Терапевтичні міркування Якоба Морено належать до людства в цілому. Вже у своїх ранніх працях він відстоює думку, що самопочуття індивіда, так само як і здоров'я всіх людей, все більше буде визначатися в майбутньому долею людства, а доля людства все більше буде залежати від креативних і деструктивних інтеракцій окремих людей у групах і різних груп між собою. Враховуючи посередницьку роль груп, що займають проміжне положення між індивідом і людством, на початку 30-х років Якоб Морено висунув вимогу про необхідність розвитку групової терапії

Головною відмінністю психодрами від театральної вистави є спонтанність дій, так як чіткий сценарій відсутній. Роль психотерапевта полягає лише в поясненні основних правил процесу і заохочення до імпровізації, а також допомагає зробити розподіл ролей учасників. До них відносяться: режисер, головний герой (протагоніст), допоміжні ролі і глядачі. Якщо дії здійснюються для терапевтичного впливу на особистість, то режисер тільки підтримує ініціативу і творчість учасників. У разі ж, коли необхідно проаналізувати причини неврозів, режисер приділяє певну кількість часу на аналіз слів і прихованих смислів. Постановку здійснює сама людина, чию ситуацію ми будемо ставити, але допомагає виділити

ключові моменти і ключових персонажів психолог – ведучий. Ролі вибирає сам постановник, але інші учасники групи можуть пропонувати свої кандидатури. Результат групової психодрами можна отримати неймовірний. Перед учасниками групи відкривається абсолютно новий досвід, інший вимір, розуміння. Завжди у людини є різниця між тим, що вона говорить, і що вона робить, і що вона про це думає. У процесі психодрами ця різниця стає очевидною. Почуття, присутні в цій ситуації, становляться більш явними і певними. Той психологічний матеріал, який був недоступний свідомому розгляду, «спливає» на поверхню.

В психодрамі учасники проходять такі стадії: 1) Теле – двосторонній процес сприйняття людини, в ході якого почуття, які відчувають по відношенню до близьких людей, переносяться на всіх учасників психодраматичної дії; 2) Катарсис – роз'яснення причин неврозів через емоційні переживання (з подальшим лікуванням). Досягнення даного ефекту вважається необхідною умовою, завдяки якому відбудеться зміна людини; 3) Інсайт – несподіване розуміння причин своєї проблеми або ж зміна поглядів на себе і навколишній світ.

Психодрама – це можливість внести зміни в своє життя. Стати цільним, об'єднати розбиті, витиснені частини себе самого. Прожити за годину астрономічного часу – п'ять років психологічного. Стикнути зі світом іншої людини, побувати в ньому, пожити з ним, прожити життя яке живе він, і отримати шанс полюбити Людину за одне єдине, що вона Людина. Почути своє серце, бажання, мрії. Спробувати, те, що не можливо в реальному житті. Людина виходить на сцену і демонструє свій образ: жести, міміку, голос, почуття, думки. І це викликає масу різних емоцій у неї і глядачів. Психодрама дозволяє нам ясно бачити себе, наші обмеження і штампи. Стереотипи поведінки, які людина демонструє в схожих, як правило, проблемних ситуаціях. Найчастіше, ми самі притягуємо проблеми і ведемо в них себе однаково, навіть, не усвідомлюючи цього. Елементи психодрами зазвичай застосовуються у всіх видах групової терапії. Застосовується даний метод при лікуванні різного роду відхилень у поведінці, неврозів, деяких видах наркотичної залежності. Вивчивши весь процес, можна застосовувати його і без фахівця в області психології, щоб вирішувати найрізноманітніші проблеми. Програючи ситуацію на сцені, ми діємо спонтанно і тому знаходимо нові шляхи поведінки, які допомагають діяти зовсім по-новому, легко і ефективно.

УДК 159.98:615.851

Лаврик В.Р.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-612м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНІКИ ПСИХОКОРЕКЦІЇ

Арт-терапія – сучасний напрям психотерапії, що практикує психотерапевтичне використання мистецтва, як терапевтичного фактору. Крім ідей, що характеризують походження арт-терапії у тісному взаємозв'язку з культурними традиціями давнини, існує і уявлення про те, що арт-терапія має відношення до галузі психіатрії. Проте взаємини між психікою та візуальною експресією були не розкриті доти, поки З. Фрейд не створив своє вчення про несвідоме.

Фрейд виявив, що його пацієнти часто здатні передати свої сни з допомогою зображень, а не слів. Дане спостереження лягло основою уявлення про те, що художнє самовираження може бути ключем до внутрішнього світу людської психіки. Фрейд включив художні поняття у контекст свого аналізу та надалі використовував твори літератури та мистецтва в аналізі багатьох напрямів своєї теорії.

К. Юнг теж дійшов висновку, що емоційно турбуючі образи мають бути виведені в галузі несвідомого, оскільки, залишаючись там, вони можуть негативно впливати на поведінку особистості, бо здатні вивести дані приховані у підсвідомості образи у план свідомості. Розуміння того, що візуальні образи є символічними та здатними розкрити витіснений зміст свідомості, що міцно завоювало місце в діяльності психотерапевтів та психіатрів.

Арт-терапія може здійснюватися як у індивідуальному, так і у групових варіантах – студійному, тематичному і динамічному. Групова арт-терапія є наслідком розвитку та збагачення теорії та практики індивідуальної арт-терапії як історично першої форми психотерапевтичної роботи, використовує засоби художньої експресії, та її поєднання з теорією та практикою групової психотерапії. Основною формою групових занять може бути інтерактивна арт-терапевтична група. Поняття інтерактивності у разі означає, що з провідних особливостей груповий арт-терапевтичної роботи виступає взаємодія між її учасниками. Інтерактивна арт-терапевтична група відрізняється від більшості вербальних психотерапевтичних груп тим, що тут взаємодія здійснюється, крім вербального каналу комунікації, за допомогою візуальних образів, а також музики, руху та танцю, рольової гри і т. д., тобто різних засобів творчого самовираження.

При організації інтерактивної арт-терапевтичної групи основний акцент може бути зроблений на тематичній групі, оскільки вона забезпечує можливості для її доукомплектування та структурування арт-терапевтичного процесу, а також відповідає умовам проведення занять у школі.

Структурування роботи учасників тематичної групи здійснюється, головним чином, за рахунок фокусування їхньої уваги на будь-якій значимій для них темі або техніках, іграх та вправах індивідуального, парного, мікрогрупового чи загальногрупового характеру. Тематична група є напіввідкритою: окремі учасники можуть припиняти роботу на тому чи іншому етапі, в той же час до групи можуть включатися нові члени.

Іншим значущим організуючим чинником у тематичній групі є тричастинна структура; кожне заняття включає вступну («розігрів») та підготовка учасників до роботи), основну (вибір теми або її коригування та робота над нею з використанням різних модальностей творчого самовираження, що завершується обговоренням учасниками своїх творів та процесу їх створення) та заключну (підбиття підсумків заняття) частини.

Групова арт-терапія є наслідком розвитку та збагачення теорії та практики індивідуальної арт-терапії як історично першої форми психотерапевтичної роботи, використовує засоби художньої експресії, та її поєднання з теорією та практикою групової психотерапії.

УДК 159.98:75.01

Пархоменко В.В.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-142м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕХНІКИ ІЗОТЕРАПІЇ ЯК ЗАСІБ ПСИХОКОРЕКЦІЇ

Сьогодні в арт-терапії існує безліч напрямків, оскільки кожен вид образотворчого мистецтва можна використовувати в психологічній корекції. Ізотерапія є одним з найбільш популярних і ефективних методів арт-терапії, а також засіб для адаптації в соціумі, вираження свого внутрішнього світовідчуття і підвищення самооцінки.

Ізотерапія являє собою терапію образотворчою творчістю, в першу чергу малюванням, що дозволяє клієнту відчувати та зрозуміти самого себе, виразити вільно свої думки, почуття, мрії, надії, а також звільнитися від негативних переживань. Малюнок є ефективним інструментом, адже завдяки йому, особа може вільно висловити свої думки, почуття та переживання через мову образів, символів та кольорів, а також вивільнитися від негативних переживань та «змалювати» своє ставлення

до навколишньої дійсності. Ізотерапія активізує важливі психічні функції (мову, сприймання, рухову координацію, мислення) та забезпечує зв'язок між ними. Психокорекційні можливості ізотерапії полягають у вивченні та дослідженні особливостей подій, ситуацій, спектру емоцій та почуттів, розвитку взаємостосунків, збільшенню рівня самоприйняття.

Найбільш використовуваними техніками ізотерапії є «Дудлінг», «Зентангл», «Монотипія», «Містечко» та «Ебру». Кожна з перелічених технік спрямована на різні психологічні аспекти, і для кожної особистості необхідно підбирати найбільш відповідний. Їхня цінність полягає у можливості отримати розслаблення та задоволення від процесу малювання і швидкий психокорекційний ефект. Техніка «Дудлінг» являє собою малювання за допомогою простих елементів (кружечків, гачків, ромбів, крапочок, паличок та ін.), з яких можна утворювати складні композиції. Головним завданням у даній техніці є отримання задоволення від процесу малювання. Ця техніка несвідомого малювання дає змогу простим елементам, поєднуючись у непрості конструкції, вражати уяву. Схожою до техніки «Дудлінг» є техніка «Зентангл», проте якщо «Дудлінг» можна поєднувати з іншими справами, то «Зентангл» вимагає більшої концентрації і є усвідомленим. Техніка «Зентангл» пов'язана зі створенням візерунків, що не мають смислового навантаження, проте поєднуються у цілісне зображення. Обидві вищезгадані техніки покращують пам'ять, стимулюють творчі здібності, підіймають настрій, знижують стресове напруження і навіть зменшують прояви гніву. Однією із технік, яка ставить за мету вираження емоційних переживань та активізацію позитивних емоцій є «Монотипія». Техніка «Монотипія» передбачає, що клієнту пропонують протерти скло серветкою і хаотично нанести на нього кольорові краплі. Вибір кольорів клієнт здійснює відповідно до своїх переживань та емоційного стану. Результатом є те, що клієнт отримує кольоровий відбиток у якому намагається знайти в абстрактному зображенні якісь образи. Для аналізу абстрактного відбитка використовують трактування кольорів і порівнюють їх з емоційним станом та домінуючими переживаннями клієнта.

Формуванням навичок взаємодії в групі допомагає техніка «Містечко». Техніка є варіантом соціометрії та дає змогу побачити мікрогрупи, симпатії-антипатії, лідерів, «зірок». Розміри та характеристика будинку вказують на психологічні особливості автора малюнку, розташування будинку, на соціальний статус особи в групі. Яскравість зображеного містечка, наповненість його різноманітними елементами життєдіяльності міста, вказують на позитивний соціально-психологічний клімат групи. Техніка, що сприяє поліпшенню емоційного стану дітей є «Ебру». Техніка «Ебру» полягає у малюванні на воді

спеціальними фарбами, які залишаються на поверхні води та утворюють унікальні абстрактні малюнки, після чого – їх фіксація, перенесення на різні поверхні (папір, тканина, дерево, пластик, скло, кераміка). Дана арт-терапевтична техніка має потужний релаксаційно-заспокійливий ефект, а також слугує діагностичним матеріалом для розуміння емоційного стану дітей. Техніка допомагає зняти психологічні блоки, скутість, розвинути допитливість, спостережливість, фантазію.

Однією з переваг ізотерапії є те, що дана терапія є універсальною у різному плані. З точки зору вікової психології, вона підходить людям різного віку, є повністю безпечною у використанні, може бути опрацьована як від негативних переживань, так і сприянню позитивних емоцій. Також цікавим є не тільки процес створення роботи, але і результат – закінчений твір мистецтва. На думку фахівців, малювання бере участь в покращенні взаємодії півкуль головного мозку, оскільки в процесі малювання координується образне мислення, пов'язане в основному з роботою правої півкулі мозку, і абстрактно логічне, за яке відповідає ліва півкуля.

Отже, застосування ізотерапії допомагає гармонійному розвитку особистості, реалізації творчого потенціалу та розкриттю можливостей особистості для вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем, які виникають на життєвому шляху людини.

УДК 159.923.2

Породько М.Ю.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹студ. гр. КНТ-222_М НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПІЗНАННЯ СВОГО ІСТИННОГО «Я», ЗА РОБЕРТО АССАДЖІОЛІ

Структура особистості, за Ассаджіолі складається з:

Нижче несвідоме (1) – є найбільш примітивною частиною нашої особистості. До неї входять найпростіші форми психічної діяльності, які керують життям тіла; основні потяги та примітивні спонукання; комплекси; сновидіння та фантазії; неконтрольовані парапсихічні процеси;

Середнє несвідоме (2) – область, де перебувають психічні навички та стани. Тут відбувається засвоєння отриманого досвіду, зароджуються та дозрівають плоди нашого розуму;

Вище несвідоме (3) – галузь формування та джерело натхнення, творчості, героїзму, альтруїзму та інших вищих почуттів. Тут же, на

думку Ассаджіолі, зароджуються та зосереджуються вищі парапсихічні функції та духовна енергія;

Поле свідомості (4) – це безпосередньо усвідомлювана нами частина особистості. Це безперервний потік відчуттів, думок, бажань, доступних нашому спостереженню та аналізу;

Свідоме Я (5) – це центр нашої свідомості, але не усвідомлювана нами частина особистості. Цей елемент особи Ассаджіолі називає Его;

Вище Я (6) – наша справжня сутність. Вище Я не змінюється і не зникає. Тому Ассаджіолі називає його істинним Я і вважає, що саме з нього після глибокого сну, непритомності або наркозу Я знову повертається в «поле свідомості», тобто знову починає усвідомлюватись нами;

Колективне несвідоме (7) – містить у собі досвід людства і передається з покоління до покоління. Ассаджіолі підкреслює, що ця зовнішня оболонка не має прямого кордону. Її слід розглядати не як «відокремлюючу», а лише як «розмежувальну» з колективним несвідомим;

Воля (8), *Відчуття* (9), *Емоції-почуття* (10), *Імпульси-бажання* (11), *Уява* (12), *Мислення* (13), *Інтуїція* (14);

Субособи (15) – це сукупність установок, поведінкових стереотипів, потягів, думок, які набувають цілісної помітної форми у свідомості людини.

Досягти внутрішньої цілісності, істинної реалізації свого Я і добрих відносин з оточуючими можна, за допомогою: 1) глибокого пізнання своєї особистості; 2) вміння керувати різними елементами особистості; 3) пізнання свого істинного Я; 4) психосинтезу.

Сутність пізнання істинного Я полягає у розширенні вузького поля особистої свідомості в основному за рахунок вищого несвідомого, об'єднання нижчого Я з вищим. За сприятливих обставин процес такого сходження протікає певною мірою стихійно – в ході природного внутрішнього зростання, що живиться різноманітним життєвим досвідом, але найчастіше цей процес йде дуже повільно. За будь-яких обставин, його можна значно прискорити шляхом цілеспрямованої свідомої дії та застосування належних активних методів.

Проміжні стадії пов'язані з новими ототожненнями. Люди, які не можуть досягнути своє справжнє «Я» в його чистій сутності, можуть створити ідеальний образ досконалої особистості, що відповідає їх масштабу, стадії розвитку та психологічному досвіду, а потім почати втілювати його в життя. Для одних таким ідеалом може стати художник, творець прекрасних форм, котрим мистецтво стало провідною життєвою потребою, рушійним принципом існування. Для інших таким ідеалом

може стати шукач Істини, філософ, вчений. Ще для когось підійде більш приземлений, особистий ідеал хорошого батька чи матері. Очевидно, що такі «ідеальні моделі» передбачають живий зв'язок із зовнішнім світом та іншими людськими істотами, тобто певний ступінь екстраверсії. Але деякі люди екстравертовані настільки, що проєктують життєвий центр своєї особистості зовні. Такі проєкції свого центру не можна недооцінювати. Будучи не найпрямішим шляхом до вершини і не найвищим досягненням, вона, проте, якийсь час може бути успішною формою опосередкованого саморозуміння. В особливо сприятливих випадках людина при цьому не втрачає себе повністю у зовнішньому об'єкті, але звільняється від егоїстичних устремлінь та особистої обмеженості. Людина осягає себе за допомогою зовнішнього ідеалу. Останній у такий спосіб стає опосередкованою ланкою між особистим «Я» людини та її вищим «Я», яке відбивається і символізується цим об'єктом. Після того, як виявили або створили об'єднуючий центр, з'являється можливість побудувати навколо нього нову особистість – органічну, внутрішньо узгоджену та об'єднану в одне ціле. Це і є власне психосинтез.

УДК 159.98

Ренгевич Д.С.¹, Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-612м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Гуманістична психологія – це напрям у сучасній психології, орієнтований, насамперед, на вивчення смислових структур людини. Гуманістичний напрямок у психотерапії – напрям сучасної психології, орієнтоване, головним чином, на дослідження смислової структури людської особистості.

Гуманістична психологія послужила базою для цілого ряду напрямків психотерапії (клієнт-центрована терапія, позитивна психотерапія, гештальт-терапія і т.д.). Крім того, дала початок гуманістичній педагогіці, що орієнтується на вільний вибір учасників педагогічного процесу, а також облік їх індивідуальних особливостей.

Гуманістична психологія – це напрям сучасної популярної психології, що визнає своїм головним предметом особистість як унікальну цілісну систему, яка являє собою не щось наперед відоме, а «відкриту можливість» самоактуалізації, властиву тільки людині.

Основна мета гуманістичної психології – допомогти людині стати «цілком діючої особистістю». З самого початку, увага концентрується не на проблемах людини, а на ньому самому, на його «Я».

Тому головна мета психотерапії – допомога в особистісному зростанні, завдяки якому людина сама вирішує свої проблеми, а мета, так би мовити, другорядна – створення відповідного «психологічного клімату» і терапевтичних відносин.

Головний професійний обов'язок психолога-консультанта – створити відповідний психологічний клімат, в якому клієнт сам би відмовився від захисних механізмів. При цьому найважче – бути «справжнім» у спілкуванні з клієнтом.

Емпатія – поняття, яке найповніше передається за допомогою «основних слів Я-Ти». Це таке ставлення психолога до клієнта, при якому клієнт сприймається і розглядається не об'єктно, не через призму інструментальних концепцій, а безпосередньо через позитивне особисте ставлення і прийняття його феноменологічного світу. Турбота – добре відомий традиційний термін екзистенціалізму, який у концепції К. Роджерса має виражений відтінок безумовного прийняття клієнта таким, який той є, причому саме співчутливого прийняття з вираженою готовністю відгукнутися на актуальний стан і з перспективою бачення особистісного потенціалу клієнта. Конгруентність – поняття, згідно К. Роджерсу, що відбиває такі суттєві ознаки поведінки консультанта (психотерапевта): відповідність між почуттями і змістом висловлювань; безпосередність поведінки; невідчуженість, інструментальність концепцій чи статусні ігри; щирість і перебування таким, який той є.

Крім трьох основних компонентів гуманістичної психотехніки (конгруентності, емпатичного слухання і турботи) у роботах засновника напряму виділяється сім етапів консультативного процесу, знання і повноцінне використання яких також можна віднести до методичної сторони підходу:

- перша стадія – заблокованість внутрішньої комунікації (відсутнє Я-повідомлення або повідомлення особистісних смислів, заперечується наявність проблем, відсутнє бажання до змін);
- друга стадія – самовираження (коли клієнт починає в атмосфері прийняття відкривати свої почуття, проблеми з усіма своїми обмеженнями та наслідками).
- на третій і четвертій стадіях відбувається розвиток процесу саморозкриття і прийняття себе клієнтом у всій своїй складності, суперечливості, обмеженості і незавершеності.
- на наступній, п'ятій стадії, відбувається процес віднесення до феноменологічного світу як до свого, – долається відчуженість від свого «Я», і, як наслідок, зростає потреба бути собою.

Методи гуманістичної психології, спрямовані на усвідомлення внутрішнього стану, самості, внутрішньо особистісних конфліктів шляхом емпатичного слухання, що допомагає самовираженню людини, гармонізації її внутрішнього стану та міжособистісних відносин.

Суть цього підходу насамперед у визнанні за людиною свободи побудови свого життя і здатності до цього, в розумінні людини як цілісної єдності тіла, психіки і духу. Представники гуманістичного напрямку схильні бачити людину істотою природженим активним, що борються, самостверджується, що підвищує свої можливості, здатним до позитивного росту. Зусилля психотерапевта спрямовані на особистісний ріст пацієнта, а не просто на усунення якихось хворобливих симптомів.

УДК 159.923.2

Рибаченко Н.А.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-522м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТРАНСАКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТОСТІ Е.БЕРНА

Сутністю трансакційного аналізу є вивчення таких станів «Я», кожний з яких має свої переживання, відчуття, що пов'язані з поведінкою людини. Кожна людина проявляє три стани «Я»: Батьківський, Дорослий та Дитячий стан. Зі спостережень такого роду виводяться деякі діагностичні твердження. «Це ваш Батько» означає: «Ви знаходитесь зараз у тому ж психічному стані, в якому бував один з ваших батьків, і ви реагуєте так само, як его робив би він, з тими ж позами, жестами, висловлюваннями, почуттями тощо. «Це ваш Дорослий» означає: «Ви щойно зробили автономну та об'єктивну оцінку ситуації і висловлюєте ці процеси мислення, чи сприймаються вами проблеми, чи наші висновки без усякого упередження». «Це ваша Дитина» означає: «Спосіб прояву та сенс вашої реакції ті ж, якби ви були маленьким хлопчиком або маленькою дівчинкою».

Звідси випливають висновки:

1. Кожна людина мала батьків, вона несе в собі ряд станів его, що відтворюють їх стани его у тому вигляді, як він їх сприйняв. Ці батьківські статки его за деяких обставин можуть бути приведені в дію. Повсякденною мовою – кожен несе у собі своїх батьків. У «Батька» дві основні функції. По-перше, він дає індивіду можливість активно діяти як батько справжніх дітей, забезпечувавши в такий спосіб виживання людського роду. Значення його в цьому відношенні видно з того, що люди, що осиротіли в дитинстві, мабуть, викликають більші труднощі у вихованні дітей, ніж ті, що виростили в сім'ї.

Батьки автоматичні, що зберігає чимало часу та енергії. Ряд речей робиться тому, що так прийнято. Це звільняє людину від необхідності приймати незлічені тривіальні рішення, і він може присвятити себе важливішим питанням, надавши рутинні справи Батькові.

2. Кожна людина (включаючи дітей, розумово відсталих людей) здатна до об'єктивної обробки даних, якщо в неї можна викликати належний стан *его*. Простіше: кожен може бути дорослим (неопсихічне функціонування). «Дорослий» обробляє дані та обчислює ймовірності, суттєві дії для ефективного поводження із зовнішнім світом. Він також зазнає своїх невдач і отримує свої винагороди. Наприклад, щоб перетнути дорогу з сильним рухом, потрібна обробка складною рядом даних про швидкості. Дія відкладається доти, доки обчислення не дадуть високу ймовірність позитивного результату. Винагороди за успішні обчислення цього роду входять до задоволень від гірськолижного, вітрильного та інших видів спорту, пов'язаних зі швидким рухом.

3. Кожна людина колись була молодшою, ніж тепер, і несе у собі релікти більш ранніх років, які можуть проявитися при деяких обставинах. Простіше: кожен несе в собі маленьку дитину. Стани її – це нормальні фізіологічні явища.

Мозок людини є орган та організатор психічного життя; продукти його діяльності організуються та зберігаються у вигляді станів *его*. Вже є конкретні докази цього в деяких результатах Пенфілда та його співробітників]. Існують інші класифікуючі системи на різних рівнях, наприклад, «механічна» пам'ять. Але природна форма існування полягає в станах психіки, що змінюють один одного. Кожен тип станів *его* має своє життєво важливе значення для людського організму.

У «Дитині» укладено інтуїцію, творчі здібності, спонтанний порив та радість.

«Дорослому» необхідні виживання. Він обробляє дані та обчислює ймовірності, суттєві для ефективного поводження із зовнішнім світом. Він також зазнає своїх невдач і отримує свої винагороди. Наприклад, щоб перетнути дорогу з сильним рухом, потрібна обробка складною рядом даних про швидкостях. Дія відкладається доти, доки обчислення не дадуть високу ймовірність позитивного результату. Винагороди за успішні обчислення цього роду входять до задоволень від гірськолижного, вітрильного та інших видів спорту, пов'язаних зі швидким рухом.

У «Батька» дві основні функції. По-перше, він дає індивіду можливість активно діяти як батько справжніх дітей, забезпечувавши в такий спосіб виживання людського роду. По-друге, багато з реакцією «Батьки» автоматичні, що зберігає чимало часу та енергії. Ряд речей робиться тому, що так прийнято. Це звільняє Дорослого від необхідності приймати незлічені

тривіальні рішення, і він може присвятити себе важливішим питанням, надавши рутинні справи Батькові.

Отже, всі три аспекти особистості мають важливе значення для виживання та життя. Лише у тому випадку, коли один із них порушує здорову рівновагу, показані психоаналіз та реорганізація. Взагалі ж кожен з них – «Батько», «Дорослий» і «Дитина» – має повне право на повагу та законне місце у повному та плідному житті людини.

УДК 316.277

Савченко Д.І.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹студ. гр. КНТ-622м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СТРУКТУРАЛІЗМ К. ЛЕВІ-СТРОССА

Структуралізм – інтелектуальний рух, для якого характерне прагнення розкриття моделей, що лежать в основі соціальних і культурних явищ. Методологічним зразком для структуралізму служить структурна лінгвістика. Лінгвіст намагається у явному вигляді описати приховані протиставлення, структури та правила, які уможливають мовні висловлювання, тоді як структураліст розглядає одяг, літературу, етикет, міф, жести як численні «мови», на яких спілкуються представники тієї чи іншої культури; він намагається виділити приховану систему протиставлень, що у кожному разі визначають структуру конкретних дій чи об'єктів.

З одного боку, Леві-Стросс виступає як етнограф, антрополог, історик культури. З іншого боку, закладає фундамент нової психолого-філософської концепції, пов'язаної з розумінням мови, текстів та їх структур, а також із соціально-філософським дослідженням людських відносин, форм та типів суспільної свідомості.

Ця концепція ввібрала у собі низку досягнень як у природничих, математичних, так і у гуманітарних науках, скоєних до середини нашого століття. Серед них треба насамперед назвати дослідження структур первісного міфологічного мислення та символічних форм (Е. Дюркгейм, Леві-Брюль, М. Мосс, Е. Кассіер та ін.) та кібернетику разом з відповідним розвитком математики. Леві-Строс особливе значення надав можливостям (математичного) моделювання у тому тоді ще незвичайному застосуванні до етнографічного, антропологічного матеріалу. (Спільно з математиками Леві-Стросс розробив і змістовно інтерпретував моделі, що дозволяють зрозуміти складні системи спорідненості в первісному суспільстві).

Леві-Стросс чітко і безперечно побудував свою структуралістську концепцію на фундаменті психоаналізу – особливо в тому його варіанті, розробленому К.-Г. Юнгом саме зі зверненням до міфологічного мислення.

При цьому Леві-Стросс спирався на фрейдівське розрізнення підсвідомого і несвідомого, і навіть на юнгівське поняття « колективного несвідомого ». Можна сказати, що підсвідомість – це індивідуальний словник, у якому кожен із нас записує лексику своєї індивідуальності, і що несвідоме, організуючи цей словник за своїми законами, надає йому значення і робить його мовою, зрозумілою нам самим та іншим людям (причому лише в тій мірою, в якій він організований за законами несвідомого). Тяжіння етнографа і філософа Леві-Стросса до дослідження мовносимволічних форм і навіть, якщо можна так висловитися, «мовлення» всього життя (не настільки й балакучих, часто не мають писемності) первіснообщинних народів та поселень зовсім не випадково. Висунення на перший план мови та свого роду «мовна редукція» (зведення таких, наприклад, соціальних феноменів як соціальні відносини, культурна творчість, мистецтво, до мовносимволічним формам їх вираження) є свого роду знамення часу.

Леві-Стросс вирішальне значення надав не словам, а структурі. Не має значення, міркує Леві-Стросс, чи створений міф яким-небудь індивідуальним суб'єктом або запозичений з колективної традиції (обидва види міфів, до речі, схильні до взаємодії та взаємозбагачення). Структура ж залишається незмінною, і саме завдяки їй міф виконує свою символічну функцію.

Леві-Стросс дуже ретельно відтворює глибинні структури міфів, їх кодування, «має в своєму розпорядженні» коди на географічній, космологічній, соціологічній, техноекономічній. «площинах». Відмінні риси міфологічної логіки, за Леві-Строссом: логіка узагальнень, класифікацій, аналізу природних та соціальних явищ, що робить її внутрішньо спорідненою науці; водночас вона конкретна та образна, є логікою відчуттів; міфологічне мислення широко користується метафорами, символами і перетворює їх на способи розуміння світу та людини.

Оскільки через конкретніший структурний аналіз внутрішньої логіки міфів, моделювання структур спорідненості первіснообщинних народів Леві-Стросс прокладав дорогу узагальненої філософії і методології структурного аналізу, надалі його послідовники вважали за можливе і необхідне застосувати ідеї структуралізму до інших галузей гуманітарного знання. І, передусім, до психології і психіатрії. На відміну від Фрейда Леві-Стросс у вивченні несвідомого висуває на перший план першому плані не механізми сексуальних потягів, а мову та дискурс. І хоча «мова» трактується швидше символічно-метафорично, психологи-структуралісти розпочали завзято просуватися шляхом складного і глибокого аналізу мови пацієнта, яка в даному випадку є головним засобом комунікації психолога і клієнта, психіатра та хворого.

УДК 159.923.2

Синицин С.С.¹, Арсентьева Г.О.²

¹ студ. гр. КНТ-142 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АРХІТЕКТУРА ОСОБИСТОСТІ ЗГІДНО ПСИХОСИНТЕЗУ АССАДЖІОЛІ

У 1910 році психіатр-стажер Роберто Ассаджіолі задумав психологію, яку він назвав психосинтезом. Під «психосинтезом» він мав на увазі усвідомлення цілісності або синтезу як всередині себе, так і зі світом – контрапункт до «психоаналізу» Зигмунда Фрейда, який передбачав аналіз людини на складові частини. Однак Фрейд твердо вважав, що «психосинтез» відбувається автоматично в ході аналізу, тому для нього не було необхідності зосереджуватися на синтезі як такому. Ассаджіолі узагальнив свою теорію психіки в так званій «схемі яйця», поділивши несвідоме на чотири частини; нижче, середнє і вище несвідоме, а також колективне несвідоме.

Нижче несвідоме подібне до несвідомого Фрейда: це сфера пригнічених інстинктивних потягів, з яких можуть виникати такі патологічні прояви, як фобії, компульсії та інші невротичні явища. Його також можна розглядати як минуле людини, її або її історію, події дитинства, «незавершені справи». Середнє несвідоме схоже на передсвідоме Фрейда: воно відноситься до подій нашого сьогодення, до яких ми можемо легко отримати доступ, зосередивши увагу.

Вище несвідоме – це сфера наших «вищих» почуттів чи ідей, наших прозрінь і натхнень, наших благородніших і альтруїстичних імпульсів; це джерело творчості. Абстрактні якості, такі як правда, краса, любов, сила, належать до цієї сфери; духовний досвід також може виникати тут. Вище несвідоме представляє потенціал індивіда, сенс і мету, які можуть бути виражені в його житті; його психологічне майбутнє.

Колективне несвідоме містить загальний досвід людини, який розвивався протягом століть. Прикладом є міфи, казки та символи, які повторюються у пов'язаних формах через зміну століть і культур. Поле свідомості описує все, що ми усвідомлюємо в даний момент часу. Зміст свідомості складається з наших фізичних відчуттів, емоцій і думок. Ассаджіолі вважав, що особистість містить три основні елементи: фізичний, емоційний і психічний. Тут він відрізнявся від Юнга, який визначив чотири елементи: мислення, почуття, відчуття та інтуїцію. Для Ассаджіолі інтуїція якісно відрізнялася від трьох інших і належала до вищого несвідомого. Індивідуумів можна приблизно розділити на фізично, емоційно або ментально ідентифікованих, відповідно до того, які функції найбільш розвинені. Метою терапії є розвиток менш використовуваних функцій, щоб створити більший баланс в особистості та надати людині більший вибір у тому, як вона діє у світі.

На додаток до трьох основних елементів, або функцій, є поняття «субособистостей». Вони подібні до соціологічних концепцій «ролей» або теорій взаємодії частин усередині нас, але відрізняються тим, що вони розглядаються як маленькі особистості всередині більшої, кожна зі своїми фізичними атрибутами, емоційним і розумовим життям. Психосинтез стверджує, що людиною керує те, з чим вона ототожнюється, тому, коли наш гіпотетичний індивід ототожнюється зі своєю підлітковою субособистістю, у нього немає іншого вибору, як діяти так, як воно диктує. Однак він починає мати контроль, коли він може побачити це як би ззовні; коли він більше не ідентифікується з ним. Ассаджолі назвав цей процес «деідентифікацією». Після того, як наш індивід відділився від субособистостей як «підлітка», так і «тверезого професіонала», він може щось з ними зробити, наприклад погодитися приділяти кожному частку свого часу та уваги. Це підводить до обговорення Я, яке Ассаджолі розміщує в центрі поля свідомості. Я – це позиція, з якої індивід може «спостерігати» за рештою особистості; у нашому прикладі, наведеному вище, індивід переходить від своєї ідентифікації зі своєю підлітковою субособистістю до позиції Я, з якої він може судити та робити вибір. На відміну від «єго» Фрейда, яке з одного боку оточене «ід», а з іншого – «суперего» і прокладає обережний шлях між ними, Я Ассаджолі є центральним організатором особистості, здатним координувати та регулювати його суперечливі частини. Я – це позиція, з якої індивід може «спостерігати» за рештою особистості; у нашому прикладі, наведеному вище, індивід переходить від своєї ідентифікації зі своєю підлітковою субособистістю до позиції Я, з якої він може судити та робити вибір. На відміну від «єго» Фрейда, яке з одного боку оточене «ід», а з іншого – «суперего» і прокладає обережний шлях між ними, Я Ассаджолі є центральним організатором особистості, здатним координувати та регулювати його суперечливі частини.

«Трансперсональне Я» є духовною сутністю людини, яку містики назвали б божественністю в кожній людині. Він розміщений наполовину в психіці, а наполовину поза ним, щоб підкреслити його безперервність з духовним світом.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ

Арт-терапія – це метод корекції та лікування нервових і психічних захворювань засобами мистецтва та самовираження людини в мистецтві. Для цього з клієнтом (або пацієнтом) обговорюють витвори мистецтва (катарсичний вплив) або використовують переживання творця – мистецтво створює можливості для самовираження, відреагування, відволікання (катарсис митця). До арт-терапії відносять бібліотерапію, музикотерапію, кінотерапію тощо.

Основне завдання арт-терапії полягає в тому, щоб посередництвом символів, образів, метафор, через які інформація кодується на несвідомому рівні психіки, «витягнути» певну проблему, що захована за ними, спроектувати її на свідомий рівень та пропрацювати пов'язані з нею емоції та переживання і звільнитися від застарілих чи витіснених емоцій. За словами відомого психотерапевта В. Макарова, арт-терапія повністю відповідає всезростаючій потребі сучасної людини в м'якому, екологічному підході до її проблем, неуспішності або неповної самореалізації. Згідно В. Беккеру-Глошу, призначення арт-терапії не в тому, щоб виявляти психічні вади або порушення. Навпаки, вона звернена до сильних сторін особистості, а також має дивовижну властивість внутрішньої підтримки та відновлення цілісності людини.

Триадичність арт-терапії є головною відмінністю її від інших психотерапевтичних напрямів. Лише арт-терапія дозволяє замінити звичну діаду «терапевт – пацієнт» («консультант – клієнт») на тріаду «терапевт – творчий продукт – пацієнт». Модель арт-терапевтичної взаємодії така, що арт-терапевт і клієнт взаємодіють один з одним як вербально, так і через продукти творчості за допомогою візуальної невербальної комунікації.

Ресурсність – ще одна ознака арт-терапії як напрямку терапії. Спосіб терапевтичної взаємодії в арт-терапії ресурсний, тому що лежить поза сферою повсякденного життя клієнта та розширює його особистісний досвід. В арт-терапії способи взаємодії не мають аналогів у повсякденному житті клієнта й тому неминуче змушують його саме до дослідницької активності. Таким чином людина контактує з тими своїми рисами та властивостями, яких не помічає в щоденних клопотах. Це дає можливість розвитку креативності особистості, нових творчих підходів до всього, з чим вона зустрічається, до вирішення проблем та подолання перешкод.

Арт-терапія мистецтвом за своєю природою радикальна. Вона пов'язана з розкриттям внутрішніх сил людини і дозволяє наступне:

- розвивати в собі спонтанність і вдосконалювати увагу, пам'ять, мислення (когнітивні навички);
- вивчити свій життєвий досвід з незвичайного ракурсу;
- навчитися спілкуватися на екзотичному рівні (використовуючи образотворчі, рухові, звукові засоби);
- самовиражатися, доставляючи задоволення собі та іншим;
- розвивати цінні соціальні навички (в груповій роботі);
- освоїти нові ролі та виявляти латентні якості особистості, а так само спостерігати, як зміни власної поведінки впливають на оточуючих;
- підвищувати самооцінку, що веде до зміцнення особистої ідентичності;
- розвивати навички прийняття рішень;
- розслабитися, виплеснути негативні думки і почуття;
- реалізувати свою здатність до творчості різними засобами, включаючи образотворче мистецтво.

Існують різні форми арт-терапії. Проте найбільш розповсюдженими є індивідуальна й групова, кожна з яких має різновиди. Інколи, вибір проведення арт-терапевтичних занять залежить від бажання учасників, оскільки за відсутності протипоказань вони можуть займатися як індивідуально з арт-терапевтом, так і в групі. Особливо цінною арт-терапія є для тих учасників, які мають труднощі у вербалізації своїх переживань, йдеться про малоконтактність, мовні порушення, «невимовність» у людей з посттравматичними стресовими розладами. Як правило, вони виражають свої емоції і переживання в малюнках, художніх виробках. Для активізації психічних процесів, тренування сенсомоторних умінь і навичок, налаштування на роботу корисною може бути нескладна маніпуляція або гра з різними матеріалами.

УДК 159.923.2

Чабан І.С.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹студ. гр. КНТ-132м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ХАРАКТЕРНІ РИСИ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ «ДОКТРИНА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАСЛОУ»

Самоактуалізація – не застиглий стан. Це процес, що діє, при якому здібності індивіда застосовуються повністю, творчо і радісно. Це не відсутність проблем, а рух від перехідних або нереальних проблем до реальних.

Маслоу загалом визначав поняття самоактуалізації як повне застосування талантів, здібностей, потенціалів тощо.

Метамотивація відноситься до поведінки, на яку впливає зростання потреб та цінностей. За Маслоу, такий вид мотивації найчастіше зустрічається у людей, що самоактуалізуються, які вже задовольнили свої низькі потреби. Метамотивація часто набуває форми служіння ідеалам чи цілям, чомусь такому, що «поза тобою». Метапотреби пов'язані з основними потребами – їх незадоволення викликає метапатології – відсутність цінності, значущості, завершеності в житті.

У системі Маслоу відзначені різні рівні скарг, які стосуються незадоволених потреб. Наприклад, на фабриці скарги нижнього рівня можуть бути реакцією на небезпечні умови роботи, тиск адміністрації та юридичний нагляд чи його відсутність. Скарги вищого рівня можуть ставитись до недостатнього визнання досягнень, втрати престижу або відсутності згуртованості в колективі, тобто загрози потребам приналежності та поваги.

Метаскарги свідчать про фрустрацію метапотреб, таких як досконалість, справедливість, краса та істина. Цей рівень невдоволення є добрим показником того, що все інше гаразд.

Маслоу вважає, що не слід очікувати, що скарг не буде, нам треба лише сподіватися на те, що вони відображатимуть більш високі рівні домагань. Коли скаргники незадоволені недосконалістю суспільства, відсутністю справедливості тощо – це позитивний знак. Це означає, що незважаючи на високий ступінь задоволення основних потреб, люди все ж таки прагнуть подальших поліпшень і зростання. Фактично Маслоу наводить на думку, що хорошим показником освіченості суспільства є наявність незадоволених серед його членів.

Самоактуалізовані люди, всі без винятку захоплені справою, що перебуває поза їх самих, щось, що виходить за межі свого «я».

Маслоу перераховує наступні характерні риси самоактуалізації людини:

Більш ефективне сприйняття реальності та більш зручні стосунки з реальністю.

Прийняття (себе, інших, природи).

Безпосередність, простота, природність.

Зосередженість на проблемі (на противагу его-центрованості).

Здатність відокремитися, потреба в усамітненні.

Автономія, незалежність від культурних штампів та оточення.

Зберігається свіжість сприйняття.

Містичний та вершинний досвід.

Почуття спільності з іншими.

Глибокі та проникливі взаємини.

Демократичність.

Здатність розпізнавати цілі та засоби, гарне та погане.

Філософський, незлобний доброзичливий гумор.

Креативність.

Опір окультуренню, поза будь-якою певною культурою.

Маслоу описує вісім способів, якими індивіди самоактуалізуються, чи вісім типів поведінки, які ведуть до самоактуалізації:

Концентрація. Насамперед при самоактуалізації життя має бути повним, яскравим, беззавітним при повній концентрації та абсолютному засвоєнні.

Вибір зростання. Якщо ми уявляємо собі життя як ланцюг, що складається з виборів, тоді самоактуалізація – це процес, при якому приймається рішення про вибір для подальшого зростання.

Самопізнання. При самоактуалізації ми більше дізнаємося про свою внутрішню природу та діємо відповідно до цього.

Чесність. Чесність та відповідальність за свої дії є важливими елементами у самоактуалізації.

Судження. Перші чотири пункти допомагають нам розвинути здатність робити «найкращий вибір у житті». Ми вчимося довіряти власному судженню та нашим інстинктам і діяти відповідно.

Саморозвиток. Самоактуалізація також є безперервним процесом розвитку потенційних можливостей людини.

Вершинні переживання. Це дуже короткі моменти в самоактуалізації. У ці моменти в нас слабкіші внутрішні конфлікти та тривога, і нам легше направити енергію на творчість. Деякі люди частіше відчують вершинні переживання, ніж інші. Маслоу називає таких людей самоактуалізуючимися.

Відсутність захисту для свого «я». Подальшим кроком у самоактуалізації буде необхідність розпізнати захист нашого «я» і боротися з ними у відповідний момент.

УДК 159.923.2

Ярошенко С.В.¹, Арсентьева Г.О.²

¹студ. гр. Е-112м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АКМЕОЛОГІЧНІ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДУКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Акмеологія – це особливий розділ вікової психології – психології зрілості або дорослості і знаходиться в такому ряду: педагогіка – акмеологія – геронтологія.

Напрям, тісно пов'язаний з реалізацією програмно-цільового підходу у підготовці професіоналів і вдосконаленні професійної майстерності являє собою дослідження цілісної професійної діяльності як комплексу психотехнологій, що відносяться до процесуальної складової професійної діяльності і до смислової сфери особистості самого професіонала.

Розвиток психотехнологічних досліджень дозволяє значно підвищити ефективність акмеологічних проєктів, вимагає водночас активного залучення до складу акмеологічного знання і акмеологічних методик різного роду знань, отриманих у межах суміжних наукових дисциплін – теорії систем, теорії управління, психології, конкретних спеціальних технологіях різних видів професійної діяльності тощо, і зумовлює тісний інформаційну і навіть організаційну зв'язок акмеології з цими науками.

Психотехнологічний підхід в акмеологічних дослідженнях дозволяє і кілька переосмислити проблему продуктивності діяльності.

Продуктивність визначали раніше як доцільність, тобто як можливість досягнення поставлених цілей за допомогою реалізації певних технологій діяльності. Але продуктивність професійної діяльності може також розумітися і більш широко як інтегральна характеристика діяльності. Це, з одного боку, сам технологічний склад діяльності, а з іншого боку, – рівень оволодіння нею з боку суб'єкта діяльності. Виходячи з цього, продуктивна професійна діяльність включає в себе:

1. Продуктивність – можливість досягнення мети діяльності за допомогою реалізації певного набору професійних технологій.

2. Інтенсивність (в сенсі швидкості) і напруженість (в сенсі витрат фізичної та психічної «робочої сили») – швидкість реалізації технологічного складу діяльності, значною мірою обумовлена ступенем опосередкованості діяльності; напруженість – характеристика довжини технологічного ланцюжка, що призводить до отримання шуканого результату.

3. Точність і надійність – відповідність дій їх технології; надійність – стабільність параметрів діяльності при зміні та ускладненні її умов, можливість здійснення продуктивної діяльності в умовах екстремальної ситуації.

4. Організованість (в сенсі мінімізації витрат непродуктивного праці) – частка часу реалізації продуктивних професійних технологій у всьому обсязі робочого часу професіонала, в істотному ступені визначається досконалістю технологічної макроструктури діяльності, а також залежна від характеристики швидкодії.

5. Кваліфікованість – володіння технологічним потенціалом, достатнім для вирішення поставлених перед суб'єктом діяльності професійних завдань на рівні сучасних вимог.

6. Опосередкованість (як залежність від зовнішніх факторів) – необхідність звернення при реалізації продуктивних професійних технологій

діяльності до зовнішніх суб'єкту умов діяльності, побічно пов'язана з рівнем володіння даними технологіями для отримання додаткової інформації, в якій професіонал потребує для здійснення своєї діяльності, але не володіє нею актуально.

Дані характеристики продуктивної професійної діяльності допускають наявність відповідних показників, які, в свою чергу, мають принаймні два рівні – рівень мінімальних суспільно прийнятних показників, що характеризують суб'єкта діяльності як професіонала в певній галузі, досягнення яких є метою системи професійного навчання, і є предметом, швидше, психології праці; і рівень високих показників, що визначається сучасним станом розвитку технологічної бази даної професійної області та відповідними вимогами, що пред'являються до професіоналів високої кваліфікації, «екстра-класу». Досягнення професіоналами даного рівня показників є вже метою систем вдосконалення професійної майстерності та предметом інтересу акмеологічної науки. Таким чином, дані критерії ефективності (продуктивності) професійної, самі по собі, можна розглядати і як такі, що відносяться до психології праці, і в якості власне акмеологічних. Все залежить від спрямованості і завдань конкретної системи професійного навчання та реалізованого в її рамках антропотехнічного потенціалу.

УДК 331

Брабець О.С.¹Бондаревич І.М.²

¹студ. гр. Е-111 НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗМЕНШЕННЯ НАРОДЖУВАНOSTІ У СВІТІ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Середній глобальний коефіцієнт народжуваності в світі сьогодні становить приблизно 2,3 дитини на жінку. За останні 50 років він скоротився вдвічі. І в ході модернізації суспільств кількість дітей на одну жінку дуже суттєво зменшується. В епоху аграрних суспільств народжуваність становила від 4,5 до 7 дітей на жінку. У ті часи дуже висока смертність у молодому віці утримувала низький приріст населення. Внаслідок покращення здоров'я та зниження смертності населення зазвичай спостерігається прискорене зростання його кількості. Це швидке зростання населення припиняється, оскільки рівень народжуваності знижується. Основними причинами зменшення народжуваності є розширення прав і можливостей жінок та підвищення добробуту і статусу дітей.

Г. Бекер виділяє таку причину зменшення народжуваності, як жіноча освіта. «Рівень освіти в суспільстві – зокрема жінок – є одним із найважливіших показників кількості дітей у сім'ї. У багатьох суспільствах мати проводить зі своїми дітьми більше часу, ніж батько, і тому альтернативні витрати, такі як можливості для кар'єрного росту, вільний час та інші, в основному лягають на плечі матері. Більш освічені жінки повинні відмовитися від більшої кількості можливостей, ніж менш освічені жінки, і тому «ціна», яку вони повинні платити за народження дітей, вище» [1].

О. Галор та Д. Вен визнали, що занятість жінок негативно впливає на народжуваність: «Зростаюча участь жінок у робочій силі є другим аспектом розширення прав і можливостей жінок у суспільстві, і ця зміна також має тенденцію призводити до скорочення кількості дітей, які мають жінки. Ця зміна тісно пов'язана з ростом освіти жінок. Знову ж таки, існує двостороння взаємозв'язок: крім того, що збільшення участі жінок у робочій силі призводить до того, що жінки народжують менше дітей, також очевидно, що вірно зворотнє. І дійсно, є переконливі докази того, що зниження рівня народжуваності збільшило участь жінок на ринку праці. Цей двосторонній зв'язок призводить до зацикленого зменшення народжуваності: оскільки жінки вирішують мати менше дітей і все активніше беруть участь у ринку праці, у них з'являється ще більше причин мати менше дітей» [2].

М. Хазан та Б. Бергудо зазначають, що «Велике число дітей в минулому не було випадковістю. Сім'ї хотіли мати багато дітей, тому що їм потрібно було багато дітей. У минулому в діти з раннього віку вносили свій внесок у домашнє господарство. Дитяча праця була дуже поширеною. Дослідження того, як державна політика вплинула на зниження народжуваності, показує, що посилення обмежень на дитячу працю, зокрема, було критичним, оскільки збільшувало альтернативні витрати на народження дітей, оскільки батьки не отримували вигоди від внеску дитини в домашнє господарство.» [3].

Г. Бекер та Г. Льюїс наголошують на такій причині як поліпшення освіти «У сьогодишніх багатих економіках діти отримують набагато більше освіти, ніж у бідних аграрних економіках минулого. Батьки повинні приймати рішення між кількістю дітей, яку вони хочуть (кількість), і ресурсами, які вони хочуть витратити на кожну дитину (якість). Обмежені ресурси змушують батьків приймати рішення або мати багато дітей, але тоді у них буде мало ресурсів (часу і грошей), доступних для кожної дитини, або мати менше дітей, а потім мати більше ресурсів, доступних для кожної дитини.» Цей компроміс описується в літературі як вибір батьків між «кількістю» або «якістю» своїх дітей [4].

Всі перераховані чинники зменшення рівня народжуваності є найбільш характерними для розвинених країн. За даними Всесвітнього банку: коефіцієнт народжуваності вище 2,1, що є необхідною умовою для простого заміщення поколінь, мало лише 108 країн з 207, з них більшість – малорозвинені країни Африки та Азії. Але і у малорозвинених країнах коефіцієнт народжуваності зменшується. Для всіх країн Європи є характерним коефіцієнт народжуваності менше 2,1, для України – 1,23 (201 місце з 207). Серед негативних наслідків – збільшення частки літніх людей у загальній чисельності населення, або старіння населення. Це призводить до збільшення долі бюджету країн, яку необхідно використати для виплат пенсій та надання медичних послуг людям похилого віку. Саме тому почасти спостерігаємо такі заходи з боку держави як підвищення пенсійного віку та відмову від безкоштовної медичної допомоги. Зменшення кількості населення, що призводить до зменшення кількості людей, задіяних в промисловості та науці і гальмуванні розвитку країн. На виправлення цієї ситуації застосовують податок на бездітність.

Серед позитивних наслідків зауважимо на більш якісний догляд і виховання дітей. Зменшення кількості дітей в сім'ї дозволяє витратити більше коштів та часу на одну дитину. Також зменшення кількості населення призводить до зменшення попиту на всю продукцію, виробництво якої дуже часто забруднює навколишнє середовище. Притому сповільнюються темпи видобутку невідновлювальних природних ресурсів.

Причини зменшення народжуваності мають соціально-культурний характер, а також позитивні та негативні наслідки. Таким чином, боротися сьогодні з проблемою зменшення народжуваності чи ні – це питання вибору, і всі розвинені країни зараз не приймають активних мір проти цієї проблеми. Але зрозуміло, що така політика не зможе продовжуватися вічно, і на певному історичному етапі державне регулювання народжуваності з метою збільшення народжуваності буде впроваджено у більшості розвинених країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Becker G. An Economic Analysis of Fertility – [Electronic resource]. – Access mode : URL <https://www.nber.org/system/files/chapters/c2387/c2387.pdf> from 03.03.23.
2. Galor O. та Wen D. The Gender Gap, Fertility, and Growth. – [Electronic resource]. – Access mode URL: <https://www.jstor.org/stable/i337087> from 03.03.23
3. Hazan M. Berdugo B. Child Labour, Fertility, and Economic Growth. – [Electronic resource]. Access mode: URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0297.00066/abstract> from 03.03.23

4. Becker G., Lewis G. On the Interaction between the Quantity and Quality of Children. [Electronic resource]. – Access mode URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdfplus/10.1086/260166> from 03.03.23.

УДК 331

Маркін Д.С.¹ Бондаревич І.М.²

¹студ. гр. Е-111 НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЙОГА КЛАСИЧНА І ЙОГА СУЧАСНА

Йога – це поняття в індійській культурі, що означає сукупність різноманітних практик, як фізичних так і духовних, що були розроблені в різних напрямках індуїзму та буддизму і ставлять за мету покращення фізичних властивостей тіла і управління психікою людини для покращення духовного стану, та навіть досягнення мокші. Якщо давати більш вузьке означення, то йога – це одна з шести ортодоксальних шкіл (даршан) у філософії індуїзму. Спираючись на деякі археологічні знахідки можна стверджувати, що близько чотирьох тис років тому вчення йоги вже було відоме людям. Чинним аргументом до цього можуть слугувати знайдені під час розкопок культури Мохеанджо-Даро зображення йогів у відповідних позах, що відносять саме до цього періоду. В класичній йозі виділялось 8 базових ступеней (правил, етапів): 1) Яма – дотримання загальних моральних заповідей, правил, що стосувалися міжособистісних відносин. 2) Ніяма – культура, внутрішня дисципліна. 3) Асана – поступове досягнення фізичного здоров'я шляхом фізичних вправ. 4) Пранаяма – контроль дихання, вміння дихальним шляхом контролювати потоки Прани. 5) Прат'яхара – контроль відчуттів. 6) Дхарана – вміння фокусувати думки. 7) Дх'яна – медитація. 8) Самадхі – злиття із Духом Всесвіту. Саме на цих восьми правилах, кожне з них залежить один від одного та доповнює інші, базується класична йога. Завдяки таким правилам, ця система була цілісною, а розвиток людини – усебічним та природнім. Нажаль, як можна зрозуміти, опанування усіма вісьмома правилами класичної йоги одночасно, для переважної більшості людей, є просто неможливим, саме тому йога в сучасній культурі поширювалася шляхом виокремлення з єдиної системи різних напрямків, що були сконцентровані на певній частині цього вчення. Це давало послідовнику йогина можливість обирати саме той напрям, який більше підходив би йому.

Сьогодні ж йога входить до трійки найпопулярніших програм у центрах оздоровлення. Так, по всьому світу займаються йогою більше 250 млн людей, з них в США – 20 млн людей, Канаді – 3.2 млн, Італії – 2 млн. Така популярність

пояснюється тим, що на відміну від звичайного фітнесу – йога звертається до внутрішнього «я» людини, фокусується на внутрішньому світі. Також, деяка частина успіху йоги витікає з її популярності серед публічних особистостей: спортсменів, акторів, тощо. Сеанс йоги являє собою послідовне виконання ряду асан. Асана – поза, що є мистецтвом розташування тіла як одного цілого: ментально, духовно та фізично. При їх виконанні важливо бути якомога більш точним, бо значення мають навіть, здавалося б, незначні деталі на кшталт положення пальців рук, або напрям погляду. Якщо асан виконується правильно, це розпрямляє тіло, та навіть покращує кровообіг. Позу потрібно тримати впродовж декількох секунд (для початківців) або ж хвилину і більше (для досвідчених), в результаті цих дій м'язи та внутрішні органи приймають правильне положення, фіксуються в ньому. Ось наприклад, такі асани, як стійка на голові, або ж так звана «берізка» мають цілющий вплив на роботу легень, печінки, серця ,кровоносної системи та в першу чергу мозку людини, її духовний стан.

Йога – це зовсім не силовий вид фізичних вправ. Якщо спиратись на одну із сутр Патанджалі, поза повинна бути зручною та стійкою, чого досягти можна тільки шляхом регулярної практики. Під час занять, корекція організму відбувається не лише на фізичному, але й на більш поглибленому рівні: вирівнюється система енергетичних каналів і центрів, що в першу чергу впливає на інтелектуальну діяльність, психоемоційний стан людини.

Толчева А. зазначає про широкі можливості використання йоги в навчальному процесі [1]. Через все більш зростаюче навантаження у студентів з кожним роком, курс йоги в університеті може стати спасінням від вигорання та перенавантаження, знизити психологічну напругу, покращити фізичний стан, що покращить результативність навчання. Проте, сучасна йога досить сильно відрізняється від класичних зразків минулих тисячоліть. Тоді були відомі лише тридцять основних асан, зараз же їх близько двохсот. Раніше заняття були лише індивідуальними, зараз – групові. І хоча йога ХХІ сторіччя й направлена на розширення свідомості, але шлях досягнення цієї мети інший, зараз це здебільшого відбувається завдяки фізичним навантаженням, а не довгим медитаціям. Сьогодні в залах йога представлена як у фітнес-варіанті (фітнес-йога) так і у філософському форматі. Фітнес-варіант є заняттям за мотивами десяти основних асан, та майже не має нічого спільного з тією самою – класичною йогою, і більше нагадує звичайну розтяжку, прикладом може слугувати хатха-йога. Цей вид йоги утворився через неймовірну популярність цього виду оздоровлення, і має доволі серйозний мінус : заняття проходять у великих групах і тому не дають таких значних результатів. Загальну користь йоги точно описав Айенгар Беллур Кришнамачар Сундарараджа: «Хоча й ціллю йоги є досягнення остаточного звільнення, цьому передує досвід свободи іншого штибу. Свободи від більшого самоконтролю, усвідомлення

своєї чутливості й усвідомлюваності. Ці якості дозволяють насолоджуватись життям, повним гідності, чесності у відносинах, доброзичливості, співчутливості, довіри, віри у свої сили, радості за інших і спокійного прийняття власних бід» [2]. Набагато краще ситуація з філософією йоги. Заняття в цьому напрямі, характеризуються великою ефективністю, та високим рівнем кваліфікації викладачів. Більш того, якщо людина вливається в цей різновид йоги, то з просто фітнес захоплення, це стає способом життя. Філософська йога вимагає більш глибокого занурення в предмет, і привертає до себе увагу тих, хто вже опанував її фітнес варіант і хоче чогось більшого, ніж заняття фізкультурою. Проте таких бажаючих набагато менше, ніж звичайних ентузіастів.

Враховуючи зазначене визначимо декілька відмінностей класичної йоги від сучасної:

Класична йога була єдиною системою, що складалась з 8 ступенів (етапів), а в свою чергу сучасна йога розділила ці ступені на різні напрямки, так утворились хатха-йога, Аштанга-він'яса йога, йога Айенгара та інші види сучасної йоги, що спираються лише на частину основних ступенів класичної йоги.

В сучасній йозі відсутній такий високий рівень впливу на здоров'я людини, як у йозі класичній, хоча вона все ще є неймовірно корисною. Це є наслідком розгрупування єдиної системи, і меншої ефективності роз'єднаних правил йоги.

Заняття класичною йогою з викладачем в класичній йозі були суворо індивідуальними, в сучасній йозі – майже завжди проводяться в групах.

Освоїти класичну йогу було складно, здебільшого через нерозривний зв'язок між кожною зі ступенів, не освоївши кожную – нічого не вийде, і це вийде не в кожного, у випадку ж сучасної йоги – можна обрати будь який напрям до душі, та навчатись тому, що в тебе виходить, що є набагато легшим.

Йога класична спиралась перш за все на філософську складову, заглиблення людини в себе, сучасна ж йога спирається на виконання фізичних вправ, і майже позбулась філософської складової, хоча й не без виключень.

За багато тисячоліть історія йоги нерозривно поєднала в собі філософію, релігійні та культурні традиції народів, серед яких вона була поширена. На щастя, ця неймовірна система, що увібрала в собі досвід десятків століть, дійшла до нас, хоча й з плином часу вчення змінювалось, проте міцна база і традиції допомогли зберегти необхідну систематизацію практик і знань, які стануться в нагоді тим, хто попри різноманітні проблеми сучасності хоче покращувати свій фізичний та психоемоційний стан, особливо в такий важкий для усього людства період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Толчева А. В. Історичні і сучасні аспекти йоги як системи оздоровлення в процесі підготовки сучасного студента. [Електронний ресурс]. – Режим доступу URL: https://www.researchgate.net/publication/308417588_Istoriceskie_i_sovremennye_aspekty_jogi_kak_sistemy_ozdorovleniya_v_processe_podgotovki_studenta from 04.03.23.
2. Айенгар Б.Світло життя: Йога [Електронний ресурс]. – Режим доступу URL: <https://ratelib.com/books/352311-svet-zhizni-yoga-puteshestvie-k-celnosti-vnutrennemu-spokoystviyu-i-naivyshey-svobode/read> from 04.03.23.

УДК 174.8

Тиха А.Д.¹, Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр. ФЕУ-612м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

КОНФЛІКТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У професійному середовищі доволі розповсюдженим явищем виступають конфлікти, що виникають між колегами. То ж як в таких ситуаціях обрати правильну стратегію поведінки, щоб уникнути загострення ситуації? Конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок, поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії [1]. Конфлікти що виникають під час професійної діяльності можна за їх ознаками класифікувати на два типи:

– «вертикальні» – викликані протиріччями між керівництвом та співробітниками. Вони характеризуються прихованим емоційним напруженням, зокрема через можливість бути звільненими, особливо це стосується сучасних нестабільних умов на ринку праці та розширеними законом повноваженнями роботодавців, що було викликано військовим положенням в країні;

– «горизонтальні» – це суперечності між працівниками однієї професійної ланки. Основою для них виступають різні погляди двох сторін на одну й ту ж саму ситуацію, суперечності з приводу вирішення поставленого завдання, міжособистісні відносини, що стосуються різних інтересів та переконань.

Варто пам'ятати, що ефективність будь-якої роботи залежить не тільки від професіоналізму окремо взятої людини, а також від робочих стосунків що склалися в колективі, так званого «людського фактору». Продуктивна комунікація, вміння знайти компроміс та вирішити проблемні

питання – запорука успіху в будь-якій справі. Безперечно, інколи «у суперечці народжується істина». Однак чи варта вона витраченого часу, нервів та зруйнованим відносин з колегами? Певно, що ні.

Вміння вчасно попередити виникнення конфлікту, або якщо його вже не уникнути, вийти з нього з найменшими втратами ґрунтується на навичках розрізняти стадії конфлікту та успішно керувати своєю поведінкою [2,3].

Стадія 1 – латентна. Зароджується протиріччя, що в майбутньому призведе до конфлікту. Починає зростати емоційна напруга, комунікація між колегами стає більш формальною, стриманою. В розмовах з'являються елементи сарказму, сторони відчувають роздратованість від самої необхідності у спілкуванні, однак емоції залишаються прихованими. Попередження конфлікту відбувається шляхом обговорення ситуації що склалася та пошуком оптимального рішення, яке зможе задовольнити всі сторони.

Стадія 2 – відкрита. В її основі лежить інцидент (ситуація, в якій поведінка однієї зі сторін конфлікту провокує іншу сторону на відкритий прояв свого незадоволення наявною ситуацією). Починається поділ людей на тих хто підтримує різні сторони, якщо колеги працюють тривалий час разом, то починають згадувати минулі протиріччя що між ними виникали, тим самим роздувають з однієї проблеми декілька і збільшують кількість конфліктуючих сторін. До робочих претензій долучаються особистісні, загострюється емоційне напруження, що впливає на весь колектив. Завершити конфлікт майже неможливо, адже емоційний стан переважає над здоровим глуздом, що унеможливорює встановлення рефлексії (здатність відсторонено проаналізувати ситуацію, що призвела до конфлікту).

Стадія 3- ескалація. На перший план виходить бажання не вирішити конфлікт, а «перемогти» опонента. Ця стадія є найбільш емоційною. Емоції пережиті у відкритій стадії подвоюються на стадії ескалації. Інша сторона конфлікту сприймається в образі «ворога», позитивні якості якого не беруться до уваги, що дозволяє виправдовувати свої дії, інколи застосовуються погрози. Наприкінці стадії відбувається емоційне та психологічне виснаження. Завершення конфлікту має практично нульову ймовірність, адже сторони відкрито висувають свої претензії одна до одної.

Стадія 4 – завершення конфлікту. Зникає фактор, що спричинив конфлікт, або сторони досягли компромісу. Емоційне вигорання, що призводить до психологічного виснаження, що призупиняє конфлікт, однак він може відновитись у майбутньому. Усвідомлення безглуздості конфлікту може спричинити повне його завершення, в такому випадку колектив повертається до звичайного робочого процесу. Професійне посилення однієї зі сторін (кар'єрний зріст, або навпаки), втручання вищого

керівництва, пошук компромісу, виникнення спільних проблем, які є більш значущими.

Говорячи про конфлікти, що виникають між людьми помилково вважати причиною конфлікту лише якусь реальну ситуацію, цілком можливо, що основою стане саме психологічна несумісність людей. В цьому контексті мається на увазі різний тип темпераменту людей, що змушені співпрацювати разом (холерики з меланхоліками або флегматиками). Особливо таке протиріччя загострюється коли холерик, яким виступає молода, амбіційна людина, що прагне застосовувати в роботі новітні методики вирішення робочих питань, змушений працювати над проектом разом з меланхоліком – людиною, яка значно старше за віком, стажем, з відмінними цінностями та переконаннями від молоді. В такому випадку зазвичай виникає конфлікт, однак в залежності від бажання сторін його вирішити він може бути і конструктивним. Для того щоб досягти таких результатів необхідно дотримуватись наступних рекомендацій [3]:

1) Потрібно зберігати спокій, якщо це можливо, адже людиною має керувати розум, а не емоції.

2) Розмовляти потрібно ввічливо, адже конфлікт колись завершиться, а репутацію буде втрачено.

3) Аргументи мають бути висловлені чітко, спокійно та логічно, варто пояснити яка саме ситуація або дії спричинили протиріччя, адже у двох сторін можуть бути зовсім різні погляди на одну й ту ж саму ситуацію. І те що одні взагалі не помічають, для інших може становити проблему та викликати незручності.

4) Слід пам'ятати, що у суперечностях, що виникли, винна не одна сторона, а всі учасники, тому варто намагатись не переносити ставлення до самого конфлікту на особистість, а сприймати їх відокремлено, в такому випадку легше контролювати негативні емоції.

5) Гарною порадою з психології буде спроба поставити себе на місце вашого опонента і відповісти на питання, а що б він зробив у такій ситуації? Такий психологічний трюк зможе допомогти у пошуках компромісу.

Отже, підсумовуючи наведені вище тези, варто зазначити, що конфлікти мають періодичний характер, вони виникають і завершуються, з часом люди навіть не можуть згадати у чому була їх суть, а от поведінка сторін під час суперечки залишається в пам'яті назавжди. Особливо це важливо, коли люди залишаються співпрацювати, тому слід намагатись будувати робочі стосунки на основі позитивного ставлення до себе та інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Філоненко М. М. Психологія спілкування. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

2. Гірник А. М. Основи конфліктології: навч. посіб. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 222 с.

3. Дуткевич Т. Конфліктологія з основами психології управління: навч. посіб. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 455 с.

УДК 174.8

Мельник О. М.¹, Бондаревич І.М.²

¹ студ. гр. ФЕУ-612м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МАНІПУЛЯЦІЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

«Ти чудовий професіонал», «хто, як не ти», «просто захоплююсь твоєю майстерністю» – якщо ви неодноразово чули в свою адресу ці фрази, будьте впевнені, вами з великою вірогідністю маніпулювали. Маніпуляція – це різновид соціального впливу, який використовується для прихованого впровадження в психіку жертви цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора, які не збігаються з актуально-існуючими потребами жертви. Це приховане управління людьми та їх поведінкою. Маніпулятивні відносини поширені і активно паразитують у професійній сфері. У сучасному світі всі, від психолога до політика, від представника бізнес-структур до державного службовця, практикують маніпуляцію у професійному спілкуванні: від простих прийомів до надскладних технологій навіювання. Головними учасниками процесу маніпуляції є суб'єкт (маніпулятор) і об'єкт (адресат його впливу). Використовуючи прихований психологічний прийом, маніпулятор має на меті не тільки змусити людину, всупереч її інтересам, виконати потрібні йому дії, але й зробити це так, щоб жертва маніпуляції була переконана у тому, що ухвалені нею рішення є результатом виключно її власної волі.

Маніпуляція у професійному спілкуванні – це брудна психологічна гра, в якій маніпулятор ставить свою жертву у становище, де вона є не особистістю, а лише об'єктом застосування маніпуляції. Маніпулювання в робочих відносинах переслідує такі цілі та завдання: зробити іншого знаряддям виконання своїх намірів; перекласти на іншого частину своєї роботи; уникнути особистої відповідальності, зокрема, переклавши її на інших; самоствердитися (доволі часто за рахунок іншого); вирішити власні психологічні проблеми (внутрішньоособистісні конфлікти на зразок нереалізованих амбіцій); надати взаємовідносинам бажаний вигляд (наприклад, встановити дистанцію); отримати вигравш від комфорту свого становища тощо [1].

Таблиця 1 – Приклади маніпулятивних прийомів у професійному спілкуванні в порівнянні із фразами з дитинства

№	Маніпулятивний прийом	Фраза з дитинства	Фраза у професійному спілкуванні
1	Тиск на жалість	«Ти збираєшся йти на день народження подруги, а твій брат хворіє! Залишся вдома, доглянь за ним, більше це зробити нікому.»	«Звичайно, ви вийшли на вихідні, але в нас з'явився терміновий проєкт, з яким ніхто не впорається так майстерно, як ви. Вийде обговорити ввечері всі деталі по відеозв'язку?»
У такому посилі керівник компанії стає на позицію «дитини», який просить «батька» допомогти йому, намагаючись одночасно тиснути на жалість. Жертва маніпуляції у цей час не втрачає можливості відчувати себе рятівником і погоджується працювати у свій вільний від роботи час, адже почуття особистої значимості – одна з людських потреб, яку важко наситити до кінця.			
2	Гра на почутті провини	«Як безвідповідально з твого боку йти на день народження, коли твій брат хворіє! Ми з батьком робимо все можливе для вас, а тобі аби розважатися!»	«У вас й так багато вільного часу на вихідних, а в нас терміновий проєкт! Можливо, у вас вийде хоча б обговорити деталі по відеозв'язку?»
Ситуація аналогічна першій, проте емоційне забарвлення відмінне. В цьому випадку позиція керівника батьківська, а підлеглому дістається роль «дитини». Звичайно, щоб заслужити визнання «батька», «дитина» відмовиться від вільного часу, вийде сверхнормовано та буде працювати за двох.			
3	Порівняння	«Твоя сестра вчиться на відмінно, а в тебе немає навіть четвірок.»	«Ваші показники найгірші у відділі, вам слід більше працювати»
Такі ситуації порівняння та оцінювання, коли вони не на вашу користь, дуже неприємні. Цей прийом давно вже перестав бути таємним: наприклад, загальнопоширений конкурс «Найкращий робітник місяця» – також прийом управління, що в основі своїй має порівняння.			
4	Брати «на слабкість»	«Тобі ніколи не отримати золоту медаль!»	«Клієнт сумнівається в твоєму досвіді, можливо, варто віддати цей проєкт твоєї колезі?»

Цей прийом гарно працює з людьми, яким подобається проявляти себе в екстремальних ситуаціях. Скепсис зі сторони керівництва змусить такого робітника доводити свій професіоналізм для того, щоб в ньому більше ніколи не сумнівались.

5	Лестоці	«Ти найрозумніший! Ніхто не зробить це краще, ніж ти!»	«Я не можу довірити це важливе завдання нікому, крім вас»
---	---------	--	---

Віра та підтримка керівництва заряджають енергією та надають сил. Лестоці, до того ж, можуть використовуватися для нав'язування своєї точки зору:»Ви ж такий розумний і розумієте, що найкращим варіантом було б...».

Існує безліч способів і видів маніпуляцій для досягнення наведених цілей в управлінському середовищі. Якщо керівник добре вивчив колег та підлеглих, а також їх типові реакції, він з легкістю може отримати бажане. Часто ці реакції йдуть родом ще з дитинства, тому в основі найбільш ефективних маніпулятивних прийомів у діловому спілкуванні лежать типові фрази, які колись вимовляли наші батьки. Схожість легко можна побачити на прикладах табл.1, яка узагальнена авторами на підставі [2].

У розглянутих прикладах маніпулятивні прийоми йшли від керівника по відношенню до підлеглих. Але підлеглі здатні маніпулювати своїми керівниками не менше. Маніпуляція зі сторони підлеглого відрізняється лише тим, що діє він обережніше й більш вишукано, оскільки усвідомлення керівником того, що ним керують, може дорого обійтися підлеглому. Так, наприклад, будь-який безініціативний підлеглий, що приходить в кабінет керівника без пропозицій, який чекає вказівок, представляє для нього постійну загрозу. Підказуючи рішення, радячи, керівник приймає відповідальність на себе і знімає її з підлеглого. Навантаження на першого збільшується, на другого – зменшується. Підлеглий може вести себе так або вимушено, або з власної ініціативи. Примушує його до цього зазвичай авторитарний стиль поведінки начальника, при якому творчий потенціал працівника виявляється незатребуваним, віддача від нього набагато менше можливої, в той час як начальник перевантажений великою кількістю дрібних питань, що також не на користь справі. Підлеглий, який діє подібним чином з власної волі, є маніпулятором. Якщо приховане управління здійснюється їм навмисно, то маніпулятор отримує зняття відповідальності, зменшення робочого навантаження. Якщо несвідомо – то виграш психологічний. Адже якщо людина від природи нерішуча, надмірно обережна, тривожна, то для нього більш комфортна позиція підпорядкування.

Залишається питання, як же захистити себе від небажаного впливу? Спочатку не дуже приємна інформація: ви не можете повністю вберегтися від маніпуляцій, це просто неможливо зробити. Причина банальна, адже нереально відстежити всі інформаційні потоки, які до вас надходять від інших людей і впливають на вашу свідомість і підсвідомість. І навіть більше того, у вас немає можливості належним чином проаналізувати всю інформацію, яка на вас впливає. Та є деякі основні стратегії захисту, що дозволять уникнути маніпуляцій в міжособових стосунках. Вчені [3] наводять дві найбільш загальні стратегії поведінки з маніпулятивною технологією: установка на руйнування технологічних елементів впливу та установка на їх використання в своїх інтересах, які вдало можна використати на протидію маніпуляціям у професійному спілкуванні. Перша стратегія захисту. Технологічним старанням маніпулятора адресат може протиставити зустрічну активність, що руйнує його маніпулятивні дії. Таким чином, адресат вступає в боротьбу з маніпулятором і взаємно прагне завдати шкоди маніпулятору. Варто спрямувати свої зусилля на те, щоб таємне, себто, маніпулятивні дії, зробити явним. У професійному спілкуванні це може виглядати як уточнення з інтонацією недовіри, сумніви, чіпляння за слова, прямі питання про інші цілі («Куди ви хилите?», «Скажіть прямо»). Адресат для дестабілізації маніпулятора може почати пошук власної сили, в якому він має перевагу: наприклад, розробити заготовлені теми і сюжети розмови, або невпопад вставляти паузи. Або пересилувати маніпулятора у його засобах маніпулювання. Наприклад, агресор задає повільний темп розмови, поступово вимотуючи терпіння, і чекає момент, коли можна буде провести атаку: скажімо, збудити неприхильність до якоїсь людини (неприємний стан в актуальній ситуації прив'язується до образу цієї людини). Адресат може задати темп ще повільніше, паралельно розмірковуючи про власні справи з агресором. Ефект протидії додатково посилюється ще й неповним його включенням в ситуацію.

Друга стратегія захисту. Цілеспрямоване перетворення маніпулятивного впливу в такий бік, щоб його ефект відповідав інтересам адресата маніпулятивного впливу. Наприклад, якщо адресат помітить, що маніпулятор веде розмову убік, він може «допомогти» маніпулятору і підтримати відволікання на іншу тему, але таку, яка не менш вигідна для адресата; або, зробивши петлю, можна повернути розмову до початкової теми. Припустимо, що ви починаєте розуміти натяк маніпулятора, здогадуватися, до чого він хоче вас схилити. Можна прямо спитати, чи правильно ви зрозуміли його намір. Якщо ціль дійсно непристойна, маніпулятор швидше за все відмовиться [3].

Зрештою, до маніпуляції слід ставитися з певною мірою адекватності: не розслаблятися занадто, але й не шукати її всюди з фанатизмом, бо так можливо знайти її там, де її взагалі немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Падафет Ю. Маніпуляція у професійному спілкуванні: як протистояти? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/september/issue-9/article-76785.html> дата звернення 04.03.23

2. Дев'ять маніпуляцій, які керівники застосовують до співробітників. Крижопіль. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://blog.i.ua/user/4363749/1732337/> дата звернення 04.03.23.

3. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: навч. посіб. – Київ: «Центр учбової літератури», 2007. – 448 с.

УДК 658.512.2

Бондаренко О.В.¹, Ренгевич Д.С.²

¹ д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-612м НУ «Запорізька політехніка»

ФАХІВЕЦЬ-ДИЗАЙНЕР У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Багатоманітність науково-технічного процесу сучасного розвитку людства спричиняє глибокі якісні зміни в усіх видах суспільної практики, у тому числі й народження нових її напрямків. Повною мірою це стосується такої галузі людської діяльності як образотворче мистецтво – поява сучасних технологій у сфері сприйняття та відображення дійсності викликала швидке становлення й розвиток такої сфери суспільної життєдіяльності як дизайн.

Комплексне за формою та інтегроване за змістом вирішення проблем сучасності неможливе без включення у цей процес елементів дизайн-діяльності, заснованої на єдності функціональної доцільності та художньої цінності.

Виходячи з цього, цікавим представляється визначення функцій дизайну (дизайнерської діяльності) з позицій сучасного суспільства, їх класифікація та з'ясування їх змісту.

Основними категоріями філософії (й ширше культурології) дизайну, що дають уявлення про функції дизайнерської діяльності, слід назвати такі: взаємодія людини та природи, взаємодія людини та предметів штучного світу, соціальний символізм світу речей, проектно-мистецька діяльність (й мислення), стратегія і тактика дизайн-проекування, взаємозв'язок дизайн-аналізу й дизайн-синтезу на передпроектній дослідницькій, проектній, післяпроектній стадіях дизайн-діяльності тощо.

Дизайн – це специфічний вид людської діяльності, що поєднує художню предметну творчість та науково обґрунтовану інженерну практику у сфері індустріального виробництва.

Метою дизайну як феномена сучасної культури є сприяння підвищенню якості життя людей та вдосконаленню соціально-культурних відносин між ними шляхом формування гармонійного предметного середовища та його компонентів у всіх сферах життєдіяльності людей для задоволення всієї різноманітності їх матеріальних та духовних потреб.

Зважаючи на це, систему взаємозалежних функцій дизайну, якими визначається його роль у формуванні культурного і суспільного середовища людства, становлять: перетворювальна (конструктивно-морфологічна); пізнавальна (гносеологічна); ціннісно-орієнтаційна (аксіологічна); спілкування (комунікативна); соціально-економічної ефективності; захисту довкілля (екологічна); адаптаційна; виховна; художня; гедоністична (естетичної насолоди) та ін.

Відповідно основними соціально значущими завданнями дизайну як професії постають такі: перетворення предметного середовища у всіх сферах та галузях життєдіяльності людей з урахуванням людського фактору (з позицій як ергономічних, так і естетичних вимог); забезпечення у комплексних розробках промислової продукції оптимальності структури та складу її номенклатури (типажу) та асортименту, а також високого рівня споживчих властивостей виробів; забезпечення соціальної обґрунтованості та економічної ефективності виробництва та збуту промислових виробів (з урахуванням вимог екології); забезпечення ефективності споживання виробів (з урахуванням вимог екології); підвищення загальної та художньої культури, виховання естетичного смаку людей (завдяки знаково-комунікативній сутності творів дизайну як носіїв певної системи цінностей культури).

Дизайн, виникнувши із прагматичних потреб розвитку ринку товарів масового попиту, стає загальнокультурним чинником, що змінює як світ речей, а й сам спосіб соціокультурного існування людини. Породжений масовим суспільством, постіндустріальною цивілізацією, що розвивається, дизайн стає феноменом, в якому поєднуються масове споживання і естетична виразність речі та навколишнього середовища людини, феноменом, який зумів висловити та реалізувати в умовах сучасних цивілізації й культури гуманістичну орієнтацію мистецтва та розкрити свою людинотворчу місію, вписуючись у нову ситуацію людського існування.

ЕКОЛОГІЯ – СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ПОБУДОВ

Термін «екологія» був введений німецьким зоологом Ернстом Геккелем у 1866 році для опису «економіки» живих форм. Теоретична екологія складається, власне кажучи, з побудови моделей взаємодії живих систем з навколишнім середовищем (включаючи інші живі системи). Потім ці моделі перевіряються у лабораторії та в польових умовах.

«Золотий» час теоретичної екології (1920–1940 рр.) складалося переважно із популяційної екології. Наступне покоління побачило зміщення теоретичного інтересу до екології громади. В останні роки інтерес до популяційної екології повернувся, іноді у формі моделей метапопуляцій (що складаються з набору популяцій з міграцією між ними).

Теорія в екології – це евристики або принципи, що використовуються для побудови моделей. Екологія не має загальноприйнятих глобальних принципів, таких як правила генетичної спадковості Менделя (в еволюційній теорії, наприклад).

Сучасна екологія складається з низки субдисциплін, включаючи популяційну екологію, екологію громади, екологію збереження, екологію екосистем, екологію метапопуляцій, екологію метаспільноти, просторову екологію, ландшафтну екологію, фізіологічну екологію, еволюційну екологію, функціональну екологію, поведінкову екологію тощо. Спільним для всіх цих галузей є думка, що – різні біоти взаємодіють у спосіб, який можна описати з достатньою точністю та узагальненістю, щоб дозволити їх наукове вивчення; і екологічні взаємодії створюють основу для еволюції, перш за все тому, що вони забезпечують зовнішній компонент придатності суб'єкта. Останній аспект робить екологію центральною частиною біології. Про це – відомий вислів американського професора екології Лі ван Валена: «еволюція – це контроль розвитку за допомогою екології».

Звертаючись до філософії екології – поза тими інтерпретаційними та концептуальними проблемами, які виникають через еволюційний контекст, екологія також представляє інтерпретаційні та філософські проблеми з власної унікальної концептуальної структури та експериментальних практик.

Сучасна екологія, її теоретико-предметна розгалуженість – це екологія населення, спільноти та екосистеми, просторова екологія тощо, а також достатньо значна кількість популярних «екологічних філософій», які так само часто

зосереджуються й на фундаментальних і інтерпретаційних питаннях, що піднімає наука про екологію, а не лише на власне філософських розвідках про цю тему.

Колись самі екологи звинувачували екологічну теорію в теоретичній неперевіреності, хоча ця критика не була цілком справедливою навіть у минулому; а протягом останніх кількох десятиліть значна частина її аргументів втратила силу. Натомість сьогодні екологія із цікавістю досліджує набагато більш «філософськи»-інтригуючий набір із семи проблем:

- проблема невизначеності формалізації – очевидно неформально зрозумілі гіпотези можуть бути переведені в радикально різні формальні аналоги; якщо одна з цих формальних моделей виявиться емпірично некоректною, існує небезпека того, що вихідну неформальну гіпотезу буде відхилено, навіть якщо якась інша формалізація могла врятувати явище;

- проблема невизначеності інтерпретації – параметри у цілком підтверджених моделях можна інтерпретувати взаємовиключними способами;

- проблема структурної невизначеності – відмінності в теоретичних припущеннях і методах роблять величезні прогностні відмінності;

- проблема неоднозначності демаркації – класифікація моделей представляє надзвичайні труднощі, оскільки межі, що розмежовують різні екологічні піддисципліни, часто нечіткі; ця проблема більше хвилює філософів (та інших інтерпретаторів екології), а не екологів;

- проблема часткової спостережуваності – навіть найпростіші параметри часто важко точно оцінити; одним із наслідків є те, що багато екологічних моделей часто важко перевірити в польових умовах;

- проблема складності – передбачається, що екологічні системи не просто складні, вони «складні»; незважаючи на те, що останніми роками було написано багато про нібито нову науку про складність, досі не було представлено переконливих операційних відмінностей, які б відрізняли складність від «складності»;

- проблема унікальності – передбачається, що екологічні системи є унікальними як тому, що вони є випадковими історичними утвореннями, так і структурно через їх складність; екологічні системи мають історію, яка призводить до дуже залежних структур – частини їх складності, – що робить їх особливими.

БАГАТОГРАННА Й НАСИЧЕНА ФІЛОСОФІЯ КІНО

Кіно, з'явившись наприкінці XIX ст., розвивалося у XX ст. семимільними кроками, ставши якщо не найважливішим з мистецтв, то вже точно найбільш видовищним та популярним посеред них. Використовуючи минулі і створюючи сучасні сюжети, кінематограф одразу зміцнив свої позиції у взаєминах із глядачем. Свого часу першодрукар Й.Гутенберг створив нову епоху і книга змінила архітектуру; тепер кіно створює нову епоху, і настає час кінематографічної виразності.

Суть кінематографа, найважливіше у ньому, полягає у тому, що подію, ідею чи відчуття кіно виражає не просто за допомогою зображення, а за допомогою зображення, що рухається. Саме ритм, послідовність, зумовлена динамікою руху, нерозривно пов'язана з технікою та законами світла, відрізняє кінематограф від інших мистецтв, робить його мистецтвом особливим.

Ось чому кіно – це живе мистецтво. Основою кінематографічного простору, зокрема, є ілюзорний простір картини. Однак поряд з цим чи, швидше, понад це, мистецтво кіно має у своєму розпорядженні ще одну форму простору, недоступну іншим видам мистецтва. Цей простір даний технікою розкадрування. Справа у тому, що при зміні кадру – поступової чи несподіваної – завжди змінюється і спрямованість об'єктива чи розташування у просторі всього апарату. І це просторове переміщення супроводжується свідомістю глядача особливим відчуттям, яке вже багаторазово було описано як ілюзорне переміщення самого глядача.

Ось чому такі дорогі цінні точки зіткнення з реальністю, ось чому зайве теоретизування, суто теоретичне конструювання не дає у кіно особливих результатів. Відомі імена режисерів, а за ними і естетиків, які давали теоріям захопити себе і намагалися робити свої фільми, підкоряючись якійсь одній теорії, з цього нічого солідного не виходило.

Масове кіно сьогодні знає, чого хоче глядач, а глядач, своєю чергою, шукає у кіно те, що необхідно саме йому: від емоційних переживань до естетичних, від необтяжливої півторагодинної розваги до можливості бути залученим до витонченої інтелектуальної гри.

Але успіх у публіки – це те, що, швидше, лежить на поверхні і більшою мірою має відношення до зовнішньої сторони питання про те, що ж є кіно як вид мистецтва, в чому його зміст та завдання. При спробі відповісти на ці

питання по суті ми звертаємось до досвіду філософської рефлексії кіно, чи філософії кіно.

Філософія кіно це сучасний розділ філософії, який прагне зрозуміти та вивчити основні проблеми кіно з погляду філософії.

З усіх форм масової комунікації, зі всіх видів мистецтва кіно займає у суспільстві становище унікальне. М.Маклюєн відносить кіно до «гарячих» засобів мас-медіа, тобто до таких, які повністю опановують сприйняття глядачів і змушують глядача ідентифікуватися з героями фільму, а іноді і з самою кінокамерою. Специфіка кіновидовища – у його всебічному впливі на глибинні пласти свідомості, у прориві до архетипів колективного несвідомого. Глядачі, що зібралися разом, і сьогодні занурюються у цей світ сновидінь, що апелює до бездонної і стародавньої архаїки людської свідомості, зачіпає всі струни душі і одночасно відображає найзлободенніші проблеми сучасності.

Жодне мистецтво не передає з такою достовірністю – саме внаслідок того, що не є фотографією, що рухається, яка копіює реальність, а є продуктом колективної творчості та споживання, – наше повсякденне життя, наші звички та звичаї, роблячи їх максимально доступними найширшим масам. Сама природа кіно соціалізує людей, об'єднує їх – і не тільки тому, що воно є синтезом усіх інших мистецтв (і у цьому сенсі має лише одну аналогію – храмове дійство), а й тому, що кіно є індустрією, яка має окупатися, не обтяжуючи суспільство матеріальною залежністю, компенсуючись виконанням «соціального замовлення».

Упорядковуючи і виносячи у сферу свідомості індивідуальні та соціальні міфи, кіно переосмислює їх у дусі кожного нового десятиліття, що для історії кіномистецтва є цілою епохою. Вторгаючись у повсякденність, мерехтливий промінь проектора змушує нас осмислювати і переживати наше життя як щось набагато цінніше і значніше, ніж те, як ми його сприймали самі. І в цьому – правда кіно, бо воно не підміняє собою реальність, але міфологізує приватне та суспільне життя, надаючи кожній дії та руху душі людини неповторний та епічний розмах. У житті трапляються набагато неймовірніші речі, відбуваються збіги та випадковості, набагато дивовижніші, ніж на екрані, але кіно пропонує нам проблеми, символи та знаки у більш оголеному та драматизованому вигляді. Як найважливіша соціально-психологічна сила, кіно звільняє глядача від напруги минулого дня, від екзистенційної туги, від численних фобій, від почуття провини чи незахищеності... Фільм жахів очищає підсвідомість від страху смерті чи хвороби, комедія знімає конфлікт між суспільством та індивідом; пафос детектива – у проголошенні права кожної людської особи на захист від будь-яких посягань ззовні тощо.

ФІЛОСОФІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР ТА ПРОСТО ФІЛОСОФІЯ

Виникнувши наприкінці минулого століття як явище дозвілля, комп'ютерні ігри все більше перестають бути просто формою проведення вільного часу, вони охоплюють собою і сфери навчання, мистецтва, медицини тощо, а також долучаються до тлумачення понять людської культури, таких як добро і зло, життя і смерть тощо.

З культурологічної точки зору комп'ютерна гра належить до популярної культури і системи масового виробництва художньої продукції. Сюжети та історії, на яких будується більшість електронних ігор, запозичені із жанрів популярної літератури (казки, детективи, пригоди, фантастика, фентезі); часто ігри постають доповненням до популярних кіносюжетів.

Філософія комп'ютерних ігор – молода дисципліна, яка намагається зрозуміти, чим приваблюють людей відеоігри, які потреби людини й суспільства вони задовольняють, чому геймери поведуться саме так, і що це, врешті-решт, взагалі таке.

Філософія відеоігор виникла в 1980-х рр. в США, в рамках вивчення ЗМІ комп'ютерів як медійних засобів. Ігри як ігри стали вивчатися вже в Європі наприкінці 1990-х рр.

Спочатку – вивчення комп'ютерних ігор у рамках філософії мови, традиції якої в Європі дуже сильні. Згідно з ним, всі культурні об'єкти суть не що інше як тексти. Кіно, телебачення, живопис – це все запевним порядком побудовані тексти. Більш того, сама реальність є текстовою, знаковою, ми її читаємо. Ігри також є особливим чином організованим текстом.

У 1999 р. уругваєць Гонсало Фраска придумав інший підхід – людологію (від лат. Ludus, гра). Він зводив ігри не до тексту, а до геймплею, тобто до процесу гри. Відповідно до цього підходу відеогра – це правила, яким вона підпорядковується, разом з варіативністю і змагальністю. Ці основні компоненти гри виділив датчанин Джеспер Джуул в 2003 р. Цей підхід хороший тим, що вловлює важливий аспект відеоігор – вони націлені на виграш, отримання досягнень, гравцеві постійно необхідно переходити на новий рівень. Але, з точки зору такого підходу, багато ігор виявляються по суті однією грою.

Принципи людології були оскаржені самими розробниками, починаючи, як мінімум, з ігор студії Tale of Tales. Вони хотіли робити ігри-об'єкти

мистецтва, ігри з деяким загальнолюдським посланням. Так з'явився нередукціоністській підхід, суть якого полягає у вивченні ігор на різних рівнях, різними методами.

Ключову роль в цьому підході зіграла стаття американця Яна Богоста «Безладність відеоігор». У ній йдеться про п'ять рівнів розгляду відеоігор (хоча зрозуміло, що при бажанні їх можна виділити і більше). Перший рівень – рівень сприйняття; головний герой тут гравець, тут можна вивчати вплив ігор на психіку. Другий рівень – інтерфейс, тобто те, що гравець бачить. Третій рівень – рівень функції, тобто те, чого гравець не бачить, але що дозволяє реалізовувати ігрові правила. Четвертий рівень – це код, тобто гра як програма. Нарешті, останній, п'ятий рівень – рівень самої платформи. Всі рівні взаємопов'язані.

Таку філософію відеоігор використовують, наприклад, для вивчення і подальшого застосування так званої гейміфікації. Гейміфікація – це процес проникнення відеоігор, окремих процедур і практик, ім властивих, у різні сфери життя – від нашого звичайного життя до науки і бізнесу.

Комп'ютерна гра дозволяє людині задовольнити потреби у пізнанні, прожити в іншій, привабливій формі ситуації і події, які людина не може здійснити в реальності, сформувані у собі необхідні стани, переживання і навички. Можливість анонімного прийняття рішення і багаторазове використання конкретної ігрової ситуації характеризують комп'ютерні ігри як універсальний засіб придбання символічного досвіду, як своєрідний тренажер людських навичок і умінь, необхідних для вирішення завдань людської життєдіяльності.

Філософія – як самоіронічна сфера людського духу, у якій є багато гарних відповідей на людські запитання й запити, яка іноді змінює людські долі парою ємних фраз – цілком прийнятна для проникнення у світ комп'ютерних ігор. Творці кіно, книг, картин і вже тим більше ігор не могли пропустити таке джерело концепцій, як філософія. Надайте комп'ютерній грі філософський підтекст – і навколо неї розгоряться бурхливі дискусії. Тоді гра буде розбурхувати не одне покоління геймерів, про що живо свідчить приклад Planescape Torment. Таким чином увійти в історію культури намагаються багато хто (чи то використовують філософію як маркетинговий гачок для шукаючих істини гравців, чи то щиро намагаються підвести під свою гру потужну філософську базу...). Й хоча бути Іммануїлом Кантом дано не кожному, філософія у значній мірі мотивує розробників сучасних комп'ютерних ігор.

ФІЛОСОФІЯ МЕДИЦИНИ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

Проблема здоров'я людини, без перебільшення, постає однією з найскладніших та найактуальніших. Можна сказати, що вона з повним правом належить на сьогодні до тих проблем, які прийнято називати глобальними. Розробка теорії здоров'я на сьогодні постає центральною методологічною проблемою сучасної медицини, в якій, зрозуміло, знаходять свій відбиток різні аспекти цієї комплексної проблеми, вироблені протягом усієї історії розвитку людства – від розуміння здоров'я як гармонії краси та моральності з часів античності до сучасних підходів із залученням найсучасніших наукових доробок й технологій.

Концепції здоров'я за історію людства пройшли довгий шлях, й на сьогодні ВОЗ (Всесвітня організація здоров'я) при визначенні здоров'я виходить із його тлумачення як стану повного фізичного, психічного і соціального благополуччя людини, а не тільки відсутність у неї хвороб і фізичних дефектів (зокрема, існування у сучасній медицині двох моделей хвороби, біомедичної, яка йде ще із XVII ст., та біопсихосоціальної).

Морально-етичні норми професії лікаря були сформульовані ще у V ст. до н.е., в одному з найдавніших медико-етичних документів – Клятві Гіппократа. Цю клятву давали випускники школи асклепіадів, засновником якої вважають давньогрецького бога медицини Асклепія; Гіппократ Косський був найвідомішим її випускником. «Клятва» містить 9 етичних принципів або зобов'язань: зобов'язання перед вчителями, колегами та учнями, принцип заподіяння шкоди, зобов'язання надання допомоги хворому (принцип милосердя), принцип турботи про користь хворого та домінанті інтересів хворого, принцип поваги до життя та негативного ставлення до евтаназії й абортів, зобов'язання про відмову від інтимних зв'язків із пацієнтами, зобов'язання особистого вдосконалення, лікарська таємниця (принцип конфіденційності).

У XX ст. науковий та технічний прогрес, зокрема, й у медицині, з його якісно іншими медичними технологіями, актуалізували нові підходи до формулювання й вирішення морально-етичних проблем в охороні здоров'я. Постає завдання філософськи переосмислити критерії особистої відповідальності лікаря за дотримання прав та свобод пацієнта як особистості. Перед медиками постало завдання встановлення морально-правових кордонів у самодіяльності медичних працівників. Це пов'язано, зокрема, з практикою трансплантації людських органів, штучного запліднення, експериментах на людині, що розширюється.

Поширюється дискусія про обов'язок медиків «полегшувати» долю безнадійно хворих за допомогою еутаназії й інше.

Здоровий спосіб життя – це таке буття індивіда, яке містить умови збереження здоров'я. Складові здорового способу життя – чисельні, перевірені віками. Це: форми поведінки у праці, побуті, сімейних стосунках, які забезпечують духовне та фізичне здоров'я; організація суспільної праці відповідно до норм безпеки; види корисної діяльності, що оздоровлює мікросередовище; режим дня, чергування праці та відпочинку, гігієнічні процедури, гімнастика, тренування, прогулянка, підтримання чистоти та порядку, раціональне харчування, сімейне спілкування, читання, спілкування з мистецтвом, друзями, самоосвіта, дозвілля тощо.

Усі компоненти способу життя пов'язані між собою. І здоровий спосіб життя залежить від матеріального становища, рівня освіти, оточення, ступеня зрілості особистості, здатної приймати грамотні рішення на благо свого здоров'я та здоров'я близьких, друзів, знайомих та незнайомих людей. Вибудовуючи стратегію власного життя, людині варто зважати на дотримання здорового способу життя, підтримувати та нарощувати необхідний рівень матеріального та духовного виробництва, раціонально вибудовувати усі складові здорового способу життя.

Тим не менше, проблем, пов'язаних із реалізацією здорового способу життя, чимало, й їх не меншає із розвитком людської цивілізації у цілому. І їх вирішення має супроводжуватися не тільки модернізацією економіки, але й зміною свідомості людей, проривами у знанні про людину та світ. Аж до еволюції людини від *Homo Sapiens* до розумної людини, більш адаптованої до світу, що змінюється.

Філософія медицини важлива для медичного знання тим, що – в умовах суттєвої динаміки змін суспільних й філософсько-методологічних орієнтирів гуманітарної сфери сучасного світу – воно отримує нові імпульси до розвитку.

Аналіз об'єктивних впливів на медицину та охорону здоров'я НТР, економіки, демографічних процесів; облік соціальних цінностей у виборі стратегії розвитку охорони здоров'я; теоретичні концепції громадянського і соціального розуміння суспільства в ХХІ ст. все це істотно впливає на вирішення проблем здоров'я людини і людства.

МУЗИКА У ЖИТТІ ТА СВІДОМОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ЛЮДИНИ

Філософія музики вивчає фундаментальні питання про природу музики і людський досвід її сприйняття. Посеред основних питань філософії музики можна назвати такі: що таке музика, якими є необхідні і достатні умови для класифікації чогось як музики; яким є взаємозв'язок між музикою і людським розумом; що історія музики розкриває нам про світ; який зв'язок між музикою та емоціями людини; що таке сенс щодо музики; який зв'язок між текстом і музикою; як провести різницю між формою і змістом у музичному творі; який вплив музики на формування духовності і поведінки людини й ін. Всі ці питання філософії музики викликають непересічний інтерес. Не менш цікавим, й предметом однієї з найпоширеніших дискусій, є також питання про визначення музики як виду мистецтва.

Чи починали наші далекі предки з того, що били по предметах, щоб створити ритм, або використовували свої голоси для співу? Які типи інструментів вони використовували? Чи завжди музика була важливою в людському суспільстві, і якщо так, то чому? Де і як слід проводити межу між музикою і мовленням?.. Ці і багато інших запитань у дослідженнях з філософії музики ілюструють собою той суттєвий історичний факт, що історія музики багато у чому є історією людей.

Коли наші предки почали творити музику? Для співу важливим є контроль висоти тону. Вчені вивчали скам'янілі черепи та щелепи ранніх людиноподібних мавп, щоб з'ясувати, чи вміли вони вокалізувати та контролювати висоту голосу. Близько мільйона років тому спільний предок неандертальців і сучасних людей мав вокальну анатомію, щоб «співати», як ми. Проте неможливо дізнатися, чи вміли вони це робити. Іншою важливою складовою музики є ритм. Ранні предки, можливо, створювали ритмічну музику, плескаючи в долоні. Це може бути пов'язано з найдавнішими музичними інструментами, коли людина зрозуміла, що удари камінням або палицями не так сильно травмують руки. Багато з цих інструментів були зроблені з м'яких матеріалів, таких як дерево або очерет, і тому не збереглися. Збереглися лише кістяні труби. Деякі з найдавніших з коли-небудь знайдених зроблені з кісток крил лебедя і грифу й мають вік від 39-43 тис. років.

Отже, можливо, музика була з людиною відтоді, як людина вперше з'явилася у світі. Але чому вона виникла? Одна з можливих функцій для музики – танець; невідомо, чи перші танцівники створювали музичний супровід, чи музика змушувала людей ритмічно рухатися. Інша очевидна причина для музики – це розвага, як особиста так і спільна. Мабуть, головною причиною виникнення та існування музики стало те, що вона об'єднувала людей. Спільні танці або співи перед полкуванням або війною пов'язували давніх учасників у згуртовану групу. І до сьогодні музика супроводжує широкий спектр людських справ: релігійну діяльність, спортивні змагання, важливі особисті та суспільні події, такі як перше побачення, весілля, похорони, шопінг, телевізійна реклама.

Музика – від давнини до сьогодення – має багато застосувань, вона пов'язана з незліченними інституціями та практиками суспільства.

У чому призначення музики у сучасному світі?

За допомогою музики людина може виражати себе та спілкуватися з іншими. Є формою розваги. Є формою терапії, бо допомагає людям вирішити проблеми, з якими вони борються. Може допомогти краще думати, швидше аналізувати питання і працювати більш ефективно. Стимулює ділянки мозку, які відповідають за мислення, планування та аналіз, тим самим покращуючи організаторські здібності і роблячи людину більш здатними вирішувати складні математичні завдання. Може викликати підвищення рівня серотоніну, тим самим створюючи позитивний вплив на клітини мозку, які контролюють силу пам'яті, навчання, настрої, функції сну, механізми регуляції температури тіла та інші процеси. Сучасні та альтернативні методи лікування почали враховувати вплив музики, використовуючи музичну терапію для лікування депресії, синдрому дефіциту уваги та гіперактивності, судом, недоношеності, паркінсонізм та безсоння.

Музика виникла як форма розваги і як засіб соціального зв'язку та згуртування людей, але згодом стала набагато важливішою – люди використовують її для самовираження, спілкування між людьми по всьому світу, розглядають як терапевтичний засіб. Вона здатна впливати на емоції, інтелект, на ментальне здоров'я людини.

Оскільки музика має неймовірний вплив, люди в усьому світі будуть продовжувати використовувати її як спосіб самовираження та спілкування один з одним.

СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СПОРТУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Спорт виступає могутнім засобом соціального становлення особистості людини, а також активного вдосконалення її індивідуальних якостей, у тому числі соціально значущих.

Роль спорту сьогодні люди бачать по-різному: хтось вважає за краще дивитися його по телевізору, хтось просто займається певним видом спорту, а для когось спорт є засобом існування. Посеред останніх є і діючі спортсмени, і тренери, лікарі, директори різних спортивних суспільств тощо. І кожен з них вносить свій внесок в розвиток спорту на нашій планеті.

Який соціальний сенс мають спортивні рекорди? Чи виправдані надвеликі зусилля людини у «великому спорті»? Спорт є соціальним феноменом сучасного світу чи він сфокусований на моделюванні людиною свого власного тіла? Ці питання – також зі сфери феномену спорту у сучасному світі. Філософія спорту – філософська дисципліна, що вивчає спорт як соціальне та культурне явище, у його взаємозв'язках з іншими сферами життєдіяльності сучасного людства.

Узагальнивши розмаїття концепцій сучасної філософії спорту щодо природи цього явища, можна стверджувати, що спорт сформувався після усвідомлення людиною своєї переваги над всім іншим світом, своєї самодостатності і збагнення широти своїх можливостей. Згодом спорт став однією з форм людської свободи й у такій якості знайшов загальне визнання.

Античні атлети розглядали змагання як одну з форм поклоніння богам – творцям фізичної форми людини. На відміну від Давнього світу, спорт за часів Нового часу з'явився як втеча від нудьги. Сучасні аналітики пов'язують походження сучасного спорту з розвитком міської культури та інфраструктури, з новими можливостями проведення дозвілля, з комерційним інтересом як його рушійною силою. Яскравим прикладом останнього є королівські перегони в Англії, які зіграли істотну роль у появі й розвитку світового спорту. Термін «тренінг» виник на британських стайнях і спочатку означав підготовку коней до змагань. Кінні забіги збирали величезні натовпи публіки, що приходила не тільки розважитися, але й укласти парі, зробивши ставку. Азарт, що штучно підігрівався, збуджуючи пристрасті, часто приводив до колотнеч, що привертали увагу глядачів не менш, ніж самі змагання. Спорт ставав видом соціальної поведінки, шоу-видовищем тощо.

На початку свого розвитку сучасний спорт розділився на два протилежних види: професійний (наймані бійці) і любительський, спочатку як спорт джентльменів. Проте вже в останнє десятиріччя XX ст. любительський спорт практично припинив існування. Античний спорт припинив своє існування ще у 393 р. до н.е., коли було заборонено проведення Олімпійських ігор. Середньовіччя відрізнялося повним занепадом фізичної культури, церква насаджувала у свідомості пастви образ безтілесного страждальника, який зневажав власне тіло, й помисли якого спрямовані включно у надтілесні сфери. З добою Відродження тілесність людини представляється інструментом душі, своєрідним матеріалом для творчості – і починаючи з XV ст. у найбільш розвинених країнах Європи започатковуються уроки фізичної культури (наприклад, приватна школа тілесних вправ у Падуї, 1407-1422 рр.).

У сучасному світі спорт пронизує всі рівні національних та міжнародного соціуму, здійснюючи широкий вплив на основні сфери життєдіяльності людства. Він впливає на національні відносини, ділове життя, суспільне положення, формує моду, етичні цінності, спосіб життя людей. Спорт, навіть, здатний з'єднати всю націю воедино, чого не вдається сьогодні ні релігії, ні тим більше політикам. Як національне захоплення, здатне згуртувати суспільство єдиною національною ідеєю, наповнити своєрідною ідеологією, прагненням людей до успіху, до перемоги, спорт, дійсно, володіє могутньою соціалізуючою силою.

Спорт – форма життєдіяльності, яка увійшла у життя людини вагомим чинником впливу. Спорт – це і дозвілля, і видовище, і бізнес, і здоров'я, і захист. Спорт, і ширше фізична культура, стали частиною життя кожної людини, яка дозволяє людині розслабитися, веселитися, відпочивати, зміцнювати власне здоров'я, заробляти гроші і захищати себе й близьких. Розвиток спорту став одним із пріоритетних завдань багатьох держав. Спорт і фізична культура, беззаперечно, повинні розвиватися і стати тими рушіями суспільного прогресу, завдяки яким сучасна людина самотверджується у сучасному світі.

ПРОЯВИ ІРРАЦІОНАЛЬНОГО В РЕЛІГІЇ СТАРОДАВНІХ ІНКІВ

Релігія стародавніх інків – це сукупність вірувань, ритуалів та практик, що існували серед інків – індіанського народу, що жив у Перу. Стародавні інки жили в регіоні Анд, високогірному регіоні Південної Америки, що мав великий вплив на їх релігійні та культурні традиції. Умови місцевості, такі як гірські хребти, довгі періоди посухи та сильні дощі, формували важкі умови для життя інків, але водночас стали причиною розвитку та розквіту їхньої релігії.

Один з основних факторів, який сприяв формуванню релігії стародавніх інків, була потреба у вирішенні проблем землеробства та забезпечення харчів. Високогірні території, на яких проживали інки, мали обмежені можливості для сільського господарства. Тому інки повинні були шукати інші способи забезпечення харчів, такі як тваринництво та рибальство, що мали свої релігійні та культурні зв'язки.

Іншим фактором, який сприяв формуванню релігії стародавніх інків, було оточення гірськими ланцюгами та відсутність гаїв. Інки вірили, що боги живуть в гірських вершинах, тому гори були святими місцями для них. Інки віддавали шану гірським богам, проводячи релігійні обряди на вершинах гір та підземних печерах.

Третім фактором, який сприяв формуванню релігії стародавніх інків, були соціально-економічні та політичні умови місцевості.

Основні вірування інків пов'язані з культом Пахамама, богині землі, та Інти, бога сонця. Інти вважався найважливішим богом, який давав життя всьому на землі. Інки також вірили в існування різних інших божеств, які контролювали різні сфери життя, такі як дощ, вітер і воду. Ці вірування виникли на основі спостережень інків навколо природних явищ.

Обряди та ритуали інків часто пов'язані з підтриманням балансу між світом живих і світом мертвих. Інки проводили різні ритуали, щоб забезпечити плодючість, безпеку та щасливе життя. Один з таких ритуалів – жертвоприношення лам та альпак, які вважалися священними тваринами. Основною формою жертвоприношення були людські жертви, які були сприйняті як найбільш ефективні.

Причини виникнення ірраціонального формату релігії інків можуть бути пов'язані з тим, що вони жили в екстремальних умовах. Насамперед, високогірні регіони, де вони проживали, відрізнялися відсутністю доступу до ресурсів і залежністю від природи. Тому, щоб вижити, інки винайшли свої

релігійні практики, які могли сприяти їхньому благополуччю та виживанню. Крім того, засновниками інкської цивілізації вважаються Манко Капак та Мама Оклло – брат та сестра, які, за легендою, прибули з небесного королівства, що також може відображати вірування у вищі сили, що знаходяться за межами людського світу.

Узагалі, релігійні практики інків були дуже впливовими на життя цивілізації інків, оскільки вони регулювали майже кожний аспект їхнього життя.

Поява великої кількості богів у інків пов'язана з їхнім світоглядом та віруваннями. Інки були політеїстичною культурою, що означає, що вони вірили в багато божеств та духів, кожен з яких мав своє призначення та сферу впливу.

Однією з причин такої великої кількості богів може бути вплив їхньої оточуючої природи та культурних традицій.

Ірраціональне походження релігії стародавніх інків є однією з найцікавіших тем у вивченні давніх культур. Релігія інків виникла на території сучасної Перу і досягла свого розквіту в XV-XVI століттях до нашої ери. Хоча релігія інків має свої особливості, що відрізняють її від інших культур світу, є деякі загальні фактори, які визначили її ірраціональне походження.

Один з таких факторів – це місцевість, на якій проживали інки. Це була високогірна місцевість з незвичайною природою. Великі гори, густі ліси та глибокі річкові долини надавали особливої енергії цій місцевості. Також, на території Перу було багато вулканів, які викликали страх у місцевих мешканців. Всі ці фактори сприяли виникненню вірувань у велику кількість божеств, які відображали різні аспекти природи.

Іншим фактором, який вплинув на ірраціональне походження релігії стародавніх інків, були їх соціальні умови. Інки жили в племенах, які мали свої вірування та ритуали. Проте, з часом, інкам вдалося об'єднати племена в одне ціле та створити велику імперію. З'єднання племен і приєднання до них нових територій відобразилось у великій кількості божеств, кожне з яких відображало різні аспекти інкської культури.

За таких умов людина, яка стикається з такою непередбачуваною природою, стає безпомічною та беззахисною. Це викликає потребу віри в силу, яка перевищує природні явища та може захистити людину від небезпек. Саме такі обставини, ймовірно, сприяли виникненню релігії серед стародавніх інків.

Інки мали складну ієрархічну структуру, у якій на вершині стояв імператор-божество, що об'єднував усіх людей інкської імперії від Колумбії до Чилі. Інші божества були також пов'язані з владою та керівництвом, такі як Сонце (Inti) та Луна (Mama Quilla), які символізували імператора та його дружину.

Однак, багато божеств інків були пов'язані з різними природними явищами та явищами післясмертя. Так, бог Віріакоча був пов'язаний з небесними просторами, а Пачакамак символізував створення світу. Це може бути пов'язано з тим, що інки вірили у життя після смерті та зв'язок між світом живих та мертвих.

Інші аспекти релігії інків можуть бути пов'язані з культурними традиціями та практиками, які перейшли з попередніх цивілізацій, таких як майя та нації Тіуанако. Наприклад, ритуали жертвопринесення були пов'язані зі стародавніми

Знання про релігію стародавніх інків дає нам можливість краще зрозуміти історію цієї культури, її світогляд, моральні та етичні принципи, що керували життям інків та збереглися до наших днів. Дослідження релігії стародавніх інків є важливим елементом вивчення світової історії, культурології та релігієзнавства.

Загалом, ірраціональне походження релігії стародавніх інків пояснюється впливом природи та соціальних умов їхнього суспільства. Інки вірили в могутність природних явищ та їх взаємозв'язок з життєдіяльністю людини, що відображалось у формуванні їхньої релігії. Віра в велику кількість богів була пов'язана з пантеоном природних явищ та процесів, які відбувалися навколо інків. Також, соціальна організація інків, зокрема система ієрархії та обрядів, відігравала важливу роль у формуванні релігії інків.

УДК 293.21

Головко І.О.¹, Смельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-812м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ВІРУВАННЯ ДАВНІХ СЛОВ'ЯН

Релігія завжди була важливою складовою культури народу. Вона відображає його погляди на світ, вірування та моральні цінності. Серед давніх народів, які існували на території Східної Європи, давні слов'яни мали власну унікальну релігійну систему. У цій роботі будуть наведені різні фактори, які впливали на формування релігії давніх слов'ян, зокрема, етнічні особливості, соціальні умови, контакти з іншими народами та інші.

Навколишнє середовище відіграло важливу роль у формуванні релігії давніх слов'ян, оскільки їхні вірування та звичаї часто були тісно пов'язані з природним світом навколо них. Ось деякі способи впливу факторів середовища на формування слов'янської релігії:

Поклоніння природі. Стародавні слов'яни вірили, що природний світ населяють різноманітні духи, божества та інші надприродні істоти. Вони поклонялися цим сутностям за допомогою різноманітних ритуалів і підношень, часто в місцях, які вважалися особливо священними, наприклад, у джерелах, річках і лісах. Прикладом важливої ролі природи у релігії давніх слов'ян можуть служити як верховні боги, як наприклад Перун, бог блискавок, та Свантевіт, бог сонця. Так як поклоніння природі характерне великій кількості давніх релігій, слід виокремити особливості давніх слов'ян. Так як переважна зона проживання давніх слов'ян середні та північні ліси Європи, то гаї та ліси відігравали в релігії значущу роль. Ліси та гаї були не лише місцем проведення ритуалів, а й ще місцем проживання більшості міфологічних створінь, люди також іноді вирізали зображення богів на деревах або скелях у цих гаях. Стародавні слов'яни також вважали річки священними і часто асоціювалися з богинями родючості та народження дітей. Люди часто підносили річкам квіти, трави чи інші предмети, просячи благословення та захисту.

Сільськогосподарські звичаї. Сільське господарство було центральною частиною слов'янського суспільства, і багато релігійних звичаїв були пов'язані з сільськогосподарським циклом. Наприклад, вважалося, що певні боги відповідали за родючість посівів, а також проводяться ритуали, щоб забезпечити хороший урожай. Священні тварини у стародавніх слов'ян часто асоціювалися з родючістю та землеробством, для прикладу, півень вважався символом сонця і іноді використовувався в ритуалах родючості, кінь також вважався священною твариною і часто асоціювався з богом війни. Також вплив сільського господарства прослідковується у святах давніх слов'ян, таких як свято врожаю, обряди оранки, а також різноманітні обряди родючості які включали підношення богиням родючості та народження дітей, таким як Мокош або Лада, люди також іноді виконували танці або влаштовували символічні ритуали, щоб стимулювати зростання врожаю.

Географія та клімат. Слов'янські землі характеризувались різноманітністю географічних особливостей, включаючи ліси, гори та річки. Ці риси часто вважаються такими, що мають духовне значення, і багато слов'янських божеств асоціювалися з певними місцями. Клімат також відігравав свою роль, оскільки погодні умови та природні катаклізми можна було розглядати як ознаки божественної прихильності чи немилості. Саме географія вплинула на появу у давніх слов'ян таких міфічних істот як русалка, лісовий та водяний. Слов'яни жили в помірних широтах, де клімату характерна низька температура взимку та висока влітку. Це знайшло відображення в міфічних істотах, які були пов'язані як з холодом наприклад Морозко, чи спекою – Полудниця.

Соціальна ієрархія давніх слов'ян відігравала значну роль у формуванні їхніх релігійних уявлень і обрядів. Ось кілька способів впливу соціальної ієрархії на слов'янську релігію:

У стародавніх слов'ян був пантеон богів, кожен з яких був пов'язаний з різними сторонами життя. Деякі з цих богів були більш тісно пов'язані з знаттю, а інші – з селянством. Наприклад, бога війни Перуна часто асоціювали із знаттю, тоді як богиню родючості Ладу ближче асоціювали із селянами. Це відображає соціальну ієрархію стародавніх слов'ян, коли різні класи мали своїх специфічних богів і ритуали.

Соціальна ієрархія давніх слов'ян також впливала на типи ритуалів і підношень, які виконувалися. Наприклад, заможні вельможі могли пропонувати богам складніші та дорожчі подарунки, а селяни – скромніші. Подібним чином різні соціальні класи можуть мати свої особливі ритуали чи свята, причому певні ритуали призначені для знаті чи селянства.

Релігійні уявлення давніх слов'ян мали велике значення для формування їхнього світогляду, моральних цінностей та соціальних норм. До формування чинників можна віднести традиції та вірування попередніх народів, контакти з іншими культурами, зокрема, скіфами та греками, а також соціальні та економічні зміни, які відбувалися в давній слов'янській спільноті.

УДК 294.512.14

Голуб С.В.¹, Смельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-412м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕЛІГІЙНА СИСТЕМА ІНДУЇЗМУ

Індуїзм – це політеїстична релігія, послідовники якої вірять у те, що Бог являє себе у різних формах. Люди можуть поклонятися тієї з форм Бога, яка найбільш близька йому, при цьому ставлячись шанобливо до інших форм поклоніння. Ареал виникнення й поширення індуїзму – Індійський субконтинент, більшість, що сповідує цю релігію живуть у Республіці Індія. Історична назва індуїзму санатана-дхарма, що в перекладі із санскриту означає «вічний шлях» або «вічний закон».

Сучасний термін «індуїзм» виник на основі слова «хінду» перський варіант, що представляє собою, санскритського імені ріки Синдху (Інду).

У V–VI ст. в Індії утвердився феодальний лад, у чому виняткову роль відіграв індуїзм. За своєю суттю це був розвинений пізній брахманізм, який становить основу сучасного індуїзму. Індуїзм не має конкретного засновника, але його розвили чимало видатних діячів. Його появу зумовили суспільні

конфлікти, що загострилися в I тис. до н.е., ускладнені етнічною строкатістю Індії. Економічну та політичну кризи доповнювала криза релігії. Брахманізм як аристократична, консервативна релігія мав обмежені можливості для самооновлення і впливу на маси. Тому він поступився місцем новій релігії, яка відповідала новому часові, – буддизмові. У VI ст. до н.е. він охопив усю Індію. А через тисячу років почав занепадати, до XII–XIII ст. майже зник. У наш час лише кожен сотий мешканець країни вважає себе буддистом. Треба зауважити, що сам по собі індуїзм не має одного засновника, не являє собою єдиної релігії зі струнким віровченням, а включає безліч релігійних шляхів, що мають одні ведичне коріння, але часом суперечних один одному. Індуїзм внутрішньо неоднорідний і представляє кілька напрямків. Насамперед, він ділиться на два плини – шиваїзм (шайвізм) і вішнуїзм (вайшнавізм). Ці плини беруть свої назви від імен індуїстських богів – Шиви й Вішну.

Обоє напрямки є по суті політеїстичними культами, оскільки Шіва й Вішну мають богів-дітей, богинь-подружжя, шанування яких також є обов'язковим у контексті релігійної практики обох напрямків. У кожному напрямку Шіва й Вішну претендує на роль глави політеїстичних пантеонів Індії. У свою чергу, шиваїзм і вішнуїзм також розпадаються на кілька напрямків. Паралельно із шиваїзмом і вішнуїзмом квітне народний індуїзм, що виражається в поклонінні сотням місцевих божеств, які, у більшості випадків, перебувають між собою в подружніх або родинних зв'язках. У той же час, з народним індуїзмом в Індії існує потужна організація жрецького стану брахманів, які зберігають основні тексти релігії й займаються обрядовою практикою. Розглянемо напрямки індуїзму:– віра в богів і їх шанування у вигляді ідолів (мурті), тобто статуй і скульптурних зображень; 7– віра в переселення душ, тобто можливість душі вселятися в тіла всіх видів живих істот – від комах до людини (сансара);–віра в те, що порядок перероджень визначається доконаними при житті вчинками і їх наслідками (карма).

Шіваїзм і вішнуїзм наполягають на можливості звільнення (мокша) від закону перевтілення через шанування божеств. Для цього прихильники цих напрямків розробляють різні методи звільнення (йога). Пропоновані шиваїзмом і вішнуїзмом методи звільнення від сансари. Однак усі вони так чи інакше включають два моменти:–шанування провідного бога політеїстичного пантеону й супутніх йому божеств;–систему психічних і фізичних вправ для досягнення байдужності до земного життя. Індуїстські культи й методи подолання сансари були піддані критику іншим релігійним напрямком, що також з'явилися на території Індії – буддизмом. Назва «індуїст» має своє іноземне походження, дане персами, які прийшли назвати населення, що живе на березі великої ріки Indo, «Hindus», а також «Sindhus» греків. Так на Заході стала відомо індуїстська назва, що відсилається до жителів прадавньої Індії. Первісна назва, дане жителями, завжди було Bharata або Maha-Bharata.

Під час британського уряду термін індуїзм часто використовувався також для того, щоб диференціювати, строго релігійні терміни, послідовників індуїстської й мусульманської релігій. Цивілізація долини ріки Indo-Saraswati або цивілізація Хараппа була суспільством, яке жило й розбудовувало індуїстську культуру, і відповідає однієї з найбільших і найстарших цивілізацій, відомих людині. Дуже складна й просунута культура й, у той же час, надзвичайно проста й функціональна, видимі аспекти відмінної організації й згуртованості між різними містами, імплантовані на величезну територію, з великими комунікаційними й торговельними мережами. 8 Ця цивілізація побудувала міста, храми, вулиці, дороги, великі комори й системи міської інфраструктури з набагато більш розвиненої технічно й всеосяжною потужністю, чому в 19 столітті у західному світі.

Традиційні жителі, відомі як народ Дравідіано, уже мали широкий спектр культурних аспектів і матеріальних артефактів. Індуїстська культура заснована на непохитному прагненні до загальної Істини, що завжди існує й постійно доступна для всіх, хто шукає Її, навіть якщо вони ігнорують індуїстські Священні Писання або ідеали. Таким чином, він не проєктує себе як єдиний шлях до духовного виконання, тому що не претендує на виняткове володіння знаннями. «Яким би не був спосіб, яким можна шукати Бога, це завжди по-божій». Індуїзм повний усіляких ідей і смислвих структур. Якщо, з одного боку, можна знайти, високодуховний *Vêdánta* і *Mimánsa*, з іншого боку, визначає філософію *Sámkhya*, досить реалістичної або «найвищою мірою матеріалістичний, атеїстичний і гедоністичний чарвака, що не вірить ні в Бога, ні у «Веди». Обоє ідолопоклонства вважаються частиною індуїзму, як філософські лінії, які не визнають жодного ідола. Виходячи з вищенаведеного розглянемо індуїстський пантеон який налічує тисячі богів. У різних напрямках індуїзму божества розглядаються або як особистісні прояви безособового верховного Брахмана, або як аватари верховного божества (Ішвари або Бхагавана), або як могутні істоти – дэвами. Індуїстські божества, як правило, зображуються в людських або напівлюдських формах, з рядом особистих атрибутів. Багато індуїсти вважають численних божеств різними проявами єдиної споконвічної реальності (Брахмана), численними образами єдиного Бога. Таким чином, божества й поклоніння їм виступають засобом спілкування із цим єдиним Богом. В «Ригведе» описуються 33 божества, що являє собою персоніфіковані природні явища. У більш пізніх джерелах можна зустріти згадування про 330 мільйонів божеств. У тексті було використане слово *koṭi*, яке може бути сприйняте як «клас», «вид», але також і як «10 мільйонів». Відповідно одній точці зору 9 твердження про мільйони богів викликані невірним тлумаченням тексту, що підтверджується згадуванням 33 богів в інших джерелах. Згідно з іншою, число 330 мільйонів є не результатом підрахунку, але позначенням нескінченності й необмеженості

божественного. Тримурти–Брахма – творить всесвіт на початку часу;–Вішну – опікує всесвіт протягом її існування; верховне божество у вайшнавізмі;– Шіва – знищує всесвіт наприкінці часів; верховне божество в шіваїзмі. Локапали– Індра – бог-воїн, Громовержець, божество дощу; хоронитель сходу;–Сурья – божество сонця; хоронитель південно-сходу;–Яма – божество смерті й справедливості, божество Закону; хоронитель півдня;– Агні – божество вогню; хоронитель південного-заходу;– Варуна – божество вод; хоронитель заходу;–Ваю – божество повітря, вітру; хоронитель північного-заходу;– Кубера – божество багатства; хоронитель півночі;–Сома (Чандра) – божество Місяця-Луни-Місяця; хоронитель північний сходу. Загальноіндійські боги–Айяппа; –Ганєша; – Дурга; –Калі; – Кама; –Лакшмі;– Парваті;– Сарасваті;–Сканда.

У світі політеїзм постає у вигляді ієрархічних сходів різноманітних божеств, які наділені більшою або меншою владою, та мають свій вигляд та свою сферу керування в природі і суспільстві. Пантеон богів являв собою розгалужену і іноді заплутану систему відносин, де сфера діяльності кожного з богів віддалена від роду занять інших. Головує над пантеоном звичайно Верховний бог. Політеїзм дозволяє запобігти надто сильному впливу на світ певного єдиного релігійного культу, як це історично складається з монотеїстичними релігіями, а також дає можливість мати більшу кількість різних покровителів. Теоретичним обґрунтування політеїзму виступає міфологія. Тому вивчення політеїзму дуже тісно поєднані із дослідженням міфів та легенд. Політеїзм магічний за своєю сутністю, тому що світ богів не є трансцендентним і майже кожна людина, за політеїстичними релігіями, може вступити у контакт з божеством.

УДК 292.21

Довженко В.М.¹, Ємельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-612м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТІВ МІФО-РЕЛІГІЙНИХ СИСТЕМ ДАВНЬОГО РИМУ

Давньоримська релігія – одна з політеїстичних систем рабовласницького суспільства з пережитками релігійних уявлень епохи родового ладу. Основною ланкою господарювання римської громади було хліборобство. Тому для давньоримської релігії характерна віра в духів – покровителів природи, сільського життя і хліборобства.

Патріархальність життя зумовила також особливу шану та обожнювання душ предків як покровителів домашнього вогнища –ларів, пенатів та ін. У культі дерев, землі, каміння, деяких тварин відбито риси фетишизму й тотемізму.

Поступово з маси дрібних божків, які уособлювали сили природи і вважалися покровителями тих чи тих явищ дійсності, релігійна свідомість стародавніх римлян стала виділяти окремих головних богів.

Боги давньоримської релігії (їх було близько 30) стали загальнодержавними, не пов'язаними з певною територією. Оформлення пантеону було насамперед справою вельможних та жерців.

Поряд з такими богами, як Юпітер і Марс, що ставали дедалі могутнішими, існувало безліч менших богів, духів, котрі опікувалися окремими життєвими чи господарськими справами.

В епоху імперії улюбленим богом рабів був Сільван – божество-опекун из римської міфології. Його можна вважати божеством або духом лісових дерев та плантацій. В якості духа-захисника він розглядається в першу чергу як покровитель диких дерев. Найвищим серед державних богів, «батьком богів», що уособлював могутність Риму, вважався Юпітер.

Юпітер (лат. Iuppiter, Iupiter) – італійський бог неба з його атмосферними явищами – дощем, громом та блискавкою, творець достатку, врожайності, перемоги, зцілення; охоронець порядку, вірності, чистоти; верховний цар богів і людей. Первісне значення слова Юпітер як божества світла й неба, підтверджується висловами *sub Iove (sub divo)* – «просто неба», *sub Iove frigido* – «на морозі» тощо. Юпітера ототожнювали з Зевсом.

Марс – первісно італійський бог родючості, рослинності й дикої природи; вважалося, що він може наслати загибель урожаю та загибель скоту або відвернути їх. Пізніше був утотожнений з грецьким Аресом і став богом війни. Тому Марс вважався покровителем Риму. Богу війни було присвячено храм на Марсовому полі у Римі. На честь Марса називався місяць *Martius* у Стародавньому Римі (березень у сучасній українській мові). Священими тваринами Марса вважаються вовк і дятел.

Характерною ознакою римських релігійних вірувань є конкретність мислення. Найдрібніші форми буття підлягали сонму богів, які були навіть організаторами робіт та упорядниками сімейних і суспільних відносин. Наприклад, одна богиня допомагала рубати дерева, інша доглядала, щоб підрубані дерева падали, далі повалене дерево потрапляло у розпорядження третьої тощо.

У первісній римській релігії відбилася простота працьовитих селян і пастухів, зайнятих тільки щоденними справами свого скромного життя. Схиливши голову над нивою, яку виорювало його дерев'яне рало, і над луками, де випасалися його стада, стародавній римлянин не відчував бажання

зводити свій погляд до зірок: він не поклонявся ні сонцю, ні місяцю, ані тим небесним явищам, що своїми таємницями збуджували уяву інших народів. З нього досить було таємниць у найбуденніших справах і в найближчому оточенні. Гадали, що кожна невдача, навіть найменша, і кожен успіх, навіть найнезначніший, були проявом гніву чи доброзичливості божества.

Як і греки, римляни вважали, що підземні боги вподобали парні числа, а ті, що опікують живих, – непарні. Квіти, наприклад, для небіжчиків добирали, щоб було парне число.

Доки римляни займались сільським господарством, в їхніх віруваннях одне з провідних місць посідали культи, пов'язані з природою. Обожнювали дерева (особливо дуб), тварин, птахів, гори, джерела, каміння... Вчені звернули увагу на те, що всі альбанські царі мали одне прізвище: Сільвії (тобто – лісовики). Лісовиків (сільванів) особливо поважали у сільських місцевостях. То були покровителі лісів, тварин і отар.

Вклонялися богині плодів Помоні і богині квітів Флорі, на честь якої влаштовували свята флоралії. Вірили, що в гаях та полях живуть козлоногі фавни та фавнеси. На їх честь влаштовували свята фауналії. Було навіть вовче свято – луперкалії. Можливо, вовк був колись тотемом племен, що мешкали на Тібрі. За відомою легендою, засновників Риму – братів Ромула та Рема – вигодувала своїм молоком вовчиця. З вовками у римлян було пов'язано особливо багато різних обрядів і легенд.

Отже, на вибір богів та їх могутність у давньому Римі вплинуло те, що населення займалося сільським господарством і їм треба було вірити, що хтось їм допоможе. Головний був Юпітер як бог світла, дощу, грому бо без світлого дня і сприятливих умов не було б врожаю і можливості працювати. Також всі інші боги були пов'язані з діяльністю людей. Марс був богом війни, бо також під час воїн було треба вірити в бога який додавав би сили.

УДК 292/299

Замирайло В.В.¹, Ємельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-812м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРИРОДНІ КОРЕНІ СИНТОЇЗМУ

Синтоїзм – це складна і багатогранна релігія, яка розвивалася в Японії протягом століть. Її часто описують як форму анімізму, але це не просто віра в духів чи надприродні сили, а спосіб життя, який підкреслює гармонію з природою та навколишнім світом. Поява релігії синтоїзму в Японії була зумовлена складним поєднанням факторів, включаючи місцеві вірування та

практики, прихід буддизму та конфуціанства з Китаю та Кореї. Поширення буддизму принесло з собою нові уявлення про природу світу та потойбічне життя, а також нову форму релігійної організації. Оточуюча середина мала великий вплив на синтоїзм.

Японська природа, з її густими лісами, горами, річками та океаном, завжди була для японців джерелом відчуття святості та духовності. Це знайшло своє відображення в синтоїзмі, де природа вважається святою та пов'язаною з духовними істотами – камі. Ці «камі» асоціювалися з природними явищами, такими як гори, річки, дерева і каміння, а також з людською діяльністю, наприклад, сільським господарством і рибальством.

Вважається, що камі присутні у всіх речах, їх шанують і поклоняються їм за допомогою різних ритуалів і жертвоприношень. Ці ранні релігійні практики були глибоко вкорінені в повсякденне життя людей і були пов'язані з природними циклами. У міру того, як буддизм набував популярності в Японії, він також почав чинити сильний вплив на політичне і культурне життя країни. Це призвело до зворотної реакції серед деяких японців, які хотіли зберегти свої власні корінні вірування і практики. У відповідь вони створили термін «синтоїзм», щоб відрізнити свою релігію від буддизму. З часом синтоїзм і буддизм почали мирно співіснувати в Японії, і багато людей сповідують обидві релігії одночасно.

Синтоїзм продовжував розвиватися, вбираючи в себе нові елементи з конфуціанства та інших китайських філософій, а також західних ідей в період Мейдзі наприкінці XIX століття. Незважаючи на ці зміни, основа синтоїзму залишається зосередженим на вшануванні камі та важливості ритуального очищення. Також, синтоїзм сильно впливав на японське сільське господарство та рибальство. Багато з обрядів синтоїзму пов'язані з різними етапами сільського господарства, включаючи посіви та збори врожаю. Рибальство також було важливою галуззю в Японії, і релігійні обряди синтоїзму часто пов'язані з ним. У свою чергу, синтоїзм вплинув на японську культуру та мистецтво. Багато храмів та святинь в Японії вважаються важливими пам'ятками архітектури, а багато з них мають високу художню цінність.

Крім того, багато традиційних японських мистецьких форм, таких як бонсай, садівництво та ікебана, мають витоки в синтоїзмі.

В сучасному світі синтоїзм не є основною релігією Японії, але він ще зберігає свою важливість та вплив на японську культуру та ідентичність. Багато з його традицій та обрядів знаходять відображення в сучасному житті, і допомагають людям зберігати зв'язок зі своїм минулим та культурними коренями.

ПЕРВІСНА РЕЛІГІЯ КОРІННИХ АМЕРИКАНЦІВ ТА КОЛОНІЗАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА НЕЇ

Релігія корінних американців, які живуть на території Північної Америки до приходу європейців, була дуже різноманітна та складна. Кожне плем'я мало свої власні релігійні традиції, обряди та богів.

Загалом, їх релігія глибоко пов'язана з природою та її циклами. Багато племен вірили в те, що світ складається з різних елементів (наприклад, землі, води, повітря та вогню), кожен з яких представляв певний аспект життя. Вони також вірили в духів природи та тварин, а також в духів померлих предків.

У багатьох традиціях індіанців велику роль відігравали обряди та церемонії, які були спрямовані на взаємодію з духами та енергіями природи. Ці обряди часто включали спів, танці, розмови зі сповідальними, куріння ритуальних трав та інші дії.

Кінцевим результатом довгої історії міграції народів і розвитку культур на обох американських континентах є існування двох контрастуючих релігійних орієнтацій: старих мисливських релігій і нових землеробських. У загальних рисах ці дві релігійні структури характеризуються наступними властивостями: мисливська релігія, землеробська релігія, анімалістичний ритуалізм, обряди дощу і родючості, пошуки духовної сили (пошуки видінь), жрецькі ритуали, щорічний ритуал оновлення світу, річний цикл обрядів родючості, ритуалізм знахарських союзів, шаманізм, життя після смерті на небесах або за горизонтом.

Звісно, це лише ідеальна узагальнена модель. Кожне індіанське плем'я формувало певний набір рис, властивих першій або другій релігійній системі, або, досить часто, змішує їх. Нижче перераховані деякі з найвідоміших племен та їхні релігії:

Навахо – це найбільше плем'я корінних американців у США, яке мешкає в північно-східній частині Аризони та південній частині Уті. Вони мають досить складну релігійну систему, яка базується на віруваннях у духів, ритуалах та обрядах. Релігія називається «Дійсності землі» (Diné Bahane'). Ця релігія вірила в те, що земля має свій власний дух, який повинен бути поважаний та шанований. Навахо також вірять у могутність своїх богів та богинь, які можуть впливати на світ навколо них.

Чірікава – це плем'я, яке зазвичай пов'язується зі знаменитим вождем Геронімо. Вони мешкали на території південно-західного США та північної Мексики. Їхня релігія базувалась на віруваннях у духів та виконанні різних обрядів, щоб забезпечити благополуччя та захист від злого духа.

Сьокс – це плем'я, яке мешкало в окрузі Онтаріо та окрузі Нью-Йорк. Вони мали складну релігійну систему, яка включала в себе вірування у духів природи, ритуали та обряди, а також міфи та легенди.

Апачі – це плем'я, яке мешкало на території південно-західного США та північної Мексики. Їхня релігія базувалась на віруваннях у духів, виконанні різних обрядів та ритуалів, і пошани до природи. Апачі досі зберігають свої традиції та звичаї.

Інуїти (також відомі як ескімоси) – корінні народи, які живуть в Арктиці, включаючи Аляску, Канаду та Гренландію. У них є своя релігія та традиції, пов'язані з полюванням на тварин та життям у важких умовах Арктики. Релігія називається «Шаманізм». Вони вірили у те, що світ складається з духів, які можуть бути поважаними або порушеними. У їхній релігії також важливі ритуали та обряди, які пов'язані з магічними практиками та лікуванням.

Хопі – це корінне плем'я індіанців, яке мешкає в північній частині штату Аризона США. Релігія містить елементи міфології, ритуалів та практик, які передаються до сих пір від покоління до покоління.

Ацтеки – це народ, який мешкав на території Мексики до приходу іспанських завойовників. Вони вірили у багатьох богів, які контролювали різні аспекти життя, такі як війна, рожеві та смерть. У цій релігії також були важливі ритуали та жертвоприношення.

Мая – це народ, який мешкав на території Мексики та Центральної Америки до приходу іспанських завойовників. Вони також вірили у богів, які контролювали різні аспекти життя але такі як сільське господарство та війна. У цій релігії також були важливі ритуали, які включали жертвоприношення, а також календар, який мав велике значення та вплив у культуру. У їхній релігії важливе поняття космічного циклу, який відображає вічний цикл народження, життя та смерті. У Майя були різні боги та богині, які були пов'язані з різними аспектами природи. Релігійні лідери в Майя – це жреці, які здійснювали ритуали та обряди.

Паути – це плем'я, яке мешкає на території Північної Америки та має свою унікальну релігію, яка називається «Духовна традиція». Вони вірять у те, що все живе, включаючи тварин та рослини, має свій власний дух, який може спілкуватися з людиною. У їх релігії важливе поняття духовної гармонії, яка означає збалансованість між тілом, розумом та духом. Релігійні лідери у племені Паути – це шамани, які здатні спілкуватися з духами та здійснювати ритуали.

Ірокези – це плем'я, яке мешкає на території Північної Америки. У них є своя релігія, яка називається «Громадська Релігія» (Gaiwiiio). Ірокези вірять у те, що всі живі істоти мають свій власний дух, який повинен бути поважаний та шанований. Вони також вірять у те, що світ складається з трьох рівнів: неба, землі та підземного світу.

Загалом, можна сказати, що вони дуже різноманітні в своїх релігійних переконаннях, і після приходу європейців було багато різних спроб адаптуватися до нових релігійних реалій. Деякі з них прийняли християнство, інші зберегли свої традиційні релігії, а дехто синтезував свої традиції з християнством, утворюючи нові форми духовності.

Як і до будь-якої релігії, до релігії корінних американців треба ставитись з повагою та відкритістю. Важливо розуміти, що ці племена мають свої унікальні світогляди та культурні цінності, і їх релігійні погляди можуть відрізнятися від традиційних християнських або ісламських вірувань.

Крім того, варто пам'ятати, що деякі з цих племен досі зберігають свої традиції та релігійні обряди, і це важливо для їх культурної ідентичності та самовизначення. Тому важливо поважати та дотримуватися традицій та протоколів, які встановлені цими племенами.

Нарешті, важливо пам'ятати, що корінні народи Північної Америки часто стикаються з дискримінацією та притиском, і вони борються за свої права та свободи. Тому важливо ставитись до них з повагою та підтримкою, як до рівних партнерів у глобальній спільноті.

УДК 292/299

Кривоус А.С.¹, Ємельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-812м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СКІФСЬКИЙ ПАНТЕОН ТА ЧИМ МОЖНА ПОЯСНИТИ ВІРУВАННЯ В ТОГО ЧИ ІНШОГО БОГА

Скіфи, так їх називали греки, не мали власної писемності, тож про їх вірування, обряди та звичаї можна дізнатись лише з письмових джерел інших народів. Найбільше відомостей про них залишили греки, а саме Геродот. Також багато інформації ми отримали з розкопок поховань (курганів). За Геродотом, самоназва скіфів була – сколоти. На територію сучасної України скіфи потрапили через Кавказ в 7 столітті до нашої ери, зайнявши територію північного Причорномор'я від Дунаю до Дону та асимілювали кіммерійців. В третьому столітті до нашої ери їх землі зайняли сармати.

Пантеон скіфів, за Геродотом, виглядав так. Верховне божество Табіті, яку він ототожнює з грецькою богинею Гестією. Для скіфів Табіті була праматір'ю всього їх народу, а також символом світла та вогню. Це мабуть залишилось від первісних часів, коли жінка зберігала та підтримувала вогонь, поки чоловіки були на полюванні. Важливе місце займав і Папай – бог неба, творець людей. Його дружина Апі ж очолювала пантеон. Про цю «трійцю» нам відомо найбільше. Щодо інших божеств даних мало, або ж вони не до кінця зрозумілі. Це стосується, наприклад, Гойтосіра (можливо бог полювання) або Аргімпаси (ймовірно богиня родючості). Богом війни для скіфів був Арей. Вважається, що тільки йому кочовики могли принести в жертву людей. Тагімасад – за Геродотом скіфський Посейдон, якого шанувували царські скіфи.

Також серед скіфів шанувався Геракл, якого іноді вважали своїм родоначальником. В шануванні Геракла вбачаємо вплив давніх греків, з якими скіфи часто взаємодіяли, як мирно, так і агресивно, ведучи війни. Головними «партнерами» в таких відносинах виступали міста-колонії, такі як Ольвія, Тіра та Херсонес.

Скіфи не будували храмів. Натомість вони зводили чисельні святилища та тотеми (наприклад кам'яні баби), де проводили свята, збори, приносили жертви. Судячи з інформації, яку надає Геродот, скіфи мали багато різних культів – культ героїв, культ предків, культ мертвих і т.д.

Скіфи поділялись на різні племена, буди царські скіфи, які займали Крим та берег моря й були ближче до грецьких полісів-держав. Через те що вони були біля моря та залежали від торгівлі, тож саме в них більше поважався Тагімасад, бог моря, й про нього не згадують скіфи-орачі чи скіфи-кочовики.

Але знаходимо на берегах Дніпра зображення богині Аргімпаси – богині родючості, там жили скіфи-землероби та орачі. Тож для гарного врожаю варто просити Аргімпасу допомогти в цьому. Полювання в степах давало їжу і в цьому скіфам допомагала Гойтосіра.

Звісно, щоб збудувати потужну державу, скіфам приходилось багато воювати. Тож тут при нагоді був бог війни – Арей та його меч, який допомагав перемогати.

Як будь-який народ майже не можливо повністю знищити, скіфи не були знищені сарматами, а були теж асимільовані, привнісши свої слова, звичаї та обряди в культури інших народів, які формували сучасну українську націю.

Саме від скіфів до нашого часу зберігся звичай тризни, який зараз має назву, як поминальний обід, і який до християнства не має жодного стосунку.

Українське фрикативне Г – це теж спадщина скіфів, про особливості вимови скіфів зберіг свідчення Геродот. Однією з особливостей української є ікавізм, що ясно вирізняє її з решти слов'янських мов – перехід голосних звуків [o] і [e] у закритих складах в [i]: «столи – стил» і так далі. Отже, ікавізм – це стародавня властивість скіфської мови, зафіксована ще Геродотом.

Через віки в легендах до нас дійшли легенди про меч Арея, який згадується в легендах запорізьких козаків, а Папай – це тепер лякалка для дітей – Бабай.

УДК 293.21

Орловський Д.І.¹, Ємельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-812м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЛИТОВСЬКЕ ЯЗИЧНИЦТВО

Литовське язичництво – це політеїстична релігійна система, яка була поширена в Литві та інших балтійських країнах до приходу християнства. Ця релігія була тісно пов'язана з природою, місцевими звичаями та традиціями. Чинники формування литовського язичництва На формування литовських релігійних вірувань впливали різні фактори: географічні, міфологічні, соціальні тощо.

Географічні умови та оточення можуть відігравати важливу роль у формуванні релігійних систем. У випадку литовського язичництва цей фактор може бути пояснений географічним положенням Литви та її оточення. Литва розташована на перетині багатьох культурних та торгових маршрутів, а також на кордоні між слов'янським та німецьким світом, а відповідно стає важливим фактором переплетення релігійної творчості на цих землях. Оточена лісами та болотами, Литва була географічно ізольована від сусідніх земель та культур, що створило сприятливе середовище для розвитку унікальних релігійних традицій та практик. Яскравим прикладом впливу географічного чинника, є інтерпретація густих лісів («святих гаїв»), як житла для пантеону богів. Наявність масштабних лісів (які здавалися небезпечними для древніх людей) біля Литви впливало сприйняття їх місцевими народами, як місць наявності потойбічної енергії. Зважаючи на велику кількість запасів прісної води, логічне те важливе місце, яке вона займала в міфології краю. Джерелам поклонялися – вони вважалися святими. Річка розглядалася як місце що є розділом між життям та смертю. Якщо поселення розташовувалося біля річки, померлих ховали на іншому березі річки. Чистота води асоціювалася зі святістю.

Міфологія може бути одним із ключових факторів, що визначають формування релігійної системи. Литовська міфологія являє собою багату та різноманітну систему вірувань, пов'язаних з природою, тваринним світом та містичними істотами. Розповіді, пісні та легенди такого роду описують закони природи та такі природні процеси, як зміна пори року, зв'язок природи та людини, тощо. Природа часто описується з погляду родини: в одному центральному образі (що зустрічається у багатьох піснях та казках) сонце називається матір'ю, місяць – батьком, а зірки – сестрами людей. Одним з найважливіших міфів є міф про бога Перкунаса. Цей бог був пов'язаний з громом, блискавкою та небом. Литовці вірили, що Перкунас бореться із злом та захищає їх від нього. Цей міф мав велике значення для литовців, бо грім та блискавки викликає у людини ірраціональний страх. Перкунас, як бог, який контролює ці явища, допомагав їм подолати свій страх і почувати себе захищенішими. Інший важливий міф пов'язаний із богинею Жеміне (*Žemėlė*). Жеміна була богинею землі, фертильності та родючості. Литовці вважали, що вона відповідає за врожай та благополуччя на фермах. Її міф мав велике значення для сільського населення, яке залежало від землеробства виживання. Також варто згадати міф про бога Медейна (*Medeina*), який був пов'язаний із лісами та дику природою. Литовці вірили, що він захищає їх від небезпечних тварин та допомагає їм вижити у дикій природі.

У традиційній литовській громаді була чітка ієрархія, яка визначала статус та роль кожного члена громади. Багаті та впливові люди могли мати своїх власних божественних покровителів, які допомагали їм у досягненні своїх цілей та у підвищенні їхнього статусу в суспільстві. У давньолитовському суспільстві виділялися чотири основні прошарки людей: жриці та жерці (*kriviai*), дворяни (*bajorai*), селяни (*valstiečiai*) та раби (*vergai*). Залежно від місця людини в ієрархії визначалися і ключові божества для його прошарку: На вершині ієрархії стояли найвищі боги, яким поклонялися всі верстви суспільства. Це були боги, які контролювали важливі природні явища, такі як грім, блискавки, дощ тощо (Перкунас, Жеміна). Обидва бога були важливими для виживання суспільства та контролювали природні явища, які були необхідні для землеробства та життя людей, тому саме до цих богів звертався верховний прошарок жерців. Наступний прошарок включав богів, які були пов'язані з життям людей. Дворяни, які перебували наступному рівні ієрархії, мали доступом до більш простих форм звернень до богів. Вони поклонялися богам, які були пов'язані із землею та врожаєм, а також богам, які були пов'язані з війною та полюванням. Селяни та раби мали ще простіші форми культу і зверталися до богів, які відповідали за їхнє повсякденне життя – боги, які контролювали шлюби, народження дітей, здоров'я тощо. Серед цих богів можна відзначити Лайму, богиню долі та щастя, і Патрімпас (*Potrimpas*), бога шлюбу та народження дітей. Нижній шар ієрархії включав богів, які були пов'язані зі світом злочинців та магічними практиками.

Серед цих богів можна відзначити Велінас, бога смерті, і Рагану (Ragana), богиню магії та чаклунства.

Варто звернутись до розгляду компонентів міфо-релігійної системи литовського язичництва. Будь-яке релігійне вірування складається з певного набору компонентів, які в результаті перетворюють релігію в повноцінну систему, що регулює життя давньолитовського суспільства. Першим компонентом литовського язичництва є боги та богині, які грали важливу роль у цій релігії. Боги і богині були пов'язані з різними аспектами життя, включаючи природні стихії, худобу, сімейне життя та здоров'я. Наприклад, бог Перкунас був богом грому, блискавок та дощу, а богиня Лайма була покровителькою долі, удачі, щастя та здоров'я. Бог Патрімпас був пов'язаний з народженням та захистом дітей, а богиня Жьоміна була богинею місяця та родючості. Литовці також вірили, що боги та богині допомагають їм у військових справах. Вони поклонялися богу Перкунасу, якому було присвячено багато обрядів та церемоній, щоб забезпечити захист від ворогів. Богиня Лайма, богиня долі та удачі, також була важливим божеством у військових діях. Другим компонентом литовського язичництва є міфи та легенди, які пов'язували богів та богинь з різними явищами природи та життя. Міфи та легенди описували боротьбу богів між собою, їхні стосунки та ролі в житті людей. Вони допомагали людям розуміти світ навколо них та свою роль у цьому світі. Наприклад, міф про бога Перкунаса описує його боротьбу з демоном Велінасом, який вкрав золоте сонце. Перкунас зрештою перемагає демона і повертає сонце на своє місце. Цей міф допомагав людям пояснити, чому грім і блискавки відбуваються на небі. Третім компонентом литовського язичництва є обряди та церемонії, які пов'язували богів та богинь. Обряди та церемонії у литовському язичництві були невід'ємною частиною релігійної системи. Вони були спрямовані на зміцнення зв'язку між богами та людьми, а також на отримання прихильності богів та захисту від зла. Обряди могли проводитися як на честь окремого бога, так і на честь кількох богів одночасно. Ще один відомий обряд у литовському язичництві – це Жемін, який проводився на честь богині Жеміні (*Žemėlė*). Під час цього обряду люди збирали перші врожаї та приносили їх у жертву богині. Відвідування нового врожаю та співи пісень були також важливими елементами цього обряду. Крім того, у литовському язичництві були також обряди, пов'язані з народженням, шлюбом та смертю. Наприклад, обряди з народження дитини включали купання дитини в річці, що символізувало очищення і новий початок життя.

Таким чином, міфи та легенди, обряди та церемонії є основними компонентами міфо-релігійної системи литовського язичництва. Вони пов'язували богів і людей, допомагали пояснити навколишній світ і розуміти свою роль у цьому світі. На формування литовського язичництва також мали великий вплив географічні (ліси, вода), міфологічне (розуміння світу) та соціальні фактори (ієрархія суспільства), що визначають контекст міфотворчості.

ЯЗИЧНИЦТВО ДАВНЬОЇ СКАНДИНАВІЇ

Язичництво Скандинавії почало зароджуватись в давнину і продовжувало існувати протягом багатьох століть, граючи важливу роль у культурному, соціальному і політичному житті країни. У цій релігії важливими елементами були культ героїв та культ предків, що пов'язувало сучасне покоління з минулим та підкреслювало їхній зв'язок із землею та природою. Розглянемо історію та фактори, що призвели до виникнення язичництва в Скандинавії, а також описують його особливості та значення для регіону. Язичництво Скандинавії виникло, ймовірно, протягом декількох тисяч років до нашої ери. Воно було пов'язане з народами, які займали територію сучасної Швеції, Норвегії, Данії та Фінляндії. Спочатку язичництво Скандинавії було пантеїстичною релігією, яка вважала, що боги присутні у всіх речах та явищах природи. Одним із факторів, що сприяв виникненню язичництва Скандинавії, був географічний контекст регіону. У Скандинавії довгий час була сувора та непридатна для землеробства місцевість, тому скандинави стали залежати від полювання, рибальства та скотарства. Цей спосіб життя сформував ставлення скандинавів до природи та богів, які «контролювали» її. Також важливим фактором, що сприяв розвитку язичництва Скандинавії, були соціальні зміни, пов'язані з розвитком торгівлі та економіки. Це призвело до появи нових класів та посилення ролі жінок у суспільстві. Язичництво Скандинавії відбивало ці соціальні зміни, включаючи богинь, які грали значної ролі у віруваннях. Ще одним важливим фактором, який сформував язичництво Скандинавії, були міфи та легенди, які розповідали про богів та героїв. Один із найвідоміших міфів – це міф про Рагнарека, який описував кінець світу та битву богів. Ці міфи і легенди не лише пояснювали походження світу, а й описували моральні цінності, які скандинави мали слідувати. Основними богами язичництва Скандинавії були Один, Тор, Локі та Фрейя. Один був богом війни, магії та мудрості. Тор був богом грому та блискавок, а також захисником людей та богатирів. Локі був богом обману, зради та ігри, а Фрейя – богинею кохання, краси та родючості. Кожен із цих богів мав свої характеристики та символи, які були важливими для скандинавів. Крім того, язичництво Скандинавії було пов'язане з історичними подіями, такими як поява вікінгів та їхня експансія в Європі, що вплинуло на розвиток релігії та її поширення. Важливу роль також відіграла соціально-економічна ситуація у регіоні, пов'язана з вирощуванням худоби та землеробством, що вплинуло на обряди та свята язичництва. Язичництво Скандинавії також було пов'язано з

обрядами і святами. Одне з найвідоміших свят – це Йоль, який відзначався в період зимового сонцестояння та пов'язаний з обрядами воскресіння та відродження. Іншим важливим святом був Мідсоммар, який відзначався в період літнього сонцестояння та пов'язаний із родночістю та народженням нового життя. Язичництво Скандинавії існувало протягом багатьох століть, але наприкінці Х століття воно почало поступатися християнству. Це сталося внаслідок місіонерської діяльності та впливу нової культури на скандинавське суспільство.

Наприкінці XI століття язичництво Скандинавії було практично повністю замінено християнством. Незважаючи на те, що язичництво Скандинавії було замінено християнством, його спадщина продовжує жити і впливати на сучасну культуру. Це відбивається у літературі, мистецтві та фольклорі, а також у національній символіці та традиціях. Нині скандинавські народи зберігають історичні традиції та вірування, а також відтворюють стародавні обряди та свята. Крім того, багато елементів язичництва Скандинавії були включені до сучасної культури, що робить його важливим елементом культурної спадщини регіону.

УДК 291.12

Чухно І.С.¹, Ємельяненко Є.О.²

¹студ. гр. РТ-812м НУ «Запорізька політехніка»

²канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ

Майже все існування людського суспільства супроводжується виникненням різноманітних релігійних вірувань. Сама природа людини така, що вона намагається вигадати для себе найлогічніше пояснення явища, про яке їй бракує знань. І як усе в нашому світі це пояснення має дві сторони – раціональне та ірраціональне. Спочатку я хотів обрати якусь одну релігію і розібрати її основні ідеї, але потім вирішив зробити загальний розбір концепції релігії та віри.

Поняття віри – дуже широке і не таке просте, яким воно здається для більшої кількості людей на перший погляд. Віра може бути спрямована не тільки на абстрактну особу, яка створила нас і все що нас оточує. Взагалі для багатьох людей буде великим відкриттям, що віра може бути спрямованою на науку або на щось матеріальне. Так само як віра підштовхує людей до пізнання зовнішнього світу та великих наукових відкриттів, вона допомагає їм існувати та виживати.

Альберт Ейнштейн вірив у існування закону, якому підпорядковується весь зовнішній світ і намагався його пізнати. На думку багатьох це дуже

раціонально, бо ця віра підштовхувала його на дослідження світу та його явищ. Абу Алі Ібн Сіна вірив у Аллаха, що є дуже ірраціональним на погляд багатьох людей. Але це на перший погляд ірраціональне вірування зробило великий внесок в розвиток науки в цілому, бо віра мотивувала Авіценну на дослідження навколишнього світу(повний список його досягнень виходить за рамки цієї роботи, ви можете ознайомитись із ними самостійно), так само як Альберта мотивувала віра в науку. Так, ірраціональна, на перший погляд, віра у мужлана, який створив все на світі, підштовхнула Ібн Сіну на пізнання і дослідження світу, й навіть на створення концепції об'єктивного світу, що стало одним із фундаментальних принципів західної філософії.

Якщо щось допомагає людям існувати протягом тривалого протягу часу воно вже апіорі не може бути ірраціональним. Спробую пояснити настільки, наскільки мені дозволяє мій інтелект. Стародавні релігії були засновані на почуттях страху, тоді пізнання світу у людей було на дуже низькому рівні, в порівнянні із сучасністю і цей страх допомагав людям захищатися від небезпеки. Наведу приклад з вашої лекції – страх що мавки вкрадуть людину зупиняв їх від відвідування боліт та блукань лісом. І мені складно сказати, люди які це вигадали справді вірила в мавок, чи вони розуміли, що страх людини перед чимось містичним є навіть більшим за страх смерті. І тоді це вірування з точки зору виживання людини є дуже раціональним, бо зараз є багато бовдурів, які знають про небезпеку якогось явища і саме це знання змушує їх нехтувати своєю безпекою. Через це не рідкими є випадки коли люди просто заблукала в лісі і померла з голоду(ліпше вона боялася Лісовика і не ходила до того лісу).

Із розвитком людства релігії перейшли до морально-етичного принципу. Тут скажу лише те, що вони допомагають людям співіснувати у суспільстві та запобігти насильства. Війни та інквізиції виникали лише через неправильне трактування релігійних писань та через роздуге «Я» у розумних людей, які за допомогою віри контролювали суспільство. Приклад із книги Зигмунда Фрейда та Поля Реньяра « У паніці, що роблять люди, коли їм страшно»: У 20-ій главі Книги Левіта є фраза, неправильне тлумачення якої мало не менш руйнівних наслідків для людства, ніж найсмертоносніші винаходи зі стрільби та жажливі війни: «Якщо чоловік або жінка будуть викликати мертвих чи чаклувати, то їх повинні забити камінням, і їх кров буде на них». Це фактично дало початок інквізиції в Європі. Тож можна сказати, що ірраціональне все, що ми вважаємо ірраціональним.

КОРЕНІ РЕЛІГІЙНИХ ВІРУВАНЬ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ

Релігія та органічно пов'язана з нею міфологія були основою основ світоглядної системи стародавніх єгиптян, що їх Геродот уважав найбільш набожним із усіх відомих йому народів. У єгиптології висловлювалася думка, що філософії як такої в Стародавньому Єгипті взагалі не існувало, що єгиптяни сприймали довколишній світ виключно крізь релігійно-міфологічну призму.

Староєгипетська релігія та міфологія надзвичайно складне явище. Вони поєднали в собі різні, часом полярні вірування та уявлення, які склалися в різні часи й у різних куточках країни, постійно розвиваючись і ускладнюючись. Здавна в Єгипті сформувалося кілька теологічних центрів (Геліополь, Мемфіс, Гермополь, Фіви тощо). В кожному з них сформувалася своя космологічна версія, що проголошувала творцем світу свого бога, інших же богів трактувала як створених ним чи таких, що походять від нього. Тому єгиптологи не впевнені, що в Стародавньому Єгипті існувала цілісна релігійна доктрина (така важлива прогалина в розумінні релігійного життя стародавніх єгиптян значною мірою спричинена також станом найдавніших джерел і суперечливим характером пізніших релігійних текстів).

Релігія стародавніх єгиптян це химерне переплетення фетишизму і тотемізму, політеїзму і монотеїстичних уявлень, теогонії і космогонії, культу і страшенно заплутаних міфів. Із первісних релігійних уявлень особливо сильним у Єгипті був тотемізм.

В уяві стародавніх єгиптян світ буквально кишив найрізноманітнішими богами та духами, що їх уособлювали священні тварини, птахи, риби, комахи. Єгиптологи налічили в старо-єгипетському пантеоні понад дві тисячі богів! Можна сміливо стверджувати, що навряд чи існувала в країні якась живність, яку бодай в одному з номів не вважали б священною.

Єгиптяни обожнювали насамперед тих представників фауни, які були чимось корисні людям (наприклад, знищували шкідників) або вражали їх своєю силою чи дивним способом життя. Священних тварин тримали при храмах, по-царськи вшановували їх. Коли священна тварина помирала, її набальзамовували й ховали на спеціальному цвинтарі (мавп у Фівах, крокодилів і биків у Мемфісі, кішок у Бубастисі та Саккара, ібісів у Гермополі тощо). В окремих містах у день загибелі священної тварини оголошувався загальний траур. Навіть ненавмисне вбивство священної тварини вважалося жахливим святотатством і каралося смертю.

Култ священних тварин проявився в зооморфному зображенні богів. Так, сонячного бога спершу зображували у вигляді лева чи сокола, богиню Сохмет у вигляді левиці, місячного бога Тота (його ще вважали богом мудрості й письма) у вигляді ібіса, охоронця підземного царства Анубіса у вигляді шакала, бога війни Віпуата у вигляді вовка, охоронцями особи фараона вважали сокола, коршака, гадюку та бджолу, самого ж фараона зображували у вигляді сфінкса. Згодом єгиптяни перейшли на антропоморфну іконографію своїх богів, частину яких вони напівлюдни (зображували з тілом людини й головою тварини чи птаха), інших же (Озіріса, Пта, Амона, Хонсу, Мін, Атум, Ісиду та ін.) піддали цілковитій антропоморфізації. Такі зміни в іконографії єгипетських богів відбулися, на думку одних дослідників, під впливом більш досконалих іноземних релігій, на думку ж інших унаслідок ускладнення соціальної структури, зростання залежності індивіда від суспільства.

У Стародавньому Єгипті розвинувся култ води. В уяві єгиптян сам всесвіт виник із первісного водяного хаосу божества Нун. Воду єгиптяни населяли полчищем духів, якими верховодив крокодилоголовий Собк. Річку Ніл вони не обожнювали, але обожнювали її розлив Хапі (його зображували у вигляді товстуна з дарами землі для богів). Утім, култ води в Єгипті завжди поступався своїм значення солярному культові. В цьому не було нічого дивного, адже для єгипетського хлібороба головною загрозою були не розгул водяної стихії, а літня засуха, гарячі вітри пустині.

Деякі вчені висловлювали думку, що Єгипет у середині II тис. до н. е. з усіх тодішніх близькосхідних цивілізацій завдяки притаманній йому сильній політичній централізації був найбільш готовий до монотеїстичної реформи. Все ж смілива реформа Ехнатона наштовхнулася на непереборну перешкоду властивий релігії консерватизм та опір впливового столичного жрецтва. «Натомість ідею монотеїзму підхопили й розвинули напівкочові семітські племена стародавніх євреїв, яких на певний строк доля звела з великою імперією фараонів». У релігійному житті країни все повернулося на круги своя знеславлений фараоном-реформатором Амон знову очолив староегипетський пантеон.

Особливе місце в релігійно-міфологічній культурі стародавніх єгиптян посідав цикл міфів і ритуалів, пов'язаних з богом підземного царства Озірісом. Міфи про Озіріса заплутані й суперечливі, в них домінують три теми: політична (міф про поєдинок між Озірісом і Сетом відображав боротьбу між Верхнім і Нижнім Єгиптом, наслідком якої було утворення єдиної єгипетської монархії); землеробська (єгиптяни пов'язували з Озірісом зміну вегетаційного та мертвого періодів у житті природи); есхатологічна (Озіріс творив посмертний суд, винагороджуючи праведників і караючи грішників».

Міфами про Озіріса єгиптяни пояснювали також традицію кровозмішання в царській родині.

Дуже складними були уявлення єгиптян про смерть і потойбічний світ. Смерть та існування після неї вважали безпосереднім продовженням земного життя. Розумілося це настільки буквально, що існувало спеціальне заклинання, яке в замогильному світі відвертало смерть від людини, вже померлої на землі. До мертвих зверталися з письмовими проханнями, вони могли взяти участь у судовій справі, лікуванні хворого. Щоб забезпечити вічне існування, треба було дотримуватися безлічі спеціальних обрядів.

Давньоєгипетська релігія зберігалась протягом тривалого періоду та мала великий вплив на історію та культуру країни. Хоча її практики та вірування можуть здаватись дивними та незвичними для наших суспільних уявлень про світ, вони відображають важливі аспекти давньоєгипетської культури та духовності.

УДК 334.12

Коваль В. М.¹, Гетова Є.В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-310 НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ГРОШЕЙ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Що таке гроші? Сьогодні це не просто цінна папірець. Це перш за все інструмент регулювання добробуту нашого життя. Чим більше у нас грошей, тим легше наше життя. Гроші завжди були невід'ємною частиною життя людства. Головне їхнє призначення – це регулювання товарних відносин в суспільстві. Історія появи паперових грошей налічує більше одного тисячоліття. Самі ж гроші як інструмент товарообігу з'явилися ще в стародавні століття. Гроші це перш за все – цінність. Навіть наші далекі предки розуміли це і намагалися володіти ними.

Люди не уявляють свого існування без грошей. А ті, хто запевняють, що гроші в житті людини – не головне, мовляв, і без них можна щасливо жити, просто лукавлять. Дуже шкода, але зараз, домогтися успіху і благополуччя без грошей майже неможливо. І, незважаючи на те, що самі по собі гроші – просто папір, вони відкривають перед людьми широкі можливості для здійснення життєвих планів і задумів. Тому гроші в житті людини займають далеко не останнє місце.

Роль грошей в житті людини по суті зведена до одного – забезпечити належну життя. Для кого-то це влада, визнання. Кому-то потрібні дорогі

яхти, клуби. А деяким просто вистачить даху над головою і стабільне майбутнє з коханою родиною.

Уявіть на хвилиночку, що людині у свідомому віці пропонують два варіанти життєвого шляху: перший – прожити життя сподіваючись тільки на самого себе або другий варіант – вам щомісяця надають матеріальну підтримку. Просто щомісяця дають n-ну суму грошей, яку ви можете витратити за своїм бажанням. Як думаєте скільки людина вибере другий варіант? Я впевнена, що 99,9 відсотків. І це буде логічним і природним. Звичайно ж, що не заслужені гроші здатні зіпсувати будь-яку людину. Коли ти щось отримуєш просто так, ти перестаєш це цінувати. Але не будемо впадати в крайність. Просто уявімо, що ж трапитися з нашим життям після того, як ми отримали щомісячну матеріальну підтримку.

Перше, що з нами станеться – ми станемо впевненіше в завтрашньому дні. Гроші, а тим більше їх запаси роблять наше життя більш стабільною. Що таке стабільність – це перш за все можливість вести звичну і комфортну для нас життя на протязі довгого періоду часу. Стабільність це коли вам не потрібно замислюватися де взяти грошей на погашення кредитів і комуналки, раптових витрат (ремонт в квартирі або лагодження автомобіля). Ви просто купуєте те, що необхідно і витрачаєте гроші на те, що вам потрібно, не замислюючись про те, що потім доведеться десь дістати грошей. Це ж пов'язано і з вашою впевненістю в собі. Коли ви маєте надійний тил, то будь-які життєві негаразди і неприємності вам не так страшні.

Друге, що до нас прийде слідом за упевненістю це можливість проявити себе. Якщо у нас є матеріальні ресурси, тобто гроші, є вільний час, то чому б не спробувати знайти себе в житті. Часто ми працюємо не там, де нам хочеться, до чого лежить душа, а там, де більше платять. Але якби ми мали постійний матеріальний запас ми вже сміливо можемо шукати себе в житті. Причому поміняти свою звичну життя можна кардинально. Був будівельником, а став професійним Фрідайвери. Працював бухгалтером, а покликання шеф-кухар. І адже ніколи не дізнаєшся до чого у тебе дійсно талант поки не спробуєш.

Третє – покращиться саме життя. Якщо ми впевнені в собі і завтрашньому дні, займаємося улюбленою справою, то і якість нашого життя покращиться. Адже це щастя робити те, що подобається і жити так, як хочеться.

Четверте – гроші дають владу. Гроші дозволяють купити все або майже все. За допомогою грошей можна вирішити багато нагальних проблем: поправити здоров'я, придбати власне житло і транспортний засіб, вчитися у ВНЗ і багато іншого. Якщо грошей немає, природно, проблеми так і повиснуть у повітрі, і більш того, будуть постійно рости як снігова куля. Зараз без грошей нікуди не дінешся, і така сувора реалія життя. Володінні

грошима – це можливість відчутти смак життя. Якщо ви можете дозволити собі купити все що завгодно, відпочити в будь-якій точці світу, просто влаштувати собі позапланову відпустку, ви відчуєте життя сповна.

Гроші треба поважати і любити, адже це не просто шматок різнокольорового паперу, а частина вашої праці і старань, рівно, як і частина ваших витрачених на їх заробляння сил і часу. Ви думаєте, чим багатша людина, тим менше вона цінує гроші? Навпаки, багаті люди часто скупі, тому що вони знають ціну свого часу. Їм шкода своїх грошей в аналогії зі своїм часом. Ми повинні прагнути того, щоб збільшувати ціну години нашого робочого часу. Прагнути заробляти більше треба не шляхом збільшення кількості праці, а способом підвищення оплати за цей самий працю. Потрібно ставати професіоналом.

Як у монети дві сторони, так і у ролі грошей у житті людини є як позитивні, так і негативні моменти, про кожних з яких не варто забувати.

УДК 336.17

Коваль В. М.¹, Пархоменко М. М.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-121 НУ «Запорізька політехніка

АРИСТОТЕЛІВСЬКЕ ПОНЯТТЯ «ХРЕМАТИСТИКИ»

Сучасне поняття економічної теорії ввів у 1776 році шотландський вчений Адам Сміт. У своїй роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» вчений виклав основи економічної теорії, «політичної економіки».

Але поняття «Економіка» було відоме з часів давньогрецького вченого Ксенофонта. Поняття тлумачили, як науку про господарство, управління домом та майном.

Аристотель науку про багатство поділяв на два розділи: «економіка», яка вивчала саме виробництво для задоволення щоденних потреб, дрібної торгівлі та обміну, та «хрематистику» – наука про господарювання, в основі якої лежить отримання прибутку, будується на безчесних великих торгових і посередницьких операціях, що проводяться заради досягнення безмежній і корисливій мети, суть якої – мистецтво наживати стан.

Філософ вважав, що природним є використання грошей в основному сенсі – як засіб обміну для задоволення потреб людей, корисних для держави та сім'ї. А протиприродним вважав процес накопичення грошового та торговельного капіталів у рабовласницькому господарстві.

Такий розподіл свідчить про гуманістичний погляд вченого на світ та бажання розподілити усі блага по справедливості. Його праця також має колосальне значення, бо викриває первинні негативні прояви накопичень, які відомі дослідникам економічних наук сучасності.

Сучасна економіка відмежовується від тієї моралі, етики, на яку вперше чергу спирається Аристотель при аналізі розподілу благ та грошей у сучасному йому суспільстві. Він не бачив сенсу у накопиченні грошей та матеріальних цінностей, вважав це протиприродним та аморальним. Сучасна ж для нас економіка, в першу чергу, спирається на свої внутрішні закономірності та юридично закріплені законодавчі акти.

Більшість економічних систем світу направлені на збагачення окремих верств населення, що Аристотель ще у 4 ст. до н.е. вважав неприпустимим.

У своїх ідеалістичних філософських поглядах на світ Аристотель не вважає бажання накопичення матеріальних благ рушійною силою прогресу. У праці «Політика» Аристотель зазначає, що «у мистецтві наживати статок ніколи не буває межі». Таким чином, вчений вважає, що напрям «хрематистики» є тупиковим, це збагачення заради збагачення засуджувалось вченим. Аристотель пропонує шлях альтруїзму та справедливого розподілу грошей та благ. Вчений не бачив сенсу у війнах, у накопиченнях, у насиллі. Більшість праць Аристотеля, що збереглися до нашого часу, розвивають науку, філософію, біологію, географію, фізику та метафізику – розвиток цих наук учений вважав достойними для розвитку, вивчення, вдосконалення.

У XXI столітті термін «хрематистика» активно використовує в книгах і статтях Сергія Кара-Мурзи для опису негативних сторін сучасної економіки. Цей вчений є фундатором історіософської концепції «радянської цивілізації». Кара-Мурза вважає, що світ повернеться до поглядів Аристотеля, коли почне більш глобально надавати соціальну допомогу та соціальну підтримку окремим верстам населення, таким чином людство відвернеться від накопичення капіталів, а повернеться до розподілу усіх благ за потребою.

Особисто мені здається, що цей шлях протирічить основному рушійному закону розвитку економіки – конкуренції. Лише бажання заробити більше коштів та благ для себе та своєї родини, підприємства, корпорації є тим стимулом, що змушує підприємця, торговця застосовувати новітні технології, ставити експерименти з матеріалами виробництва тощо. Якщо не буде конкуренції, то не буде бажання зробити щось нове, то не буде прогресу. А прогрес у виробництві чогось нового – це прогрес і у інших сферах життя – політиці, соціології, мистецтві, науці.

Погляди Аристотеля не враховують політичної економіки, економіки прогресу, економіки експерименту. Вчений вважав, що накопичення є кінцевою метою хрематистики. Але сучасні мільярдери, такі як Ілон Маск,

займаються благо чинністю, розвивають науку, за свій кошт організовують космічні експедиції, виступають у ролі миротворців. Таким чином, ідеалістичні погляди на розвиток економіки Аристотеля зазнали корегування розвитком цієї науки та дають нас на сучасному етапі розвитку світу стверджувати, що економіка має йти іншим шляхом, щоб розвиватися.

УДК 336.11.

Коваль В. М.¹, Ульянова К.Р.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр.УФКС-310 НУ «Запорізька політехніка

ПОНЯТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ДІАЛОЗІ ПЛАТОНА «ДЕРЖАВА»

Гроші настільки міцно увійшли до нашого життя, що ми не бачимо в них нічого незвичайного, хоча це один з найчудовіших винаходів людства: не являючи собою якої-небудь значимої цінності, вони є виміром вартості усіх оточуючих нас речей. Взагалі появі грошей передувала епоха товарного, або бартерного обміну.

Визначальною передумовою становлення грошових відносин були поглиблення суспільного розподілу праці, багаторівнева спеціалізація виробництва та суспільної діяльності людини. Водночас, грошовий обмін не є лише результатом, а й важливим чинником всебічного розвитку і поглиблення суспільного розподілу праці та її спеціалізації. Як правило, це був товар найбільшого попиту і водночас найцінніший для певного ринку. Його будь-коли можна було обміняти на іншу споживчу вартість: худобу, хутро, тютюн, рибу, оливкову олію, різні метали і т.д. Вдосконалення та розширення економічних зв'язків привело до необхідності використання нових грошей, які мали б високу та незмінну вартість, обмежену у порівнянні з іншими товарами споживчу вартість та такі властивості: довговічність, портативність, легку подільність, однорідність, загальне визнання. Усім цим вимогам відповідали лише метали.

Спочатку металеві гроші виглядали як безформні злитки, потім як різноманітні фігурки: мініатюрні ножі, дзвіночки, прутки, рибки, стріли тощо. З розвитком держави розвивалися і податки, адже вони є платою суспільства за виконання державою її функцій. У стародавніх суспільствах існували такі види податків: майновий, податок на іноземців, податок з рабів, експортні та імпорتنі мита, ринкові збори (Стародавня Греція); податки на продаж, купівлю, договори та комерційні угоди, подушний податок на чоловіків, натуральний податок на землю, що належала державі (Стародавній

Єгипет). Так як головною причиною виникнення податків, а потім і грошей була Держава, пропоную розглянути на прикладі Платона і його твору «Держава», які в нього були погляди на цей рахунок.

Питання про облаштування суспільства, влади над ним, системи вироблення духовних цінностей є центром, до якого все інше лише додається та на прикладі якого ілюструються різноманітні складові вчення Платона. Пізнання ідей блага та краси потрібне для управління державою. Вчення про безсмертя душі та про посмертну подяку сприяє виробленню необхідних духовних якостей у керівників держави. Справедливість має бути покладена в основу організації держави. У соціальному проєкті Платон викладає вчення про можливі форми державного устрою, яких нараховує п'ять, і про корельовані з ними душевні людські якості та вироблені духовні цінності. Усі сучасні йому держави античний мислитель поділяє на чотири порочних типи. У них панує ворожнеча, розбрат, свавілля, прагнення до збагачення.

П'ята форма державного устрою згідно з Платоном – досконала держава. Основоположна її якість, головна духовна цінність – справедливість. Завдяки справедливості держава стає причетною до доброчесності. На питання про те, що таке справедливість у державі, Платон пише: «Ми ще спочатку, коли засновували державу, встановили, що робити це потрібно неодмінно в ім'я цілого. Так ось, це ціле і є справедливість або якийсь її різновид. Ми встановили та потім весь час повторювали, якщо ти пам'ятаєш, що кожна окрема людина повинна займатися чим-небудь одним із того, що треба в державі, та притому якраз тим, до чого вона за своїми природними завдатками більш всього здатна». Платон розділив населення свого соціального проєкту на три групи: філософів; вартових порядку або воїнів; ремісників і землеробів. Діти ремісників і землеробів ніколи не зможуть належати іншій групі. Діти вартових, як правило, наслідують зайняття батьків, але якщо вони проявляють погані схильності, то з них роблять ремісників або селян. Кількість філософів поповнюється за рахунок кращих із вартових. Платон уважає, що життя держави та охорона закону, життя філософів і полісних вартових визначається законами, тому всі його думки присвячені життю тих соціальних груп, які створюють порядок.

Судячи з цього можемо зробити висновок, що у діалозі «Держава», вченні про суспільство та владу, розроблено теорію «ідей». Воно несе на собі відбиток знання належного, тісно пов'язаного з категорією «справедливість». За Платоном, всі наявні держави належать до негативного типу, він каже: «Якою б не була держава, в ній завжди є дві держави, ворожі одна одній: одна – держава багатих, інша – бідних». У діалозі «Держава» Платон розглянув детальні складові ідеального державного устрою. Серед них – про усунення багатства та бідності, необхідність правильного виховання,

значення законів, доброчесності ідеальної держави, про місце кожної людини в державі залежно від якостей її душі – природне право людини.

Головною думкою Платона було те, що саме філософи повинні бути правителями в ідеальній державі. Певна частка людей у державі повинна забезпечувати охорону, у таких людей найбільш розвинена «частина душі», яка придатна для того, щоб примушувати інших дотримуватися порядку в державі. У полісній державі особливо необхідні працівники – селяни та раби, які призначені лише для підтримки господарства, оскільки у них найкраще розвинена «тваринна душа». Отже, Платон виправдовував рабство в ідеальній державі. На мою думку, античного мислителя надзвичайно цікавило питання про те, яким повинен бути досконалий державний устрій, яка повинна бути досконала система та хто, чим має займатись.

Отже, як підсумок всього мого сказаного, можу сказати, що будучи тісно пов'язаними між собою, фінанси й гроші не можуть існувати одне без одного. Тому часто вживається таке визначення, як фінансово-грошові відносини, що має певний сенс, адже не можна досягти поліпшення фінансового становища, не налагодивши нормального грошового обігу в державі. Фінанси виникли як реакція на реальні потреби суб'єктів суспільного життя.

УДК 234.16.

Коваль В. М.¹, Шеченко Є. О.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр.Т-211 НУ «Запорізька політехніка»

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ

Розвиток грошових систем країн світу відбувався водночас з еволюцією товарного господарства та властивих йому економічних відносин. Грошові системи набували того чи іншого виду залежно від форми, в якій функціонують гроші – як товар (загальний еквівалент) або як знаки вартості.

Історично першим типом грошової системи була система металевого обігу, за якої грошовий товар безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей, а банкноти розмінні на грошовий метал.

Металеві грошові системи виступали у формах біметалізму та монометалізму.

В епоху первісного накопичення капіталу (XVI-XVIII ст.) грошові системи, як правило, базувалися на біметалізмі, що виник ще за часів феодалізму.

Біметалізм – це грошова система, за якої роль загального еквівалента законодавче закріплюється за двома металами – золотом і сріблом; монети з цих

металів карбувалися та оберталися на рівних засадах, банкноти підлягали розміну на обидва ці метали.

Історично першим різновидом біметалізму була система паралельної валюти, згідно з якою співвідношення між золотими та срібними монетами встановлювалося на ринку стихійно, тобто під час здійснення платежів золоті та срібні монети приймалися відповідно до ринкової вартості золота та срібла. Це створювало деякі труднощі, що були пов'язані з існуванням на ринках двох загальних еквівалентів, а значить, двох мір вартості, двох систем цін. Ситуація ускладнювалася постійною зміною співвідношення між золотом та сріблом за вартістю. Такий різновид біметалізму дістав назву «система подвійної валюти».

У різних країнах в один і той самий час установлювалося неоднакове співвідношення між золотом та сріблом. Так, наприкінці XVII ст. воно становило 1:15,5, а реальне ринкове співвідношення в цей час складало 1:14,9. Це означало, що золото за законом було переоцінене, тобто платежі золотом виявлялися вигіднішими, ніж платежі сріблом, яке часто вилучалося з обігу та вивозилося за кордон з метою купівлі золотих зливків для подальшого їх перекарбування у монети для здійснення платежів.

Слід зазначити, що коли в Європі з обігу вилучалося золото, у США – срібло. Тобто, незважаючи на те, що за законом обидва метали мали рівні права, фактично цю функцію виконував один із них.

Різновидом біметалізму можна вважати так звану «систему «кульгаючої» валюти», за якою один із видів монет карбується у закритому порядку. Прикладом слугує французька грошова система, коли у 1873 р. було заборонено вільне карбування срібла, але за п'ятифранковими срібними монетами залишилася необмежена сила законного платіжного засобу. Це була спроба врятувати біметалізм.

Однак біметалізм не відповідав потребам розвинутого ринкового господарства, бо використання як міри вартості двох металів суперечило сутності цієї функції грошей. Загальною мірою вартості може бути лише один метал, що фактично й відбувалося. З розвитком капіталізму роль повноцінних грошей в обігу дедалі частіше виконували кредитні гроші та безготівкові розрахунки.

На початку другої половини XIX ст. кілька європейських країн (Франція, Бельгія, Італія та Швейцарія) вдалися до спроби зберегти біметалізм, уклавши на конференції 1865 р. міжнародну угоду – так званий Латинський монетний союз. Це була перша спроба міждержавного регулювання грошових систем. На території країн Латинського монетного союзу зберігалось вільне карбування монет із золота та срібла при підтриманні твердого співвідношення між золотими та срібними монетами (1:15,5), однаковий металевий вміст (вага та проба) грошових одиниць, вільний обіг монет одних країн-членів на територіях інших. Такий блок мав зміцнити позиції країн-членів відносно інших

європейських країн, передусім Великобританії та Німеччини. Але цей союз проіснував недовго. Знецінення срібла наприкінці XIX ст. через здешевлення його виробництва призвело до того, що фактичне ринкове співвідношення золотих та срібних монет становило 1:20, 1:22. Як наслідок, недооцінені за законом золоті монети почали виходити зі сфери обігу до скарбів. Урешті-решт це спричинило розпад Латинського монетного союзу. У 1878 р. вільне карбування срібла у країнах союзу було заборонено і всі ці країни перейшли до золотого монометалізму.

Монометалізм – грошова система, за якої роль загального еквівалента виконує один метал: золото (золотий монометалізм) або срібло (срібний монометалізм), при цьому в обігу функціонують монети та знаки вартості, розмінні на грошовий метал.

У міру розвитку капіталістичного господарства біметалізм поступається монометалізму. Срібний монометалізм існував у Росії в 1843-1852 рр., в Індії – в 1852-1893 рр., у Голландії – в 1847-1875рр.

Англія першою здійснила перехід до золотого монометалізму наприкінці XVIII – на початку XIX ст. В останній третині XIX ст. з'явилися умови для широкого запровадження золотої валюти. Завдяки своїй портативності (вища вартість та значно менша вага, ніж у срібних монетах) золоті монети були придатнішими для обігу. Золотий монометалізм було введено: у Німеччині – в 1871-1873 рр., у Швеції, Норвегії та Данії – в 1873 р., у Франції – в 1876-1878 рр., в Австрії – в 1892 р., у Росії та Японії – в 1837р., у США – в 1900р.

Золотий стандарт фактично був стандартом фунта стерлінгів, бо більшість країн у XIX ст. проводили політику збереження стабільної вартості своїх валют через переведення їх у фунти стерлінгів.

Великобританія мала перевагу країни, що на той час не брала участі у війнах. Це сприяло формуванню її іміджу як зразка фінансової стабільності та обережності.

Золотий монометалізм існував у кількох формах: золотомонетного стандарту, золотозливкового стандарту і золотодевізного стандарту.

УДК 332.12.

Коваль В. М.¹, Штим Д. В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр.Т-211 НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК БАНКІНГА В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ

Протягом середньовіччя та періоду розквіту феодалізму не існувало державної монополії на карбування монет. Цим правом поряд з королем

володіли також суверенні сеньйори та міста. Подібне різноманіття монетних систем привело до поширення міняльної справи. Міняйли не лише обмінювали одні гроші на інші, а й займалися кредитними операціями та лихварством.

Кредитні операції полягали в безготівковому переказі грошей. Роль готівки стала відігравати розписка міняйли, за якою його агент у певному місці видавав тій чи іншій особі суму, яку та внесла попередньо. Міняльні контори стали називати банками, а їх господарів – банкірами.

Банки нагромаджували значні суми, які потім давали в позику під великий відсоток. Лихварський капітал в основному кредитував престижні видатки феодалів та воєнні видатки держави. Багаті банківські контори створювали власні торговельні та промислові підприємства, а великі купці спрямовували вільний капітал

У кредитно-лихварську сферу. Так виникали торговельно-банківсько-лихварські фірми, які відіграли важливу економічну та політичну роль

Найприбутковішими, хоча й не найбільш поширеними операціями щодо розміщення капіталів торговельно-банківських компаній були кредити під відсотки. Останні були різними і залежали від мети та тривалості позики. Так, венеціанські документи XII ст. свідчать, що короткостроковий кредит міг надаватися без стягування відсотків. Але по закінченні цього терміну позика починала приносити 20 % річних. Крім того, за неповнення кредиту передбачалася сплата штрафу, що становив подвійний розмір кредиту та нарахованих процентів. У Флоренції на початку XIV ст. відсоток за звичайними позиками коливався в межах 10–15 %. З часом він зростав до 20–30%, що залежало від ситуації на грошовому ринку.

У середньовічній Італії існували й морські позики. Купець який вирушав у плавання, отримував у кредитора певну суму. Її необхідно було повернути разом з відсотками, коли купець прибував у порт, звідки починав плавання. Відсотки за такими кредитами були високими. Наприкінці XII ст. вони становили 20–25% на термін плавання. Були договори, з якими морська позика надавалася на 2 роки, передбачали 33% річних. Також коли плавання не було надто тривалим, але доволі небезпечним, і відсотки зросли до 50.

У Німеччині кредитно-лихварськими операціями керували банкіри Фуггери й Вельзери. В їх конторах широко застосовувалися безготівкові розрахунки. Небувалого розвитку набула банківська справа і в Нідерландах, незабаром представників цієї країни стали називати світовими банкірами.

У 1407 р. було засновано Банк Святого Георгія в Генуї, який спочатку являв собою асоціацію кредиторів держави, а згодом розпочав діяльність з приймання внесків від приватних осіб, про що останнім видавалися свідоцтва, які могли переходити із рук в руки.

У 1274 р. на Ліонському соборі ухвалили, що комуни та інші відповідальні особи не мали права винаймати лихварям-іноземцям приміщення для ведення їхньої діяльності, а тих, що вже функціонували, слід було вигнати протягом трьох місяців. Іншою карою було невизнання заповітів тих лихварів, які не розкаялися, тобто не повернули своїм позичальникам відсотків. У 1311 р. був наказ що, усіх хто сприяв веденню лихварства, відлучати від церкви.

Але розвиток економічних відносин неможливий без кредиту, який, вимагає сплати відсотків, що покликані мінімізувати ризик неповернення позичених коштів. Тому кредитори намагалися різними способами обійти ці заборони, використовуючи такі засоби, як заставу з правом викупу, позики за умови участі в прибутках, оплату повноціннішою монетою, ніж та, в якій було надано позику.

Характерними особливостями варварського карбування монет є їхнє політично-прокламативне значення, невеликі масштаби випуску дрібних срібних, бронзових і мідних монет, що свідчило про низький розвиток торгівлі, децентралізація емісії, а також деградація монетної справи, що виражалось у примітивному оформленні монет.

Жвава торгівля стала основною причиною відродження банківської справи в IX ст. Банківські операції переважно провадили торговельні дома, утворені в містах Північної Італії. Вони не тільки обслуговували внутрішній ринок, а й надавали кредити королям і великим феодалам у всіх європейських країнах від Італії до Англії.

Вагоме місце в розвитку кредитних відносин у середньовічній Європі посідала християнська релігія. Біблія забороняла стягувати проценти за позиками, що стримувало ефективний розвиток економіки та залишало місце для лихварів-євреїв. Лише в XVI ст. церква відмовилася від кардинальних заходів, але далі встановлювався максимальний розмір процентів за кредитами.

УДК 338.482:6

Гагаринов А.Є.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-411 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ПОДОРОЖЕЙ ХРИСТІЯНСЬКИХ ПАЛОМНИКІВ

Християнські паломники здійснювали подорожі на богомілля до Палестини і до Близького Сходу. Метою їх паломництва було не тільки бажання відвідати святі місця, але й отримати випущення гріхів, привезти

додому святі реліквії. У містах при монастирях для паломників будувались спеціальні притулки, де залались путівники. Так, ще в V ст. був складений «дорожник» з описом маршруту від Галлії до річки Йордан. Основним змістом діяльності деяких чернечих і лицарських орденів, таких як Орден тамплієрів, Орден іоаннітів було опікування паломниками. Так, Орден іоаннітів був створений спеціально для допомоги паломникам під час подорожей, захисту від розбійників і на надання їм послуг гостинності. Завдяки «паломницькому сервісу» ці Ордені одержували непогані прибутки.

Саме паломницький рух став основою воєнних експедицій католиків на Схід, відомих як «хрестові походи». Офіційні метою них походів було звільнення Святої землі від невірних – мусульман, які захопили Єрусалим ще у VII ст. Але основним рушійним мотивом було бажання європейців закріпитися у цьому багатому регіоні. Учасники походів «приймали хрест» і вважали цей похід паломництвом, «шляхом до Святої Землі». Вважається, що головною метою хрестових походів була не війна за віру, але саме шлях, пересування від дому до святинь.

І хоча ці походи мали завойовницький, часто – грабіжницький характер, завдяки їм спосіб життя європейців став більш динамічним, Європа збагатилась науковими й культурними досягненнями Сходу, в європейців розширилася загальна уява про світ.

Як завойовницькі хрестові походи послужили справі пізнання світу, так і подорожі північних народів – норманів сприяли дослідженню Північного, Білого й Балтійського морів, відкриттю Ісландії та Гренландії, освоєнню Англії й Франції, західного узбережжя Європи. З часом подорожі поширилися на Північний Льодовитий океан, за полярне коло до берегів Північної Америки.

УДК 338.483:2

Земскова В.М.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-211 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ МАНДРІВНИКА І ПОНЯТТЯ «ТУРИЗМ»

Аналізуючи поняття «мандрівник» з філософської точки зору, можна зробити висновок: життя кожної людини являє собою мандрівку. Кожна мандрівка починає обчислюватися від відправної точки – народження людини, і припиняється з досягненням кінцевої точки – смерті. Крім короткострокових і тривалих подорожей за критерієм терміну поїздки вирізняють також подорожі вихідного дня, що останнім часом набувають все

більшої популярності. Такі подорожі екскурсійного та рекреаційного характеру займають особливо велике місце у внутрішньому туризмі, але останнім часом спостерігається така ж тенденція і в туризмі міжнародному.

Корінною етимологічною основою поняття «туризм» є елементарна частина (символ) – тур (від французького *tour* – прогулянка, подорож). У наш час цей термін означає комплексний туристичний продукт, поїздки за накресленим маршрутом у визначений термін із затвердженим комплексом послуг.

За територіальним принципом можна виділити національні (діють у межах своєї країни), регіональні (діють у межах регіону) або міжрегіональні (міжнародні) туристичні організації. Серед них є державні (міждержавні) організації та організації з іншими формами власності, що діють у формах асоціацій, корпорацій, акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, приватних фірм тощо.

Окреме місце займають державні органи та установи (міністерства, державні комітети, департаменти), створені у ряді країн з метою здійснення державної політики в галузі туризму. У деяких країнах право здійснення державної політики в туризмі делеговано урядом неурядовим органам та асоціаціям туристичних агентств і туристичних підприємств Японії, Скандинавських держав, Швеції, Австрії.

Еволюція терміну «турист» бере початок з 1937 р., коли Комітетом експертів Ліги Націй було запропоновано вважати туристом будь-яку особу, яка знаходиться понад 24 години у місці, де вона не проживає. Наступним важливим кроком у вдосконаленні понятійного апарату туристичної статистики була Римська конференція ООН з міжнародного туризму та подорожей 1963 р. На ній було прийнято рекомендацію вважати туристом «будь-яку особу, яка відвідує будь-яку країну, крім тієї, що є її звичайним місцем проживання, з будь-якою метою, крім заняття професійною діяльністю, що винагороджується у відвідуваній країні». Після розробки рекомендацій зі статистики туризму Всесвітньою туристичною організацією у 1993 р. визначення поняття «турист» приймається положення, що турист – це тимчасовий відвідувач, який подорожує за межами місця його постійного перебування з будь-якою метою, крім зміни постійного місця проживання та заняття діяльністю, що оплачується з джерела в місці тимчасового перебування.

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС МАРШРУТІВ ТУРИЗМУ

Філософський погляд на туризм полягає в тому, щоб насамперед визначити його сутність у понятійний спосіб, представити його категоріально, концептуально. Це досить складне завдання, адже туризм настільки багатобічне, багатофакторне явище суспільного життя, що його неможливо однозначно охарактеризувати. Це зумовлює його відповідну теоретичну архітектуру. Туризм водночас виступає як одна з найкрупніших і найдинамічніших індустрій світу, розгалужена соціальна служба, що надає робочі місця сотням мільйонів людей. Виникнувши як організовані поїздки переважно з культурно-оздоровчими цілями, туризму, за роки свого існування не тільки перетворився на масове. За масштабами охоплення території розрізняють туризм внутрішньорегіональний, міжрегіональний та кругосвітній. Але на туристичному ринку найстабільнішу позицію займає туризм внутрішньорегіональний. Більшість європейців і мешканців Північної Америки віддають перевагу мандрівкам у межах свого регіону. В Європі останнім часом цьому значно сприяли ринкові умови, створені для громадян своїх країн Європейським Союзом, які включають свободу авіасполучень, спрощення прикордонних і митних формальностей, ефективний захист прав туристів, єдиний валютний простір. Але експерти ВТО відзначають також тенденцію до зростання короткострокових подорожей міжрегіонального характеру, викликаних характером праці подорожуючих. Активне заняття бізнесом зумовлює не тільки необхідність здійснення короткотривалих подорожей ділового характеру, але й вибір відпочинку, що передбачає повну зміну навколишньої обстановки, хоч і на короткий час. На думку експертів ВТО, кількість тривалих міжрегіональних подорожей також має тенденцію до збільшення. Передбачається, що у 2030 р. на кожні три подорожі одна буде тривалою та спрямованою до іншого регіону світу, а частка тривалих подорожей у загальному обсязі міжнародного туризму збільшиться до 53%. Кругосвітні подорожі становлять їх найменшу частку, зважаючи на труднощі організації, дорожнечу та тривалий термін.

Особливо слід підкреслити, що в туризмі розташована суспільна сфера гостинності, яка виразно демонструє його «людиноприймальний» характер. Ці ознаки туризму достатні, щоб охарактеризувати його як

складний багатоаспектний соціальний феномен. Філософська теорія туризму має у системно-структурному вигляді відобразити феномен туризму, всі його складові. Не буде перебільшенням стверджувати, що філософія туризму поступово набуває певної дисциплінарної автономії у межах соціальної філософії.

УДК 338.483,13:392.72:1

Котляр С.О.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-411 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЄДНОСТІ «ТУРИЗМУ», «ПОДОРОЖІ» І «ЗДОРОВ'Я»

Завдяки своїм прикладним і практичним функціям туризм і мандрівництво продовжують своє формування у якості найбільш гуманітарного і людського синтетичного виду знання, виконуючі своєрідні філософські (теоретичні) функції і маючи в цьому контексті філософській характер. З іншого боку, тому, що туризм і мандрівництво є найбільш «чудовою» частиною вільного часу людини і суспільства, які самим безпосереднім чином спрямовані на поліпшення здоров'я й зростання тону людського організму. У філософії туризму й мандрівництва, безумовно, є власна історико-філософська традиція. Це насамперед стосується періоду, коли вони набули самостійного значення як специфічна галузь індустрії, система організації подорожей, інститут гостинності, що, у свою чергу, уможливило появу перших наукових узагальнень такого феномена, як туризм. Репрезентуючи туризм і мандрівництво як духовне і соціокультурне явище, як своєрідну проекцію багатогранного буття людини, вираження її суспільної та духовної сутності, філософія має звернути свою увагу до проблеми усвідомлення безпосереднього зв'язку цих наукових дисциплін з наукою про здоров'я людини. Філософія туризму – це, насамперед, філософське розуміння людини, яка перебуває в «обіймах» чи «полоні» подій мандрівника, якій міркує про розвиток свого здоров'я. Тобто, туризм і мандрівництво виявляють своє антропологічне значення. Так, в результаті теоретико-практичного дослідження виявлені такі особливості уявлень про здоров'я: базу уявлень про здоров'я складає фізична компонента здоров'я, яка активно представлена в соціальних практиках сучасного українського суспільства (фізична активність, відпочинок, здорове харчування); уявлення про душевну і духовну компоненту здоров'я знаходяться на емоційному і когнітивному рівні відповідно, що не означає підкріплення їх на

поведінковому рівні (невиразні уявлення в діях не проявляються); туманне, недостатнє усвідомлення важливості тих дій, які потрібно реалізувати для підкріплення свого здоров'я.

Філософія єдності понять «туризму», «подорожі» і «здоров'я» своєю думкою і працею буде перебудовувати сферу вільного часу і досугу (відпочинку) кожної людини в «екзистенційне поле» розвитку здоров'я в інтересах розвитку українського суспільства.

УДК 338.482:5

Лалов Д.С.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-411 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНООРІЄНТОВАНОЇ МОДЕЛІ МАНДРІВНИЦТВА

В філософії мандрівництва, насамперед, на сьогодні існує у якості методологічного фундаменту цього важливого соціального явища (як різновиду соціального життя) онтологія філософського моделювання мандрівництва. Тобто, дякуючи філософським моделям, законам, категоріям і поняттям онтологія моделювання туризму демонструється як постійна (цілодобова) соціальна і особиста практика суб'єктів туристичної діяльності мандрівника, їх типове буття рамках процесів туристичних подорожей і захоплюючих мандрівництв.

XXI-е століття має стати часом «гуманітарного повороту», переходом від деструктивного типу цивілізації з її хижацьким ставленням до природи, жорстким економічним та політичним суперництвом до її людиноорієнтованої моделі. Як найдемократичніша форма людських взаємин, мандрівництво здатне сприяти моральній орієнтації, та гуманізації сучасного суспільства, яке гостро потерпає від набутого соціального імунодефіциту – браку щирості та теплоти людського спілкування. Взаємодіючі та взаємодоповнюючі один одного ці принципи в разі їх дотримання сприяють утворенню моральної аури спілкування, суспільної атмосфери довіри як підґрунтя дружнього єднання, соціальної злагоди і цивілізованого консенсусу. Люди, що мандрують, не воюють, не вбивають собі подібних, не розбивають наметових містечок протесту. Вони хочуть іншого – відпочити, оздоровитися, пізнати нове і цікаве, духовно розвиватися і вдосконалитися, потоваришувати з іншими людьми. В цьому – життєва філософська істина філософії людиноорієнтованої моделі. Сприяти здійсненню цих бажань, реалізувати можливість безпосередньо і особисто

відкривати для себе визначні місця України, Європи, нашої планети взагалі – найважливіше завдання відповідального, стійкого, усталеного і загально доступного мандрівництва в межах реалізації прав, які належать всім людям. Крім того, туристська діяльність людини та її наслідки детермінують вирішення таких важливих соціальних завдань, зокрема повноцінне відтворення людини як біосоціальної істоти, яка не може довго перебувати в умовах монотонності і рутинності, а потребує нових емоційно-чуттєвих вражень, вивчення накопиченого іншими позитивного досвіду облаштування повсякденного життя і збагачення сталих особистих і соціальних форм соціального розвитку. Філософія онтологічного моделювання мандрівництва у контексті актуалізації філософських аспектів мандрівничої діяльності трактує поняття туризму як важливу життєву справу особистості в умовах існування постмодерністського суспільства.

УДК 338.482:7

Ракович Д.В.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-111 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ-МАНДРІВНИКА В УКРАЇНІ

Кожна людина знаходиться у стані «мандрівки» протягом усього життя. Із моменту народження, кожна людина набуває статусу «мандрівника» у цьому світі. Цей специфічний статус кожної людини, обумовлений тим, що людина не може відмовитися від того елемента, що становить її сутність, сутність людини у філософському контексті. Як ми вже зазначили вище, кожна людина постійно мандрує протягом свого життєвого шляху. У процесі розвитку особистості, на кожному новому етапі життя, у людини виникає все більше і більше питань, стосовно регулювання, виникнення, функціонування, багатьох сфер життєдіяльності людини, тобто, чим більше стає розумнішою людина, тим більше питань в неї виникає, на котрі з них людина знаходить відповіді в процесі своєї життєвої мандрівки, а задля того, аби знайти правильні (істинні) відповіді на питання суто філософського характеру. Саме тому, досягнення подібних істин, шляхом життєвої мандрівки, пізнається індивідуально кожною людиною, за умови повного проходження свого життєвого шляху, який власне і має назву – «життєва мандрівка» кожної людини – філософія людини-мандрівника української держави.

У зв'язку з цим туристичний бізнес в Україні розвивається надзвичайно швидкими темпами, адже, незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію, для цього є всі передумови. Україна розташована у центрі Європи,

на перехресті транспортних шляхів, до того ж вона має сприятливі природно-кліматичні умови, багатий рослинний і тваринний світ, цілющі мінеральні джерела, багату історико-культурну спадщину, людські та матеріальні ресурси. В Україні налічується понад 125 тисяч пам'яток археології та архітектури, сотні музеїв.

В Україні, у географічному центрі Європи, перехрещуються майже всі європейські культури. З давніх часів українська культура є прямою спадкоємицею культури Київської Русі, а її своєрідність полягає у тому, що Україна є не лише торговим, а й духовним перехрестям Заходу і Сходу, перехрестя шляхів, що ведуть до відомим всім українцям великих світових держав.

УДК 338.482:4

Солоділова А.О.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-211 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ВІДКРИТТЯ СВІТОВИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ШЛЯХІВ МАНДРІВНИКАМИ

У середньовічній Європі центрами торгівлі й ремесл стали великі міста, які притягували до себе купців, послів та інших мандрівників. Для зручності їх подорожей склалися «інтеркарти» - своєрідні путівники на основі мальованих карт із ілюстраціями. Передумовою початку епохи великих відкриттів послужили нові мотиви, пов'язані з необхідністю пошуку торговельних шляхів з Скропи на Схід, вільних від арабської цивілізації та більш безпечних, і нові можливості. У той час вдосконалювалось суднобудівництво, було винайдено компас і астролябія, а також способи збереження харчових продуктів, з'явилася нова зброя, розвивалася картографія, що базувалася на концепти іншого світового океану. Все це значно стимулювало розвиток мореплавства і дозволило поставити його на службу державним і торгівельним цілям.

Першою європейською країною, що почала активно використовувати мореплавство з метою відкриття нових земель, нових шляхів мандрівництва стала Португалія. Португальський принц Генріх Мореплавець (XV ст.) став ініціатором систематичних морських дослідницьких експедицій, головною метою яких було відкриття морського шляху до Індії, для чого він збудував великий флот і відкрив морехідну школу в Сагриші. У 1487 р. з цією метою ним була споряджена експедиція на чолі з Бартоломео Діашем вздовж західних берегів Африки, якій вдалося досягнути її південного краю – мису,

названого Діашем мисом Бур, у подальшому перейменованого португальським королем Жоаном II у мис Доброї Надії. Але заповітне бажання Генріха Мореплавця було здійснено тільки після його смерті видатним мандрівником Васко да Гама, який у 1497–1499 рр. обігнувши Африку, на своїх кораблях досяг західного краю Індії й повернувся звідти із вантажем золота та прянощів.

Тому, кінець середніх віків знаменував собою початок епохи великих відкриттів, пов'язаних з іменами Васко да Гама, Христофора Колумба, та інших першовідкривачів, у результаті активної мандрівницької діяльності яких Земля перетворилася на єдиний соціально-людський та економічний світовий простір (світову економіку), де у людства з'явилися великі можливості для різноманітних подорожей й мандрівництва. Цей позитивний процес створював життя будь-якої людини дуже цікавим, креативним, що сприяло процесу формування цієї людини в якості універсальної індивідуальності та всебічно розвинутої особистості, для якої проблема філософського сенсу її практичних дій почала займати не останнє місце, а тільки пріоритетне місце і важливий початок свідомого буття.

Тому, саме з цієї причини, у багатьох країнах став розвиватися міжнародний туризм. І саме сьогодні він став однією з провідних галузей економіки, які надійним джерелом поповнення бюджету. У державах, що активно розвивають цю галузь, іноземний туризм дає можливість розв'язувати багато соціально-економічних проблем. Прибутки від туризму в цих країнах обчислюються мільярдами доларів.

УДК 338.482:1

Софієнко Н.А.¹, Повзло О.М.²

¹ студ. гр. МТЕ-411 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ТЕРМІНУ «ПОДОРОЖ» («МАНДРІВНИЦТВО»): ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ

Що таке подорож (мандрівництво), інтуїтивно розуміють усі. Але при цьому дуже мало підкреслюють нашу увагу щодо проблеми захисту життя мандрівника в процесі його подорожі. Важливий момент, що стосується древньої подорожі (мандрівництва), пов'язаний з тим, що прихистити будь-якого мандрівника в тієї державі, де він здійснює подорож, дати йому будь-який захист з боку цієї держави, дати дах з боку людини-хазяїну нерідко означало врятувати йому життя. Наприклад, якщо справа відбувалася в холодну пору і в небезпечних місцях. Іноді мандрівник був хворий або

поранений і шукав можливості підлікуватися. Якщо ж за мандрівником гналися, хазяїну слід було встати на його сторону і захистити того, який знайшов притулок під його дахом.

Стоїки вважали, що моральний борг по відношенню до гостей полягає в тому, щоб робити їм почесні не лише заради них самих, але і заради власної доброчесності – щоб удосконалювати душ. Вони підкреслювали, що добрі почуття повинні не обмежуватися зв'язками крові і дружби, але поширюватися на усіх людей. У римській культурі уявлення про божественне право гостя-мандрівника закріпилося під назвою *hospitium*. В цілому для греко-романської культури принципи були єдині: мандрівника належало нагодувати і розважити, а на прощання часто дарувалися гостинці. Римляни з характерною для себе любов'ю до законів визначили стосунки між мандрівником і хазяїном юридично. Ідея замаскованого божества, яке може відвідати твій будинок з метою захисту життя мандрівника, загальна для багатьох культур. У такій ситуації розумно про всяк випадок зробити достатні почесні. Скривджений бог може наслати додому прокляття, а ось добре прийнятий – щедро нагородити. Культурний сенс подорожі в іншу державу, де існує чужа культура, система цінностей і правил життя, в тому, що людина-хазяїн впускає у свій особистий простір «іншого-чужака», прибульця – і поводить з ним так, немов той «свій». Здається, це розуміли упродовж усієї історії культури – принаймні, відколи наші предки оцінили переваги міжплемінних ритуальних обмінів в порівнянні з війною «усіх проти усіх».

УДК 338.482:2

Тесля В.Ф.¹, Повзло О.М.²

¹ студ.гр. МТЕ-121 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

Філософські аспекти туристичної діяльності у контексті актуалізації філософської етимології цього поняття трактує категорію «туризму» як важливу життєву справу особистості або «людське підприємництво». Засобами туризму людина демонструє притаманну їй можливість «іншого» способу свого існування в рамках розвитку суспільних і виробничих відносин. Але зі свого боку туристська діяльність людини та її наслідки детермінують вирішення таких важливих соціальних завдань, зокрема повноцінне відтворення людини як біосоціальної істоти. Система туристичної діяльності – це система подорожей та екскурсій, і водночас – це система життя, привабливе хобі, спосіб одержання

насолоти від життя, задоволення потреб. Туристична діяльність як один з найважливіших напрямків підприємницької діяльності є джерелом економічного зростання будь-якої країни, оскільки у цій сфері циркулюють досить великі фінансові потоки, що виникають на основі зростання значення форм дозволя людини і є її добровільним власним прагненням до використання людинотворчої спрямованості туристичної діяльності. Саме мова йде про людину як про особистість. Така особистість, за нашим переконанням, утворює епіцентр філософських рефлексій туристичної діяльності.

При цьому ми виходимо з того, що мова повина йти про туристичну діяльність як сферу суспільного виробництва з усіма її структурними і функціональними характеристиками. При цьому необхідно підкреслити те, що завдяки гуманітарної сутності туристичної діяльності техногенний характер праці будь-якої людини змінюється на більш гуманітарний, тому людина починає відчувати власну спроможність і потребу більше знати, більше спостерігати, бути присутньою особисто там, де відбуваються події, які визначають сутність епохи.

У висновку насамперед важливо підкреслити, що філософія туристичної діяльності поступово набуває певної дисциплінарної автономії у межах європейської та й світової соціальної філософії. В туризмології поняття «туристичної діяльності» аналізуються лише філософськими засобами і про які можна говорити насамперед мовою філософських понять – таких як об'єктивність, істина, практицизм, бізнес, справедливість, підприємництво, свобода і відповідальність.

Отже, аналізуючи все вищевикладене нами, можна зазначити про те, що поняття «філософії мандрівника» – є дуже неоднозначним та складним, особливо в контексті розуміння філософії захисту правових основ життя людини. Ніхто не знає, що саме чекає нас, по закінченню нашої життєвої мандрівки, але всі ми – є мандрівниками на цій Землі, яким не буде зайвим поміркувати про захист свого життя в процесі своєї подорожі по шляхам цієї планети під назвою Земля.

УДК 338.482:3

Халабура К.К.¹, Повзло О.М.²

¹ студ.гр.МТЕ-211 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФСЬКА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ТУРИЗМУ

Філософська практика туризму апіорі існувала у людській думці ще тоді у ті часи коли люди були ще дуже дикі і ходили на полювання у тому у чому мати народила. Людина завжди тягнулася, тягнеться і буде тягнутися за

невідомим, за тим про що вона не знає але уявляє собі. Що ж там за пагорбом, яка земля, що там коїться, які тварини там мешкають, що ж за рослинність там є, які люди проживають на тій території ? А може вони взагалі набагато розвиненіші за нас, може вони навчать мене іншому способу полювання чи покажуть мені якусь нову зброю чи інструмент для якогось ремесла? Тобто туризм був ще у стародавні часи. Він був не такий як зараз, але дуже схожий за змістом. Люди їхали через моря та океани, через ліси та пустелі через ворожі країни для того, щоб відкрити нову землю для своєї родини або країни, вчитися різним наукам, робити паломництво. Багато їхало в інші країни як носії знань, щоб передати їх іншому народові. Так зароджувалась філософська думка про туризм тих дивних часів коли люди не мали ні мапи, ні способів навігації, та навіть відомих шляхів якими буде безпечніше подорожувати. Але щось підштовхувало людину йти туди, якась невідома сила рушала людьми, людина мусила вірити у щось таке дуже цікаве й корисне, що є за територією його країни. Вона йшла майже не знаючи нічого що було там, на тій здавалося такій невідомій небезпечній території. Людина, зі страхом у серці, сподівалася знайти там рай на землі, якась вища сила, дивовижність невідомого, кликали його туди. І в цьому історичному процесі, зростання фізичних і інтелектуальних людських сил важливо підкреслити, що мотиви у цих людей-першопроходців були різні, але мета одна відкрити занавісок невідомості, та відкрити цій, іншій, цікавий і різноманітний світ і обов'язково розповісти про нього своєї родини. Потім, з часом, подорожі, змінилися подорожами до теплих країн на відпочинок біля моря, або просто поїздкою за кордон для відкриття нового світу для себе. Люди продовжують їздити до інших країн на навчання, або як колись подорожували купці з «діловими подорожами» тепер – подорожують бізнесмени, політики, актори. І зараз, як колись були великі переселення народів, переселяються люди у інші ліпші країни. Тобто, нічого не стоїть на місці, усе рухається та переплететься, час та історія, луна та сонце, наука і технології, а також людина та простір. І тому, сьогодні філософія практики туризму водночас виступає як одна з найкрупніших і найдинамічніших галузей світу, як різноманітна соціальна служба, що надає творче задоволення сотням мільйонів людей. І тому, філософська теорія туризму розглядає практику туризму як своєрідний спосіб життя, привабливе хобі, засіб одержання насолоди від радощів життя.

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО»

УДК 342.5 (477)

Кириченко В. М.

канд. істор. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДКЛИКАННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ

Особливе місце в політико-правовій системі суспільства займають політичні партії, критерієм функціональної діяльності яких повинні бути досягнуті політичні, економічні, соціальні результати відповідно до цілей, які вона ставила, а також задоволення інтересів тих соціальних верств і груп населення, які вона представляє. Але на жаль, результати діяльності політичних партій в Україні свідчать про те, що більшість із них безвідповідально ставляться до визначення цілей та завдань партії і, особливо, шляхів їх досягнення з огляду на інтереси соціальних верств, прошарків, груп. Не поодинокі випадки, коли політичні партії та їх кандидати на виборах Президента України та народних депутатів України, після їх обрання не виконують своїх програмних цілей та завдань, а також інших обіцянок, які були надані ними виборцям. Тобто, зазначені суб'єкти за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ їм передав, та через відсутність відповідної нормативно-правової основи, залишаються без відповідного реагування.

У зв'язку з тим, що невід'ємною ознакою конституційного ладу є наявність у органів державної влади та їх посадових осіб юридичних обов'язків перед окремими громадянами і суспільством в цілому та відповідальність за їх виконання, ми вважаємо, що настав час застосувати проти осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України не лише політичну відповідальність у вигляді недовіри на наступних виборах (тим паче, що вона не має об'єктивних та універсальних підстав застосування, а також відсутність конкретної інстанції, через яку здійснюється притягнення до політичної відповідальності), а й пряму чи опосередковану (бланкетну) юридичну відповідальність шляхом дострокового припинення їх повноважень. І це є природно, тому що народ, який згідно ч. 2 ст. 5 Конституції України є «...єдиним джерелом влади в Україні...», і є тим самим основним суб'єктом, перед яким згадані особи мають нести юридичну відповідальність. Необхідно, щоб виборці пов'язуючи реалізацію своїх інтересів з певною політичною партією, мали законні

підстави для того, щоб порушувати питання про юридичну відповідальність політичної партії та їх членів, обраних на посаду Президента України, народним депутатом України, в разі невиконання ними своїх функцій та обов'язків, використання депутатського мандату в особистих чи корисних цілях, систематичного порушення норм депутатської етики, як це відбувається в деяких країнах світу.

Незважаючи на те, що в демократичних державах інститут відкликання зазвичай відсутній, але на нашу думку, закріплення на законодавчому рівні цього інституту надасть можливість виборцям безпосередньо позбавляти некомпетентних, безвідповідальних, а іноді й нечесних осіб займаних виборних посад.

Отже, існуючі в Україні реалії вимагають вирішення на законодавчому рівні питань не лише політичної, а й юридичної відповідальності осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України, за невідповідність їх практичної діяльності положенням політичних програм і передвиборних платформ, а також за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ як єдине джерело влади їм передав.

УДК 316

Орлянський В. С.

д-р. істор. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Складним і багатогранним явищем, яке існувало завжди, є суспільство, під яким слід розуміти сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що мають спільну територію, культурні цінності та соціальні норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів. Основою суспільства є людина, оскільки без людей суспільство не може існувати. Разом з входженням у суспільство людина вносить і свою суспільно-природничу специфіку. І тому зародження та розвиток суспільства є по суті перетворенням соціально-природничих начал особи в елементи суспільної дійсності.

Громадянське суспільство є соціальним фундаментом держави і водночас соціального середовища, в якому воно функціонує, а держава є формою, що організовує та впорядковує громадянське суспільство, а також гарантує його безпеку. Знаходячись у постійному зв'язку, громадянське суспільство і держава впливають одне на одне та прямо чи опосередковано визначають рівень свого розвитку.

Громадянське суспільство в сучасному його розумінні являє собою необхідний і раціональний спосіб співвідношення людей, який базується на свободі і демократії. Саме таке суспільство є природною формою соціальної організації і тому з такої моделі виходить Конституція України як Основний Закон держави, коли закріплює засади правового статусу інституцій громадянського суспільства, а також принципи і зміст їх взаємовідносин із органами державної влади.

Взаємовідносини громадянського суспільства і держави є важливим фактором їх розвитку, які перебувають у процесі постійного розвитку, а також відбиваються у визнанні їх відносно незалежного існування і функціонування. Україна як молода держава переживає перехідний період, коли і формування нової державності, і становлення повноцінного громадянського суспільства найбільш залежать від вдалого функціонування і взаємодії цих основних суб'єктів соціального і політичного процесів.

Таким чином, підсумовуючи зазначене можна зробити висновок, що завданням Української держави є створення міцних передумов громадянського суспільства, а також перетворення самої держави на соціально-політичний інститут із новими функціями, які б відповідали потребам громадянського суспільства.

УДК 342.7

Кириченко Ю. В.

д-р. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Право інтелектуальної власності посідає особливе місце серед прав і свобод людини і громадянина, що знайшло своє закріплення в ст. 54 Конституції України, і є невід'ємним правом, що охоплює різні галузі культури, включаючи мистецтво, літературу, творчу діяльність у сфері науки і техніки та об'єкти авторського права. Виходячи із змісту зазначеної статті слід наголосити, що досліджуване право має такі складові, а саме: право вільно займатися різними видами інтелектуальної, творчої діяльності; право на інтелектуальну власність; право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності, з одного боку, покликане застерегти державу щодо неприпустимості втручання в процес творчої діяльності громадян та їх об'єднань, а з іншого – покладає на державу обов'язок сприяти розвитку їх творчої ініціативи. При цьому слід враховувати, що

творчість, як розумовий процес людини не підлягає регулюванню правовими нормами, а є її вільним виразом. Проте право покликане впливати на організацію літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, визначення умов охорони її результатів. У цих аспектах і реалізуються конституційні гарантії свободи зазначених видів творчості.

Право інтелектуальної власності є об'єктом правового регулювання міжнародного законодавства, зокрема, Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Всесвітньої декларації про інтелектуальну власність (2000 р.) та інших міжнародно-правових актів з прав людини. У цих правових документах норми щодо інтелектуальної власності побудовані з дотриманням певної логічної схеми: спочатку проголошується свобода інтелектуальної, творчої діяльності, а потім йдеться мова про право на її результати, захист інтересів авторів і завдання держави в цьому напрямку. Саме за такою схемою викладено більшість норм основних законів європейських країн, в яких закріплено право інтелектуальної власності.

Інтелектуальну, творчу та інші види свобод закріпили на конституційному рівні Австрія, Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Сан-Марино, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція. В інших європейських державах це право врегульовано нормами галузевого законодавства.

Таким чином, враховуючи зазначене слід констатувати, що закріплення права на інтелектуальну власність в конституціях європейських держав свідчить про пріоритетне значення інтелектуальної власності, що перетворилася на стратегічний ресурс зазначених країн.

УДК 316.422

Резанова Н. О.

канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Роль основного інструменту для вирішення проблем, що виникають у суспільстві, виконують інновації, які задовольняють зростаючі потреби соціуму за допомогою створюваних нововведень, виступають необхідною умовою його розвитку та оновлення.

Глобалізація світової спільноти, посилення конкуренції призвели до того, що потік інновацій стає все більш цілеспрямованим і відтвореним на

постійній основі, а рівень розвитку країн починає оцінюватися за їх інноваційною спроможністю. У зв'язку з цим вчені заговорили про перехід найбільш передових країн світу до нового типу цивілізаційного розвитку, який знаменує собою черговий крок у поступальному розвитку західного суспільства, а в перспективі стає орієнтиром для всього світу. Відмінна риса сучасного світу - масштабні, що трімка розгортаються інноваційні перетворення. Сьогодні світова спільнота цілеспрямовано прагне до безперервного оновлення в різних сферах його життєдіяльності.

Інновації супроводжували людство протягом усієї його історії, однак вони довгий час залишалися за бортом наукових досліджень і стали об'єктом вивчення порівняно недавно, на межі XIX-XX століть. Саме до цього часу відноситься поява категорії «інновація» і його подальша розробка та семантичне збагачення. Поняття інновації включає в себе відкриття - приріст знання і винахід - новий спосіб використання існуючих знань. Вперше термін «інновація» почав використовуватися в антропології та етнології в XIX ст.. і спочатку означав процес введення елементів однієї культури в іншу. Інновації, що відбуваються в одній сфері життя соціуму можуть викликати зовсім несподівані зміни і в інших сферах. Сам процес поширення інновацій всередині соціальної системи, а також їх рух між підсистемами називається дифузія. Якщо в минулі часи процес поширення будь-якого нововведення займав кілька століть, то в кінці XX століття розвиток засобів комунікацій, зняття інформаційних бар'єрів посприяли різкому прискоренню процесів дифузії.

Інновації є неоднозначний і вельми невизначений соціальний процес. Копіювання невизначеності шляхом збирання додаткової інформації та знань можна розглядати як невід'ємну характеристику інноваційних процесів. Тому інновації не можна розуміти як раціональний процес з ясною послідовністю етапів. Навпаки, слід враховувати складний механізм зворотного зв'язку. У таких нелінійних процесах окремі інноваційні діяльності можуть стати як причиною, так і результатом, наслідком і передумовою.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що інновації виступають необхідною умовою розвитку соціуму, з'єднуючи досягнення науки і можливості виробництва, вони задовольняють соціальні потреб за допомогою створюваних нововведень. Питання про природу інновацій, специфіку інноваційної діяльності та методів управління ними набувають сьогодні важливого характеру, тому що є підґрунтям для розуміння механізмів соціального розвитку, оновлення суспільства.

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку України постає питання щодо формування сприятливих умов, необхідних для створення повноцінного демократичного суспільства, де особливе місце належить політичним партіям. Відповідно до чинного національного законодавства України під політичною партією слід розуміти зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Враховуючи важливість політичних партій слід зазначити, що вони виконують ряд життєво необхідних функцій, в яких відображається їх реальна роль у політичній системі суспільства та їх соціальне призначення. Тобто, функції політичних партій – це основні напрямки та види їх діяльності, що впливають із їхніх цілей та завдань, визначають сутність і соціальне призначення цього політичного інституту та реалізуються в закріплених чинним законодавством формах і методах.

Варто наголосити, що переважна більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників політичних партій визнають, що на сьогодні не існує досконалої конституційно-правової регламентації функцій політичних партій.

Тому, на підставі аналізу нормативно-правових актів і наукових праць, можна констатувати, що сучасні політичні партії виконують різноманітні функції, основними з яких є:

1) функція соціального представництва й узгодження суспільних інтересів, тобто політична партія виявляє, обґрунтовує та формулює інтереси конкретних соціальних груп і верств населення країни, яких вона представляє на державному рівні;

2) політична функція, тобто політична партія бере участь у боротьбі за владу в державі (що є головною метою будь-якої політичної партії) шляхом участі у виборах до представницьких структур з метою реалізації своїх партійних програм і передвиборних платформ;

3) функція розробки політичного курсу, тобто політична партія бере пряму або опосередковану участь у розробленні, формуванні та здійсненні внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу держави;

4) ідеологічна функція, тобто політична партія розробляє певну ідейно-політичну доктрину або ідейно-теоретичну концепцію та з метою збільшення числа своїх прихильників і створення в державі соціально-психологічної атмосфери, сприятливої для діяльності цієї партії, формування громадської думки та політичної свідомості громадян пропагує свій соціальний світогляд і ціннісні орієнтації не тільки з поміж своїх членів, а й в суспільстві в цілому;

5) інтеграційна функція, тобто проведення політичною партією заходів щодо об'єднання всіх прогресивних сил у суспільстві для здійснення і захисту прав і свобод людини і громадянина та задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів;

6) функція рекрутування (поповнення) політичної партії новими членами, тобто партія здійснює заходи щодо залучення до свого складу нових членів і тим самим прагне створити могутню політичну силу;

7) комунікативна функція, тобто встановлення і підтримка ефективного постійного зворотнього зв'язку між керівництвом політичної партії і громадянським суспільством загалом для встановлення контролю за розвитком політичної ситуації в державі та своєчасного реагування на її зміни.

Підсумовуючи викладене можна відзначити, що особливе місце в політико-правовій системі суспільства належить політичним партіям, суспільно-політична роль яких виявляється через їх функції, які є основними напрямками їх діяльності.

УДК 316.334.3

Резанова Н.О.¹, Маруфенко В.М.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр.ФЕУ-512 НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Основою суспільства є людина, оскільки без людей воно не може існувати. Разом з входженням у суспільство людина вносить і свою суспільно-природничу специфіку. Суспільство складається з багатьох груп, які у свою чергу складають масу, а самі групи складаються з індивідів і в кожній групі є головний, той хто переймається бажаннями групи, той хто визначає ціль об'єднання людей і керує цією групою, саме найвидатніші визначають у якому напрямку підуть маси і саме вони рухають суспільство уперед, ті хто не бояться впроваджувати щось нове, ті хто завжди рухаються уперед і тягнуть за собою усіх інших, але й суспільство має мати

бажання рухатися уперед аби такі люди могли самореалізуватися, тому розглянемо як впливає на розвиток суспільства індивід та як суспільство впливає на розвиток індивіда і чим це зумовлено. Фундамент закладають батьки, виховання та сім'я відіграють важливу роль у житті кожної людини а також це перші соціальні відносини, батьки закладають ґрунт для подальшого розвитку і від цього залежить як буде розвиватися дитина, а також у суспільстві існує певний стандарт сім'ї і за допомогою цього можна визначити рівень розвитку суспільства, в залежності від того як прийнято виховувати дітей та будувати стосунки у сім'ї адже у майбутньому діти будуть будувати стосунки на прикладі власної сім'ї та ділитися цим з іншими.

Наступним етапом є освіта, в цей період відбувається соціалізація людини, він потрапляє у нову соціальну групу, пізнає новий світ, отримує нові обов'язки, нові можливості відбувається побудова нових стосунків, і в саме цей утворюється особистість, з'являються нові інтереси, бажання стати дорослим, як батьки, в саме цей час обирається шлях, яким буде йти людина, ким стане у майбутньому, і від того чи зможе знайти себе, своє місце у суспільстві, залежить те, як себе буде почувати у суспільстві індивід, яке суспільство ці самі індивіди будуть складати, чи зможе знайти друзів, які допоможуть зрозуміти себе та світ, людина істота соціальна і тому для розвитку необхідно спілкуватися з цікавими людьми, які допомагають стати краще, саме у період навчання здобуваються навички спілкування та перший свідомий погляд на життя, навчання відіграє значну роль у житті як людини, так і суспільства в цілому, тому саме цей період є дуже важливим і тому більш старше покоління має створювати умови і виховувати дітей так аби була можливість у наступного покоління самовдосконалюватися, ставати кращим, було бажання стати краще.

Сучасне суспільство є занадто розбещеним через що втрачається жага до розвитку, більшого значення набули розваги, сама соціальна культура стала спрямована на задоволенні власних бажань, інстинктивних, бажання у задоволенні, забагато речей не мають навіть необхідності, але мають цінність, змінилися моральні цінності через що йде занепад моральний, і той самий безмежний інтернет, який мав призначення покращити життя людей, полегшити доступ до інформації і зробити здобуття інформації більш швидким та доступним став розвагою, ресурсом з розвагами і допомагає здебільшого деградувати ніж розвиватися, але це не провина ресурсу інтернет, це лише інструмент, проблема у людях, у їх потребах, зараз люди живуть за культурою споживання, вони лише споживають але не створюють, бездумно споживають, навіть якщо немає необхідності, суспільство не розвивається не тому що це складно, або хтось заважає цьому процесу, а тому що самі люди цього не бажають, вони бажають задовольнити свої потреби: купити одне, друге, третє і так забуває взагалі

про себе і для чого живе, ця проблема лише у мізках людей, маючи можливість розвиватися у всіх напрямках вона обирає лише один, маючи безліч можливостей до різної інформації не використовує майже нічого.

Отже, суспільство не бажає розвиватися і ця тенденція зростає, але все ще існують люди, які бажають розвиватися і приваблюють до себе людей, здобувають популярності не менше за розваги і виконують свою важку роботу, вони намагаються рухати суспільство уперед, відкрити очі людям, такі люди є і будуть завжди і тому прогрес, розвиток не можливо зупинити.

УДК 321.64

Соколенко Ю. М.¹, Мітяєва З.А.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. БАД-212 НУ «Запорізька політехніка»

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК САМОСТІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Активним і самостійним елементом політичної системи суспільства виступають засоби масової інформації, які в демократичних державах фактично відіграють роль «четвертої влади» і впливають на діяльність усіх ланок управління, сприяють підготовці та реалізації цілей політики. При цьому варто відзначити, що інтереси певних соціальних сил завжди домінують у викладі засобів масової інформації.

Слід наголосити, що до засобів масової інформації належать преса, радіо, телебачення, мережа інтернет тощо. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують – звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва і розповсюдження інформації.

З точки зору соціології засоби масової інформації – це соціальні інститути, зайняті збором, обробкою, аналізом і поширенням інформації в масовому масштабі. З точки зору політології, засоби масової інформації – це ще і спосіб політичної пропаганди, агітації і політичної маніпуляції населення. Без преси, телебачення, радіомовлення жодний громадянин не може правильно зорієнтуватися в політичних процесах, визначити свою політичну орієнтацію та приймати відповідальні рішення.

Але спочатку треба розглянути різницю між засобами в країнах з демократичним та тоталітарним режимами. В тоталітарному режимі засоби масової інформації фактично знаходиться під контролем держави, інформація піддається цензурі, ідеологічній окрасці та популяризації правлячої партії. Мета демократії – досягнення граничної різноманітності

(плюралізму), залученні найвищої кількості людей до соціального життя і розподілу суспільного продукту. А тому засоби масової інформації є незалежним від впливу держави і інформація подається до народу у її первинному і правдивому вигляді.

Функціями засобів масової інформації є: 1) інформаційна функція, що полягає в отриманні й поширенні відомостей про найбільш важливі для громадян та органів влади події. На основі цієї інформації формується громадська думка щодо діяльності органів влади, об'єднань громадян, політичних лідерів тощо; 2) освітня функція, що передбачає донесення до громадян певних знань та дозволяє адекватно оцінювати, упорядковувати відомості, отримані з різних джерел, правильно орієнтуватися в суперечливому потоці інформації. 3) функція соціалізації – засвоєння людиною політичних норм, цінностей, зразків поведінки дозволяє їй адаптуватися до соціальної дійсності. 4) функція критики й контролю. Критика засобів масової інформації характеризується необмеженістю свого об'єкта, їх контрольна функція ґрунтується на авторитеті громадської думки. Засоби масової інформації не можуть застосовувати санкцій до правопорушників, але вони дають юридичну й моральну оцінку подій та осіб. У демократичному суспільстві у здійсненні контрольних функцій засоби масової інформації спираються як на громадську думку, так і на норми закону; 5) мобілізаційна функція виявляється у спонуканні людей до певних політичних дій чи соціальної бездіяльності; 6) оперативна функція, що полягає в обслуговуванні засобами масової інформації політики певних об'єднань громадян.

Засоби масової інформації забезпечують представникам різних суспільних груп можливість:

- публічно висловлювати власні думки;
- знаходити та об'єднувати однодумців;
- чітко формулювати та представляти в громадській думці свої інтереси.

Зараз в Україні дуже актуальна політична пропаганда і тотальна маніпуляція населенням через засоби масової інформації. Люди у нашому столітті віддають перевагу вірити і сприймати за правду те, що бачать на екрані, у газеті, тощо.

Наукове електронне видання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2023

ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.

Тираж 100 прим. Зам. № 208

Видавець і виготовлювач
Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019.